תלמוד בבלי · אחרונים · תורת חיים

תורת חיים על בבא בתרא

רבי אברהם חיים שור

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

תורת חיים על בבא בתרא

רבי אברהם חיים שור

מקור הטקסט: דיקטה · רישיון: CC BY-SA 4.0

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/תורת-חיים-על-בבא-בתרא/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611151759 של הספרייה.

תוכן העניינים

דף ב 6
דף ג 8
דף ד 10
דף ה 11
דף ו 12
דף ז 14
דף ח 16
דף ט 17
דף י 21
דף יא 23
דף יב 24
דף יג 27
דף יד 28
דף טו 31
דף טז 33
דף יז 35
דף יח 35
דף יט 37
דף כ 40
דף כא 42
דף כב 45
דף כג 47
דף כד 50
דף כה 52
דף כו 53
דף כז 56
דף כח 57
דף כט 57
דף ל 59
דף לא 60
דף לב 61
דף לג 63
דף לד 64
דף לה 65
דף לו 65
דף לז 67
דף לח 68
דף לט 69
דף מ 70
דף מא 70
דף מב 71
דף מג 72
דף מד 73
דף מה 74
דף מו 76
דף מז 77
דף מח 77
דף מט 78
דף נ 79
דף נא 80
דף נב 80
דף נג 82
דף נד 85
דף נה 86
דף נו 86
דף נז 88
דף נח 89
דף נט 90
דף ס 92
דף סא 94
דף סב 97
דף סג 100

דף סד 101
דף סה 102
דף סו 103
דף סז 104
דף סח 105
דף סט 106
דף ע 107
דף עא 108
דף עב 109
דף עג 109
דף עד 110
דף עה 112
דף עו 114
דף עז 115
דף עח 116
דף עט 117
דף פ 118
דף פא 120
דף פב 122
דף פג 122
דף פד 123
דף פה 125
דף פו 126
דף פז 127
דף פח 127
דף פט 129
דף צ 129
דף צא 131
דף צב 132
דף צג 134
דף צד 137
דף צה 138
דף צו 139
דף צז 141
דף צח 143
דף צט 144
דף ק 147
דף קא 148
דף קב 151
דף קג 153
דף קד 154
דף קה 157
דף קו 158
דף קז 159
דף קח 161
דף קט 162
דף קי 164
דף קיא 166
דף קיב 167
דף קיג 168
דף קיד 170
דף קטו 170
דף קטז 172
דף קיז 173
דף קיח 174
דף קיט 175
דף קכ 176
דף קכא 178
דף קכב 179
דף קכג 181
דף קכד 182
דף קכה 183
דף קכו 184
דף קכז 185

דף קכח 186
דף קכט 188
דף קל 189
דף קלא 190
דף קלב 192
דף קלג 192
דף קלד 193
דף קלה 194
דף קלו 196
דף קלז 197
דף קלח 198
דף קלט 199
דף קמ 200
דף קמא 201
דף קמב 203
דף קמג 204
דף קמד 206
דף קמה 208
דף קמו 209
דף קמז 211
דף קמח 213
דף קמט 215
דף קנ 216
דף קנא 218
דף קנב 219
דף קנג 221
דף קנד 221
דף קנה 222
דף קנו 224
דף קנז 226
דף קנח 228
דף קנט 229
דף קס 230
דף קסא 232
דף קסב 233
דף קסג 233
דף קסד 234
דף קסה 235
דף קסו 236
דף קסז 237
דף קסח 240
דף קסט 242
דף קע 243
דף קעא 244
דף קעב 245
דף קעג 246
דף קעד 247
דף קעה 249
דף קעו 250

דף ב

השותפין פרק ראשון

השותפין שרצו לעשות מחיצה בריש קידושין דקתני האשה נקנית כתבו התוס' דלכך קתני בה"א משום דקאי אקרא דכי יקח איש אשה וה"נ איכא למימר הכי דלכך קתני השותפין בה"א משום דקאי אהך פירק' דלעיל דאיירי בענין שותפות כמ"ש התו':

סברוה מאי מחיצה גודא דתניא וכו' תימה דמאי איצטריך לאתויי ראייה דמחיצה היינו גודא והא בכל מקום מחיצה גודא הוא. ועוד תימה דאמאי שביק ש"ס כמה משניות ומייתי ראיה מברייתא דבפ"ק דעירובין תנן כל מחיצה שאינה של שתי ושל ערב אינה מחיצה ובפ' שני נמי תנן אבל לבור היחיד עושין לו מחיצה ובשבת קני כל מחיצה העשויה בשבת בין בשוגג כו' שמה מחיצה ובכלאים פ"ד תנן מחיצת הקנים אם אין בין קנה לחבירו ג' טפחים הרי זו כמחיצה ועוד הרבה שנויות התם וכולן לשון גודא נינהו. ועוד קשה כיון דבכל מקום מחיצה גודא הוא מאי פריך בסמוך ואימא מחיצה פלוגתא והתוספות כתבו דאקושיות דבתר הכי סמיך ולא משמע כן לכך נראה דמחיצה דכולה ש"ס ודאי לאו גודא הוא דגודא היינו כותל בנין של אבנים או של עצים ומחיצה אינה אלא דבר החוצץ בעלמא כגון הקפת חבלים ופריסת וילון ונעיצת קנים בפחות משלש דכל הנך משניות דלעיל בהכי איירי וכן אותן מחיצות שכתב בטור א"ח סי' שט"ו דמחיצות עראי איירי דמחיצה הוא לשון חציצה כדמשמע בהדיא בערוך ערך חץ והמ"ם אינה מיסוד התיבה אלא כמו מ"ם דמכירה וכיוצא בהן וכיון דסברוה דמחיצה דהכא לאו חציצה בעלמא הוא אלא גודא דהיינו כותל בנין של עצים או של אבנים כדפירש"י ז"ל לקמן לכך איצטריך לאתויי ראיה דאשכחן מיהא ברייתא דכותל בנין נמי מחיצה קרי לה דקתני אומר לו גדור וסתם גדר לאו היינו של קנים וענפים דההוא הוצא קרי ליה כדאמר לקמן לאתויי הוצא ודפנא ובפרק המוציא יין והוצא חציצה אלא כותל בנין הוא דלמה פרצת גדריה תרגומו למה תקפת גודהא וגבי בלעם כתיב גדר מזה וכתיב בתריה ותלחץ אל הקיר דהיינו גודא וקרי לה מחיצת הכרם ולכך פריך ואימא מחיצה פלוגתא כיון דבכל מקום מחיצה לאו גודא הוא אלא לשון חציצה בעלמא והיינו דקאמר בסמוך אי תנא אותו הוה אמינא במסיפס בעלמא דכיון דמחיצה קתני שהוא לשון חציצה בעלמא הוה אמינא דבמסיפס איירי דאיהו נמי מחיצה איקרי דכיון דמלא חלונות הוא לפירש התוספות כחציצה בעלמא דמי וכ"ש לפירש רש"י ז"ל דאיירי ביתידות עצים דלא הוי אלא חציצה בעלמא אבל אי אמרינן דמחיצה בכל מקום גודא הוא לא אתי שפיר הא דקאמר דאי תנא אותו הוה אמינא במסיפס בעלמא דהא מחיצה קתני ומחיצה בכל מקום

גודא הוא ועוד דא"כ השתא נמי דקתני את הכותל נימא דכותל מסיפס קאמר דמ"ש כותל ממחיצה ודוחק לומר דמייתורא דכותל שמעינן לה אלא צ"ל דדוקא במחיצה איכא למיטעי כיון דסתם מחיצה חציצה בעלמא הוי אבל כותל בכל מקום גודא הוא דלשון כותל היינו כמו תל:

שרצו לעשות מחיצה שרצו לחצו' מיבעי ליה דלשון עשיי' לא שייך גבי פלוגתא:

אי תנא אותו ה"א במסיפס בעלמא ורצו דקתני אמסיפס וכתבו התוס' אע"ג דבלאו רצו נמי עושין מסיפס בעל כרחם כדמוכח בסמוך היינו מסיפס גרוע אבל כי רצו עושין מסיפס מגויל וגזית לכאורה תימה כיון דנקט הכא במסיפס בעלמא ובסמוך נמי נקט הך לישנא משמע דתרוייהו בחד גוונא איירי ונראה לפרש דליכא אלא חד גוונא מסיפס דהיינו אותו שעושין מגויל וגזית ובסמוך נמי במסיפס שעושין מגויל וגזית איירי דאפי' בלא רצו סבירא לן לפי האמת דיתידות עצים התקועי' בארץ לאו חלוקה הוי וה"ק אי קתני אותו ה"א במסיפס בעלמא דכיון דסתם מחיצה לאו כותל ממש הוא אלא מידי דהוי כעין חציצה לכך ה"א דמחיצה דמתני' במסיפס דמסיפס כיון דלאו כותל ממש הוא אלא מלא חלונות איהו נמי מחיצה איקרי וע"כ היינו אומרים דחלוקת יתידות נמי חלוקה הוי ובלא רצו עושין חלוקה ביחידות ורצו דמתני' משום מסיפס הוא אבל לפי האמת דקתני מתני' כותל ורצו דקתני אכותל אוקמינן בלא רצו אמה דמסתבר טפי ואמרי' דביתידות לא הוי חלוקה כלל ואפי' בלא רצו חולקין במסיפס דוקא בעל כרחם ולכך קאמר בסמוך לא במסיפס בעלמא דהיינו נמי מגויל וגזית:

אי תני אותו ה"א במסיפס בעלמא תימא אכתי ליתני אותו וליתני מעיקרא השותפין שרצו לעשות כותל ולא ליתני מחיצה וי"ל דאתי לאשמעינן אע"ג דרצו לעשות מחיצה כופין אותן לעשות כותל ולא מצי למימר אנא אמסיפס נתכוונתי דהכי משמע לישנא דסתם מחיצה כדפירשנו וטעמא דמילתא משום דס"ל דאפי' בלא רצו כופין לעשות מסיפס מגויל וגזית וכיון דרצו על כרחך לכותל ממש נתכוונו:

שאני התם דא"ל בעל החצר כו' כתבו התו' תימה אמאי לא מייתי מדתניא לקמן שתי חצירות זו למעלה מזו לא יאמר העליון כו' אלמא שמיה ה היזק לא ידענא מאי קושיא דלמ"ד היזק ראיה לאו שמיה היזק נהי דלאו שמיה היזק ואין כופין אותן לעשות כותל מ"מ היכא דקפדי בהכי ורצו וקנו לעשות כותל כופין אותן ולכך תני ברייתא דלא יאמר העליון הריני בונה מכנגדי ועולה אע"ג דבהכי מסתלק היזק ראייתו דכיון דרצה וקנה לסלק היזק ראיה צריך לסייע את התחתון שאם אין יסוד אין בנין:

דף ג

מאי קמ"ל בשאין בה דין חלוקה דכשרצו פלגי תנינא מכאן קשה נמי על מה שפירש"י ז"ל לעיל גבי הא דקאמר אי תנא אותו ה"א במסיפס בעלמא שכתב דה"א דרצו דקתני אחלוקה קאי וכשאין בה דין חלוקה דא"כ מאי קמ"ל באין בה דין חלוקה דכי לית בה דין חלוקה כי רצו פלגי תנינא אימתי כו' דהא ליכא לשנויי כדמשני הכא דאי מהתם ה"א במסיפס בעלמא דהא בעי למימר השתא דרישא נמי במסיפס מיירי:

אמר אביי גמירי אי כולה בבנין כתבו התו' השתא לא צריך לשנויי קמא וכתב מהרש"ל ז"ל ותימה הא בכמה מקומות רגילין התוס' לדקדק מדלא קאמר אלא ש"מ דקאי בשיטתא קמא על כן נראה דכולן בבנין היינו כעין בנין הראשון קאמר דהוי ל' אמה ולא הוצרך לדחוק ולפרש כן דכל היכא דלא נזכר שום אמורא בשינויא קמא לא קאמר ש"ס אלא בשינויא בתרא אע"ג דהדר ביה משינויא קמא כמו שכתבו התוספות בכמה דוכתי:

לא לסתור איניש בי כנישתא וכו' איידי דמפרש לעיל קרא דגדול יהיה כבוד הבית הזה האחרון כו' נקט הך מילתא הכא לאשמעינן דרמז נמי הכתוב לבנין הורדוס שהיה גדול כבודו בנוי כדאמר לקמן מי שלא ראה בנין הורדוס לא ראה בנין נאה מיהו הא דהוי גבוה טפי נמי רמז הכתוב דאי לאו הכי כל זמן בית שני קודם שבנאו הורדוס במאי הוה גדול מן הראשון ונראה דלכך כפל הכתוב הזה האחרון ולא כתב הזה לחודא האחרון רמז לבנין הורדוס:

בנו בי קייטא בסיתווא כתב בהגה' תוספות דבזמן גדול כל כך אין לחוש להך טעמא משום דהא דקאמר משום פשיעות לאו דמתרמי אונס ולא יבנוה לגמרי דא"כ כי איכא זמן גדול מאי הוי אלא דלא מתרמי אונס ופשעי ולא יבנוה לאלתר קאמר וכן כתב רבינו נסים ז"ל דלא חיישינן שלא יבנוה כלל מיהו בסמוך לא משמע כן דפריך ובבא בן בוטא היכי אסביה ליה עצה כו' משמע דה"ק היכי אסביה עצה ולא הוה חייש לפשיעותא שלא יבנה כלל מדקא משני שאני מלכותא דלא הדר ביה משמע דלא הדר ביה שלא יבנה אותו כלל קאמר דדוחק לומר דלא הדר ביה ויבנה לאלתר דאין הלשון משמע כן ועוד דומי' דעקר טורא ולא הדר ביה ועוד דאם כן מאי איצטריך למימר מלכותא שאני תיפוק ליה דליכא למיחש שיפשע ויתעצל בבנינו לפי שהיה צריך לבנות לאלתר ובזריזות משום אימת המלכות כדאמר לקמן דשדר שליח וצוה לעכב ג' שנים וכן משמע מפירש"י ז"ל שכתב משום פשיעותא דלמא מתרמי אונס ופשעי ולא בנו אחריתי משמע שלא יבנה כלל וכן משמע מדברי הרמב"ם ז"ל פי"א מהלכות תפילה שסתם וכתב שמא יארע להם אונס ולא יבנו וכו' עד וישאר חרב:

ועייליה לפורייה להתם פירש"י ז"ל כדי שלא יתייאש בבנינו שהחמה והגשמים מצערין אותו ודבריו תמוהים חדא דא"כ אמאי לא אפקיה עד דמתקין ליה שפיכי הא מיד לאחר שבנו תקרת בית הכנסת וכ"ש הגג שעליו היו לו למחסה ומסתור מפני החמה והגשמים שלא ירדו עליו ואם כן הא דלא אפקיה לאחר שנעשה התקרה והגג לא הוה ביה שום תועלת ובחנם הניחו שם ועוד אמאי עייל לפורייה דוקא ולא שלחנו ושאר כלי תשמישו ועוד תימה כיון דלא נתכוין אלא כדי להצטער עצמו כל ימי הבנין כדי שימהר בבנינו אם כן אמאי קבל עליו צער זה דוקא דחמה וגשמים ולא קבל עליו להתענות כל ימי הבנין כיוצא בו ועוד אמאי עייל לפורייה להתם ולא אוקמיה בחצירו פני אויר השמים לכך נראה דאפי' חזו בה תיוהא לא שרי אלא א"כ משתדלין לבנותו בזריזות ביום ובלילה ולהכי עייל רב אשי לפורייה להתם שאפי' בלילה היה עומד שם להשתדל ולזרז את הפועלים שיבנוה כל הלילה ולא רצה לישן בביתו שינת קבע שמא יתרשלו הפועלים בלילה לכך עייל לפורייה להתם לעמוד עליהן ולזרז אותן גם בלילה ולא נתן שינת קבע לעיניו עד דמתקין ליה שפיכי. וכן משמע מדברי הרמב"ם ז"ל בפי"א מהלכות תפילה שכתב אבל אם חרבו יסודותיו או שנטו כותליו לנפול סותרין אותו מיד ומתחילין לבנות במהרה ביום ובלילה שמא תדחק השעה וישאר חרב וכן כתב בשלחן ערוך סימן קנ"ב ולפי מה שפיר' מה שכתבו התוספות תימה הא אמרינן בתי כנסיות אין ישנין בהן לאו קושיא היא דאיכא למימר דעייל לפורייה להתם לאו תוך בית הכנסת קאמר אלא באיזה בית סמוך לבית הכנסת כדי שיעמוד שם על הפועלים לזרזן אפילו בלילה והתוס' לא רצו לפרש כן משום דאי בבית מקורה עייליה אם כן לא היו הגשמים יורדין עליו ולפי מה שפירשת' ניחא נמי לישנא דעייל אבל לפירש"י והתוספות כיון דסתריה לא אתי שפיר לישנא דעייל:

מלכותא שאני דלא הדרא וא"ת תינח למ"ד משום פשיעותא אבל למ"ד משום צלויי הא כל זמן הבנין לא הוה אפשר להקריב קרבנות וי"ל דמותר להקריב כדאיתא בפרק שני דשבועות אמר רבי יהושע שמעתי שמקריבין אע"פ שאין בית אוכלין קדשים קלים אע"פ שאין קלעים מפני שקדוש' ראשונה קדשה לשעתה וקדשה לעתיד לבא ואפי' למ"ד לא קידשה לעתיד לבא נמי י"ל דעשו קלעים כדרבי אליעזר דאמר התם שמעתי כשהיו בונין בהיכל עשו קלעים להיכל וקלעים לעזרה:

דף ד

אי הוה ידענא דזהרי רבנן כולי האי לא הואי קטילנ' להו דלא קטלינהו אלא לפי שהיה חושש שלא יזהרו בו ויסלקוהו או יקטלוהו כיון דממובחר שבאחיך בעינן:

דמיחזי כי אדוותא דימא והים דומה לרקיע ורקיע לאבן ספיר וספיר לכסא הכבוד וכשהקדוש ברוך הוא מסתכל בכסא הוא זוכר בבית המקדש כדקאמר גבי חוט של תכלת בפר' כיסוי הדם מה נשתנה תכלת מפני שתכלת דומה לים וכו' ועוד שעל ידי כן כשהוא יתברך מסתכל בבית המקדש כמו שנאמר והיו עיני ולבי שם כל הימים הוא זוכר בזכותן של האבות שנמשלו לגלי הים כדאיתא בפר' חלק צהלי קולך בת גלים בתו של אברהם יצחק ויעקב שעשו מצות כגלי הים. ועוד נראה לפי שעל ידי כן היו נראים דמות אבני שיש טהור של בית המקדש שלמטה כדמות אבני שיש טהור של מעלה כדאיתא בפרק אין דורשין אמר להם ר' עקיבא כשתכנסו אצל אבני שיש טהור הזהרו שלא תאמרו מים מים וכתב רב האי גאון ז"ל הביאו בערוך דבהיכלות זוטרתי מפורש בלשון הזה פתח היכל ששי נראה כמי שיש בו מאה אלפים רבבות גלי מים ואין בו אפי' טיפה אחת של מים אלא אויר זיו אבני שיש טהור שסלולות בהיכל שזיו מראיהן דומין למים:

אמר רבינא הכא בהוצא עסקינן וא"ת אמאי לא קאמר אלא אמר רבינא ועוד אמאי אשמעינן תנא לאפוקי מדאביי בזה עושה חזית וזה עושה חזית לאשמעינן בחדא ונראה דלא הדר משינויא קמא דהשתא נמי איירי דקדים חד מינייהו ועבד חזית ובהוצא איירי ואשמעינן תנא דלית ליה תקנתא לחבריה אא"כ יעשה ג"כ חזית ולא אמרינן דסגי ליה שיקלקל את החזית הראשון דהיינו דמקליף ליה קילופא משום דא"נ מקליף ליה אכתי מידע ידיע כדאמר לעיל ואם כן אכתי אי למיחש שיאמר דידיה הוא כיון דהוה ליה חזית ויאמר שחבירו קלקלו ברמאות והיינו לאפוקי מדאביי דלאביי קילופא לא ידיע:

לפי דמי קנים בזול פי' דאפילו דמי קנים לא יהיב ליה כשיעור שויין דאמר ליה לדידי הוה סגי ליה בנטירא בר זוזא אלא שמין את הקנים בזול כדאמרי' בפרק מי שמת כל זוזא חשיב בארב' דנקי דהיינו שני שליש הדמים וכי האי גוונא איתא בפרק כיצד הרגל דקתני התם ואם נהנית משלמת מה שנהנית ומפרש רבא דמי שעורים בזול ופירש שם רש"י ז"ל כדפירש' דלא יהיב דמי שויין אלא בזול יתן וכן כתבו התוספות ומ"מ דמי קנים בזול יהיב ליה דאנן סהדי דאם היה מוצאם כל כך בזול היה גודר בהן רש"י ז"ל כתב דמי קני' דאמר ליה לדידי סגי בגדר קני' וקשה כיון דגדר קנים מיהא בעי אמאי שמין אותן בזול ולא יהיב דמי שויין:

ת"ק סבר רביעית הוא דיהיב ליה אבל ראשונה שנייה ושלישית לא יהיב ליה הכי משמע לישניה דתנא קמא דקתני וגדר את הראשונה ואת השנייה ואת השלישית ולא קתני סתמא המקיף את חבירו משלש רוחותיו וגדרן אין מחייבין אותו אלא משום דהוה משמע דאיירי דגדר שלשתן בבת אחת ואין מחייבין אותו לשלם שלשתן קאמר ואם כן הוה דייקינן הא גדר ארבעתן מחייבין אותו לשלם כולן לכך קתני וגדר את ראשונה ואת השנייה כו' כלומר שגדרן אחת אחת ואין מחייבין אותו אכל חדא באפה נפשה קאי שאם גדר את הראשונה בלבד אין מחייבין אותו לשלם הראשונה ואם חזר וגדר את השנייה אין מחייבין אותו לשלם השנייה וכן אם חזר וגדר את השלישית אין מחייבין אותו לשלם את השלישית ואם כן דייקינן הא אם חזר וגדר גם את הרביעית מחייבין אותו לשלם את הרביעית בלבד. והשתא ניחא הא דקאמר איבעית אימא מקיף וניקף איכא בינייהו כלומר דתנא קמא נמי אית ליה דמגלגלין עליו את הכל מיהו דוקא בניקף אית ליה הכי אבל עמד מקיף אינו נותן לו אלא דמי רביעית דהכי משמע לישנא דתנא קמא כדפירשתי אבל רבי יוסי דנקט סתמא אם עמד משמע דבמקיף נמי אית ליה דמגלגלין ולישנא אחרינא נמי אתי שפיר והכי קאמר תנא קמא סבר אם גדר מקיף את הרביעית נמי יהיב ליה פירש לאו דיהיב ליה דמי כולן כמו בגדר ניקף קאמר דהא לישנא לא משמע הכי כדפירש' אלא דאם גדר מקיף נמי יהיב ליה מידי קאמר כלומר דיהיב ליה מיהא דמי רביעית ולהכי נקט ש"ס נמי יהיב ליה ולא נקט נמי מגלגלין ורבי יוסי דנקט לישנא דאם עמד משמע דסבר דדוקא אם עמד ניקף הוא דיהיב ליה פירש ומגלגלין עליו את הכל אם גדר מקיף לא יהיב ליה מידי אפילו דמי רביעית והתוספות כתבו דיש ספרים גרסינן אבל מקיף לא יהיב ליה אלא דמי רביעית ולפי זה צריך לומר דלתנא קמא אפילו גדר מקיף מגלגלין עליו את הכל וכן משמע מפירש רש"י ז"ל שכתב ודייקינן ממילתיה הא רביעית מחייבין אותו וכל שכן כשגדרה ניקף משמע קצת דמקיף וניקף שוין הן לתנא קמא וקשה דלישנא לא משמע הכי מדלא קתני סתמא וגדרן רואין מחייבין אותו כדפירש' לכך נראה דלהך לישנא נמי אית ליה לתנא קמא בגדר מקיף דלא יהיב אלא דמי רביעית ור' יוסי פליג וסבר דלא יהיב ליה מידי וכן משמע בפרק כיצד הרגל דלרבי יוסי לא יהיב ליה מידי כמו שכתבו התוספות:

דף ה

ובא בזמנן ואמר פרעתיך כו' כך היא גירס' התוספות והא דאינו נאמן במיגו דאי בעי אמר פרעתיך היום כתבו התוספות משום דהוה מיגו דהעזה. ובספר התרומות כתב דאיירי

שבא בתחילת היום דליכא מיגו מיהא קשה קצת דלקמן קמיבעיא ליה אי אמרינן מיגו במקום חזקה תפשוט מהא דריש לקיש דאמרינן ליה מדנקט ובא דזמנו ולא קאמר סתמ' הקובע זמן לחבירו ואמר ליה פרעתיך כו' משמע דדוקא בזמנו הא לאחר זמנו כיון דאית ליה מיגו נאמן:

כי היכא דלא לטרדן כתבו התוספות דשאני גבי בכור וגבי שוכר דאכתי לא איחייב דשמא ימות ושמא יפול ביתו של משכיר והא דפריך לריש לקיש מכותל חצר שנפל הוה מצי למימר וליטעמיך ועוד נראה לפרש טעם אחר דגבי הלואה שאני כיון דעשה לו טובה והלואה חנם ואי בעי לא הלוהו כלל לכך אין הלוה יכול להעיז ולדחותו כשהגיע זמן הפרעון ולהכי עביד דפרע בגו זמניה דלא ליטרדיה וכן גבי כותל חצר שנפל דדייק מיניה דעביד איניש דפרע בגו זמניה משום דהתם נמי עשה לו טובה שהלוהו דמי חצר הכותל דאי בעי לתובעו הוצרך ליתן לו חלקו מיד קודם שהתחיל לבנות הכותל לכך עביד איניש דפרעיה קודם השלמת הכותל דלא ליטרדיה בתר הכי אבל גבי שכירות דאינה משתלמת אלא לבסוף וכן גבי בכור דלא קא מחייב עד לאחר ל' יום לא עביד איניש דפריע בגו זימניה דלא שייך למימר שיטרידנו דמימר אמר כשהגיע הזמן יכול אני לדחותו עד דמתרמי לי זוזי ואפרענו:

שאני הכא אמר מי יימר דמחייבו לי רבנן נראה דר"ל נמי צריך לשנויי סיפא הכי דטעמא משום דאמר מי יימר כו' והוה מצי למימר וליטעמך דליכא למימר דלדידיה טעמא דסיפא משום חזקה אין אדם פורע תוך זמנו דהא אית ליה כל שפא ושפא זימניה הוא בכותל של שניהם א"כ בכותל זה שסמוך נמי איכא למימר הכי דפשיטא דאין לחלק ביניהן והשתא ניחא דבסמוך גבי הא דקא מיבעי' ליה אי אמרינן מגו במקום חזקה דאיצטריך לשנויי נמי דטעמא דסיפא משום דאמר מי יימר כו' דלא מצי לשנויי דאיירי בתוך זמנו או בזמנו ואמר פרעתיך בתוך הזמן דליכא מגו ומחייב משום חזקה אין אדם פורע תוך זמנו דהא ר"ל אית ליה דכל שפה ושפא זימניה הוא דהיינו טעמא דרישא לר"ל. והתוספות כתבו דניחא ליה לשנויי דטעמא משום דאמר מי יימר כו' דלא תיקשי נמי לאביי ורבא וזה נראה דוחק כיון דכולה סוגיא דבסמוך לר"ל קאי דלאביי ורבא לא קמיבעיא ליה מידי:

דף ו

מאי אין לך בידי לא היו דברים מעולם הוה מצי לשנויי דאיירי דתובעו בזמנו ולכך אם א"ל פרעתיך בזמני פטור דעביד איניש דפרע ביומא דמישל' זימניה ואם א"ל פרעתיך

בתוך זמני חייב דליכא מגו כמ"ש התו' לעיל וליכא למימר דמסתמא מנה לי בידך דקאמר היינו בזמנו וא"כ לאחר היינו לאחר זמנו דע"כ מנה לי בידך תוך זמנו קא"ל דאי בזמנו א"כ מאי פריך אלמא במקום חזקה לא אמרינן מה לי לשקר דלמא שאני התם דהוחזק כפרן כיון דפרעתיך תוך זמני קאמר והעדים מעידים שאחר כך בזמנו הודה לפניהם שלא פרע וצריך לומר דעדיפא משני דאין לך בידי משמע להד"מ:

אמר רב הונא סמך לפלגא סמך לכולה נראה דמתניתין הכי משמע ליה מדקתני מגלגלין עליו את הכל ולא קתני מחייבין אותו דומיא דרישא משמע דה"ק מגלגלין עליו את הכל אפילו מאי דלא סמך ליה ורב נחמן אומר מאי דלא סמך לא סמך נראה דמתניתין הכי משמע ליה מדקתני אע"פ שלא נתן עליו את התקרה כו' ואי סמך לפלגא סמך לכולה ליתני אע"פ שלא סמך אלא לפלגא מגלגלין כו' דהוה רבותא טפי שלא נתן התקרה וגם לא גמר כותלו ואפ"ה חייב ונראה דהיינו דקאמר ש"ס ומודה רב הונא בקרנא ולופתא כלומר דיוקא דרב נחמן דייק ממתניתין דלמאי דלא סמך מוקי לה רב הונא בקרנא ולופתא אבל סתמא אית ליה דסמך לפלגא סמך לכולה מדקתני מגלגלין עליו את הכל. ומודה רב נחמן באפריזא כו' כלומר דיוקא דרב הונא דדייק ממתני' דסמך לפלגא סמך לכולה מוקי לה רב נחמן באפריזא כו' אבל סתמא אית ליה דלמאי דלא סמך מדקתני אע"פ שלא נתן עליו את התקרה ולא קתני אע"פ שלא סמך אלא לפלגא כו' דהוה רבותא טפי:

אחזיק להורדי לא אחזיק לכשורי בהגהת רש"י ז"ל כתב דלא בחזקת שלש שנים איירי מיהו יש מפרשים דהנך נמי בחזקת ג' שנים איירי וכן כתבו התו' בפרק לא יחפור גבי הא דפריך והא אחזיקו ובסמוך דאמר רבינ' האי כשורא דמטללתא עד תלתין יומין הוי חזקה מפרש רבינו זרחיה ז"ל דאיירי נמי בחזקת שלש שנים והכי קאמר דחזקת ג' שנים אין מתחילין למנותן עד לאחר ל' יום ואי חבריה בטינא לאלתר מתחילין למנות חזקת ג' שנים ע"כ ולפי זה הא דקאמר ואי סוכה דמצוה היא עד שבעה יומין לא הוי חזקה דוקא נקט שבעה יומי דשמיני עצר' נמי עולה למנין שלש שנים ככל שאר שבתות של שלש שנים:

ועליון בונ' מכנגדו ועולה פירש"י ז"ל דתחתון מסייע לעליון וכן כתבו התו' ותימה דא"כ לא הוי דומיא דתחתון בונה מכנגדו ועולה דקאמר דתחתון בונה לבדו ואין עליון מסייעו. ועוד תימה כיון דתחתון צריך לסייע לעליון משום היזק ראייה אמאי נקט ברייתא לא יאמר העליון הריני בונה מכנגדי ועולה מאי אולמיה דעליון מתחתון הוה ליה למימר לא יאמר התחתון הריני בונה מכנגדו ועולה דכי היכי דס"ד דעליון מצי למימר לתחתון אנא

מאי קעבידנ' דחצירך נמוך מחצירי ה"נ תחתון מצי למימר לעליון אנא מאי קעבידנא דחצירך גבוה מחצירי ועוד דסתמא פליגי משמע אע"ג דעליון גבוה מתחתון ד' אמות וא"כ אמאי יסייע תחתון לעליון כיון דאין התחתון יכול לראות בחצר העליון ואפילו אין העליון גבוה ד' אמות מתחתון מ"מ מכי מטי לד' אמות יבנה העליון כמ"ש התו' ומה שתירץ רבינו תם ז"ל דאיירי כגון שחצר העליון אינו נמוך אלא אצל חצירו של עליון ומצד אחד הוא גבוה דוחק הוא ומה שתירץ ר"י ז"ל דהתחתון מזיק לעליון כי קאי עליון לאו סברא מעליא הוא דעיקר תשמישו של אדם הוא בישיבה ולא בעמידה ואע"ג דזימנין משתמש בעמידה אין אדם מקפיד על כך ולעיל דקאמר רבים כי קאימנא חזו לי לאו משום דקפידא היא והיזק ראי' הוא קאמר הכי אלא הכי קאמר כיון דרבים לא חזו לי אלא כי קאימנא ליכא קפיד' ולא הוי היזק ראיה והא דקאמר רבי' ביממא חזו לי לאו מילתא באפיה נפשי' הוא אלא כולהו חד טעמא נינהו דכיון דרבים לא חזו לי אלא ביממא וכי קאימנא וכי מעיינו דוקא ליכא קפידא ולא הוי היזק ראיה וכן משמע מדברי הרמב"ם ז"ל בפ"ג מהלכות שכנים דכולהו חד טעמא הוא. וגם הרא"ש ז"ל הרגיש ביה ולהכי כתב רבים כי קאימנא חזו לי כלומר לא קמזקו לי אלא דוקא כי קאימנא. ועוד דלשון ובונה דנקט רב חסדא ובריית משמע דמכנגדו עליון בונה לבדו. לכך נראה דאם גבוה עליון מתחתון ד' אמות א"נ מכי מטי מחיצה לד' אמות שוב ליכא היזק ראיה מתחתון לעליון דאע"ג דזימנין חזו ליה כי קאי' ליכא קפידא כיון דאין עיקר תשמישו אלא בישיבה וא"כ הא דקאמר ועליון בונה מכנגדו ועול' היינו עליון לבדו בונה מכנגדו ואין תחתון מסייעו כלום דומיא דתחתון בונה מכנגדו דהיינו תחתון לבדו. וכ"כ בהדיא הרמב"ם ז"ל דאין תחתון מסייעו לעליון שכתב בפ"ג מה"ש שתי חצירות זו למעלה מזו לא יאמר העליון הריני בונה מכנגדי ועולה אלא בונים שניהם מלמטה ובונה העליון לבדו מכנגדו ולמעלה. וכן נראה דעת ה"ר יהודה ברצלוניא שהביא הטור סי' ק"ס גבי גג שהוא נמוך מן החצר ד' אמות ובש"ע סי' ק"ס כתב שתי חצירות שקרקעית האחד גבוה מחבירו צריך העליון לסייעו לתחתון לבנות למטה והתחתון צריך לסייעו לעליון עד שיהיה גבוה ד' אמות מקרקע העליון ולמעלה והיינו כדפירש"י ז"ל והתו' ולא מייתי דעת הרמב"ם ז"ל כלל ונראה דדעת הרמב"ם ז"ל עיקר וכן יש להורות:

דף ז

אמר רב חמא בדין קא מעכב עליה שלא יבנה דשפיר מצי אמר ליה לא טרחנ' דאין לפרש בדין קא מעכב שלא יבנה דשפיר מצי אמר ליה דחדתא אעתיקא לא קאי דהא

קא הוה בעי למיבני ליה כולה ביתא ואם כן הא דאמר ליה דחדתא אעתיקא לא קאי איכא למימר דלאו דינא הוא דמדרב חמא לא שמעינן ליה ולכך פריך שפיר היינו הך דליכא למימר דאשמעינן ש"ס בהך עובדא דחדתא אעתיקא לא קאי דהא קא הוה בעי למיבני ליה כולה ביתא ואם כן הא דאמר ליה דחדתא אעתיקא לא קאי איכא למימר דלאו דינא הוא דמדרב חמא לא שמעינן ליה ולכך פריך שפיר היינו הך דליכא למימר דאשמעינן ש"ס בהך עובדא דחדתא אעתיקא לא קאי דהך מילתא ליכא למשמע מיניה כדפי' מיהו הא דאמר ליה קא מרעת לה לאשיתאי שמעינן מינה שפיר דדינא הוא דאי הך מילתא נמי לאו דינא הוא אם כן אמאי קאמר בדין קא מעכב משום דלא מצי טרח ולית ליה דוכתא למידר בה הא שפיר מצי דייר ביה דפתיחת חלונות למעלה אין מעכבים על תשמיש הדירה והא דלא משני דאשמעינן בהך עובדא דמצי אמר ליה קא מרעת לאשיתאי משום דמלתא דפשיטא הוא דכי האי גונא איתא בפרק לא יחפור גבי הנך עצורי דהוה נייד אפדנא כי הוו דייקי שומשמי וכן משמע מדברי הרמב"ם ז"ל שכתב בפ"ז מהלכות שכנים מי שהיו לו חלונות למטה בכותלו ובא חבירו לבנות בפניהם ואמר לו אני אפתח לך חלונות אחרות בכותל זה עצמו למעלה מאלו הרי זה מעכב עליו ואמר לו בעת שתפתח את החלונות תרעיד את הכותל ותקלקל אותה ואפילו אמר אני אסתור כל הכותל ואבנה לך כותל חדש ואעשה בה חלונות מלמעלה ואשכור לך בית שתדור בו עד שאבנה יכול לעכב עליו ואומר לו אין רצוני שאטרח ממקום למקום עד כאן הרי שלא הביא לפסק הלכה אלא הא דאמר ליה קמרעת לה לאשיתאי והא דאמר ליה לא טרחנא ולא כתב נמי דאפילו א"ל אני אסתור כותלך עד מקום החלונות שאעשה לך ואבנה לך הכותל והחלונות יכול לעכב עליו ואומר לו כותל חדש על כותל ישן אינו עומד אלא משום דהך מילתא איכא למימר דלאו דינא הוא דמדרב חמא לא שמעינן ליה:

אמר ליה לא טרחנא משמע דאי לית ליה שום טירחא כגון שאין לו מה לפנות משם אינו יכול לעכב עליו וכן כתב בהדיא הרמב"ם ז"ל בפרק ז' מהלכות שכנים ובטור ובשו"ע סימן קנ"ד ונראה דדוקא בכי האי גונא דלא הוה משתמש ביה אלא בתיבנא וציבי כדמסיק מצי למימר עבידנא לך כווי לעיל מאשיתאי דבי תיבנא וציבי לאורה בעלמא הוא צריך ואין שם הפרש אם החלונות למטה או למעלה אבל בבית דירה ממש שהחלונות צריכין להיות נמוכין קצת כדי שיראה להדיא על השלחן כשמשתמש עליו פשיטא דלא מצי למימר הכי שאם יעשה החלונות למעלה גבוהין מעל השלחן לא יראה בהדיא על השלחן מיהו הרמב"ם ז"ל כתב סתמא דאי לית ליה טורח לא מצי לעכב עליו ולא כתב דאיירי בבי תיבנא וציבי משמע דסבירא ליה דבבית דירה ממש

נמי אינו יכול לעכב וכאשר כתבתי כן נ"ל ולפי מה שכתבתי הא דמשני דקמ"ל דאע"ג דלא משתמיש אלא בתיבנא וציבי לאו מייתורא דתרי עובדי קמ"ל הכי כדמשמע ממה שכתבו התוספות ולעיל איצטריך לכדאמרינן וה"מ דלא מטי כשורי כו' אלא דהך עובדא על כרחך בהכי איירי דאי בבית דירה ממש היאך אסיק אדעתיה למימר ליה עבידנא לך כווי לעיל מאשיתאי

האומר בית כור עפר אני מוכר לך וכו' איירי שאמר לו בית כור עפר זה אני מוכר לך פרדס זה או כרם זה אני מוכר דכיון דמתקרי בית כור או פרדס הגיעו אבל אמר ליה סתם בית כור עפר אני מוכר לך פשיטא דצריך ליתן לו בית כור שלם

דף ח

והם תכו לרגליך תני רב יוסף כו' דכל קדושיו צדיקים נמי במשמע אף על פי שאינם גדולים בתורה לכך מייתי הא דרב יוסף דמפרש סיפא דקרא בתלמידי חכמים שמכתתין רגליהם ואם כן מסתמא רישא דקרא נמי בתלמידי חכמים דוקא איירי אבל צדיקים שאינן גדולים בתורה חייבין במס והא דמייתי ראיה מדכתיב מנדו בלו והלך לא שליט למירמא עליהון אף על גב דלאו משום דעסקי בתורה הוו פטירי יש לומר דבנין בית המקדש כעוסק בתורה דמי כדאמר לעיל הוא כבה אורו של עולם ילך ויעסוק באורו של עולם

דליה פלגא פירש רש"י ז"ל מחל המלך דמי החצי וסילקה מעליהון וקצת קשה כיון דלפי ערך נפשות שדיוה כי פש ההוא כובס אמאי קאמר שדיוה אכובס משמע דשדיוה לפלגא אכובס ולא שדי עליה לפי ערך והמרדכי כתב דר"ת גריס דליוה אפלגא פירש כל הכלילה שדיוה אפלגא דאישתיור אבל קשה דאם כן אמאי משנה הלשון דמעיקרא נקט דליוה והדר נקט שדיוה

איפרא הורמיז כתבו התוספות דמשמעות הלשון חן מאת המקום נראה דלהכי בסוף מציעא כי קלסיה שבור מלכא להא דרבי שמעון אמר אפריון נמטי ליה לרבי שמעון ופירש"י ז"ל חן שלנו לפי שמלכותו היה נקרא על שם החן כדאמרינן הכא לכך אמר חן שלנו נמטייה לרבי שמעון אי נמי לכך נקט אפריון לשון רבים שכן דרך הנכבדים כשמדברים בעדם כמו שאמר לבן ונתנה לך גם את זאת ודניאל אמר דנא חלמא ופשריה נאמר קדם מלכא

ומצדיקי הרבים ככוכבים אלו מלמדי תינוקות והא דאמר בסוף פרק אלו עוברין לא מצא בת גבאי צדקה ישא בת מלמדי תינוקות משמע דגבאי צדקה עדיפי ממלמדי תינוקות

היינו מסתם מלמדים אבל הכא במלמדים מובהקים כרב שמואל בר שילת איירי כדאמר בהדיא כגון מאן אמר רב כגון רב שמואל בר שילת וכו' ואינהי ודאי עדיפי מגבאי צדקה והתוספות כתבו דצריך לומר דרקיע מזהיר טפי מכוכבים אף על גב דנראה לעינים דכוכבים מאירים טפי מרקיע י"ל דלא כתיב והמשכילים יאירו כאור הרקיע אלא יזהירו כזוהר הרקיע ואיכא למימר דרקיע לית ליה זהרורית טפי מכוכבים והר"ן בחידושיו כתב שראה בחכמת התכונה שדבר כן שהכוכבים מקבלים אורם מאור השמש ולפי שהרקיע גוף דק ובהיר מאוד אינו מקבל אורה ממנו אבל הירח וכוכבים מתוך שהן גופים עבים מקבלים אורו כמו שאנו רואים שאור השמש ניכר יותר באבנים ובארץ ממה שהוא ניכר במים ובאויר ונתבאר שם הענין בדבר שאין בו ספק

ואהביו כצאת השמש בגבורתו תרגם יונתן ורחמוהי יהון עתידין לאזהרא כזיהור יקריה על חד תלת מאה וארבעין ותלתא וכו' ופירש בערך ערך אהב משום דשבעתיים היינו שבעה פעמים שבעה הרי מ"ט ומדכתיב כאור שבעת ימים שבעה פעמים מ"ט הרי שמ"ג משמע דסבירא ליה דכאור שבעת ימים מספר ז' ימים קאמר ועוד נראה לפי שאור חמה של עכשיו אינו אלא חלק שביעי מאותה אור ששימש בשבעת ימי בראשית כדאיתא בספר הבהיר הובא בזוהר פרשת בראשית וז"ל נברא אור גדול שאין כל בריה יכולה לשלוט בו צפה הקדוש ברוך הוא שאין יכולין לסובלו לקח שביעית ושם להם במקומו והשאר גנזו וכו' וכיון דאור חמה לעתיד יהיה שבעתים דהיינו מ"ט פעמים כאותו אור ששימש בימי בראשית נמצא שיהיה שמ"ג פעמים כמות שהיא עתה ולפי מה שכתב בספר הבהיר נראה דלכך כתיב בפרשת בראשית יהי מארת ברקיע חסר וי"ו רמז דמארת שלנו חסרין וי"ו חלקים שאינן אלא חלק שביעי מאור שנברא בתחילה ולפי שהלבנה מקבלת אורה מן החמה לכך נקט מארת לשון רבים

דף ט

שבת נותנין לו מזון ג' סעודות הרמב"ם ז"ל בפרק שביעי מהלכות מתנות עניים כתב ואם שבת נותנין לו מזון שלש סעודות שמן וקטנית ודג וירק והכי איתא בהדיא בתוספתא דפיאה ולפי זה יש לתמוה על מה שכתבו התוספות שבת נותנין לו מזון שלש סעודות פירוש בשבת בצהרים אותן שתי סעודות שנתן לו אתמול בערב שבת אבל ליל שבת ושבת שחרית ושלש סעודות שנותנין לו בשבת יאכל אחת בשבת בסעודה שלישית ואחת למוצאי שבת ושלישית למחר בדרך כו' דאם כן בליל שבת ובשבת שחרית אינו אוכל אלא פת חריבה בלבד ובמוצאי שבת ולמחרתו ביום ראשון הוא אוכל שמן וקטנית

דג וירק בהדי פת ואין זה סברא כלל דודאי לצורך סעודות שבת נותנין דג וירק וגם לישנא דנותנין לו מזון שלש סעודות משמע דלצורך מצות שלש סעודות דשבת נותן לו אותן מדלא קתני שבת נותנין לו ככר ומחצה דומיא דרישא דקתני ככר לכך נראה דקודם הכנסת שבת נותנין לו מזון שלש סעודות ושמן וקטנית ודג וירק שיאכלם בליל שבת ובשבת שחרית ובסעודה שלישית ואותן שתי סעודות שנתנו לו בערב שבת יאכל אחת במוצאי שבת ואחת ישאר לו למחר בדרך שלא ילך ריקן וכן כתבו התוספות בהדיא בפרק כל כתבי בשם ר"י ז"ל שיש בידו חמשה סעודות בתחילת שבת

אף צדקה כל פרוטה ופרוטה מצטרפא כו' לפי שאינו דומה הנותן מנה לצדקה פרוטה פרוטה לנותן מנה לצדקה בבת אחת דלא קפיד איניש כולי האי כשנותן אחת אחת ואשמעינן הכתוב דמצטרפות כאלו נתנן בבת אחת ועוד נראה לפי שהקב"ה זורע צדקות הוא שהנותן מנה לצדקה מעלה עליו כאלו היא עושה פירות בכל שנה ושנה ומשלם לאדם שכרו בעולם הבא הקרן והפירות פירות פירותיהן לפי רוב השנים וטעמא דמלתא משום דהנותן מנה לצדקה אלו לא נתנה היה יכול להרויח ולהשתכר בה בפרקמטיא או ברבית ועשתה פירות בכל שנה ושנה לכך שורת הדין הוא שהקב"ה זורע ומשלם קרן ופירות והך טעמא לא שייך אלא בנותן מנה או חצי מנה בבת אחת כדפרישית דיכול אדם לעשות סחורה או הלואה במנה וכן בחצי מנה אבל בנותן פרוטה פרוטה לא שייך האי טעמא דאין אדם משתכר בסחורה ובהלואה בפרוטה אחת והוה אמינא דאין הקדוש ברוך הוא זורעה ולא יקבל אלא שכר הקרן שנתן בלבד אשמעינן הכתוב שהקב"ה מצרף הפרוטות להדדי וכשהן עולין לחשבון גדול זורען נמי ומהאי טעמא דאלו בעי היה קובץ הפרוטות על יד והוה מרויח בהן

ואלא שרץ דמטמא אדם מנא לן ואם תאמר מאי אולמיה דשרץ טפי ממצורע בימי סיפורו דלמא בשרץ ושכבת זרע נמי קמיבעיא ליה וחדא מינייהו נקט יש לומר דהכי קאמר ליה כיון דפשיטא לך דמצורע בימי סיפורו מטמא אדם על כרחך אמתניתין דכלים קסמכת דתנן התם אבות הטמאות השרץ ושכבת זרע ונבלה וטמא מת ומצורע כו' וא"כ טפי הוה לך למיבעי מניין לשרץ או שכבת זרע דמטמא אדם דמיתני ברישא

ואלו העושה צדקה כתיב מתן בסתר יכפה אף לפי שהאף וחמה רוגז ותוקף הדין הוא והרחמנות משכך הרוגז כמ"ש ברוגז רחם תזכור לכך כשהאדם עושה צדקה ומרחם על חבירו למטה גם הקדוש ברוך הוא מעורר רחמנותו למעלה ולהכי הצדקה כופה את האף ודוקא כשעושה צדקה כתקנה בסתר ובצנעה שלא לשם יוהרא וכיון דצדקה דוקא כופה אף וחמה נראה דהיינו הא דאיתא במדרש איכה רבה ויאמר אל האיש לבוש הבדים

ויאמר בא אל בינות לגלגל אל תחת לכרוב ומלא חפניך גחלי אש מבינות לכרובים וזרוק על העיר מהו ויאמר ויאמר הקדוש ברוך הוא אמר למלאך והמלאך לכרוב אמר ליה אף על פי שגזר עלי הקדוש ברוך הוא אני אין לי רשות ליכנוס למחיצתך אלא עשה עמי צדקה ותן לי שני גחלים משלך שלא אכוה מיד וישא ויתן אל האיש לבוש הבדים אמר רבי יהושע ששה שנים הוו אותן גחלים עמומות בידו של גבריאל סבור שישראל עושין תשובה כיון שלא עשו בקש לזורקן ולקעקע ביצתן אמר ליה הקדוש ברוך הוא גבריאל גבריאל להונך להונך יש בהן בני אדם שעושין צדקה אלו עם אלו ע"כ לכאורה קשה והא גבריאל שר של אש הוא כדאיתא בפרק ערבי פסחים ואם כן הוה ליה ליטול הגחלים משלו ואמאי אמר אין לי רשות ליכנוס למחיצתך ושמא י"ל משום דבשעת החורבן ניטלה ממשלת האש מגבריאל כדאיתא באיכה רבה חלל ממלכה ושריה אלו שרים של מעלה דחד אמר אנא מקיף חומה דנורא כו' מה עשה הקדוש ברוך הוא דעל נורא עביד לפרזלא וכשהיו מזכירין למטה שר פלן אמר ליה לית בחילי ועוד דתימה הוא לומר שהיו גחלים ממש ואמאי היו במספר שנים לא פחות או יותר ועוד תימה אמאי נסתלק מהן תוקף הדין על ידי זכות קצת בני אדם שעשו צדקה כדאמר ליה יש בהן בני אדם שעושין צדקה והלא כרך גדול של ירושלים מסתמא היו בה קצתן שעסקו בתורה והניחו תפילין וציצית ושאר מצות אמאי לא נסתלק תוקף הדין על ידיהן ונראה לפרש דאותן שני גחלים הן הן אף וחמה דהכי אשכחן דנחרב ירושלים על ידיהן שכך אמר דניאל בתפילתו ישב נא אפך וחמתך מעירך ירושלים וכתיב הנה אפי וחמתי ניתכת אל העיר הזאת ועוד הרבה כיוצא באלו והן נקראים גחלים שבוערין כגחלים וכתיב עלה עשן באפו גחלים בערו ממנו משמע דעל ידי האף גחלים בוערים נופלים ועוד ראייה דאף וחמה קרויין גחלים לפי שמשכנותם והולדתם מנהר דינור הנמשך מזיעת חיות הקדש שטועניו את הכסא כדאיתא בפרק אין דורשין מהיכן נגיד מזיעתן של חיות הקדש ולהיכן שפיך על ראש רשעים בגיהנם שנאמר הנה שערת ה' חמה יצאה וסער מתחולל על ראש רשעים יחול לא ישוב אף ה' וגו' הרי שהזכיר בהך קרא חמה ואף משמע דיוצאין מנהר דינור וידוע כי נהר זה נהר גחל איקרי כמו שכתב הפייט נהר גחל אש יוחל ובקדושה דראש השנה וחיות בוערות מראיהן כגחלי אש משליכים בכנפיהם גחלי להבות אש נפזרות למקום רשעים באש וכתיב נמי ימוטו עליהם גחלים באש יפילם וביחזקאל כתיב וירומו הכרובים היא החיה אשר ראיתי בנהר כבר משמע דחיות נמי כרובים איקרו והיינו דאמר ליה הקדוש ברוך הוא למלאך שיטול שני גחלים מבינות לכרובים פירש שיטול האף וחמה היוצאים מנהר דינור היוצא מן החיות דהיינו כרובים

ולהכי לא היה רשות לגבריאל ליכנס לשם שהכרובים יתירים במעלה הן ואין לו רשות ליכנס ביניהן והיינו דאמר ליה תן לי שני גחלים משלך כלומר אף על פי שאני שר של אש אפילו הכי משלך בעינא דהיינו אף וחמה וכיון דאלו שני גחלים אף וחמה הוו לכך אמר ליה הקדוש ברוך הוא לגבריאל להונך יש בהן בני אדם שעושין צדקה אלו עם אלו לפי שאלו המחבלים אין נכפפין אלא ע"י הצדקה שעושין בסתר כדאמרינן הכא ולכך קאמר יש בהן בני אדם שעושין צדקה אלו עם אלו רמז לצדקה שעושין בסתר שאין שום אדם יודע בה כי אם הנותן והמקבל וזהו אלו עם אלו והיינו דמייתי ראיה מדכתיב וירא לכרובים תבנית יד אדם תחת כנפיהם רמז על היד העושה צדקה בסתר תחת כנף הבגד כמ"ש הכתוב ושוחד בחיק אי נמי לפי שהם משליכים הגחלים בכנפיהם כמו שאמר הפייט לכך נקט תחת כנפיהם לאשמעינן דחוזק הדין נסתלק על ידי תבנית יד של צדקה שנראית במקום ההוא ונראה דלהכי במהפכת סדום כתיב אשר הפך ה' באפו ובחמתו לפי שחטאו בצדקה שנאמר יד עני ואביון לא החזיקה ואמרו חז"ל הכצעקתה צעקת ריבה אחת שנתנה מזון לעני בסתר לכך נתגברו עליה אף וחמה ונהפכו על ידיהן והיינו דאמר אברהם האף תספה צדיק עם רשע ופירש"י ז"ל האף ישיאך כו' לפי שענשו באף לכך אמר האף ישיאך כל כך וכיון דאותן שני גחלים אף וחמה הוו ניחא הא דנקט במדרש בקש לזורקן ולקעקע ביצתן ולא קאמר לעקור ביצתן לפי שכח האף וחמה גדול ועוקר דבר עם היסוד שנאמר כי אש קדחה באפי ותיקד סיפא דקרא ותלהט מוסדי הרים לפיכך ירושלים שנחרבה על ידיהן נעקרה עם יסודותיה שנאמר כלה ה' את חמתו שפך חרון אפו ויצת אש בציון ותאכל יסודותיה אלא שעלה על דעת גבריאל מתחילה לשרש היסודות לגמרי שלא ישאר בהן כלום והיינו דקאמר לקעקע ביצתן קעקע הוא מן התיבות הכפולות רמז על עקירת שורש היסוד כמו אבד תאבדון את כל המקומות וגער בו הקדוש ברוך הוא ואמר לו להונך שלא ישרש היסודות אלא ישאר מעט ולהכי אשכחן בחורבן ראשון שנשתיירו חומות ירושלים חתיכות פרוצות אוכלו באש דגבי נחמיה כתיב ואצא בשער הגיא ואהי שובר בחומות ירושלים אשר המה פרוצים ועריה אוכלו באש וגם נשארו קצתן בירושלים ולא נשתרשו לגמרי כדאשכחן בספר ירמיה ונראה דהה"ד לולי ה' צבאות הותיר לנו שריד כמעט כסדום היינו לפי שסדום ועמורה נשתרשו היסודות לגמרי כדפירש"י ויהפוך את הערים ארבעתן על סלע אחת יושבות ונהפך מלמעלה למטה ולא נשאר מהן כלום ואמר הכתוב לולי ה' צבאות הותיר לנו שריד כמעט לולי שגער בו גבריאל לשייר מעט מן היסודות כסדום היינו וגו' היינו שוין לסדום ועמורה שיחרבו היסודות לגמרי ולהכי נקט לולי ה' צבאות לפי שנקרא צבאות

על שם שהוא אות בצבא שלו פירש ניכר וממשלתו עליהם וגם עתה הראה גדולתו ואות שלו שגער בו בגבריאל שיניח אפו קצת אבל חורבן שני שהיה על ידי עובדי כוכבים ומזלות היה גדול מן הראשון שנחרב אז היסוד לגמרי שנהרגו ולא נשארו בה כלום לכך כתיב זכור ה' לבני אדום את יום ירושלים האומרים ערו ערו עד היסוד בה עד היסוד בה כמו עם היסוד כמו מגדיש ועד קמה ועד כרם זית ולכך אמרו ערו ערו כפלו לשונם רמז על עקירת שורש היסוד לגמרי כמו אבד תאבדון את כל המקומות וכוונת עובדי כוכבים היה שלא ישאר שום רושם מירושלים לא יזכר ולא יפקד ואמרו בלבם שאם לא ישאר בה שום רושם לא תפקד ולא נתפלל עליה לא תבנה עוד ותשאר צור על מלאה וטעם הולדת אף וחמה מזיעתן של החיות נראה משום דאף על גב דכתיב אם חטאת מה תפעל בו ואם צדקת מה תתן לו אפילו הכי מרוב חיבתן של ישראל לפני הקדוש ברוך הוא נקשר בהן כביכול לכך כשחוטאין מתישין כח של מעלה כביכול שנאמר צור ילדך תשי וכשעושין רצונו מוסיפין כח שנאמר ועתה יגדל נא כח ה' ומרכבה העליונה קיימת על ידיהן שנאמר רוכב שמים בעזרך וז"ל הזוהר פרשת תרומה רזא דא אוליפנא דכורסייא קדישא לא מתקן לעילא אלא מגו תיקונתא דבני עלמא כד אינון זכאין כו' ולהכי ארבע חיות הנושאות את הכסא אף על גב ונראות נושאות והם נשואות עם כסא כמו שכתב הפייט אפילו הכי הואיל וחביבין ישראל לפניו ומקושרין בו על ידי חטאן נעשה הקדוש ברוך הוא כביכול תש כח ודומה עליו המרכבה למשא כאלו היה כבד ממנו לישא את כסאו ומרכבתו ולכך צריכין אז החיות לישא עליהן כובד הכסא כביכול ומפני טורח המשא יוצא מהן זיעת אש גיהנם אף וחמה הנופל על ראש רשעים נמצא כי הנהר נמשך מן החיות בשביל החוטאים לכך נופלין בשחת עשו הה"ד היו עלי לטורח נלאתי נשא

מאי דכתיב ויהיו מוכשלים לפניך כו' בפרק קמא דבבא קמא כתבו התוספות דיליף הכי מדכתיב לפניך דהיינו צדקה שנאמר והלך לפניך צדקך ועוד נראה דדריש הכי מדכתיב בעת אפך עשה בהם כלומר שלא תועיל צדקתם לכוף את האף אפילו הצדקה שעושין לפניך פי' בסתר

דף י

כל המעלים עיניו מן הצדקה כאלו עובד עבודת כוכבים לפי שהצדקה הוא קבלת עול מלכות שמים וכן כל ההפרשות שחייב האדם להפריש מנכסיו כגון לקט שכחה ופאה ביכורים תרומות ומעשרות שמיטות ויובלות טעם כולן הוא כדי שידע האדם ויעלה על לבו כי לה' הארץ ומלואה וכל מה שיש לו אינו שלו ויקבל עליו עול מלכות שמים וכל

מי שאינו עושה כן ואומר בלבו כחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה הרי הוא פורק עול לכך כתיב גביה פן יהיה דבר עם לבבך בליעל פירוש בלי עול לכך הוי כעובד כוכבים שכל העובד עבודת כוכבים הוא פורק עול ולכך כתיב יצאו אנשי בני בליעל בלי עול כדפירש רש"י ז"ל

כל צדקה וחסד שישראל עושין בעולם הזה שלום גדול וכו' משום דבבראשית רבה קאמר בשעה שבא הקדוש ברוך הוא לבראת את האדם נעשו מלאכי השרת כיתות כו' חסד אמר יברא שהוא גומל חסדים ואמת אמר אל יברא שכולו שקרים צדק אמר יברא שהוא עושה צדקות ושלום אמר אל יברא דכוליה קטטה מה עשה הקדוש ברוך הוא נטל את האמת והשליכו לארץ וכו' הרי שעל ידי צדקה וחסד שהאדם עושה בעולם הזה לא השגיח הקדוש ברוך הוא בכת שלום נמצא בשעה שאין ישראל עושים צדקה וחסד יש מקום תלונה לכת שלום על בריאת האדם וכביכול כאלו אין שלום בין ישראל לאביהם שבשמים לכך קאמר כל צדקה וחסד שישראל עושין שלום גדול כו' דאין לכת שלום מקום תלונה ופרקליטין גדולים דלכת צדיק וחסד נעשו מליצי יושר אפשר דאפילו כת שלום מליץ יושר כיון דעל ידי הצדקה וחסד נמשך השלום שנאמר והיה מעשה הצדקה שלום

לא יועילו אוצרות רשע וצדקה תציל ממות לפי שגם הצדקה כאוצר דמיא כדאמר לקמן אבותי גנזו אוצרות למטה ואני גנזתי אוצרות למעלה מה אוצר זה שמור לבעליו לעת צורך גדול כך זכות הצדקה שמור לו לאדם לעולם הבא

אחת שמצילתו ממיתה משונה ואחת שמצילתו מדינה של גהינם ולא מצי למימר דחדא אתי למיתה טבעית דהא סוף סוף ימות ולשון הצלה משמע שמצלת לגמרי מיהו קשה דלעיל קאמר ומיתה קשה מכלם וכתיב וצדקה תציל ממות משמע דצדקה מצלת ממיתה טבעית דהא מיתה קשה מכולם במיתה טבעית איירי ולכאורה נראה דכל מי שאינו ממלא שנותיו או מת במהירות מיתה משונה קרי לה דאמרינן בפרק ואלו מגלחין מת פתאום זו היא מיתה חטופה חלה יום אחד ומת זו מיתה דחופה שני ימים דחויה שלשה גערה ארבעה נזופה חמשה מיתת כל אדם מת בחמשים זו היא מיתת כרת בחמשים ושתים וכו' ששים זו היא מיתת כל אדם משמע דמיתה טבעית שמתים בה כל אדם לא הוה בפחות מששים שנה ובפחות מחמשה ימים אבל שאר כל המיתות מיתות משונות נינהו שנשתנה מיתתו ממיתת שאר כל אדם והשתא הא דקאמר ומיתה קשה מכולם היינו כשהיא משונה דהיינו שאינו ממלא ימיו ושנותיו אבל מיתה טבעית לאו קשה היא כיון דטבע בריאת העולם כך הוא ודור הולך ודור בא ואדרבה מיתת הצדיק כשהיא

בזמנה טובה היא לו שעולה למדרגה יותר גדולה אחרי מותו ואמרינן גדולים צדיקים במיתתן יותר מבחייהן אבל קשה דבפרק מי שהחשיך קאמר נפק שמואל ודרש וצדקה תציל ממות ולא ממיתה משונה אלא ממיתה עצמה וכן דרש רבי עקיבא התם משמע דמי שאינו ממלא שנותיו לאו בכלל מיתה משונה הוא ועוד דסתם מיתה משונה משמע דהיינו שמת במיתה חטופה או על ידי חיה ונחש לכך נראה דפליגי שמואל ורבי עקיבא ורבי יהודה דהכא אית לה דקרא דוצדקה תציל ממות ממיתה עצמה נמי קאמר שמצלת ונותנת חיים ורבי יוחנן לא ניחא ליה לאוקמי קרא במיתה עצמה דלשון הצלה משמע ליה שמצלת לגמרי

הרוגי שלטון אין כל בריה יכולה לעמוד במחיצתן שכל העומד במחיצתן נכוה כדאמרינן בפרק הספינה שצדיק קטן נכוה מחופת צדיק הגדול ממנו והיינו נמי הא דאמרינן מקום שבעלי תשובה עומדין צדיקים גמורין אין יכולין לעמוד

דף יא

הוסיפו לו עשרים ושתים שנה כמנין אותיות התורה רמז שהוסיפו לו בשביל התורה לקיים מה שנאמר בתורה כל המקיים נפש אחת כאלו קיים עולם מלא וכי האי גונא איתא בזוהר פרשת בלק שהוסיפו לו לרבי יוסי על שנותיו עשרים ושתים שנה רמז נמי שבזכות התורה הוסיפו לו לקיים מה שנאמר כי יקרא קן צפור לפניך כדאיתא התם

אבל מייחד ליה פתחא פירש"י ז"ל שהיה לו פתח בסוף ביתו כו' ומדברי הרמב"ם ז"ל בפרק ב' משכנים משמע שייחד רוח אחד מן החפירה להכניס ולהוציא שם אז נסתלק זכות שאר הרוחות

אחד מבני מבוי שבקש לסתום כנגד פתחו כתבו התוספות בשם רבינו חננאל ז"ל כגון שיושב בסוף המבוי אצל צד הסתום ורוצה לסתום כנגד פתחו כל רוחב המבוי ולא משמע כן מדקאמר אחד מבני מבוי משמע דבכל אחד מבני מבוי איירי אפילו באותן שיושבין באמצע המבוי לכך נראה לפרש דאשמעינן דאף על גב דיש רשות לכל אחד מבני המבוי להשתמש במבוי אפילו הכי אם אחד מהן רוצה לעשות כמין בנין קצר כנגד פתחו להקיף שם מחיצות קטנות ולסתום כנגד פתחו להשתמש בו בני מבוי מעכבין עליו ולאו בהיקף ארבע אמות איירי כדפירש"י ז"ל דלא מצינו שיהא לו ארבע אמות במבוי וכן משמע מדברי הרמב"ם ז"ל בפרק ה' מהלכות שכנים שכתב לפיכך אם בעל השנייה בנה אצטבא כנגד פתחו וסתמו אין החיצונה יכול לעכב משמע דאיירי בבנה בנין קטן לפני פתחו כמו אצטבא לאו באותן ארבע אמות שנותנין לכל פתח איירי וכן

משמע דאותן ארבע אמות שנותנין לכל פתח כתב הרמב"ם ז"ל בפרק שני מהלכות שכנים ודין זה כתב בפרק חמישי מהל' שכנים ובב"י סימן קס"ב כתב דדברי הרמב"ם ז"ל היינו כפירש"י זכרונו לברכה וצריך לומר דהיינו לאפוקי מפירוש ר"ח ז"ל אבל מכל מקום יש הפרש בין דברי הרמב"ם לפירש"י דלפירש"י באותן ארבע אמות שנותנין לפני הפתח אייריי

דף יב

דוולא אמר רב נחמן בי דלו יומא פירש"י ז"ל אם יש להן בור שממנו משקין שדה ותימא כיון דש"ס בחלוקת קרקע אייריי בשדה ופרדס אמאי הפסיק באמצע הענין בחלוקת באר מים ורבינו חננאל ז"ל פירש ארץ שמשקין אותה בדלי וקשה דאם כן הוה ליה למיבעי בבבל מאי כדבעי באינך כמו שכתבו התוספות בשם ר"י זכרונו לברכה ועוד קשה כיון דלר"י ז"ל סבר דלפירוש ר"ח ז"ל הא דקאמר בי דלו יומא בארץ ישראל אייריי אם כן תיקשי מה נפשך אי שיעורא דבי דלו יומא הוה טפי מתשעה קבין אמאי לא סגי נמי בתשעה קבין דליכא למימר כיון שהיא שדה במשקין אותה כי לית בה כדי פעולת יום לא חשיבא דהא בתשעה קבין או בתשעה חצאי קבין נמי לית בה כדי חרישת יום ואפילו הכי סגי לן בהאי שיעורא כיון שראוי לטרוח בו ואי שיעורא דבי דלו יומא פחות הוא מתשעה קבין תיקשי נמי אמאי סגי ליה בפחות מתשעה קבין הא אין ראוי לטרוח בו ועוד קשה לעיל דקבעי בבבל מאי וקאמר רב יוסף בי רדו יומא ועל כרחך צריך לומר דטעמא לאו משום דקרקע גדולה כדי חרישת יום חשיבא בבל שמוציאה הרבה וראוי לטרוח בה דא"כ מאי פריך אי יומא זרעא תרי יומא כרבא לא הוה כי לא הוה מאי הוה כיון דאיכא מיהא שיעור שדה שראוי לטרוח בה סגי בהכי כי היכי דאמרינן בתשעה קבין דארץ ישראל דכיון דראוי לטרוח בה סגי אף על גב דלית בה כדי חרישת יום ואם כן אמאי יהיב בבבל שיעורא אחרינא ולא יהיב נמי שיעורא חשיבותא כמו בארץ ישראל בעשרים או בשלשים קבין וכיוצא בו כפי מה שהוא שיעור חשיבות בבבל לכך נראה דדוולא היינו ארץ שמשקין אותה בדלי כדפירש ר"ח ז"ל אלא דצריך לומר דבחלוקת קרקע איכא תרתי מילי למעליותא דבהו תליא החלוקה חדא כשמגיע לכל אחד שיעור חשיבותא שראוי לטרוח בו כגון תשעה קבין או תשעה חצאי קבין בארץ ישראל ואידך כשיש בה כדי פעולת יום שלם באותה עבודה שרגילין לעובדה אף על גב דאינה מוציאה כל כך הרבה ולית בה שיעור חשיבותא אפילו הכי כיון דאין צריך לוותר כלום בשכר פעולתה עביד איניש דטרח בה וסבירא ליה לש"ס דדווקא בתרתי לריעותא

אין חולקין אבל כל היכא דאיכא חדא מהנך למעליותא לא קפיד איניש וחולקין הלכך בארץ ישראל חולקין בתשעה קבין או חצאי קבין אף על גב דליכא כדי חרישת יום שלם כיון דאיכא שיעור חשיבותא אבל בבבל לא הוי שיעור חשיבותא אלא בשדה גדולה הרבה יותר מכדי שיעור חרישת יום לפיכך אזלינן בתר שיעור פעולת יום שלם דכיון דאיכא חדא למעליותא לא קפדינן אאידך והיינו דקאמר בבבל מאי אמר רב יוסף בי רדו יומא והשתא הא דקאמר דוולא אמר רב נחמן וכו' אלעיל קאי דקאמר דבבבל אזלינן בתר מעליותא דבי רדו יומא וקא משמע לן השתא שאם הוא שדה שמשקין אותה לא בעינן בבל כולי האי אלא כיון דאית בה שיעור פעולת יום שלם בהשקאה אזלינן בתריה אף ע"ג דלית בה כדי חרישת יום דכל היכא דאיכא חדא מילתא למעליותא אזלינן בתריה ואי שיעורא דבי דלו יומא פחות הוא מתשעה קבין איכא למימר דדוולא דקאמר אארץ ישראל נמי קאי דבדוולא לא בעינן כדי תשעה קבין בא"י ולא בי רדו יומא בבבל אלא בבי דלו ילמא סגי בתרוייהו ומכל מקום בי דלו יומא בציר הוא מבי רדו יומא דודאי חורשין טפי בחד יומא ממאי שמשקין בדלי ואין להקשות כי הוו בי דלו יומא מאי הוי הא לית ביה יומא דרדיא ואם כן היאך ישכור פועלים לחרישה כדפריך לעיל אי יומא כרבא יומא זרעא לא הוי דשאני לעיל דתרווייהו חרישה נינהו ומלאכה אחת הן הלכך אי לאו דיומא זרעא וכרבא שוין לא הוי שיעור פעולת יום שלם אבל דוולא דפעולה אחריתי היא אי אית בה שיעור פעולת יום שלם בהשקאה מיחשבא לה אינשי ואזלינן בתרה אף ע"ג דלא הוי יומא דרדיא. ובפרדסא נמי צריך לומר דבבבל כיון דהקרקע אינה טובה לא חשיבא אלא בפרדס גדול יותר מכדי מה דרפיק גברא ביומא לכך קאמר דשיעור חלוקה הוי בכדי דרפיק גברא ביומא דאף ע"ג דלא חשיבא כיון דאיכא פעולת יום שלם אזלינן בתריה ומדברי הרמב"ם ז"ל בפ"א מהלכות שכנים משמע נמי דסבירא ליה כפי' ר"ח ז"ל שכתב ושדה שמשקים אותה בכלי עד שיהא בה כדי שימלא הפועל יום אחד לזה ויום אחד לזה ומשמע מדבריו שם דדוקא בבבל אית ליה האי שיעורא אבל בארץ ישראל לא שהרי כתב מתחילה בד"א בארץ ישראל אבל בבבל וכו' משמע דמ"ש ושדה שמשקים אותה בכלי וכו' אבבל קאי מדלא כתב אבל שדה שמשקים אותה בכלי בין בבבל בין בארץ ישראל עד שיהא בה וכו' וצריך לומר דפשיטא ליה דתשעה קבין בציר הוא משיעורא דבי דלו יומא לכך אזלינן בתריה ובב"י בסימן קע"א כתב דלדעת הרמב"ם ור"ח ז"ל לענין זה לא היה חילוק בין ארץ ישראל לבבל ואין נראה כן מדברי הרמב"ם כמו שפירש' ובש"ע סימן קע"א העתיק לשון הרמב"ם ז"ל וצריך לפרש דמה שכתב שם ושדה שמשקים אותה בכלי דוקא אבבל קאי כדפי':

לא יפחות לו משלשת קבין מדלא קאמר יתן לו שלשה קבין משמע דשיעורא דשלשה קבין הוא בקרקע טובה ולכל הפחות הוא נותן לו שלשת קבין אבל כשאין הקרקע טובה כל כך נותן לו ששה קבין שאינה חשובה לטרוח בפחות מכן דומיא דשדה דבטובה סגי בתשעה חצאי קבין וכשאינה טובה בעי' כפליים דהא רבנן ורבי יהודה לא פליגי וקא בעי בבבל מאי שאין הקרקע טובה כלל וכמו שפירש ריב"ם לעיל:

אין אלו אלא דברי נביאות כתב רש"י ז"ל והתוספות דלאו לשבח קאמר אלא כלומר בלא טעם וקשה דהא מדנקט ש"ס הך מילתא דרב דימי דמן חיפה הכא איידי דקרא דברי חכמים נבואה כדפירש"י ז"ל משמע דלשבח קאמר ועוד דאם כן רבי יוסי פליג אדסומכוס ואמאי קאמר תניא נמי הכי הא אבוה דשמואל כתנאי אמר למלתיה לכך נראה דאין אלו אלא דברי נבואות לשבח קאמר שאין כל אדם יכול לשער ולצמצם הא דבעינן דוקא שלשת קבין ואין זה אלא בדמות נבואה ממש והשתא ניחא דנקט אמר ר' יוסי ולא רבי יוסי אומר דלאו לאפלוגי קאתי וכן כתבו התוס' בפ' כיצד מעברין:

הכי קאמר אף על פי שניטלה מן הנביאים מן החכמים לא ניטלה פירש"י ז"ל אף על פי שניטלה מן הנביאים שאינם חכמים ותימה לומר כן דהא אמרינן אין השכינה שורה אלא על חכם גבור וכו' ועוד קשה דמאי קאמר מן החכמים לא ניטלה והא בטלה הנבואה מיום שחרב בית המקדש דכתיב גם נביאיה לא מצאו חזון מה'. ועוד קשה דהא דקאמר אמימר דחכם עדיף מנביא על כרחך בחכם דלאו נביא קאמר ואם כן מאי ענינו להך מילתא דרבי אבדימי: ועוד דקאמר תדע ופירש רש"י ז"ל דקאי אמילתא דרבי אבדימי ואם כן אמאי הפסיק הענין בהא דאמימר לכך נראה דתרתי גווני נבואה נינהו נבואה ממש כמשה ושאר הנביאים ששמעו התורה והמצוה מפי הגבורה ואיכא נבואה אחריתי שאין המתנבא שמע דבר מפי הגבורה אלא שמרוב חכמתו מחדש ואומר דינים והלכות ומכוין אל האמת כאלו נמסר מסיני כמו חכמי המשנה והתלמוד והיינו דמשני אף על פי שניטלה מן הנביאים מן החכמים לא ניטלה אותה הנבואה שהאדם מחדש ואומר על ידי חכמתו לא ניטלה אמר אמימר וחכם עדיף מנביא אמימר אתי לשנויי דלא תיקשי וכי מה ענין דברי חכמים לדברי נבואה ממש וכי דברי חכמים נבואה נינהו שמדמה אותן להדדי לכך קאמר דאדרבא חכמים יש בהן נבואה יותר ממה שיש בנבואת הנביא שהרי נביא ממש תלוי בנבואת חכמים וקאמר אביי תדע שדברי חכמים ודיניהן נבואה נינהו שהרי גברא רבה אמר מילתא ומתאמרא כו' וכיון דרב אבדימי קאמר דדברי חכמים ודיניהן נבואה היא ניחא דסמיך ש"ס מילתיה להא דא"ר יוסי אין אלו אלא דברי נביאות לפי מה שפי' דלשבח קאמר:

ונתנה לשוטים ולתינוקות לפי שהקדוש ברוך הוא וותרן הוא ומצדו לא יבצר ואפילו לאחר החורבן הוא משפיע רוחו על ישראל אלא לפי שאין עושין רצונו אין הרוח שורה אלא על אותן שאינם מהוגנים כשוטים ותינוקות משל למלך בשר ודם שעשה סעודה לעבדיו סרחו עליו כעס המלך וצוה להשליך את הסעודה לכלבים:

ונתנה לשוטים ולתינוקות נראה דלפי זה ניחא הא דאשכחן בכמה דוכתי דאמרי ליה חכמים לינוקא פסוק לי פסוקיך כשרצו לידע עתידות וסמכו עצמן על אותו פסוק דלא ניחוש הוא אלא ראוי לעשות כן כיון דמיום שחרב בית המקדש ניתנה הנבואה לתינוקות כשהתינוק אומר לו פסוקו כדמות נבואה הוא וראוי לסמוך עליו:

כגון זה כופין על מדת סדום כתבו התוספות תימה לר"י לרבה אמאי איצטריך קרא בבכור דיהבינן ליה אחד מצרא לדעת הרמב"ם ז"ל ניחא דאית ליה שאפי' אין השדה כלה שוה כגון שהיו בה שני חלקים בינונית וחלק האמצעי עידית שאי אפשר לו לבכור שיטול כל חלקו כאחד אלא אם כן כל העידית שלו אפילו הכי הבכור נוטלו ובשומת דמים כמ"ש ה' המגיד בפי"ב מהלכות שכנים אם כן איכא למימר דלהכי איצטריך קרא בבכור דבפשוט אינו נוטל כי האי גונא דלאו מדת סדום הוא:

תרתי ארעתא אחד ניגרא לפירש"י ז"ל ניחא דנקט שהן אניגרא דכיון שצריך להשקותן אין מברכות זו יותר מזו לכך לא שייך למימר מעלינן ליה בנכסי דבי בר מריון אבל לפירוש התוספות קשה דמאי איריא שהן אניגרא הא אפילו כי ליכא שום ניגרא נמי דינא הכי:

דף יג

שאני אומר עובד לזה כולי דקדק בדבריו וא"ל שאני אומר משום דרב' נמי ידע דאיכא למימר הכי דלהכי לא קמיבעיא ליה בפשוט ופשוט דהוה פשיטא ליה דעובד לזה יום אחד ולזה יום אחד אלא דבכור ופשוט לא ניחא ליה למימר שיעבוד לזה יום אחד ולזה שני ימים מהטעם שכתב רבינו תם לכך השיב לו שאני אומר כו' דאע"ג דלדידך לא מסתבר למימר הכי אני אומר כן:

תורה בפני עצמה נביאים בפני עצמן כולי הטעם נראה כדי שלא יגלול תורה ונביאים בחנם כשירצה לקרות בכתובים לפיר"י או איפכא שלא יגלול כתובים ונביאים בחנם כשירצה לקרות בתורה לרשב"א ורבי מאיר לא חייש להכי ורבנן סברי דמהאי טעמא צריך להיות אפי' כל נביא בפני עצמו שלא יגלול כל הנביאים כשירצה לקרות בנביא אחרון ולפי טעם זה ספרים שלנו שעשויין קונטרסי' מותר לכרוך תורה ונביאים וכתובים

כאחד אפילו לרבנן דלא שייך האי טעמא והשתא ניחא מה שהקשה במרדכי תימה על מה סמכו להדביק הכ' יחד והא קי"ל ר' מאיר ור' יהודה הלכה כר' יהודה ותו הא קי"ל הלכה כרבים אם כן כחכמים היו לנו לפסוק:

דף יד

נשתיירו שם שני טפחים שלא יהא ספר תורה נכנס ויוצא בדוחק וא"ת לרבי מאיר אמאי לא הניחו ארכו של ספר תורה לארכו של ארון באותן שני טפחים שנשארו ברחבו והיה יוצא ונכנס שם שלא בדוחק ויש לומר משום דכתיב ושמתם אותו מצד ארון וצדדי הארון לא הוי אלא סמוך לשני כותלי רחבו של ארון אבל סמוך לשני כותלי ארכו של ארון לאו צדדי הארון הוא אלא מעלה ומטה הוי לפי ששני הלוחות היו מונחות בארון זו אצל זו כסדרן דהיינו כסדרן של עשרת הדברות זו אחר זו נמצא דשני כותלי רחבו צדדין נינהו ושני כותלי ארכו מעלה ומטה נינהו ולהכי בשעה שהיו נושאין את הארון לא היו נושאים אותו לארכו כדרך שנושאין ארונות של חול אלא לרחבו היו נושאין אותו כדאמרינן בפרק שתי הלחם דבדיו לפותיה דארון הוו יתבי דתרי גברא באמתא ופלגא לא מסתגי להו לפי שהיו נושאין אותו כסדר מלמעלה למטה ומהאי טעמא נמי כל הכלים שבמקדש ארכן לארכו של בית היו נתונין חוץ מן הארון שארכו לרחבו של בית כדאיתא התם:

שלא יהא ס"ת נכנס ויוצא כשהוא דחוק והא דבעי שני טפחים ולא סגי בבציר מהכי שמא יש לומר דבעינן טפח מכאן שיכניס חד ידא מהאי גיסא וחד ידא מהאי גיסא ויכניסו יפה ויוציאו יפה שלא בדוחק והיינו דפריך ואי סלקא דעתך ס"ת הקיפו ששה טפחים כו' דליכא למימר שלא היה ארכו ששה טפחים דשל קלף הוה דמשמע דלהא דלא יהא ס"ת נכנס ויוצא כשהוא דחוק לא בעינן טפי משני טפחים ואי בציר מששה הוה בפחות משני טפחים הוי סגי אי נמי פשיטא ליה דספר תורת משה על גויל היתה כתובה כמ"ש הרמב"ם ז"ל בפרק א' מהלכות תפילין הלכה למשה מסיני שהיו כותבין ספר תורה על הגויל ותפילין על הקלף וכן כתב רבינו ניסים ז"ל בפ' המוציא יין דכיון דמצוה מן המובחר בגויל ולכך דייק הכא בתרי פושכי היכי יתיב:

ואכתי תרי בתרי היכי יתיב כתבו התוספות משמע שעם עמודין היה הקיפו ששה שאם היה הקיפו בלא עמודין אם כן נפיש ליה משני טפחים בהדי עמודין ודבריהם תמוהים דמה נפשך אי רוצים לומר שעם שני העמודין היה הקיפו ששה זה לא יתכן חדא דקשה הוא לשער שני הקיפים כמה הם עולין אלו היה בהיקף אחד ועוד דאם כן מאי פריך

ואכתי תרי בתרי היכי יתיב הא כיון דספר עזרה לתחילתו הוא נגלל ולא הוה ליה אלא עמוד אחד הרי נתמעט עובי ס"ת והוה ליה בציר משני טפחים ואם כן שפיר הוה יתיב ואי רוצים לומר דעם אחד מן העמודין היה הקיפו ששה וכן משמע בהדיא בטור יורה דעה סי' רע"ב שכתב אין עושין ספר תורה לא ארכו יותר על הקיפו כו' וכתב א"א הרא"ש ז"ל והעמוד שעושין לה בסופה הוא בכלל זה אם כן קשה מאי שנא עמוד זה מעמוד זה דכיון דס"ת נגלל לאמצעיתו ועושין לו עמוד אילך ואילך מאי שנא שהעמוד שעושין לה בסופה הוא בכלל זה טפי מהעמוד דעושין לה בראשה. ועוד תימה דאמאי קאמר וכיון דלאמצעיתו נגלל נפיש ליה מתרי טפח רווחא דביני ביני תיפוק ליה דכיון דלאמצעיתו הוא נגלל נפיש ליה מתרי טפח שיעור היקף עובי עמוד השני. ועוד תימה דאי היקיפו ששה עם העמודין אמאי כתב רב הונא שבעין ס"ת ולא איתרמי ליה אלא חד ירבה או ימעט העמוד והרא"ש ז"ל כתב שיש שיעור לעובי העמוד וזה תימא דלא אשכחן בשום מקום שיעור לעובי העמוד ואי הוה ליה שיעורא לא הוה קא משתמיט ש"ס למיתני שיעורא דלא נטעי לרבות או למעט שיעורא לכך נראה דהיקף ששה בקלף לחוד בעינן בלא עמוד וכן כתב הרמב"ם ז"ל בפ"ט מהלכות ס"ת והא דפריך תרי בתרי היכי יתיב אף ע"ג דנפיש ליה משני טפחים בהדי עמודים יש לומר דספר עזרה לא הוה ליה עמוד כלל דכלום עושין עמודין לס"ת אלא כדי לקרות בו ולגלול אותו בהן וספר עזרה כיון שלא היו קורין בו שלא היה מונח בארון אלא לעד שנאמר והיה שם בך לעד ולא היו מוציאין אותו אלא לתקן כמ"ש התוס' לכך לא היו צריכין לעשות לו עמודין אי נמי כמ"ש הרא"ש ז"ל דעמודין המונחין בארון הן הן העמודין של אותו הספר וכשהיו מוציאין אותו היו גולליו אותו סביב העמודין אי נמי כשהיו מוציאין הספר היו נוטלין עמודין מעלמא וגללו הספר סביבה וכשהיו מחזירין הספר היו מסירין אותן וכן משמע שלא היו עמודין לספר עזרה מדקאמר רבי מאיר נשתיירו שם שני טפחים שלא יהא ספר תורה נכנס ויוצא כשהוא דחוק ואי היו לו עמודין תיפוק ליה דבעינן אותן שני טפחים לצורך העמודין שארכן יותר מאורך הספר כדי אחיזה מצד זה דהיינו טפח וכדי אחיזה מצד זה טפח כדי לגלול אותו בהן אלא ודאי לא הוה ליה עמודין כלל. ובש"ע טור י"ד סימן רע"ב כתב בהג"ה והעמוד שבסוף הספר יש אומרים דמצטרף להיקף וכאשר כתבתי עיקר וכן יש להורות:

לרבות שברי לוחות הא דלא קאמר לרבות עמודין דכל ריבויין שבתורה לא מרבינן מנייהו אלא דבר הדומה ושייך לאותו דבר שכתוב בפירוש לכך הכא נמי צריך לרבות מיניה שברי לוחות או ס"ת שדומין ללוחות:

יישר כחך ששברת משום דמוטב הוא שיהיו נידונין כפנויה ולא כאשת איש כדאיתא במדרש. ועוד נראה שעל ידי שנשתברו הלוחות אזל ליה הקטרוג שהיה להן לפמליא של מעלה על ישראל לפי שהתורה אלפיים שנה קודם בריאת העולם היתה כתובה מימינו של הקב"ה באש שחורה על גבי אש לבנה שנאמר מימינו אש דת למו ובשעה שנתנה לישראל כביכול נטל הוא יתברך התורה ההיא בפיו והוציאה מפיו בדברו עם ישראל אנכי ולא יהיה לך וגומר ונחקקה על הלוחות וכן משמע במדרש שיר השירים רבה דאיתא התם ישקני מנשיקות פיהו כיצד היה הדיבור מפי הקב"ה רבי שמעון בן יוחאי אומר מלמד שהיה הדבור יוצא מימינו של הקב"ה לשמאלן של ישראל וחוזר ומקיף וכו' והקב"ה מקבלו מימינו וחוקקו על הלוח ורבנן אמרי הדבור היה יוצא מפי הקב"ה מימינו לימינן של ישראל וכו' והקב"ה מקבלו מימינו וחוקקו על הלוח פתח ואמר שהדבור יצא מפי הקב"ה וסיים שהדבור היה יוצא מימינו וצריך לומר דהיא היא שהתורה הכתובה באש שחורה מימינו יתברך היא יצאה מפי הקב"ה וכן פירש"י ז"ל בהדיא בפ' וזאת הברכה מימינו אש דת למו התורה שהיתה כתובה מאז לפניו באש שחורה על גבי אש לבנה נתן להם בלוחות כתב יד ימינו ובמסכת שקלים נמי איתא רבי פנחס בשם ר"ל אמר תורה שנתן הקב"ה למשה נתנה לו באש לבנה חרותה באש שחורה היא חצובה מאש ונתונה מאש שנא' מימינו אש דת למו משמע כדפי' ולהכי כתיב וכל העם רואים את הקולות שראו אותיות התורה ההיא יוצאות מפי הגבורה ונראה דהיינו הא דאיתא פרק ר' עקיבא שלאחר מתן תורה בא השטן ואמר רשב"ע תורה היכן היא ולכאורה קשה מה היה חסר לו לשטן כיון דלא הוה שום נתינה רק שהוא יתברך דבר פנים בפנים עם ישראל עשרת הדברות אלא ודאי התורה שהיתה כתובה באש שחורה על גבי אש לבנה היתה חסרה לו והיינו מה שקטרגו המלאכים ואמרו חמדה גנוזה שאתה משתעשע בה תתקע"ד דורות כולי אתה מבקש ליתנה לבשר ודם ובשעה שנשתברו הלוחות פרחו אותיו' התורה ההיא שהיו חקוקות בלוחות וחזרו למעלה למקומן מימינו יתברך כמ"ש חז"ל שלשה חזרו למטעתן כתב לוחות שנאמר ואשברם לעיניכם תנא לוחות נשברות ואותיות פורחות ונראה דהיינו הא דאיתא במדרש שוחר טוב בשעה שעשו ישראל העגל שמחו המלאכים אמרו עכשיו תחזור התורה אלינו ולכאורה קשה דמה חזרה שייך כיון שכבר קבלוה ושמעוה מפיו יתברך אלא על התורה הקדומה שהיתה חקוקה בלוחות אמרו כן וכיון שעל ידי שבירת הלוחות חזרה התורה הקדומה אל מקומה הראשון למטעתה מימינו יתברך נסתלק בזה קטרוג המלאכים והשטן מישראל לכך א"ל הקב"ה יישר כחך ששברת:

דאמר רבי יוחנן למה נקרא שמה רות תימה דמאי איצטריך לאתויי הא דאמר רבי יוחנן והא קרא בהדיא כתיב דדוד יצא מרות וידוע נמי דאיהו יסד ספר תהלים כדקתני בסמוך ויש לומר דהא משני פורעניות דאית ליה אחרית היינו שהפורענות עצמו נהפך לאחרית פירש דהפורענות היה סיבת האחרית ואי לאו הא דרבי יוחנן איכא למימר דהך פורענות לאו סיבת יציאת דוד הוה דאפי' אי הוה נסיב בועז איתתא אחריתי נמי הוה נפיק מיניה דוד בזכותו או בזכות אבותיו או באקראי בעלמא לכך מייתי הא דרבי יוחנן דאמר שעל שם דוד נקראת שמה רות אלמא דזכותה של רות גרמה שיצא ממנה דוד דלהכי לא קראו שם אמו של דוד רות נמצא כי הרעב ומיתת אלימלך ובניו מאת ה' היתה זאת כדי שיצאו לשדי מואב ותתגייר רות על ידיהן כדי שיצא ממנה דוד ואם כן הפורענות גופיה סיבת האחרית הוה ונראה דלכך אמר דוד אני עבדך בן אמתך פתחת למוסרי נקט בן אמתך ולא אמר בן עבדך רמז לרות כי בזכות' יצא ממנה וכן משמע דעל רות קאי דלהכי סיים בדבריו ואמר פתחת למוסרי ואמרו חכמים שתי מוסרות שהיו עלי פתחת רות המואביה ונעמה העמונית שאמרת מואבי ולא מואבית וכו' ואפשר לומר דלהכי נקט בן אמתך כלומר איני בוש להתייחס אחריה אף על גב שהיה מואבית כיון שפתחת למוסרי שאמרת מואבי ולא מואבית:

ופרשת בלעם נראה דלאו אשלש נבואות הראשונות קאמר דאינהו כיון דלישראל הוה קא מתנבא ודאי צרכי משה ותורתו נינהו אלא אנבואה רביעית קאמר דכתיב ועתה הנני הולך לעמי לכה איעצך וגומר דעיקר. נבואתיה לעובדי כוכבים הוה דכתיב והיה אדום ירשה והיה ירשה שעיר וירא את עמלק וצים מיד כתים וענו אשור וגומר דהך פרשתא הוה דומיא דספר איוב דאינהו נמי עיקר נבואותייהו לעובדי כוכבים הוה כדאמר לקמן:

דף טו

הכי גרסינן ע"כ הקב"ה אומר ומשה אומר וכותב מכאן ואילך הקב"ה אומר ומשה כותב בדמע ופירש"י ז"ל בפרק הקומץ הקב"ה אומר ומשה אומר אחריו כדי שלא יטעה בכתב וכותב מכאן ואילך משה כותב בדמע ולא היה אומר אחריו מרוב צערו כמו שנאמר להלן מפיו יקרא וגו' שלא היה אומר אחריו מחמת צער משום דקינות היה וכתב בטור א"ח סימן ל"ב ובש"ע דלא יכתוב הסופר על פה כשמקרא אותו אחר אלא א"כ יחזור הוא ויקרא בפיו:

שמונה פסוקים שבתורה יחיד קורא אותן כתב הרמב"ם ז"ל בפרק עשירי מהלכות תפילה שמונה פסוקים שבסוף התורה מותר לקרות אותם בבית הכנסת בפחות מעשרה

אף על פי שהכל תורה היא וכולי משמע דמפרש הא דקאמר יחיד קורא אותן היינו אפילו אין שם עשרה קורא אותם כדין קורא בציבור בברכה תחילה וסוף וכן נראה דהכי משמע לישנא דיחיד קורא אותן דלפי' רש"י ור"ת ז"ל דאתי לאפוקי שלא יקראו אותן שנים זה ארבעה פסוקים וכולי הוה ליה למימר אחד קורא אותן דאחד הוא ההיפך משנים אבל יחיד הוא ההיפוך מרבים כמו יחיד ורבים הלכה כרבים ובפרק ארבעה ראשי שנים קאמר והכתיב דרשו ה' בהמצאו התם ביחיד הכא בציבור ובפרק בני העיר קאמר אבל קללות שבמשנה תורה פוסק מאי טעמא הללו בלשון רבים אמורות והללו בלשון יחיד אמורות וכן בכולהו דוכתי אשכחן דיחיד היפוך רבים הוא לכך נראה דהכא נמי קאמר יחיד קורא אותן לאפוקי שאין צריך לקרותן ברבים בציבור. ועוד קשה דלפירש"י ור"ת ז"ל כיון דאתי לאשמעינן דאין מפסיקין בהן הוה ליה למימר בהדיא שמונה פסוקים שבתורה אין מפסיקין בהן אלא אחד קורא אותן כדקתני בפרק בני העיר גבי קללות דתנן התם אין מפסיקין בקללות אלא אחד קורא את כולן והתם נמי אחד קורא את כולן קתני ולא קתני יחיד קורא את כולן משמע כדפי' דיחיד היפוך ציבור הוא ולא שייך למיתני יחיד קורא את כולן ועוד קשה דלדבריהם מלתא בלא טעמא הוא וכי בשביל דהנך קראי נשתנו משאר כל התורה יהא אסור להפסיק בהן מה ענין זה לזה דהא דאין מפסיקין בקללות טעמא מפרש התם משום דכתיב מוסר ה' בני אל תמאס ואל תקוץ בתוכחתו אי נמי לפי שאין אומרים ברכה על הפורעניות והנך טעמי לא שייכי הכא אבל מה שמותר לקרותן בפחות מעשרה בשביל שנשתנו ניחא משום דאף על גב דתורה נינהו ומשה מפי הגבורה אמרן הואיל ומשמעתן שהן אחר מיתת משה הרי נשתנו לכך אין קדושתן חמורה כל כך ומותר ליחיד לקרותן וכן משמע מדברי הרמב"ם ז"ל שם ולפי זה הא דמשני הואיל ואשתני אשתני לאו משום דכתבן בדמע קאמר כדפירש רש"י ז"ל אלא הואיל ואשתני משמעותן קאמר דאשתני קריאתן ובשולחן ערוך טור א"ח סימן תכ"ח כתב שמונה פסוקים אחרונים שבתורה אין מפסיקין בהן והיינו כדפירש' רש"י ור"ת ופירש הרמב"ם ז"ל עיקר ולפיכך מותר להפסיק בהן:

וכתיב התם מי העיר ממזרח צדק לספרים דגרסי איתן האזרחי דקא חשיב הכא יעקב נראה דקרי ליה הכי מדכתיב גביה ויזרח לו השמש:

לא ס"ד דכתיב מי יתן בספר ויוחקו סיפא דקרא דמי יתן אפוא ויכתבון מלי הוא וחד ענייגא נינהו אלא שכפל דבריו במלות שונות ולהכי מסתבר לאוקמי ג"ש דאפוא במשה מדכתיב ויוחקו ולא כתיב ויכתבו משמע דבמשה איירי דאקרי מחוקק מיהו אי לאו

גזירה שוה דאפוא מויוחקו לחוד ליכא למילף דלאו ייתורא הוא ואינו אלא גילוי מלתא בעלמא:

ששנותיו ארוכות כעץ דכתיב כי כימי העץ ימי עמי:

דור ששופט את שופטיו כתבו התוספות תימה לר"י דאמר בפ"ב דתמורה כל האשכולות שעמדו לישראל מימות משה עד שמת יוסף בן יועזר לא היה בהן שום דופי ודבריהם תמוהים דהא פריך התם הא מכאן ואילך היה בהן שום דופי והתניא מעשה בחסיד אחד כו' אמר רב יוסף דופי של סמיכה קתני ופירש"י ז"ל שם דעד יוסף בן יועזר לא נחלקו בסמיכה ובשום דבר שעדיין לא נתמעט הלב ולהכי נקט סמיכה שהיא היתה מחלוקת ראשונה משמע בהדיא דלאו לענין דופי של חטא קאמר אלא לענין תלמוד תורה ואיכא למימר דדופי של חטא הוה בהו ושמא התוספות סברי מדנקט שום דופי משמע הן לענין תורה הן לענין חטא ומסיק דבתר הכי הוה בהו דופי של סמיכה אבל רש"י ז"ל פירש שם דופי קא ס"ד דופי של חטא משמע דלפי המסקנא לא איירי בדופי של חטא כלל. ועוד הא פשיטא דכולהו שופטים דחשיב להו בספר שופטים צדיקים גמורים היו וכ"ש למאי שאמרו חכמים דבימי אבצן היה דהיינו בועז דבועז צדיק גמור הוה ואם כן היאך קאמר דור ששופט את שופטיו ועל כרחך צריך לומר דלאו בשופטים שנתמנו פרנסים על ישראל קאמר דאינהו ודאי צדיקים הוו אלא בדייני קאמר כמו שופטים ושוטרים תתן לך דמדכתיב ויהי בימי שפוט השופטים ולא כתיב ויהי בימי השופטים יליף שהטובים שהיו באותו הדור דהיינו דיינים וחכמיהם מקולקלים במעשיהן הוו ולעולם האשכולות גופייהו דהיינו הפרנסים לא היה בהן שום דופי:

דף טז

ויהי היום ויבאו בני האלהים להתיצב יום טוב של ראש השנה היה כדאיתא בזוהר ויבא גם השטן בתוכם לקטרג על העולם כדרכו ויאמר ה' אל השטן מאין באת כלומר על איזה דבר באת לקטרג ויען השטן ויאמר רבש"ע שטתי בכל העולם כולו ולא מצאתי כעבדך אברהם דבבראשית רבה איתא ואברהם היו יהיה רבי תנחום בשם רבי ברכיה בשרו שאין העולם חסר משלשים צדיקים כאברהם יהיה בגימטריא הכי הוי והיה השטן מקטרג על שלא מצא בעת ההיא בכל העולם כולו אפילו צדיק אחד כאברהם ויאמר ה' אל השטן השמח לבך אל עבדי איוב וגומר ואף על גב דלא הוו שלשים מכל מקום זימנין דבחדא סגי דכתיב וצדיק יסוד עולם כדאיתא בזוהר חדש פרשת וירא יומא חד נפק רבי שמעון ואשכח חד מלאכא דאפיק תלתין שלהובין מפומיה למיחרבא לעלמא

בגין דלא הוו שכיחין תלתין זכאין בההוא דרא ואסיק שם דאיתקיים עלמא בגין דרבי שמעון לחודיה משום דכתיב וצדיק יסוד עולם מיהו שטן על כרחך לשם שמים נתכוין מדקאמר ומהתהלך בה והזכיר זכותו של אברהם שעמד בנסיון ולא הרהר אחר מדותיו ש"מ דכוונתו היה כדי שינסה הקב"ה את איוב וכשלא יעמוד בנסיון יזכור חביבותיה דאברהם:

הכי גרסינן כתיב התם רק רע כל היום וכתיב הכא רק אליו אל תשלח ידך:

מלמד שהיה. גוזל שדה מיתומים ומשביחה קצת תימה היכי עביד הכי והא אמרינן בריש פרק איזהו נשך לא תגנבו דכתב רחמנא למה לי לכדתניא לא תגנובו על מנת לשלם תשלומי כפל:

מלמד שהטעימו הקב"ה מעין העולם הבא דכתיב הרה ויולדת יחדו הריון ולידה ביום אחד וכתיב ונשא ענף ועשה פרי מה ענף בכל יום אף פרי בכל יום הכי איתא במסכת שבת משמע דעולם הבא דנקט ש"ס בכולי דוכתי היינו תחיית המתים דבעולם הנשמות לא שייך למימר הכי וכן מוכח בהדיא בריש פרק חלק דתנן ואלו שאין להם חלק לעולם הבא האומר אין תחיית המתים מן התורה וקתני עלה הוא כפר בתחיית המתים לפיכך אין לו חלק בתחיית המתים וקשה ממה שיסדו בתפילת יוצר של שבת אין כערכך ה' אלהינו בעולם הזה ואין זולתך מלכנו לחיי העולם הבא אפס בלתך גואלנו לימות המשיח ואין דומה לך מושיענו לתחיית המתים משמע דעולם הבא לאו היינו תחיית המתים:

בת היתה לו לאברהם ובכל שמה פירש הרמב"ן ז"ל בפרשת חיי שרה שיש בו בהקדוש ברוך הוא מדה תקרא כל מפני שהיא יסוד הכל ובה נאמר אני ה' עושה כל והוא שנאמר ויתרון ארץ בכל היא יאמר כי יתרון הארץ וטובה הגדול השופע על כל באי עולם בעבור כי בכל היא וכו' והמדה הזאת היתה לאברהם כבת וכו' ולפי זה ניחא דקאמר בסמוך אברהם יצחק ויעקב דכתיב בהו בכל מכל כל דלכאורה קשה והא גבי יצחק לא כתיב אלא ואוכל מכל ואיכא למימר שלא חסר שום טובה באכילה אבל הא דלא שלט בו יצר הרע ומלאך המות ורימה לא שמעינן מיניה אבל לפירוש הרמב"ן ז"ל דבכל דאברהם במדת כל אייריי שנתברך באותה מדה שכל הטובות נשפעין ממנה אתיא שפיר דיצחק ויעקב נמי קבלו שפע מדה זו ולהכי כתיב גבייהו מכל כל כמו שכתב בשערי אורה וז"ל והמדה הזאת הנקראת כל נתנה ה' במתנה לאברהם וזהו רמז באמרו וה' ברך את אברהם בכל ומאברהם ליצחק באמרו ואוכל מכל ומיצחק לייעקב באמרו וכי יש לי כל עד כאן וכיון דשלשת האבות קבלו מדה זו הנקראת כל שהיא כלולה מן הכל ילפינן מיניה שפיר שלא חסרו שום טובה כיון שכל הטובות נשפעין הימנה:

דף יז

לא יחפור פרק שני

למאי נפקא מיניה למקח וממכר כתבו התוספות דהך נפקותא לא איצטריך לרבא דהא קא משמע לן דאסור לסמוך וקשה דהא לרבא נמי איצטריך ליה דאי לא אתי לאשמעינן אלא הא דאסור לסמוך אם כן ליתני לא יחפור אדם בור סמוך לחצר חבירו ולא שיח וכו' אלא אם כן הרחיק ממנו שלשה טפחים דהוה שמעינן מיניה שפיר דאסור לסמוך למה ליה למיתני ברישא סמוך לבורו ולסיים בסיפא בלישנא דכותל אלא ודאי אתי לאשמעינן דכותל בור שלשה טפחים וכן משמע בסמוך דפריך טעמא דאיכא בור הא ליכא בור סומך וכו' משמע דדייק הכי מדקתני סמוך לבורו של חבירו ולא קתני סמוך לחצר של חבירו והשתא מאי משני הא איתמר עלה אמר אביי מכותל בורו שנינו דמכל מקום אכתי תיקשי אמאי לא קתני סמוך לחצר של חבירו אלא צריך לומר דש"ס אסיומא דמילתא דלעיל קא סמיך דקאמר לעיל מכותל בורו שנינו ואשמעינן דכותל בור שלשה טפחים והכי קאמר הא איתמר עלה מכותל בורו שנינו ואם כן על כרחך צריך לומר כדאמרן דמתניתין אשמעינן דכותל בור שלשה טפחים. ויש לומר כיון דכולהו שאר מילי דמתניתין מוקי להו רבא בסמוך דאתו לאשמעינן דכולהו קשו לכותל או לבור אם כן רישא נמי לא מצי למיתני לא יחפור אדם בור סמוך למיצר של חבירו דאיכא למימר נמי דאתי לאשמעינן דמתונתא קשו לבור ומעיקרא דלא משני הכי וקאמר הא איתמר עלה כו' משום דעדיפא הוה משני אבל לבסוף פשיטא דריש' נמי מוקי לה רבא בכי האי גוונא דאשמעינן דמתונתא קשה לבור דומיא דשאר כולי מילי דמתניתין ולכך כתבו התוספות דלרבא איצטריך הך נפקותא דהא קמ"ל דאסור לסמוך:

דף יח

הא קמ"ל דהנהו קשו לכותל פיר' טעמא דמלתא אשמעינן דאי לא תני כותל לא הוה ידעינן טעמא דמלתא לכך תני כותל ולעולם כי ליכא כותל נמי לא סמיך דאמר ליה דלמא ממלכנא ואבנה כותל:

דירה שאני קושטא דמילתא קא משני דלא מצי לשנויי הוא הדין כי ליכא נמי לא סמיך והא קא משמע לן דהבלא קשו לאוצר דהא בהדיא קתני עלה אם היתה רפת בקר קודמת לאוצר מותר:

דיקא נמי דתני עלה אם היתה רפת בקר וכו' כתבו התוספות תימה דלמא בשאר הרחקות נמי מותר לסמוך והא דנקטיה הכא לאשמעינן רבותא דאף ע"ג דהוי גירי דיליה כו' נראה

דלא קשה מידי דכולהו שאר מילי נמי גירי דיליה נינהו תדע מדלא פליג רבי יוסי עלייהו דרבנן אלא לקמן באילן וחרדל משמע דכולהו משניות דפירקין אתו נמי כרבי יוסי וכן משמע לקמן גבי הא דתנן מרחיקין את הסולם מן השובך דפריך לימא מתניתין דלא כרבי יוסי משמע דשאר כולהו מתוקמי שפיר כרבי יוסי וכ"כ הרי"ף ז"ל וכ"כ התוספות לקמן בשם רבינו חננאל ז"ל ואם תאמר תיקשי לאביי מהך דיקא והתוספות כתבו דלא משמע ליה שיהא חידוש בשאר טפי מבדירה וקשה דמכל מקום אמאי נטר לה ותני לה על הך מתני' דרפת טפי הוה ליה למיתני הכי אמתניתין דלא יחפור ששנויא ברישא ויש לומר דסבירא ליה לאביי דרבותא אשמעינן דאפילו רפת בקר דקשה טפי דמסריח אם היא קודמת מותר וכן משמע קצת מדקתני לה עלה דרפת ולא תני לה ארישא עלה דחנות. מיהו בתוספתא איתא אם קדמו חנות ורפת את האוצר מותר לכך נראה דאביי סבר דאף על גב דכולהו נמי גירי דידיה דיה נינהו אפילו הכי חנות ורפת הוו גירי דידיה טפי מכולהו דמטי ליה הזיקא מיד מתוך ידיו של מזיק כיון דאינהו למטה והאוצר למעלה ואשמעינן דאפילו הכי אם היתה קודמת לאוצר מותר וכ"ש בשאר הרחקות ורבא לית ליה הך סברא:

ואי לא סמיך היכי משכחת לה פירש רש"י ז"ל כיון דאית ליה לרבי יוסי דאלו שניהם מזיקין הן היכי משכחת לה כולי משמע אמלתא דרבי יוסי פריך וכן כתבו התוספות בהדיא אלא לרבא דאמר לא סמיך כולי ולרבי יוסי לא ירחיק כלל לכאורה קשה דמאי פריך מדרבי יוסי הא אמרינן לעיל דדוקא בבור אית ליה לרבי יוסי דאסור לסמוך משום דכל מרא ומרא דקא מחית מרפית לארעא והוי גירי דיליה אבל הכא כיון דבעידנא דקסמיך ליתיה לניזק לא הוי גירי דיליה ויש לומר דבסמוך קאמר דרבי יוסי לדבריהם דרבנן קאמר להו ועל כרחין צריך לומר כן בלאו הך סוגיא דהכא כמו שכתבו התוספות בסמוך וסבר רבי יוסי כולי לקמן על מקומה הוה ליה לאקשויי כו' ואם כן הך שקלא וטריא היינו לפי האמת דלדבריהם דרבנן קאמר להו והכי קאמר ואי לא סמיך היכי משכחת לה דהיאך מצי למימר לדבריהם דרבנן דלא ירחיק כלל כיון דאינהו אית להו דאסור לסמוך אפילו היכא דליכא גירי דידיה. וכן משמע דהך שקלא וטריא היינו למאי דמסיק דרבי יוסי לדבריהם דרבנן קאמר מדקאמר בסמוך אלא לעולם רבי יוסי על המזיק סבירא ליה והכי קאמר להו רבי יוסי לרבנן תינח משרה וירקא כולי משמע דמשום דקושטא דמלתא הכי הוא דרבי יוסי לדבריהם דרבנן קאמר לכך נקט והכי קאמר להו רבי יוסי לרבנן כולי דאי לאו הכי מנא ליה לש"ס דהכי קאמר ליה רבי יוסי לרבנן דלמא

רבי יוסי טעמיה דנפשיה קאמר והכי איבעי ליה למימר אלא רבי יוסי נמי על המזיק סבירא ליה וחרדל ודבורים שאני דתרוייהו מזקי אהדדי:

דף יט

לערבינהו וליתנינהו פירש רש"י ז"ל בבי רישא ומציעתא דהתם או סד בסיד תנן משמע בהדיא דסבירא ליה דבסיפא גרסינן או סד בסיד וכן הוא בכל הספרים וכן נראה דאי גרסינן בסיפ' נמי וסד אמאי פשיט ליה דהוי או סד והתוספות כתבו לעיל משום דבסיפ' אין ההיזק כל כך מרובה שלא יועיל סיד לחודא ולא ידענא מנא להו הך סבר' דלהא אדרבא היזיקא דהבל קשי טפי מהזיקא דמתונ' ועוד דאי בתרוייהו גרסינן וסד מאי קמיבעיא ליה פשיטא דתרוייהו או סד קאמר דאין סברא לפרש חד לישני בתרתי פירושי לכך נראה דשפיר גרסינן בסיפא או סד והכי קמיבעיא ליה מי אמרינן תנא והדר מפרש דבכמה דוכתי תנא ברישא סתמא והדר מפרש לה בסיפא ומסיפא שמעינן לה לרישא או דלמא דוקא קתני רישא וסד סיפא או סד:

לערבינהו וליתנינהו אף על גב דגבי בור לא שייך למתני לישנא דמרחיקין את הבור מכל מקום מצי לערבינהו ולמיתני לא יחפור אדם בור כו' ולא יניח את הגפת ואת המלח כו' סמוך לכותלו של חבירו אלא אם כן הרחיק ממנו שלשה טפחים או סד בסיד:

הכי גריס רבינו חננאל ז"ל בא בידים אין לא בא בידים לא אלמא או סד בסיד תנן דדוקא בא בידים בעי הרחקה וסידה וקשה דהא מדנקט מעיקרא פשיטא דוסד בסיד תנן משמע דלא הוה ליה ספיקא כלל ואמאי פשיט ליה הא בעי למיפשט השתא מהא דרבי יהודה דאו סד תנן. גם הרב המגיד ז"ל בפרק ט' מה"ש דייק הך לישנא שכתב בשם המפרשים דכיון דכך אמרו דפשיטא דתרתי בעינן הכי קיימא לן וכן פסק הרמב"ם ז"ל שם אף על גב דבכמה דוכתי בש"ס קא פשיט מעיקרא מחדא ברייתא הכי והדר פשיט איפכא מאידך ברייתא היינו משום דספוקי מספקא ליה לכך קא שקיל וטרי הכי והכי אבל הכא לישנא דפשיטא לא אתי שפיר כיון דבתר הכי בעי למיפשט איפכא. לכך נראה כגירסת ספרים הישנים דלא גרסי האי דיוקא אלא משני בא בידים שאני ודקארו לה מאי קארו לה וכו' ומגופא דברייתא דייק דקתני זה חופר וזה חופר זה מרחיק וסד וזה מרחיק וסד אלמא דשניהן שוין ואי אמרת דאו סד בסיד קתני אם כן אין שניהן שוין שאם לא ירחיק האחד אלא יסוד בסיד אז יצטרך השני להרחיק שלשה טפחים על כרחו דלא שייך למימר דגם השני יסוד בסיד ולא ירחיק שאם לא ירחיק גם הוא הרי לא נשאר שום כותל מפסיק בין הבורות וכי יסוד באויר ובריייתא משמע דשניהן יש להן ברירה דכי

היכי דזה מרחיק או סד זה נמי מרחיק או סד אלמא דוסד בסיד תנן דשניהן שוין הן דכל אחד מרחיק וסד ומשני דבא בידים שאני:

ואי תנא נברכת הכובסין משום דקוו וקיימי ולא מצי למימר דאי תנא נברכת הכובסין הוה אמינא דאמת המים כיון דקביעא ליבעי הרחקה טפי משלשה אי נמי איפכא דאי תנא אמת המים הוה אמינא דנברכת הכובסין כיון דקוו וקיימי ליבעי טפי משלשה דהא קתני בור שיח ומערה דקביעי וקוו וקיימו ואפי' הכי בהרחקת שלשה טפחים סגי ובריש פירקין שכתבו התוס' דאי תני הני הוה אמינא דבור שיח דעמיקי טפי בעי הרחקה יותר ולא כתבו דהוה אמינא דבעי הרחקה יותר כיון דאית בהו תרתי דקביעי וקוו וקיימו משום דעל כרחך בור ושיח אית להו צריכא אחריתי מדקאמר מי לא קתני אמת המים וקתני נברכת הכובסין ולא קאמר וקתני בור שיח ומערה דמיתני ברישא אלא ודאי פשוט הוא דהנך איצטריך למיתני כיון דעמיקי טפי:

זרעים במפולת יד מחרישה בחורש לאילנות נראה דלהכי קתני מרחיקין את הזרעים תחילה והדר קתני את המחרישה אף על גב דחורשין תחילה והדר זורעין לאשמעינן דאיירי בזרעים דלית בהו חרישה ובמחרישה דלית ביה זריעה:

התם בשופכין לעיל קאמר ש"ס דטעמייהו דהנך תלתא מילי משום מתונתא ופי' רש"י ז"ל שם דבר לח ותימה דזרעי' ומחרישׁ' מאי דבר לח שייך בהו ועוד כיון דטעמייהו דהנך נמי משום דבר לח הוא כמו אמת המים ונברכת הכובסין אמאי תני להו באפי נפשייהו ולא ערבינהו ותנינהו בהדי נברכת הכובסין ואמת המים ואמאי הפסיק ביניהם בהרחקת גפת וזבל כולי דטעמייהו משום הבלא ועוד אי טעמא מי רגלים משום דדבר לח קשה לכותל מאי איריא דמי רגלים או שופכין דמי רגלים אפי' מים דעלמא נמי יהא אסור לשפוך בצד כותלו של חבירו ועוד נהי דאיצטריך למיתני מי רגלים משום דכלים כרגע כמו שכתבו התוס' מ"מ תיקשי ליתני מי רגלים ולא ליתני אמת המים ונברכת הכובסין. לכך נראה דטעמא דמי רגלים וכן שופכין דמי רגלים לאו משום דדבר לח קשה לכותל הוא דכיון דכלים מהרה אין לחלוחית שלהן מזיק לכותל ולהכי מיא דעלמא מותר לשפוך שם וטעמא דמי רגלים דאסירי לפי שהן חדין ומלוחין מקלקלין ומרפין את הקרקע ומתמוטט יסוד הכותל והשתא הוי טעמייהו דמי רגלים דומיא דזרעים ומחרישה ולהכי תנא למו בהדדי והא דקאמר לעיל דקא משמע לן דמתונתא קשה לכותל יש לומר כמו שכתב הערוך בערך מתון שהוא לשון רפיון פירש שמרפין את הקרקע כדפירשתי אף על גב דגבי בור שיח ואמת המים נקט נמי הך לישנא דקאמר לעיל רישא הזיקא דמתונא וגבי חול נמי קאמר התם במתונא ובסמוך גבי תבן נקט נמי במתונא צריך לומר

דמתונא לחוד ומתונתא לחוד דמתונא הוא דבר לח ומתונתא לשון רפיון הוא ולהכי לא נקיט בכולהו חד לישנא. והרמב"ם ז"ל בפרק ט' מה"ש כתב לא יחפור אדם בור שיח ומערה ולא יביא אמת המים כולי בצד כותלו של חבירו אלא אם כן הרחיק מכותל שלשה טפחים ויסיד בסיד וכתב עליו הטור ובש"ס מסיק דמכותל בורו שנינו ולא איירי בהרחקתו מכותל דעלמא ומכל מקום מסתבר שצריך להרחיקו גם מכותל חבירו דטפי מזקי הנך ממי רגלים שצריך להרחיקו שלשה טפחים עד כאן ולפי מה שפירש' איכא למימר דמי רגלים שאני לפי שהן חדין מרפין את הקרקע וקשה לכותל אבל דבר לח יאן צריך להרחיק מכותל ושמא כיון דאפילו חפירת המחרישה צריך להרחיק מן הכותל שלשה טפחים כל שכן חפירת בור שיח מיהו מה שכתב ויסיד בסיד לא שמעינן ליה לא ממחרישה ולא ממי רגלים:

ומאי ניהו כלבא טעמא דמלתא כדי שלא יזכר שמו של אחאב שלא יאמרו כלב זה משל אחאב היה כדאמרינן מחה תמחה את זכר עמלק מאיש ועד אשה משור ועד שה שלא יאמרו בהמה זו משל עמלק היתה:

אמר שמואל רקיק אינו ממעט בחלון תימה מאי דוחקיה דשמואל דקאמר רקיק אינו ממעט ועל ידי כן איצטריך לאוקמי מתניתין דבסמוך בדוחק בתיבנ' סריא דאית ביה קוצי ובגרוגרות שהתריפו וכן כולהו מילי דברייתא דמייתי בסמוך מוקי להו בדוחק גדול טפי הוה ליה למימר דרקיק ממעט בחלון דאפי' דבר דלא מבטל ליה ממעט כדמשמע פשטא דמתני' ובריייתא דמייתי בסמוך ויש לומר דקשיא ליה מאי קמ"ל מתני' ובריייתא דכולהו הנך ממעטין בחלון פשיטא דליכא למימר דאשמעי' דכולהו אין מקבלין טומאה ולהכי ממעטין דהא גרוגרות והאבר והבשר המדולדלין בבהמה מקבלים טומאה ואי משום דלא הוכשרו א"כ מאי אירי' גרוגרות ואבר ובשר המדולדלין שאר כל אוכל שלא הוכשר נמי וליכא למימר נמי דאשמעינן דאע"ג דלא מבטל להו וסופו ליטלן אפ"ה ממעטין בחלון דא"כ למה ליה למיתני כולהו לא ליתני אלא חדא מנייהו ותו לא אלא צריך לומר דסבירא להו דלא ממעט בחלון הלא דבר דמבטל ליה התם ואתו לאשמעינן דאפי"ה הנך כולהו ממעטין משום דמבטל להו ולכן צריך לומר דתבן איירי בסרי' ואית בי' קוצי ואשמעי' דמסתמא מבטל להו ולא אמרי' דאע"ג דסרי' אכתי חזיא לבהמתו ולא מבטל ליה וגרוגרות איירי בשהחריפו ואשמעינן דמבטל להו ולא אמרינן דאכתי חזיא ליה ועשבים דברייתא איירי באפרזת' ואשמעינן נמי דלא אמרינן דאכתי חזיא לבהמתו דאפרזתא היינו עשבים המרים כמו שכתב הרמב"ם ז"ל פרק ט"ו מהלכות טומאת מת וכן כולהו מילי דברייתא אשמעינן דבכי האי גונא מבטל להו ולא אמרינן דאכתי חזיא

ליה ולא קא מבטל להו והשתא ניחא דנקט אבר ובשר המדולדלין ולא נקט בהמה גופיה כמ"ש התוס' משום דבאבר ובשר אשמעי' תרתי חדא דלא אמרי' דאע"ג דכחושה מזבין לה לעכו"ם ולא מבטל לה ואידך דלא אמרינן דאע"ג דאיכא צער בעלי חיים לא חייש וקא פסיק שדי לה לכלבים ולא מבטל לה ואי הוה נקט בהמה גופא לא הוה שמעינן אלא חדא דלא אמרינן דמזבן לה אף על גב דכחושה וכן משמע כדפירש' דפשטא דמתניתין אתי לאשמעינן דבכי האי גוונא מבטל להו שהרי ברייתא דרבה בר אבוה קתני בהדיא וחבית מלאה גרוגרות שהתריפו אלמא סביר' ליה דלא ממעט בחלון אלא דבר דמבטל ליה התם:

דף כ

מיתיבי עשבין שתלשן והניח בחלון או שעלו מאליהן תימה דלא פריך ממתני' שהביאו התוס' והיא בפ' שמיני דאהלות אלו מביאין וחוצצין האירוס והקיסום וירקות חמורים ודלעת יוונית ואמאי חוצצין הא חזו ליה או לבהמתו ושקיל להו ויש לומר כמו שכתבו התוספות דהתם לענין אהל איירי ואהל הוי אע"ג דלא מבטל ליה וכן משמע מפי' רש"י ז"ל שכתב שם אהא דקתני התם והעוף ששכן ובקשור ויתכן דהכא אפי' בלא קשור דלא דמי לעוף ששכן בחלון דלא יחפור דהתם לענין למעט את הטפח דבעינן בטול עד כאן: ועוד נראה דשמואל דוקא נקט רקיק אינו ממעט בחלון דמיירי שאין הרקיק סותם החלון אלא ממעטו פחות מכשיעור ולהכי בעי ביטול אבל כשסותם כולו מודה שמואל דחוצץ הרקיק וכמו שכתבו התוספות גבי כלי חרס ולהכי באירוס וקיסום כו' חוצצין כיון דסותמין כולו דהכי משמע לישנא דחוצצין כמו שכתבו התוספות וכן כתב בהדיא הראב"ד ז"ל בהשגה פרק ט"ו מהלכות טומאת מת דכולהו מילי דחשיב בשמעתין אם סותמין כל החלון חוצצין אף על גב דשקיל להו והא דפריך ממתניתין דקופה מלאה תבן אף על גב דחוצצין קתני יש לומר דבכל הספרים גרסינן התם במסכת אהלות טהורין ולא חוצצין וכן משמע דומיא דרישא דמייתי התוספות דקתני התם קוברי המת שהיו עוברים באכסדרה כו' אם יכולה דלת לעמוד בפני עצמה טהור ואפילו אי גרסינן חוצצין ניחא דעל כרחך סבירא ליה דאפילו אין סותמין כל החלון ממעטין כיון דאיכא מקום הקופה והחביות וכ"כ רש"י ז"ל שם בפ"ו דאהלות ואם כן חוצצין דנקט על כרחך היינו ממעטין ואפשר כיון דעל ידי עובי הקופה והחביות נסתם הכל נקט הך לישנא אע"ג דקופה וחביות גופיה לא מהניא כיון דמקבלי טומאה:

בחביות של מתכת כתבו התוספות דהכא מיירי שהגרוגרות בולטות חוץ לפי חביות מדנקט גרוגרות ולא נקט פירות איכא למימר דנקט גרוגרות משום דבעי למיתני כל שאלו ינטלו יכולין לעמוד בפני עצמן וזה שייך בשאר פירות אלא בגרוגרות כיון שהן מדובקין: **ולא** פליגי דאי פליגי אמאי לא פליגי נמי ארבב כיון דטעמא דתרוייהו שוין משום דאין סופן להתקיים:

הכי גרסינן בספרים דתנור דידן כי כירה דנחתומין דמי ונראה דאתי לשנויי דלא תקשי כיון דתנור וכירה דמתניתין בדידן איירי אם כן אמאי אין שיעורין שוין לפי ערך תנור וכירה דנחתומין דכי היכי דכירה דידן סגי בטפח דהוא שליש מכירה דנחתומין הכי נמי בתנור דידן אמאי לא סגי ליה בטפח ושליש דהיינו שליש מתנור דנחתומין לכך קאמר דתנור דידן ככירה דנחתומין דמי פי' שהוא גדול יותר משליש תנור דנחתומין אלא ככירה דנחתומין הוא ולהכי בעי שלשה טפחים והתוספות כתבו כל אחד היה עושה תנור שלו כפי מה שהיה רוצה וכו' נראה דגרסינן ותנור דידן בויי"ו וכן גריס רבינו נסים ז"ל ולכך כתבו דנפקא מינה וכו':

תנא ביין התירו מפני שמשביחו קצת תימה דרש"י ז"ל פירש במתניתין ביין התירו לפי שאין העשן קשה ליין משמע דאינו משביחו אלא משום דאינו קשה לו התירו ועוד דדבר הנראה לעינים וידוע הוא דאין העשן או הבל החם לפירש התוספות מועיל ליין ונהי דאינו מזיקו אבל פשיטא הוא דאינו מועילו ועוד דקתני רישא ביין התירו מפני שמשביחו משמע דאי לאו דמשביחו לא התירו ובסיפא קתני מפני שמסריחו משמע דאי לאו דמסריחו התירו אף על גב דאינו משביחו ויש לומר דבתוספתא דמכילתין קתני ביין התירו אף על פי שממעיטו אינו אלא משביחו והשתא ניחא דההבל ודאי אינו משביחו ומכל מקום אינו קשה לו ואינו מחמיץ על ידי ההבל כיון דיין ארץ ישראל טוב ומתוק הוא וזהו שפירש רש"י ז"ל שאין העשן קשה ליין ובריייתא אתי לפרושי דלא תקשי אמאי התירו דנהי דאינו מחמיץ על ידי ההבל החם מכל מקום היין פוחת והולך ומתמעט ומתייבש על ידי ההבל החם לכך קאמר מפני שמשביחו דיוצא הפסדו בשכרו דעל ידי שמתייבש ומתמעט נעשה היין יותר טוב כידוע שעל ידי כן היין מתעבה ומתחזק לפי שהמים שבתוכו מתייבשין אבל רפת בקר לא התירו דאף על גב דאין ההבל קשה לו ומה שהוא מתמעט הוא משביח מכל מקום לא התירו מפני שמסריחו:

דף כא

ומכניסין אותו כבן שש עשרה כבן שבע עשרה שלא רצו להכניס קטנים כבן שש כבן שבע מפני סכנת דרכים לכך תיקן יהושע להושיב בכל עיר ועיר ואז היו מכניסין כבן שש כבן שבע:

כבן שש בבריא כבן שבע בכחוש וכתבו התוספות והא דתנן בן חמש שנים למקרא בבריא לגמרי וקשה כיון דאיכא תרי גווני בריא איכא נמי תרי גווני כחוש דהיינו כחוש לגמרי ועוד דכמה גווני בריא וכחוש נינהו ואמאי לא קבעו חכמים אלא שלשה זמנים הללו לכך נראה דבן שש קרוי כל שנה ששית ובן שבע קרוי כל שנה שביעית כמו שה תמים בן שנה שכל שנתו הראשונה קרוי בן שנה והא דתנן בן חמש שנים למקרא איירי שכבר עברו עליו חמש שנים והיינו בן שש וליכא אלא חד גוונא בריא וחד גוונא כחוש וכן משמע בטור י"ד סימן רמ"ה שכתב מכניסין התינוקות להתלמד כבן שש כבן שבע כל אחד כפי כחו ולא הזכיר בן חמש וכ"כ בב"י שם:

דינא הוא דמעכב עלויה משמע בהדיא דהך מילתא לא דמי לעני המהפך בחררה ובא אחר ונטלה דהתם לא הוי אלא רשע ואינו יכול להוציא ממנו בדין והכא קאמר דמעכב עליה מדינא ורבן שמעון בן גמליאל דבסמוך נמי קאמר אף לשכניו כופיהו שכופה אותו בדין וטעמא דמלתא מפרש ש"ס דאמר ליה קא פסקת לחיותי דמחייתו תליא בהן ריחיא אבל התם אין מחייתו תלויה בחררה זו והא דקאמר לימא מסייע ליה משום דהתם נמי מסתמא מרחיקין מדינא קאמר ומעכב עלויה כיון דצייד נמי אומנותו ומחייתו בכך הוא כמו שכתבו התוספות בשנויא בתרא ועוד דהכא אומנותו בכך. אבל בתירוץ ראשון כתבו התוספות דטעמא משום דבכמה מקומות ימצא שיוכל לפרוס מצודתו משמע אף על גב דאין מחייתו בכך מכל מקום כיון שיוכל לפרוס מצודתו במקום אחר צריך להרחיק כמו עני המהפך בחררה דהוי רשע כיון שמוצא להשתכר במקום אחר ולפי זה משמע קצת שאם לא הרחיק לא הוי אלא רשע אבל אינו מעכב עליו וקשה דאם כן מא' סייעתא הוא רב הונא דינא דמעכב קאמר לכך נראה דשינויא בתרא עיקר:

וכמה אמר רבה כולי נראה דאיצטריך לאתויי הא דרבה דלא תימא מלא ריצת הדג שיעור קטן הוא וא"כ איכא למימר דשאני התם דלא חסר מידי אם ירחיק מצודתו קצת ממנו ויצוד שמה ורב הונא אשמעי' דמעכב עליה אף ע"ג דחסר ונדחה לגמרי לכך מייתי הא דרבה דצריך להרחיק פרסה נמצא דחסר דאפשר שעל ידי טורח הליכת פרסה ימנע ולא יצוד כלל:

פשיטא לי בר מתא אבר מתא אחריתי. מצי מעכב וכולי ואם תאמר מאי פשיטא לי' ומאי קא משמע לן דהא רבנן בהדיא קאמרי דבר מתא אבר מתא מעכב דקתני כופין בני מבוי זה את זה שלא להושיב ביניהן לא חייט כולי והיינו ממקום אחר כדפירש רש"י וכן הא דבר מבואה אבר מבואה דנפשיה לא מצי מעכב רבנן בהדיא קאמרי הכי דקתני ולשכנו אינו כופהו ויש לומר משום דאיכא למימר דהא דקתני ולשכינו אינו כופיהו היינו לשכינו הדר במבוי אחרינא אינו כופיהו לירד שם לאותו אומנות אבל בר מבואה אבר מבואה דנפשיה מצי מעכב לכך קאמר דפשיטא ליה דבר מבואה אבר מבואה דנפשיה לא מצי מעכב דלשכינו דקתני היינו בר מבוא' דנפשי'. וכן הא דקתני כופין בני מבוי זה את זה שלא להושי' ביניהן לא חייט כולי איכא למימר דדוקא באותו מבוי שיש שם בני אותו אומנות קאמר אבל לעכב עליו כל העיר לא לכך קאמר דפשיטא דבר מתא אבר מתא מעכב כלומר מעכב עליו כל העיר דלהכי נקט בר מתא דמשמע אחד מבני העיר אע"ג שאין במבוי שלו מבני אותו אומנות מיהו תימה לומר כן דכיון דאין במבוי שלו מבני אותו אומנות למה יעכב עליו מאי איכפת ליה אם ידור שם ועוד תימא כיון דמצי לעכב עליו כל העיר צריך לומר דמזיק לבני אותו אומנות אף ע"ג שאינו דר במבוי שלהם ואם כן רב הונא דאית ליה דבר מבוי מעכב אבר מבוי משום דפסיק לחיותיה אמאי נקט ואתי בר מבואה חבריה קמוקי גביה הא אפי' מוקי לה במבואה אחרינא נמי מעכב כיון דהתם נמי פסיק לחיותא והכי איבעי ליה למימר האי בר מתא דאוקי ריחיא ואתא בר מתא חברי' קמוקי אפי' במבוי אחרינא דינא הוא דמעכב,. ועוד תימה דבסמוך קאמר ומודה רב הונא בריה דרב יהושע ברוכלין כולי הוה ליה למימר ומודו רבנן ורבן שמעון בן גמליאל ברוכלין דהא בלאו מלתא כרב הונא בריה דרב יהושע אית להו בהדיא דכופין בני מבוי שלא להושיב ביניהן אחד מבעלי אומנות הבא ממקום אחר והוה ליה למימר דברוכלין מודו דבשלמא רב יוסף דקאמר ומודה רב הונא במקרי דרדקי ניחא משום דרב הונא טעמא דנפשי' קאמר אבל רב הונא בריה דרב יהושע דקא מפרש מילתא דרבנן לא שייך למימר דאיהו מודה. ועוד דרש"י ז"ל פירש דלשכנו דקאמר היינו שהוא דר באותו מבוי או באותה העיר ולא משמע כן דשכן בכל מקום הוה מי שביתו סמוך לו לבית חבירו ועוד דקאמר כופין בני מבוי שלא להושיב ביניהן לא חייט כו' ולפירש רש"י ז"ל דחייט הבא ממקום אחר קאמר עיקר חסר דהוה ליה למימר כופין בני מבוי שלא להושיב ביניהן לא חייט כולי הבא ממקום אחר. על כן נראה דלא שייך למימר דפסיק לחיותא אלא היכא דנפשה שכינו ממש דקא מוקי ליה גביה כדנקט רב הונא ובריייתא נמי קאמר עושה אדם חנות בצד חנותו של חבירו משמע דלא פסיק

לחיותיה אלא כשעושה בצדו והכי פירש דהך ברייתא כופין בני מבוי זה את זה שלא להושיב ביניהן לא חייט כולי לאו בחייט ובורסקי הבא ממקום אחר דוקא קאמר אלא אפי' אם הוא מבני אותו המבוי כופין אותו שלא יהיה לא חייט ולא בורסקי ולא אחד מבעלי אומנות וטעמא דמילתא משום הנכנסין והיוצאין. ולשכנו פי' אבל אם כבר יש באותו מבוי אחד מבעלי אומנות כגון שאין בני מבוי מקפידין בנכנסין ויוצאין ורוצה אחד להיות שכינו לשכור בית סמוך לביתו לירד לאותו אומנות אינו כופיהו ולא מצי למימר ליה דקא פסקת לחיותי ורבן שמעון בן גמליאל אית ליה דמצי למימר ליה הכי וקאמר רב הונא בריה דרב יהושע דאף על גב דאית להו לרבנן דלשכינו אינו כופיהו מכל מקום הבא ממקום אחר ורוצה לשכור לו בית אצל ביתו של זה להיות שכינו ולירד לאותו אומנות מצי לעכב וזה שאמר פשיטא לי דבר מתא אבר מתא אחריתי כולי ואי שייך אכרגא דהכא הרי הוא כבני אותה העיר וכיון שאין לו מבוי מיוחדת יכו' לשכור לו בית סמוך לביתו של זה להיות שכינו ולירד לאומנותו בר מבואה אבר מבואה דנפשיה אף על גב דהשתא דר רחוק ממנו פשיטא דלא מצי מעכב עליו מלשכור לו בית סמוך לו ולירד לאומנותו בעי רב הונא בריה דרב יהושע בר מבואה אחרינא מאי מי הוה כבר מתא אחריתי כיון דדר במבוי אחרת ואף ע"ג דשייך בכרגא דהכא מכל מקום כיון דאית ליה מבוי מיוחדת שהוא דר שם לית ליה רשותא להיות שכינו של זה או לא וכן משמע מדברי הרמב"ם ז"ל בפרק ששי מה"ש שכתב כופין בני מבוי זה את זה שלא להושיב ביניהן לא חייט ולא בורסי ולא אחד מבעלי אומניות היה שם במבוי אומן ולא מיחו בו או שהיתה שם מרחץ או חנות או רחים ובא חבירו ועשה מרחץ אחרת כנגדו אינו יכול למונעו ולומר לו אתה פוסק חיי כו'. אבל גר ממדינה אחרת שבא לעשות חנותו בצד חנותו של זה יש להן למונעו ואם נותן עמהן מנת המלך אינו יכול למנעו ובשלחן ערוך סימן קנ"ו העתיק לשון הרמב"ם זכרונו לברכה דמשמע מדבריו דאם נותן מס אף על גב שהוא גר יכול להעמיד חנות בצד חנותו של זה ובהג"ה כתב שם ורבים האומרים דאפי' הכי אין לו רשות ליכנס למבוי שיש שם בני אומנתו הואיל והוא מעיר אחרת אבל במבוי אחר אינו יכול למחות בו הואיל ונותן מס ודברי הרמב"ם זכרונו לברכה עיקר. ולפי מה שפירש' צריך לומר דכל שיש כבר במבוי זו נכנסין ויוצאין לרחים או לחנות הראשון אינו יכול לעכב על השני דסברא נכונה היא והיינו נמי טעמא דברייתא דקתני עושה אדם חנות בצד חנותו של חבירו והתוספות כתבו לעיל דהתם בחצר אחרת שרי ולא משמע הכי מדקתני בצד חנותו בצד מרחצו משמע שעושה בצידו ממש ועוד דזיל

בתר טעמא דקתני מפני שיכול לומר לו אתה עושה בתוך שלך כו' דלפי טעם זה אפילו באותו חצר נמי שרי:

דף כב

והני מילי לאהדורי פירש רש"י ז"ל לחזר ולסבב במבואות העיר ובבתים על כל הרוצה לקנות ואחרי כן ישוב לעירו ופירושו תמוה דאם כן אמאי קאמר ואי צורבא מרבנן הוא אפילו לאקבועי נמי דלא לטרדו מגירסייהו אדרבא טפי עדיף שיחזר ויסבב במבואות העיר ואחרי כן ישוב לעירו מיד וילמוד כדרכו ממה שיעכב ויקבע מקום כאן ולא ישוב לעירו עד לאחר זמן וש"ס לא קאמר משום דלאו אורחיה לאהדורי אלא משום דלא לטרדו מגירסייהו ועוד קשה דקאמר אבל לאקבועי לא משום דקא פסיק לחיותא טפי כשקובע מקום ממה שיחזר במבואות העיר ומדנקט לאקבועי סתמא משמע דאפילו אינו קובע שם אלא שבוע או שבועיים אפילו הכי גרע טפי לבני העיר ובסמוך משמע איפכא דקאמר אבל לאהדורי לא משמע דלזבוני בשוק' שרי אף על גב דיומי דשוקא נמשך שבוע או שבועיים אפילו הכי כשמחזר במבואות גרע טפי. ועוד דקאמר ומודה רב הונא בריה דרב יהושע ברוכלין המחזירין בעיירות מאי איצטריך למימר דמחזירין בעיירות הוה ליה למימר ומודה רב הונא בריה דרב יהושע ברוכלין דלא מצי מעכב לכך נראה דעד כאן לא קא מוקי רב הונא בריה דרב יהושע אלא כשהן מחזרים בעיירות שאין מעכבין בעיר אלא יום או יומים וחוזרין והולכין מיד אל עיר אחרת אבל לקבוע מקום בעיר אחת ולעכב שם לא והיינו דקאמר והני מילי לאהדורי פי' לחזור ממקום למקום שאין מעכבין במקום אחד אלא מעט וחוזרין והולכין משם למקום אחר אבל לאקבועי ולעכב במקום אחד לא אבל צורבא מרבנן לאקבועי נמי שרי דאם יחזור ממקום למקום יעכב ויבטל את לימודו. ובשלחן ערוך סימן קנ"ו כתב סתמא רוכלין המחזרין בעיירות כולי וצריך לומר כדפי':

ואי צורבא מרבנן הוא אפילו לאקבועי נמי ודוקא ברוכלין אבל שאר אומנות אין חילוק בין ת"ח לאחר ואף על גב דבסמוך קאמר ואי צורבא מרבנן הוא נקיט ליה שוקא מכל מקום כשקובע שם מקום לא שייך למינקט ליה שוקא כיון שמעכב שם הרבה:

פיל שבלע כפיפה מצרית וכו' כתבו התוספות והא דלא נקט ליה שוקא אף על גב דבעי' זו לא אפשיטא התם מכל מקום הוה ליה לאתויי הנך ראיות דהתם והא קאמר רב דימי אנא ענישתיה דאפסיד גרוגרות דידי משמע דלאו שפיר עבד דלא הוה נקט ליה שוקא י"ל משום דלא הוה למיבדקיה בדיני טומאה וטהרה שאין הכל בקיאין בדבר כדאמר

בבבא מציעא בארבעה לא מצינא בשיתא מצינא אבל אין סברא לומר דלא נקט ליה שוקא משום דלא פשיט ליה הבעיא ולהכי נענש דודאי לאו להכעיסו לא נקט ליה שוקא וכיון דהתם נמי לא איפשיטא מילתא דלא הוה אפשר למפשטיה הוא. מיהו בפרק ר' ישמעאל כתבו התוספת א"כ אמאי טפח ליה בסנדליה ולא כתבו אמאי לא נקט ליה שוקא ולפ"ז ניחא טפי:

מרהיט לשמעתיה בהדי רב אדא בר אבא שהיה חוזר ברהיט' שמעתא דכלה לפניו כדי שתהא שגורה בפיו:

והא אנן תנן ארבע אמות כתבו התוס' דמתני' איירי נמי מן הצד כיון דלא חייש לדוושא אלא משום חלונות ותימא דא"כ לעיל מאי איצטריך לאתויי הא דתניא עלה מלמעלן כו' תיקשי ממתני' גופא דטעמא משום חלונות אבל משום דוושא לא. ועוד אם תמצי לומר דממתני' גופ' לא מצי פריך מ"מ קשה דרש"י ז"ל כתב דתנא דברייתא לא יהיב שיעורא והא דקאמר למעלה כדי שלא יציץ לאו טעמא קאמר אלא הכי קאמר למעלה צריך להגביה שיעור בכדי שלא יציץ וכן כולן ולפירושו איכא למימר בכדי שלא יאפיל הוו טפי מארבע אמות ואם כן תימה מאי פריך טעמא שלא יאפיל אבל משום דוושא לא דלמא אית ליה טעמא דדושא והא דנקט שלא יאפיל משום דאית ליה דמהאי טעמא בעי לארחוקי טפי מארבע אמות. ועוד קשה כיון דתנא דברייתא לא יהיב שיעורא אמאי בעי אסיפא וכמה הוא שיעורא דכדי שלא יאפיל ולא בעי נמי אריש כמה הוא שיעורא שלא יציץ ויראה ושלא יעמוד ויראה על כן נראה דברייתא לא אתי אלא לפרושי וטעמא דמתני' ולהכי לא איצטריך למינקט שיעורא כיון דאמתניתין קיימא דקתני בהדיא שיעורא דכולהו ארבע אמות ובריייתא אתי לפרושי טעמא דלמעלן בעי ארבע אמות משום דלא יציץ וכן כולן ולהכי פריך טעמא שלא יאפיל כו' אבל ממתני' גופא דנקט חלונות לא מצי פריך דאיכא למימר דהוא הדין כי ליכא חלונות נמי בעי לארחוקי ארבע אמות מכנגדו משום דוושא וחלונות דנקט משום מלמעלן ולמטן והכי קאמר מי שהיה כותלו סמוך לכותל חבירו בלא חלונות לא יסמוך לו כותל אחר כנגדו אלא אם כן הרחיק ארבע אמות ואם כותל שיש בו חלונות הוא בין מלמעלן בין מלמטן בין כנגדן בעי ארבע אמות וכי משני הכא במאי עסקינן מן הצד אמתני' ובריייתא קאמר דתרוייהו חדא נינהו ולהכי פריך שפיר והא אנן תנן ארבע אמות כיון דמתני' מן הצד איירי והא דבעי וכמה אף על גב דמתני' בהד' קתני ארבע אמות רב ייבא גופיה בעי הכי כמו שכתבו התוספות דכיון דמוקי לה השתא מתני' בבא מן הצד אין נראה לו לרב ייבא דבעי לארחוקי כותלו מן החלון ארבע אמות כדי שלא יאפיל דכיון דכותל זה בא מן הצד נראה לעינים הוא

דבבציר מהאי שיעורא סגי לא יאפיל על החלון לכך קאמר דבמלא רוחב חלון סגי דהיינו טפח והא דקאמר לא קשיא כאן מרוח אחת כו' פירש הא דרב ייבא איירי מרוח אחת ומתני' איירי משתי רוחות:

והא גרמא הוא כתבו התוספות תימה דלא פריך הכי לעיל גבי דושא יש לומר דלא הוה גרמא בניזקין אלא מידי דלא ברי הזיקא ואינו רגיל לבא כהך דנמייה וההיא דעורבי דבסמוך אבל מידי דשכיח וברי הזיקא דיני דגרמי הוא כמו שכתבו התוספות וההיא דדווא נמי ברי הוא דמונע הדווא בסמיכת כותלו:

לימא מתני' דלא כר' יוסי פירש רש"י ז"ל וטובא מילי איכא במתני' דודאי לאו כרבי יוסי אלא לימא אף זו כולי ולפירושו כי פריך בסמוך והא גרמא הוא צריך לומר דאמתני' פריך ולא אהא דמשני ליה זימנין דבהדי דמנח ליה כולי דכיון דאיכא טובא מילי דודאי לאו כר' יוסי א"כ כי משני זימנין דבהדי דמנח קפצה איכא למימר דלאו אוקימתא הוא אלא דיחויא בעלמא לומר דאיכא למימר דאתי' כר' יוסי מיהו אי לא אתיא כוותיה נמי ניחא כיון דטובא לא אתו כוותיה ואם כן מנא ליה למידק מהכא דגרמא בניזקין אסור אלא ודאי אמתני' פריך ואביי דאקשי לרב יוסף בסמוך והא גרמא הוא ולא ידע הא דרב טובי הא דלא קשיא ליה אמתני' והא גרמא הוא יש לומר דהוה סבר דמתני' לאו גרמא הוא דברי הוא דלאחר זמן תקפוץ שמה הנמייה אבל גבי עורבי שאני דנהי דלאחר זמן אתו עורבי ואכלי דמא אכתי איכא ספיקא דלמא לא מפסדי תמרי. אבל לפירש רבי חננאל ז"ל דכולהו משניות אתו כרבי יוסי מדלא פליג אלא באילן ובור ולא פליג אכולהו צריך לומר דכי משני זימנין בהדי דמנח קפצה אוקימתא מעלייתא היא ועל כרחך צריך לאוקמי מתני' בהכי מדלא פליג עליה ר' יוסי ולפירוש' ניחא דכי פריך והא גרמא אהא דמשני פריך אבל אמתני' לא קשיא ליה דסבירא ליה דברי היא שתקפוץ שמה הנמייה לבסוף אבל השתא דמשני דזימנין דבהדי דמנח כולי דלא הוה אלא חששא רחוקה ולאו ברי הוא לכך פריך והא גרמא הוא:

דף כג

אי נמי אחולי אחלי בני ר"ה גביה כתבו התוספות שבעה טובי העיר וכו' וכיון דליכא לכל חד בדרך אלא פורתי מחלי טפי מיחיד וקשה דבסוף פרק חזקת הבתים איתא רבי אמי הוה ליה זוזי דנפקי למבואה וההוא גברא נמי הוה ליה זוזא דהוה מפיק לר"ה הוו קא מעכבי עליה בני ר"ה אתו לקמיה דרבי אמי אמר ליה זיל קוץ אמר ליה והא מר נמי אית ליה אמר ליה דידי למבואה מפיק בני מבואה מחלין דידך לר"ה מפיק מאן מחיל

גבך מדקא מפליג בין מבוי לר"ה ולא קאמר דידי מחלין דלא קא מעכבי עלי דידך לא מחלין כיון דקא מעכבין עלך משמע דבעי למימר דאפילו אי לא הוו קא מעכבי עליה בני ר"ה אי נמי אפילו אי הוה טעין שכבר מחלו לו בני ר"ה אפי' הכי לא מהני דבני ר"ה לאו בני מחילה נינהו דמאן פייס ומאן שביק ואם כן אמאי קאמר הכא דאחולי אחול בני ר"ה גבי ועוד דכיון דמסתבר דיחיד מחיל טפי מרבי' הוה ליה לפרושי טעמא בהדיא והוה ליה למימר אחולי אחול בני בני ר"ה גביה כיון דליכא לכל חד אלא פורתא כמו שכתבו התוספות לכך נראה דהך אי נמי אחולי בני ר"ה גביה לא גרסינן ליה אלא הכי גרסינן דאי אשמעינן התם גבי ר"ה אמור כונס לתוך שלו הוה אבל הכא דליכא למימר הכי אימא לא ואי אשמעינן הכא וכלי וכן גריס רב אלפס ז"ל והרא"ש ז"ל ומפ' בתרא דמגילה דקאמר רבא אבל מכרו שבעה טובי העיר במעמד אנשי העיר אפילו למשתי ביה שיכרא שרי לאו ראייה דהתם אבית הכנסת של כפרים קאי שלא עשו אותה אלא על דעת בני הכפר לבדם לכך שרי בכי האי גוונא אבל הכא דרך ר"ה על דעת כל אנשי העולם נעשה ושל כל ישראל הוא והוה ליה כב"ה של רבים דקאמר התם דאסור למוכרה כלל כיון דמעלמא אתו ליה:

רוב וקרוב הולכין אחר הרוב כתבו התוספות דממתני' דתשעה חניות שמעינן לה ורבי חנינא אתי לאשמעינן דאפילו בקורבא דמוכח אזלינן בתר רובא וכתבו דכולה שמעתא בקורבא דמוכח אייריי וקשה דרבי חנינא אמורא הוא ולדבריהם הוה ליה לפרש בהדיא ולמימר רוב וקרוב הולכין אחר הרוב אפי' בקורבא דמוכח ורבא נמי בסמוך שמע מינה מדרבי חייא רוב וקרוב הולכין אחר הרוב הוה ליה לפרש ולומר שמע מינה רוב וקרוב הולכין אחר הרוב אפילו בקורבא דמוכח. ועוד קשה כי פריך בסמוך אדרבי חנינא מעגלה ערופה ומסיפא דמתני' דנמצא בין שתי שובכות דלא אייריי בקורבא דמוכח טפי הוה ליה למיפרך הכי אמתני' דתשעה חניות והתוספות כתבו דעיקר לא פריך אלא משום דבעי למיפרך וניזל בתר רובא דעלמא ודוחק הוא. ועוד קשה דקאמר בסמוך ושמע מינה רובא דאורייתא וכתבו התו' דאשמעינן רובא דליתיה קמן דהוה דאורייתא וא"כ מנא להו דר' חנינא אשמעינן אפילו קורבא דמוכח דלמא רבי חנינא נמי רובא דליתיה קמן אתי לאשמעינן דמתני' דתשעה חניות רובא דאיתיה קמן הוא. ועוד דקאמר בסמוך לימא בדרבי חנינא קמיפלגי ורב לית ליה דרבי חנינא דכיון דקורבא דמוכח הוא לא אזיל בתר רובא היאך מצי למימר הכי דא"כ מאי איריא דכנגד עיר שרוב' עובדי כוכבים אסירא לפלוג בדידיה בד"א בקורב' דמוכח אבל בקורבא דלא מוכח אפילו כנגד עיר שרובא ישראל אסירא דבקורבא דמוכח ורובא עובדי כוכבים כל שכן הוא דאסירא. ועוד דאם

כן צריך לחלק דבריו דהא דקאמר כנגד עיר שרובה ישראל מותר איירי דוקא בקורבא דמוכח והא דקאמר כנגד עיר שרובה עובדי כוכבים אסירא איירי בין בקורבא דמוכח בין בקורבא שאינו מוכח. לכך נראה דבכולה שמעתא לא אסיק אדעתיה מידי מקורבא דמוכח ור' חנינא לא אתי לאשמעינן אלא הא דרוב וקרוב הולכין אחר הרוב דרובא עדיף דאי ממתני' דתשעה חניות ה"א בנמצא באמצע כמו שכתבו התוספות מעיקרא וא"ת דבסמוך פריך תנן ניפול הנמצא תוך חמשים אמה הרי הוא של בעל השובך ואף על גב דאיכא אחרינא דנפיש מינה היכי מצי למימר הכי דאם כן תיקשי מאי שנא תוך חמשים שהוא של בעל השובך וחוץ לחמשים הרי הוא של מוצאו ועל כרחך צ"ל דתוך חמשים אמה שאני דהוה קורבא דמוכח כיון דכרסייהו בתוך חמשים אמה מליין כמו שכתבו התוספות ואם כן מאי פריך לדרבי חנינא כיון דר' חנינא בקורבא שאינו מוכח קאמר ויש לומר דודאי לא אסיק אדעתיה לחלק בין קורבא דמוכח לקורבא שאינו מוכח והוה מצי למימר וליטעמיך מאי שנא תוך חמשים אמה מחוץ לחמשים דלמאי דמסיק דבמדד' אייריי ניחא וכן בסמוך דפריך מסיפא דקתני נמצא בין שתי שובכות דבעי למימר דאף על גב דחד מנייהו נפיש מחבריה צריך נמי לומר דהוה מצי למימר וליטעמיך כמו שכתבו התוספות ונראה דכי היכי דשאני לן בין קורבא לקורבא דאם הוא קרוב מאוד הוה קורבא דמוכח ואם אינו קרוב כל כך הוה קורבא שאינו מוכח הכי נמי שאני לן בין רובא לרובא שאם אין ברוב יותר על המיעוט רק אחד או שנים הוה רובא שאינו מוכח אבל אם הרוב יותר על המיעוט הרבה מאוד כגון שאין במיעוט אלא אחד או שנים והרוב יתר עליו אלף או מאה הוה רובא דמוכח ורבי חנינא בשוין אייריי שאם יש רוב וקרוב שניהם מוכחין או שניהם אינם מוכחין ס"ל דרובא עדיף אבל היכא דאיכא קורבא דמוכח כגון שהוא קרוב מאוד או הוכחה אחריתי ורובא שאינו מוכח שאין ברוב יתר על המיעוט כי אם אחד או שנים וכ"ש איפכא דאיכא רובא דמוכח וקרוב שאינו מוכח אזלינן בתר מלתא דמוכח וכולהו הנך דמייתי בשמעתין בשוין אייריי דגבי נידה דקורבא דמוכח הוא כיון שאינו יכול לבא מן החדר אא"כ שחתה ביותר כמו שכתבו התו' הוה נמי רובא דמוכח דדם עלייה מיעוטא דמיעוטא הוא ודם המקור הרבה מאוד וההיא חצבא דאשתכח בפרדסא דערלה גופיה דהוה קורבא דמוכח איכא למימר דהוה נמי רובא דמוכח דלא הוה ערלה אלא ההוא פרדס לחודיה ושאר כל הפרדסים שסביבותיה כולן לאו של ערלה הוו והיו שם סביבותיה פרדסי' הרבה מאד. ולגבי רובא דעלמא אף על גב דנפיש טובא כל קורבא קורבא דמוכח הוא כמו שכתבו התוספות ולהכי פריך וניזל בתר רובא דעלמא אי נמי המקשה בעי למימר דקורבא דלא מוכח עדיף אפילו

מרובא דמוכח וההיא דחבית שצפה בנהר נמי בשוין איירי ברובא וקורבא דמוכח או איפכא ובש"ע טור י"ד סי' קכ"ט כתב חבית של יין שצפה בנהר כו' ואם נמצאת כנגד עיר שרובה עובדי כוכבים אם רוב הסביבות ישראל אפילו מוכיח קורבתה שהיא של עובדי כוכבים שקרוב' הרבה לעיר של עובדי כוכבים מניחין הקרוב והולכין אחר הרוב. וכתב עוד שם בחבית של יין שנמצאת בכרמו של ישראל דאזלינן בתר רובא אף על גב דאיכא קורבא דמוכח ומשמע דאפילו אין הרוב יתר על המיעוט רק כל דהו אזלינן בתריה אפי' לגבי קורבא דמוכח והנראה בעיני כתבתי:

דף כד

דתני ר' חייא כתבו התוספות בשם מהר"ם דרבא מייתי לה דרוב מצוי הוא דאי אינו מצוי אם כן מאי קמ"ל רבי חנינא כיון דשמעינן לה מדתניא ר' חייא ולפירושו ניחא הא דקאמר ש"ס הדר ביה רבא מההיא דליכא למימר דאדרבא מהך דהכא הדר ביה דאי מעיקרא הוה אמר דשמע מינה מדרבי חייא דרוב וקרוב הולכין אחר הרוב ע"כ צריך לומר דס"ל לרבא דר' חנינא אשמעינן דלא תימא רוב מצוי הוא קמ"ל דלאו רוב מצוי הוא וא"כ לבתר הכי כי הדר ביה וקאמר ליה לאבי' רוב ומצוי קאמרת מאי ראיה מייתי מדתני ר' חייא דרוב מצוי הוא דלמא לאו משום דרוב מצוי קאמר ר' חייא דשורפין אלא משום דרוב וקרוב הולכין אחר הרוב כרבי חנינא דליכא למימר דמייתי ראיה דאי אינו מצוי א"כ מאי קמ"ל רבי חנינא דהא רבא גופיה הוה סבר מעיקרא מקמי דהדר ביה דרבי חנינא אשמעינן דלא תימא רוב מצוי הוא קמ"ל דלאו רוב מצוי הוא אלא ודאי מעיקרא הוה סבר דרוב מצוי הוא והוה מייתי מדר' חייא דמצוי הוא דאי אינו מצוי מאי קמ"ל רבי חנינא ולא אסיק אדעתיה מעיקרא דאשמעינן דלאו רוב מצוי הוא ובתר הכי הדר ביה דהוה סבר דלאו מצוי הוא ור' חנינא אתי לאשמעינן דלאו מצוי הוא. מיהו פי' מהר"מ אין נראה דהא דמאי קמ"ל ר' חנינא טפי מברייתא דר' חייא לאו קושיא היא כלל דאיכא למימר דרבי חנינא לא ידע ברייתא דר' חייא דהא בכמה דוכתי מייתי ש"ס סייעתא לאמוראי מברייתא דקאמר תניא כוותיה דרב תניא כוותיה דשמואל ולא קשיא לן מאי קא משמע לן טפי מברייתא משום דאינהו לא הוו ידעי ברייתא ולכך נראה דלא גרסינן דתני ר' חייא אלא תני רבי חייא והא דקאמר הדר ביה רבא מההיא יש לומר דאיפכא ליכא למימר דאי הוה סבר מעיקרא דלאו מצוי הוא לא הוה ליה למימר בתר הכי לאביי לישנא דרוב ומצוי קאמרת בתמיה כאלו הוא פשוט דמצוי כיון דאיהו גופיה הוה סבר מעיקרא דלאו מצוי הוא אלא הכי הוה ליה למימר שאני התם דרוב מצוי הוא:

לימא רבא לית ליה דר' חנינא אין לפרש ש"ס קא מיבעיא ליה מי איכא למידק מהך עובדא דרבא דלית הלכתא כרבי חנינא בהנך תרתי לימא קמייתא דבעי ש"ס מי איכא למשמע מנייהו דהלכתא כר' חנינא או לית הלכתא כוותיה דקיימא לן הלכה כרב באיסורי דמהא דרבא ודאי ליכא למידק הכי כיון דרבא אית ליה לעיל הא דרבי חנינא לכך צ"ל דש"ס פריך הא דרבא אדרבא דלעיל כמ"ש התוספות:

ותיפוק ליה דאין עושין שדה מגרש דפריך לה בתר מלתא דעולא משמע דדוקא אטעמיה דעולא פריך משום דאי לאו הא דעולא איכא למימר דהא דקתני מתני' מרחיקין את האילן מן העיר מן המגרש קאמר דמגרש שייך לעיר ובכלל עיר הוא אבל השתא דמפרש טעמא משום נוי העיר א"כ ע"כ מן העיר ממש קאמר דליכא למימר מן המגרש דהא אלף אמה מגרש גופיה משום נוי העיר עבדינן ליה כדפירש"י ז"ל אלמא דבהכי סגי ולמה לן למיעבד נוי טפי מהכי לכך פריך ותיפוק ליה כו':

ולימא להו הבו לי ברישא דכיון דגבי בור קתני דאם האילן קדם לא יקוץ אלמא שורת הדין הוא כיון דסמך בהיתר דלא יקוץ אלא דגבי עיר הזקיקוהו חכמים למיקץ וליטול דמים לפנים משורת הדין משום הזיקא דרבים וכיון דבעל האילן כמוחז' דמי לכך פריך לימא להו הבו לי מיהא ברישא והדר איקוץ:

היכי דמי גורן שאינו קבוע א' רבי יוסי וכו' אין לפרש דאשנויא דאביי קאי דהא רבי יוסי בר חנינא קדים ליה טובא לאביי אלא אמתני' קאי וא"ת ואמאי קבעי ה"ד גורן שאינו קבוע דלא אייתי מיניה מתני' הוה ליה למימר היכי דמי גורן קבוע והל"ל כל שהוא זורע ברחת וי"ל דסלקא דעתך דגורן קבוע דמתני' היינו כשעומד שם בקביעות ואין מקלקלין אותו לכך בעי ה"ד גורן שאינו קבוע כלומר היכי משכחת לה גורן שאינו עומד בקביעות דאין מקלקלין שום גורן וכל גורן קבוע הוא:

אלא לאביי קשיא קשיא אבל תיובתא לא הוה דברייתא שאני דמפרש שיעורא בהדיא דקתני כך מרחיקין מדלועיו כו' חמשים אמה כדי שלא יזיק לכך ניחא דכדי שלא יזיק טעמא הוא אבל מתני' דקתני ומרחיק מנטיעותיו של חבירו ומנירו ולא קתני שיעורא בכמה הוה מסתבר למימר דכדי שלא יזיק שיעורא הוא מיהו קושיא הוה דכיון דכדי שלא יזיק דברייתא טעמא הוא מסתמא מתני' נמי טעמא קתני והא דלא קתני שיעורא משום דאשיעורא דרישא סמיך והא דנקט לה שיעורא תרתי זימני משום דנקט לה גבי הזיקא דרבי' וגבי הזיקא דיחיד:

בשלמא ממקשאיו כו' אלא מנירו אמאי קצת תימא אמאי פריך אברייתא ולא פריך הכי אמתני' דקתני נמי ומרחיק מנירו ובספר רב אלפס והרא"ש ז"ל גרסינן ומרחיק

מנטיעותיו של חבירו ומניחו ויש לפרש דהכי קאמר ומרחיק את הגורן מנטיעותיו של חבירו ומניחו ומעמידו שם ולא איירי מתני' מנירו מידי:

דף כה

אין עושין בורסקי אלא למזרח העיר כתבו התוס' משום דרוח מערבי שהיא קשה יוליך הרוח מן העיר וקשה דבסמוך קאמר ארבעה רוחות מנשבות בכל יום ורוח צפונית עם כולן משמע דמנשבות בכל יום אחת אחת זה אחר זה קאמר וא"כ אמאי עושין בורסקי למזרח תינח רביע היום בשעה שרוח מערבי מנשב דאז מוליך הרוח מן העיר בתר הכי מאי איכא למימר ושמא כיון דלח הוה ריח רע קבוע שבכל יום הרוח מוליכו מן העיר אין הריח קשה לעיר ויותר נראה כדפירש"י ז"ל לפי שרוח מזרחית חמה ממעט' היזק הריח וכ"כ הרמב"ם ז"ל:

דכתיב וצבא השמים לך משתחוים פי' השמש והירח שהולכים בכל יום ממזרח למערב לך משתחוים כל זמן שהולכים וכיון דהליכתן ממזרח למערב על כרחך פניהם כלפי מערב הוא וכיון שמשתחוים לשכינה בעת הליכתם צ"ל דשכינה במערב הוא מתקיף לה רב אחא בר יעקב ודלמא למזרח משתחוים ופניהם למזרח הוא וכי תימא והלא ממזרח למערב הולכין ואין דרך לילך לאחוריו דלמא הם עושים כעבד שנוטל פרס מרבו שחוזר לאחוריו ופניו כלפי רבו ומתרחק תמיד בהשתחואה:

קשיא וא"ת מאי קושיא והא מסתבר טפי למימר שהולכין לפניהם כדרך כל הארץ ממה שנאמר שהולכין לאחוריהם וי"ל לפי ששנים עשר מזלות הולכין ברקיע לאחוריהם כדאיתא במדרש רבה פרשת נשא אמר רבי יוחנן לית מזל חמי במה דלעיל מיניה אלא במה דלרע מיניה כהדין בר נש דהוא סליק בסולמא הפוך לאחוריו וכן יסד הפייט באופן דחתן ולהכי מסתבר ליה למימר דחמה ולבנה נמי הולכין לאחוריהם:

שמזלת את הזהב פירש"י ז"ל שמחממת ומביאה שרב ורעבון בא ואף על גב דאמר לעיל שאין העולם מתקיים בלא רוח צפונית לפי שהיא רכה ומתוקה וצלולה מכל מקום רעבון בא לפי שמפזרת את העננים ואין הגשמים יורדין כדאמר ביבמות שכל ארבעים שנה שהיו ישראל במדבר לא נשבה להם רוח צפונית דלא מבדרו עננים ולהכי כתיב מצפון זהב יאתה שהרוח מפזרת העננים ומטהרת פני רקיע כזהב ואיתא נמי בפרק הדר שמעתא בעי צילותה כיומא דאסתנא פי' ביום שמנשבת בו רוח צפונית ועוד יש לפרש דמזלת לשון יזל מים דלפי שרוח צפונית מתוקה הפירות מתברכין והזהב זב לבעלי

הפירות וכדפירש רש"י זכרונו לברכה גבי וכימיך דבאך והזלים זהב מכיס נמי לשון זיבה הוא:

אמר רב חסדא מאי דכתיב מצפון כו' וכן הוא אומר כו' תימא בשלמא לעיל איצטריך למינקט לישנא דמזלת משום דדריש קרא דתזל ולהכי איצטריך לאתויי ראיה דכתיב זילותא גבי זהב אבל הכא לינקט לישנא אחריתי ולא לייתי ראיה:

הרוצה שיחכים ידרים לפי שהחכמה באה משם וגם התורה שם היא כתובה באש שחורה על גבי אש לבנה מימינו יתב' היושב במערב ונראה דהיינו הא דכתיב בספר יהושע תנה לי ברכה כי ארץ הנגב נתתני ואיתא בתמורה שאמרה כי אין בו אלא תורה לפי שהתורה והחכמה מצד דרום הן באין לכך אמרה ארץ הנגב נתתני ואפשר דמשום הכי חכמים גדולים מצויין בארץ העב כדמשמע במסכת תמיד דקאמר עשרה דברים שאל אלכסנדרוס מוקדון את זקני הנגב ובפרק כיצד מעברין נמי קאמר נתייעץ במכתיר והנגיב למפיבושת ופירוש רש"י ז"ל שם והנגיב והדרים הלך לו למפיבושת לפני זקני דרום שהם חכמים מאוד:

דף כו

הכא זיקא הוא דקא ממטי לה תימה מ"מ יהא חייב להרחיק מידי דהוה אגורן דמתנלקל ליה והתוספות כתבו דמתני' כרבנן והכא איירי אליבא דרבי יוסי מ"מ קשה לפי' ר"ח ז"ל שכתבו התוס' לעיל דכולהו משניות כרבי יוסי אתיא מדפריך לעיל לימא מתני' דלא כר' יוסי ובהגהת אשירי כתב בשם ר"ת ז"ל דהכא איירי ברוח שאינה מצויה אזלא דקתא אבל ברוח מצויה חייב וקשה דאם כן מאי פריך מזורה ורוח מסייעו ומגץ היוצא מתחת הפטיש דהתם ברוח מצויה איירי כמ"ש התוס' לכך נראה דזורה שאני דאף על גב דזיקא ממטי ליה מכל מקום כיון דאי אפשר לזרות בלא זיקא ולא סגי בלאו הכי הוי שפיר גירי דיליה דכיון דהאי זיקא שייך להאי מלאכה כאלו ממטי איהו גופיה דמי דהוי כאדם המתכוין לירות החץ למרחוק אבל זיטא דהוי ממטי לדקתא לא הוה שייך לניפצא דכיתנא לכך לא הוה גירי דיליה ולהכי פריך ש"ס לרבינא מאי שנא מגץ היוצא מתחת הפטיש כו' דבשלמא זורה דשבת ודמתני' דלעיל שפיר כיון דלא. סגי בלאו הכי כגיריה דמי אלא גץ היוצא דלא שייך נמי למלאכה הברזל דלא קא מתכוין אלא להכות הברזל כפי צרכו אמאי חייב לשלם ומשני דשאני התם דנהי דסגי ליה בלאו הכי מ"מ ניחא ליה דליזיל שלא ידליק את ביתו. והראב"ן ז"ל בסי' א' כתב דמר בר רב אשי לאו מזורה דשבת פריך אלא מזורה ורוח מסייעתו דמתני' דלעיל פריך דאתיא נמי כרבי יוסי

וכי פריך מאי שנא מגץ היוצא כו' לאו מגץ לחודא פריך אלא מאי שנא מגץ ומזורה דאקשי כבר ואתרוייהו משני התם ניחא ליה דליזיל אבל אין הלשון משמע כן מדנקט זורה ורוח מסייעתו ולדידיה הוה ליה למימר זורה ורוח מוליכתו כיון דלא אקשי מידי מסיועת הרוח אלא ודאי אזורה בשבת קאי:

אנא לא קייצנא דאמר רב כו' תימה כיון דאיסורא וסכנתא הוא אמאי א"ל לרב יוסף מר אי ניחא ליה ליקוץ וכי שרי ליה לרב יוסף למיעבד איסורא או מלתא דסכנתא דחמירא מאיסורא ועוד קשה דרב אמר דאסור למקצייה ומתני' קתני דקוצץ ונותן דמים והתוספות כתבו דאיכא לאוקמי באילן סרק וקצת קשה דהא מתני' חרוב קתני וחרוב לאו אילן סרק הוא מיהו לעיל ולקמן במתני' גבי הא דקתני אבא שאול אומר כל אילן סרק כו' משמע דחרוב ושקמה אילן סרק נינהו ועוד דבפרק החובל גבי הני דיקלא דמכחשי בגופני משמע דמשום היזק גפנים מותר לקוץ דקלים כמ"ש התוספות ועוד קשה דמאי ראיה מייתי דלמא שא שאני הכא שהדקלים היו מזיקים לגופני לכך שרי דליכא משום בל תשחית דאדרבא בל תשחית דגופני עדיף ורב ורבי חנינא בקוצץ לעצים איירי דקעבר משום בל תשחית ונראה דודאי הכי הוא כל היכא שהאילן מזיק לית ביה משום בל תשחית ומותר לקוצצו והוי טעמא דמתני' דקתני קוצץ ונותן דמים ובהחובל נמי דקאמר למחר אייתי לי מקורייהו משום דמזיק הוא מיהו בהך עובדא דרבא בר רב חנן כיון שהרחיק הדקלים כשיעור השנוי במתני' סבירא ליה דלאו מזיקים נינהו אלא דרב יוסף סבירא ליה דמתני' איירי באילן לאילן וגפנים לגפנים אבל אילן לגפנים בעינן טפי ואיהו לא הוה מסתבר ליה פירושא דרב יוסף כיון דמתני' סתמא קתני משמע דאפי' האילן לגפנים סגי בהכי ולהכי קאמר אלא קייצינא דסבירא לי דתו לא מזקי וסגי בהכי אפילו באילן לגפנים ולכך אסור לי למקצייה כדרב מר אי ניחא ליה ואית לך הך סברא דבאילן לגפנים בעי טפי קוץ דלפי סברתך ליכא איסורא ולא סכנתא:

אמר ליה רב פפא אמר ליה כולהו ולא יכילי ליה כתבו התוספות בשם הר"ר מנחם דהיינו מכל הני דתנן אם האילן קדם לא יקוץ כו' וקשה דמאי סלקא דעתך דרב פפא פשיטא דהתם באילן עצמו איירי דאי לאו הכי תיקשי מתני' דקתני קוצץ ויורד כמ"ש התוספות לעיל ור"ת ז"ל מפרש דמכולהי היינו ההיא דמייתי לקמן שרשי אילן הדיוט כו' וקשה כיון דבעי לאוכוחי ליה מהא דשרשי אילן הדיוט דועצים שלו דקתני מתניתין היינו של בעל האילן א"כ אמאי אמר ליה מעיקרא הני מילי שלשה משמע דאודי ליה דעד שלשה הן של בעל השדה אמאי אודי ליה כיון דמצי לאוכוחי דכולן של בעל אילן הן וצריך לומר דהני מיל שלשה לדבריו קאמר ודוחק ועוד דלפי' ר"ת עיקר חסר דהוה

ליה למימר אשכחיה דהוה חפר וקא קאיץ שרשיו ונטלן לכך נראה דרב פפא אקציצת שרשיו הוה קפיד דעל ידי קציצת השרשים הדקל מתקלקל ומתייבש לפעמים ועד כאן לא קתני במתניתין דמעמיד שלשה טפחים או קוצץ ויורד אלא בחורש שדהו או חופר בור דאין מונעין זה את זה מלעשות צרכיו בתוך שדהו בשביל אילנות של חבירו אבל לחפור שלא לצורך חרישה או חופר בשביל השרשים חוץ לט"ז אמה אסור שלא יקלקל אילנותיו של חבירו לכך א"ל מאי האי והשיב תנן היו שרשים כו' דבורות שיחין הוה חפיר וקאמר רב פפא אמרי ליה כולהי היינו הנך דמייתי בעובדא דלעיל בסמוך הא דאמר רב האי דיקלא דטעין קבא אסור למקצייה והא דאמר רב חנינא לא שכיב שכחת ברי וכו' דמשמע דאיכא איסורא וסכנתא לקלקל עץ עושה פרי ומתני' דקתני קוצץ ויורד צריך לאוקמי בדלא טעין קבא או באילן סרק ולא יכילו ליה שהיה דוחה אותו דליכא סכנתא ואיסורא אלא בקוצץ אילן גופיה אבל בשרשים לא עד דאמר ליה הא דרב יהודה מצר שהחזיקו בו רבים כו' דמיצרא דרב הונא מיצר שהחזיקו בו רבים הוה כדפי' ר"ח ז"ל וכן הא דקאמר אמאי לא אמרי כאן בתוך שש עשרה אמה וכו' יש לפרש כדפי' ר"ח ז"ל ועוד יש לפרש דהכי קאמר לבתר דנפק רב פפא אמר רב פפא אמאי לא אמרי ליה כאן חוץ לשש עשרה אמה פי' דלא שרי מתני' לקוץ שרשים אלא חוץ לשש עשרה אמה ורב הונא תוך שש עשרה אמה הוה קייץ ולא הוצרכתי לאתויי ליה הא דרב יהודה וכן משמע קצת דאי רב הונא אמר הכי א"כ כי נפק מאי הוה איבעי ליה לשדורי בתריה ולמימר ליה הכי כי היכי דליקוץ עוד וכ"כ הר"ז ז"ל:

אלא מדתנן שלש אילנות של שלשה בני אדם כו' תימה אכתי מנא ליה לעולא דהא אי אפשר למיקם שלש אילנות תוך בית סאה שלא יהיו יונקים זה מזה תוך שש עשרה אמה או יהיו יונקים חוץ לבית סאה ואפי' את"ל דבית סאה בעיגולא קאמר דחמשים על חמשים מרובעין כי מעגלת להו הוי רוחב העיגול ששים וששה אמה ותרי תילתי דכל שיש בו ברחבו טפח יש בהקיפו שלשה דהכי ילפינן מים שעשה שלמה נמצא דרוחב ששים וששה ותרי תלתי הוי בהקיפו מאתים בהקיפו דחמשים על חמשים מרובעין דמ"מ אכתי לא אפשר למיקם ביה שלש אילנות שלא ייקנו זה מזה תוך שש עשרה אמה דהא לי ביה אלא תרי אלפי וחמש מאה גרמידי א"כ דל מהכא רווחא דביני עיגולא דהא יניקא האילן בעיגולא הוא וכיון דכל חד יונק תמניא מאה ותלתין תלתא ותילתא בעיגולא כי שקלת רווחא דביני עיגולי ע"כ יונקין זה מזה תוך שש עשרה אמה ושמא להכי נקט חורשין כל בית סאה בשבילן דכיון דראוי לכל חד תמניא מאה ותלתין ותלתא ותילתא

ליניקתו אף על גב דאינו יונק מכל בית סאה שהרי אינו יונק מרווח' דביני עיגולי. אפ"ה חורשין את הכל בשבילן:

דף כז

כמה מרובע יתר על העיגול רביע שאם תקיף טפח עגול סביב בחוטי' דקין עד הנקודה האמצעי' שבעיגול ותחתוך מן הנקודה ולמטה כל החוטין לשנים ותפשטם יהיה העליון ארוך שלשה טפחים והאחרים מתקצרי' והולכין עד הנקודה שהיא חצי טפח מן החוט העליון תחתוך שוב כל החוטין לשנים ושים הארוך בצד הקצר נמצא הרבוע אורכו טפח ומחצה ורחבו חצי טפח דהיינו שלשה חתיכות של חצי טפח על חצי טפח ובטפח מרובע יש בו ארבע חלקים של חצי טפח כ"כ התוספות בעירובין:

קנה שני אילנות בתוך של חבירו מביא ואינו קורא משמע דאף על גב דאינו קורא דכיון דלית ליה קרקע לא מצי למימר ראשית פרי האדמה אשר נתת לי כדפירש רש"י ז"ל בפרק הספינה מכל מקום צריך להביא ביכורים ותימה דאם כן אמאי קאמר עולא אילן הסמוך למיצר אין מביאין ממנו ביכורים אמאי אין מביאין נהי דלית ליה קרקע ולא מצי לקרות הפרשה מכל מקום הוה ליה להביא ביכורי' כדקתני הכא. ועוד תימה אמאי נקט עולא גזלן הוא כי לא הוי גזלן נמי כיון דלית ליה קרקע לכך נראה כדפירש ר"ח ז"ל דטעמא משום דאין מביאין גזל על גבי המזב' ולהכי נקט גזלן הוא ואין מביאין ממנו ביכורים דאי לאו דגזלן הוא אף על גב דלית ליה קרקע מ"מ הוה צריך להביא אלא שלא היה קורא הפרשה אבל כיון דגזלן הוא אסור אפי' להביא ממנו ביכורים והיינו דקתני קנה שני אילנות בתוך שדה של חבירו מביא ואינו קורא דאע"ג דלית ליה קרקע מכל מקום צריך להביא דהתם לאו גזלן הוא כיון שקנה היניקה מיהו אינו קורא דלא מצי למימר האדמה אשר נתת לי דקרקע לאו דידיה היא וכי היכי דבאילן הסמוך למצר תוך ט"ז אמה הוי גזלן ואין מביאין ממנו ביכורים אע"ג דאינו יונק משל חבירו אלא מקצת הכי נמי לענין קריאת הפרשה כל שהוא יונק משל חבירו אפילו מקצת לא מצי קרי האדמה אשר נתת לי להכי פריך ת"ש הקונה אילן וקרקעו מביא וקורא מאי לאו כל שהוא ואי אמרת האילו יונק שש עשרה אמה כי קנה קרקע כל שהוא מאי הוי הא אכתי יונק הוא משל חבירו חוץ לאותו כל שהוא שקנה ולא מצי קרי האדמה אשר נתת לי אלא ודאי אילן יונק אלא תחתיו וחוצה לו קצת א"כ אילן הסמוך למצר תוך שש עשרה אמה אמאי אין מביאין ממנו ביכורים הא לא הוי גזלן ומשני לא י"ו אמה ופריך ת"ש הקונה שני אילנות בתוך של חבירו מביא דכיון שקנאו לא הוי גזלן ואינו קורא דאע"ג

שקנה היניקה מ"מ לא מצי קרי האדמה אשר נתת לי מאי לאו כל שהוא ואי אמרת דאילן יונק שש עשרה אמה כו' כדפי' בקושיא קמיית' והא דקאמר לחומרא לא דק אע"ג דקולא היא דמייתי גזל על גבי המזבח י"ל כמ"ש התו' דחוץ לשש עשרה פעמים מביא פעמים אינו מביא ולא איירי עולא אלא במאי דאינו מביא תוך שש עשרה אמה:

ובדחלולי סגי דחלולי לשון יראה כדפי' ר"ח ז"ל והשתא ניחא דה"ק אי ממתניתין ה"א דלמא מייתי עורב טומאה ושדי התם וסגי בדחלולי בעלמא ומתניתין דקתני כל האילן כנגד המשקלות בדליכא דחלולי איירי אבל כי עביד דחלולי ה"א דאין צריך לקוץ:

דף כח

חזקת הבתים פרק שלישי

הרי י"ח חדש נראה דאתי לאשמעי' דלא תימא אורחיה דמלתא נקט לפי שרוב תבואות נקצרות בניסן וה"ה נמי אם בא לידו בשבט וקצרה באייר הוי חזקה אע"ג דליכא באמצע אלא י"א חדשים קמ"ל דדוקא י"ח חדש בעינן:

לרבנן מאי משמע דלרבי ישמעאל אתי שפיר ותימה לרבי ישמעאל נמי תיבעי תינח דבר שאין עושה פירות תדיר דסגי ליה בשלש אכילות דיליף לה משלש נגיחות דשור המועד דבר שעושה פירות תדיר כבתים ובורות וכל הני דחשיב להו ברישא דמתני' דליכא מאן דפליג בהו דחזקתן שלשה שנים מיום ליום מנא ליה דמשור המועד ליכא למילף דא"כ מנא לן דבעינן שלש שנים דלמא שלשה שבועות או שלשה חדשים או שמיטו' וי"ל דהנך נמי משור המועד יליף להו דכל שעושה פירות תדיר כל שנה תמימה אכילה אחת חשיבא כיון דלאו אורח' למיגר ביתא וכל הנך דרישא דמתני' בבציר משתא ומשכנתא נמי אמרינן סתם משכנתא שתא וכיון דהנאתן רגיל להיות על שנה תמימה לכך כל שנה ושנה אכילה אחת חשיבא:

דף כט

אלא מעתה מחאה שלא בפניו לא תיהוי מחאה אי אמרת בשלמא טעמא דחזקה משום דתרתי לא קפיד תלת קפיד שפיר דכיון דמחה לפני שנים אפי' שלא בפניו מ"מ הרי גילה דעתו דקפיד אלא אי אמרת משום דטפי מתלת לא מזדהר בשטריה א"כ צ"ל דכיון דמוחה איבעי ליה לאזדהורי בשטרא טפי דאי לאו הכי אמאי מחאה מבטלת חזקה וא"כ מחאה שלא בפניו אמאי מהני הא לא מצי לאזדהורי בשטרא כיון דלא ידע ממחאה מידי:

תרתי ותלת מזדהר טפי לא מזדהר אין לפרש דמשום האי טעמא לחודא הויא חזקה דאין זה סברא כלל וכי משום דמצי למימר טעמא מאי דלית ליה שטרא נוציא דבר מחזקת מריה ועוד דקאמר לקמן תפתיחא ואפיק כורא ועייל כורא לא הוי חזקה ואמאי לא אמרי' נמי כיון דעברו עליו שלש שנים לא הוה מזדהר בשטריה אלא צריך לומר דעיקר טעמא משום קפידא הוא דכל אדם קפיד לאלתר כשרואה את חבירו אוכל נכסיו והאי כיון דלא מחה ולא קפיד ודאי מכר לו מיהו בבציר משלש שנים לא הוי חזקה דכל תוך שלש שנים אית ליה ריעותא נמי ללוקח כיון דתרתי ותלת מזדהר איניש בשטריה והאי כיון דלית ליה שטרא מסתבר דגזלן הוא אבל בתר תלת שנין דלא מזדהר איניש בשטריה ולית ליה ריעותא ללוקח ולמוכר אית ליה ריעותא דלא הוה קפיד לכך הוי חזקה והא דפריך אלא מעתה מחאה שלא בפניו לא תיהוי מחאה אע"ג דכשמיחי' אפי' שלא בפניו מ"מ הרי גיל' דעתו דקפיד ולית ליה ריעות' נמי למוכר יש לומר דשפיר פריך אמאי מהניא מחאה שלא בפניו כשמוח' בשנה שנייה ושלישית דכיון דשתק בשנה קמייתא ולא קפיד אית ליה למוכר ריעותא וכיון דלוקח לית ליה ריעותא אמאי לא הוי חזקה:

אמר מר זוטרא ואי טעין כו' מר זוטרא אמילתא דרבא קאי ולכך קאמר דאי טעין מחזיק לא מהימני לי השוכרים אלא ליתו תרי סהדי לאסהודי ליה דדרו ביה השוכרים תלת שנין ביממא ובלילה טענתו טענה אבל אי לא טעין לא טענינן ליה ואם היו השוכרין רוכלין שאין מצויין בבתיהן ואיכא למיחש שלא החזיקו כהוגן טענינן ליה כן משמע מדברי הרמב"ם ז"ל פרק י"ב מהלכות טוען וצריך לומר דמר זוטרא כרב יימר ס"ל דנוגעין בעדותן הן מיהו אי לא טעין לא טענינן ליה:

ומודה רב הונא בחנותא דמחוזא כתבו התוספות דשלש שנים שלימים דהיינו ששה שנים בעינן ותימא דא"כ פשיטא דמודה רב הונא כדפריך לעיל גבי באגי והתו' כתבו לפי שבני אדם שאינם חנווני' דרים בהן בין ביום ובלילה ואותן צריכים שלש שנים רצופים יום ולילה כו' ולא ידענא מנא להו הך מלתא דחניות לאו למידר בהו עבידי אלא למכור בהן סחורות ולא דיירי בהו אינשי. ועוד דא"כ אמאי לא שקיל וטרי ש"ס הכא הכי דה"ל למיפרך פשיטא ולישנויי לא צריכא דאיכא דדייר בהו בין ביום ובלילה וכו' כי היכי דשקיל וטרי לעיל גבי באגי לכך נראה דלא בעינן ששה שנים אלא בשלש שנים הוי חזקה בחניות ואע"ג דלא הוי שלש שנים שלימות אלא מקוטעות הא מתני' קתני בהדיא דבדבר שאין עושה פירות תדיר בשלש שנים מקוטעות סגי ורב הונא אמתני' קאי דקתני דחזקה הוי בשלש שנים זימנין בשלימות וזימנין במקוטעות ועל זה קאמר דבין בשלימות בין במקוטעות בעינן שאכלו רצופות וקאמר ש"ס דבחניות דסגי בהו נמי

בשלש שנים מקוטעות מודה רב הונא דהוי חזקה אע"ג דאותן שלש שנים מקוטעות לאו רצופות נינהו אפי' הכי מודה כיון דלימא עבידי כו' ודוקא גבי באגי בעינן ששה שנים משום דכולא שתא דמובירה לא קעביד בה ולא מידי לכך לא סלקא בחושבנא אבל בחניות הא מחזיק בה כל שתא ושתא אלא דמקוטעות נינהו ואפי' רבנן דפליגי אדרבי ישמעאל בשדה הבעל מודה בחניות דבשלש שנים הוי חזקה דכיון דטפי מתלת שנין לא אזדהר לוקח בשטריה ומוכר לא הוה קפיד ולא מחא הוי חזקה ושאני התם דאיבעי ליה לאזדהורי בשטריה כיון דליכא אלא י"ח חדש וכן כתב הרמב"ם ז"ל בפ' י"ב מהלכות טוען דבחניות כיון שדר בה שלשה שנים ביום הרי זו חזקה והראב"ד ז"ל כתב עליו שאין דרך הגמרא כן דלרבויי מפוזרות קאמר ולא לרבויי מקוטעות ולפי מה שפירשתי ניחא דלאו מקוטעות אתי לרבויי דכיון דמתניתין בהדיא קתני לה דזימנין סגי לה בשלש שנים מקוטעות לא איצטריך לאשמעינן לה לא מפוזרות קמ"ל. ובש"ע סי' ק"מ מייתי דעת הרמב"ם ז"ל וכתב שם בהג"ה די"א דבעינן שהחזיק בהן ששה שנים ביום ויש מחלקין שאם היתה כבר חנות סגי בשלש שנים ואם היה כבר בית כו' וכתב שכן נראה להורות ודברי הרמב"ם ז"ל נ"ל עיקר ואפשר דמשום הכי לא מייתי לה להא לעיל גבי ומודה רב הונא כי היכי דלא תימא דהכא נמי ששה שנים בעינן דומיא דבאגי וכן משמע קצת מדברי התוספות:

דף ל

ואת לא זבנית' מנאי איצטרי' למימר כן משום דאי הוה טעין מינך זבנית' הוה נאמן במיגו דלא היתה שלך מעולם כיון דליכא עדים למערער ורשב"ם ז"ל כתב ואת מינאי לא זבינת' שאפי' אם היית טוען דמינאי זבינת' הלא אין לך לא שטר ולא חזקה וקשה דא"כ מאי איצטרי' למימר הכי ועוד דאע"ג דאין לו לא שטר ולא חזקה הוה נאמן במיגו דלא היתה שלך מעולם כמ"ש התו':

אמר ליה מפלניא זבינא ואכלה שני חזקה א"ל פלניא גזלנא הוא כתבו התוספות יש לי עדים שהוא גזלן ואפילו דר ביה חד יומא הא קיימא לן דגזלן אין לו חזקה וקשה דהא אנן לא ידעינן דמהני מידי כי דר ביה מוסר חד יומא מההיא עובדא דלקמן דההוא דדר בקשתא בעילית' שמעינן לה א"כ הוה ליה לש"ס לפרושי הכא בהדיא ולמימר ליה מפלניא זבינא דדר ביה חד יומא ואכלה שני חזקה ועוד דהשתא עיקר חסר והוה ליה לפרושי נמי ולמימר פלניא גזלנא הוא וק"ל דגזלן אין לו חזקה דאכתי לא ידעינן דגזלן אין לו חזקה אלא מימרא דר' יוחנן היא לקמן בפירקין לכך נראה דבהך עובדא

וכן בעובדא דבתר הכי הכי קאמר פלניא גזלנא הוא בשדה זו שיש לי עדים שממני גזלה והא דלא אסיק בהו כדמסיק לעיל לאו קמודית לי דארעא דידי הוא ואת מינאי לא זבינתא כו' משום דבהנך תרתי עובדי לא הוה קא מודי ליה דארעא דידיה היא דדוקא לעיל הוה קא מודי ליה דדיליה היא מדקאמר ליה מעיקרא מפלניא זבינתא דאמר לי דזבנא מינך משמע דהודה דדידיה היא דאי לאו הכי לא הוה ליה למימר אלא מפלניא זבינתא ותו לא אלא ודאי לפי שאמר ליה המערער מאי בעית בהאי ארעא והלא שלי היא לכך השיב לו ידענא ששלך היתה אבל זבינתא מפלניא דאמר לי דזבנא מינך אי נמי כמ"ש הרא"ש בשם הר"ר יונה ז"ל דלעיל איירי כשהודה המחזיק שיודע שהיתה הקרקע של המערער אף בלא דברי המוכרה לו וכ"כ בהדיא הרמב"ם ז"ל בפי"ד מהלכות טוען וז"ל ובא המערער וא"ל מה לך ולשדה זו הודה ואמר ליה יודע אני שהיתה שלך כו' וכיון דיודע ודאי שהיתה של המערער והאי דאמר ליה מוכר דזבנה מיניה ספק הוא אם אמר וו האמת אם לאו ואין ספק מוציא מידי ודאי לכך א"ל זיל לאו בעל דברים דידי את כלומר איני צריך להשיבך כלום ולאתויי לך ראיה דפלניא גזל שדה זו ממני דבלאו ראיה נמי כיון דאין ספק מוציא מידי ודאי אבל בהנך תרתי עובדי גרסינן בכל הספרים א"ל מפלניא זבינא ואכלה שני חזקה ולא גרסינן דאמר לי דזבנא מינה משמע דמערער א"ל מאי בעית בהאי ארעא והלא שלי היא והשיב לו מפלניא זבינא ואין אני מכירך ואפשר שלא היתה שלך מעולם ולכך איצטריך למימר ליה פלניא גזלנ' הוא פי' יש לי עדים שבגזל באה הקרקע בידו וכן משמע מדברי הרמב"ם ז"ל בפ"ו מהלכות טוען שכתב ראובן שערער על שמעון ושמעון אמר איני יודע מה אתה סח אלא שדה זו מלוי לקחתיה ואכלתיה שני חזקה א"ל ראובן והלא יש לי עדים שבערב באת אלי כו' מדכתב ושמעון אמר איני יודע מה אתה סח משמע דלא הודה ליה מידי:

דף לא

אכל שית אין לך מחאה גדולה מזו כתבו התוספות דהא דלא סגי אפי' לא אייתי סהדי אלא אתלת שנין ויהא נאמן לומר לקחתיה קודם מינך במיגו דאי בעי אמר מינך זבינתא דלאו מיגו הוא דאינו יודע אם יש לזה שטר שקנאה ממנו וקשה דמידי הוא טעמא דאכלה שית דלא מהניא משום דכיון דמכרה בשטר קלא אית ליה כמ"ש הרא"ש ז"ל וכיון דידע דמכרה היה לו להזהר בשטרו א"כ אמאי לא הוה מגו מעליא דכיון דידע שקנאה אי בעי אמר מינך זבינתיה. ולכך נראה דלא אמרינן מיגו בכי האי גונא משום דהוה מיגו דהעזה דניחא ליה למימר לקחתיה ממנו קודם מינך שאינו יכול להכחישו

על כך ואינו מעיז פניו נגדו ממה שיאמר מינך זבינתא שצריך להעיז פניו כיון שחבירו יודע דלא זבין ליה מידי. ובסמוך דקאמר רבא מה לו לשקר אי בעי אמר מינך זבינתא משום דהשתא נמי כי טען של אבותי היא מעולם אי לאו דאמת הוא הוי העזה וכן לקמן גבי ההוא דדר בקשתא בעיליתא דקאמר דאי א"ל קמאי דידי זבנה מינך מהימן מגו דאי בעי א"ל אנא זבנתא מינך משום דהשתא נמי אי לאו דזבין קמיה דידיה הוי העזה:

אבל נשאת וא"כ באו עדים הרי זו לא תצא וטעמא משום זילותא דבי דינא כתבו התוספות וקשה לרשב"א דע"כ לאו טעמא משום זילותא הוא דא"כ אפי' לא נישאת אלא התירוה לינשא תנשא וכו' לא ידענא מאי קושיא דהא איכא למימר דאין הכי נמי אפי' לא נשאת אלא התירוה לינשא תנשא ואיידי דנקט ברישא אימתי אני אומר תצא בזמן שבאו עדים ואח"כ נשאת דלא מצי למיתני בזמן שבאו עדים ואחר כך התירוה נקט נמי אבל נשאת ואחר כך באו עדים הרי זו לא תצא:

דף לב

במיחש זילות' דבי דינא קמיפלגי תימה מאי ס"ד דסתמא דש"ס דבעי למימר הכי וכ' לא ידע דאיכא לאקשויי א"ה מאי אירי' חד אפי' תרי נמי כדפרי' רב אשי ועוד דרבי יהודה ור' אלעזר ורבן שמעון כולהו קאמרי במלתייהו ע"פ עד אחד משמע דעיקר מלתא בעד אחד תליא ועוד קשה דמאי איצטריך למימר דמעיקרא אחתיניה ע"י קלא והדר אסקיניה ע"י עד אחד הוה ליה למימר סתמא דנפק עליה קלא דבן גרושה ובן חלוצה הוא ואתא עד אחד ואמר דכהן הוא ואתו בי תרי אמרי כו' ונהי דאיצטריך למימר דנפק עליה קלא מעיקרא כדפי' רשב"ם ז"ל דאי לאו קלא עד אחד להכשירו למה לי מ"מ הא דאחתיניי' ואסקיי' מעיקרא לא איצטריך למימר ועוד תימא כיון דאחתיניה מעיקרא אמאי אסקיניה והא איכא זילותא דבי דינא וכ"ש דהדר ואחתיניה דהוי זילותא טפי ומה שכתבו רשב"ם ז"ל והתוספות דליכא זילותא דבי דינא אלא היכא דהורידוהו ע"י עדות אבל בשביל קול בעלמא ליכא זילותא דוחק הוא דמה לי על ידי עדות מה לי על ידי קול כיון שסותרין דיניהן וחוזרין וסותרין דמיא לחוכא ואטלולא. על כן נראה לפרש דסתמא דש"ס סבירא ליה דזילותא דבי דינא לא הוי אלא כשהורידוהו שני פעמים ואחר כך רוצין להעלותו וכן פירש"י ז"ל במסכת כתובות והשתא ניחא דכולהו נקטי על פי עוד אחד דבתרתי סהדי לא מצו למימר הכי דאי אתו מעיקרא תרי סהדי ואמרו דבן גרושה וחלוצה הוא ואחתיניה והדר אתו תרי סהדי ואמרו דכהן הוא ואסקינהו לא מצו תו למימר דהדר אתו תרי סהדי ואמרו דבן גרושה וחלוצה הוא ואחתינהו דתרי עדים כמאה דמי וא"כ

אמאי הדרי ואחתיניה אוקי תרי לבהדי תרי ואוקי גברא אחזקתיה ומהאי טעמא לא מצי נמי למימר דמעיקרא נפק עליה קלא דבן גרושה הוא ואחתיניה והדר אתו תרי סהדי דכהן הוא ואסקיניה דא"כ כי הדר אתו תרי סהדי ואמרו דבן גרושה הוא לא מצי למימר דאחתיניה דאוקי תרי להדי תרי כו' ולא משכחת לה שהורידוהו שני פעמים וחוזרין ורוצין להעלותו אלא בכי האי גוונא דמעיקרא נפק עליה קלא דבן גרושה הוא ואחתיניה ואתא עד אחד ואמר דכהן הוא וכו' ולהכי נקטי כולהו ע"פ עד אחד ואף על גב דלבסוף מצי למימר דאתו תרי סהדי ואמרו דכהן הוא מכל מקום כיון דמעיקרא איצטריך למימר דלא אתי אלא עד אחד נקט נמי לבסוף עד אחד ותו כיון דבחד סגי לצרף עם עד הראשון למה ליה למימר דאתו תרי סהדי ותנאי דמתניתין נמי לא מצי למינקט על פי שנים עדים דאם כן לא הוי ידעינן פלוגתייהו דלא הוה ידעינן דאיירי דמעיקרא אתי עד אחד. ורב אשי לא ניחא ליה הך סברא למימר דלא הוי זילות' אלא כשהורידוהו שני פעמים דאיהו סבר דאפילו בחד זמנא הוי זילותא ולהכי פריך עליה אי הכי דבזילות' פליגי מאי אריא חד אפי' תרי נמי דחד זימנא נמי איכא זילותא ומה שהקשו התוספות דבשמעתא משמע דאפילו בחד זימנא הוי זילותא לאו קושיא היא דכיון דסתמא דש"ס ורב אשי פליגי בהך סברא איכא למימר דרבא ורב נחמן כסברת רב אשי סביר' להו דבחד זימנ' נמי הוי זילותא אבל סתמא דש"ס פליג' ואית לה דלא הוי זילות' אלא בתרי זימני. ואף על גב דמברייתי' דלעיל משמע דרבי מנחם בר יוסי אית ליה דהוי זילות' בחד זימנ' י"ל דסתמא דש"ס לא ידע ברייתי' אי נמי ידעה וסביר' ליה דטעמא דרבי יוסי לאו משום זילות' אלא משום דמספיקא לא מפקי לה מבעל כמו שכתבו התוספות וכן צ"ל אליבא דרב נחמן דאי לאו דאותביה רב המנונא ורבא הוה סבר למיעבד עובדא ועל כרחך משום דלא שמיע ליה ברייתא אי נמי שמיע ליה והוה סבר דטעמא משום דמספיקא לא מפקי לה מבעל ולא משום זילותא. ולפי מה שפירשתי הא דקאמר לעיל דרב נחמן תלי נפשיה באשלי רברבי לאו מאוקימתא דרב אשי לחודא מייתי ראיה דמאוקימתא קמייתא דסתמא ש"ס נמי מייתי לה דהא רבן שמעון בן גמליאל לא חייש כלל לזילותא דבי דינא ורבי אליעזר נמי לא חייש אלא היכא דהורידוהו תרתי זימני אבל בחד זימנא לא הוה זילותא ואם כן רב נחמן שפיר עבד עובדא דבחד זימנא ליכא זילותא:

דף לג

והוא גברא אמר קריבנא טפי פי' רשב"ם ז"ל ומתוך שלא נודע מי קרוב יותר החזיק אותו האיש בקרע לפי שהיה אלם יותר ועוד נראה דכל כמה דלא אודי ליה היו שניהן חוטפין ואוכלין את פירות הדקל דאודי ליה הוה אמר ליה ליהדר לי כפי מה שאכל:

ואי טעין ואמר לפירות ירדתי כו' וא"ת מאי אירי' משום דלא חציף תיפוק ליה משום דתפיס מידי דהוה אממלטלין שאין עשויין להשאיל ולהשכיר דאי אמר לקוחין הן בידי נאמן והתוספות כתבו דנפקא מינה מהאי טעמא דלא חציף היכא דלא תפיס בהן שהניחן ברשות שאינו שלו ולא משמע כן דמשמע דלא מהימן אלא משום האי טעמא דלא חציף איניש כו' ואי לאו האי טעמא לא הוה מהימן כלל מדאיצטריך לאתויי ראיה אמלתא דר' יהודה ונראה לפרש דודאי אי לאו טעמא דלא חציף לא הוה מהימן לומר לקוחין הן בידי כיון דנטל הפירות מרשות בעלים לפני עדים ולא היו הבעלים שם באותה שעה דבהכי אירי דאם היו שמה הבעלים ולא מחו פשיטא דנאמן אלא כשאין שם הבעלים אירי וכיון דלקטן מרשותן לפני עדים אינו נאמן אי לאו משום דלא חציף דאין אדם נאמן לומר לקוח הוא בידי אלא בחפץ הידע בעדים שהיה של פלוני ואין יודעין היאך בא לידו של זה א"נ ראהו עדים שנטל חפץ מבית פלוני והבעלים היו שם בבית נאמן לומר לקחתיו ממנו אבל ראו העדים שנכנס לרשות חבירו ונטל חפץ משם שלא בפניו אינו נאמן לומר לקוח הוא בידי כמ"ש בהדי' בטור ח"מ סימן צ' ובסי' שס"ד ובש"ע שם וא"כ הכא נמי כיון דהעדים יודעים וראו שלקטן מרשות בעלים ובעלים לא היו שמה באותו שעה כדפירשתי אי לאו דלא חציף לא הוה מהימן והתוס' נראה דסברי דחפץ שאני דלא מצי למימר לקחתיו כבר דלאו אורח ארעא שיאמר אדם לחבירו שיטול בעצמו מביתו חפץ שמכר לו אבל גבי פירות מצי למימר לקחתיו קודם שלקטתי אותן דהמוכר פירות אילנות לחבירו אורחא הוא שיאמר לחבירו שילקוט אותן בעצמו אח"כ ראיתי דברי רב אלפס והרא"ש ז"ל בפ' כל הנשבעין ומשמע שם מדבריהם כמו שפירשתי דאי לאו טעמא דלא חציף איניש לא הוה מהימן כיון דלקטן בעדים מרשות בעלים שלא בפניהם שכתב שם והך מימרא דרב יהודה מירי בדאיתא לבעל בית התם בשעה שנכנס זה אבל ראוהו שנטלו מרשות חבירו שלא בפניו ואמר לקוחין הן בידי אינו נאמן אלא אפי' לא הטמין כו' ומסתייע הך סברא משמעתת' אחריתי דרב יהודה דאמר רב יהודה האי דנקט מגלא ותובלא ואמר אזיל ואגדריה לדיקלא דפלני' דזבני' ניהליה נאמן דלא חציף איניש למיגד' דיקלא דלאו דיליה מדאיצטריך טעמא משום דלא חציף איניש שמעינן דמידי אחרינא דלית ליה כי האי טעמא לא מהימן עד כאן לשונו משמע כדפי':

אלמא לא חציף איניש דגדר דיקלא דלאו דיליה משום דקאמר בפני עדים איזל ואיגדריה קאמר דלא חציף א"כ ה"נ לא חציף איניש למיכל פירי דלאו דיליה כיון דראוהו עדים שלקטן דאין אדם עושה מעשה גדול כזה לפני עדים למיקטל דיקל' או למלקט פירי אי לאו שהדקל שלו הוא וגרסי' ואמר אזיל ואיגזריה לדיקל' וכן הוא לקמן וכ"כ הרמב"ם ז"ל בפ"ט מהל' טוען והשתא ניחא דקאמר אלמא לא חציף איניש כו' ה"נ לא חציף איניש דתרי מילי נינהו ומדמה לקיטת הפירות לקציצת הדקל דאי לאו דדיליה נינהו לא היה עושה כן לפני עדים אבל אי גרסינן ואיגדריה ואיירי בגדירת תמרי' דהיינו לקיט' פירות א"כ חד מלתא נינהו והוה ליה למימר אם טען נאמר לפירות ירדתי נאמן דאמר רב יהודה האי מאן דנקט מגל' וכו' מהימן דלא חציף איניש למיגזר דיקל' דלאו דיליה ותו לא ומה שכתבו התו' תדע דאמרינן בפ' החובל שורי הרגת נטיעותי קצצת וכו' לאו ראיה היא דהתם שלא בעדי' איירי ושלא בעדים לא שייך למימר דלא חציף איניש מיהו קשה אמאי קאמר האי מאן דנקט מגלא ולא קאמר האי מאן דנקט נגר' כדאמר בפ' כל הנשבעין ולפי מה שפי' הכא לקוץ אילנות חבירו ואמר קניתי ממנו נאמן ולא מחינן בידי' דלא חציף איניש למיגזר דקלא דלאו דיליה וכן משמע מדברי הרמב"ם ז"ל בהדיא וכ"כ בהדיא הראב"ן ז"ל בספרו ובש"ע סימן קל"ו כתב סתמא האומר אלך ואכרות אילנות של פלוני ב"ד מוחין בידו בלא שום מחלוקת והיינו כדעת ר"י וריב"ם זכרונם לברכה ולא ידענא אמאי לא מייתי נמי דברי הרמב"ם זכרונו לברכה וגם הטור וב"י לא הביאו:

דף לד

וכיון דאמר דחטפה הוה ליה כגזלן פי' רשב"ם ז"ל דפסול גבי הך שבועה בגזלן אצל כל שבועות קאמר וכן פירש"י ז"ל בפרק שבועת העדות וקשה דמאי איצטריך למיתלי הך שבועה בשבועה גזלן תיפוק ליה דלא מצי לאשתבועי דלא חטפה כיון דהודה דחטפה לכך נראה דאתי לאשמעי' דלא מהימנן ליה לאישתבועי ולמימ' דידי חטפי כי היכי דלא מהימנינן ליה לגזלן משום דאית ליה רעותא ה"נ אית ליה ריעותא משום דכל דבר מחזיקין ליה בחזקה מי שהוא בידו וכן משמע מדברי התו' בפ' כל הנשבעין שכתבו הוה ליה כגזלן משום דכל דבר מחזיקין בחזקת מי שהוא בידו ואם היו שני עדים לא הוה מהימן למימר דידי חטפי השתא נמי כיון דמודה הוה ליה כגזלן ע"כ ומה שכתבו רשב"ם ורש"י ז"ל בפ' כל הנשבעין שאין שבועה זו מוטלת עליו י"ל דמוטל' עליו וה"ק לא יקום עד אחד וגו' אבל קם הוא לשבועה פי' להכחיש את העד או למיפטר נפשי' בטענה הלכך אי לאו דלא מהימנינן ליה כגזלן הוא קא משתבע דדידי חטפי:

דף לה

ומאי שנא מהא דתנן המחליף פרה בחמור תימא דמעיקרא פריך אמימרא דרב ושמואל והדר פריך אמתני' ולא פריך אמתני' ברישא דאלימא ושמא יש לומר אגב אורחא דפריך אדרב נחמן פריך נמי אדשמואל דאמר שודא והכא קתני דיחלוקו ודוחק הוא ועוד דלמאי שכתבו התו' דרבא דממונא היינו דבלא טענותיהן יש ספק לב"ד לא משני אהא דשמואל מידי:

אי לפירא אחתיה מאי הוה ליה למיעבד לקמן גבי כורכמא דרישקא איתא נמי כי הך סוגיא והשיב רב אשי גופי' דבעי ליה למחויי ומייתי ראיה ממשכנת' דסירא צ"ל לבתר דקבלה מרב כהנא:

דף לו

אכלה ערלה שביעית וכלאים אינה חזקה פי' רשב"ם ערלה וכלאים אכילתן באיסור שביעית והפקר לכל ולכך לא מיחה משמע דסבירא ליה דטעמא דשביעית לאו משום איסורא אלא משום הפקר ולא משמע כן מדנקט לשביעית גבי ערלה וכלאים משמע דחד טעמא אית להו לכולהו ועוד דא"כ לא הוה לי' להפסיק בשביעית בין ערלה לכלאים לכך נראה דטעמא דשביעית נמי משום איסורא הוא ואיירי דזרעה בשביעית דקעביד איסורא ואפילו אייר בספיחים איכא למימר שאכלה ובצרה ולא הפקירה דקעביד איסורא כמו שאמרו מן השמור אי אתה בוצר אבל אתה בוצר מן המופקר:

אמר רבא אין להן חזקה לאלתר נראה דהיינו דוקא כשאין לו מיגו דלא היו דברים מעולם או מיגו דהחזרתי כגון שראו אותן עדים עתה בידו אבל אם יש לו מגו נאמן ולא אמרינן דהוה כמגו במקום עדים מידי דהוה אאומן בדבר שהוא אומן ואדברים העשויין להשאיל ולהשכיר דאינו נאמן לומר לקוחין הן בידי ואפ"ה היכא דאית ליה מגו דלא היו דברים מעולם או מגו דהחזרתי נאמן והא דפריך מדר"ל אאבוה דשמואל משום דמלתא דאבוה דשמואל בדליכא מגו דלא היו דברים מעולם או החזרתי איירי מדקאמר דאי בעי אמר לקוחות הן בידי ולא קאמר דאי בעי אמר להד"מ או החזרתי דעדיפי מטענה לקוח והא דפריך נמי מדר"ל אמתני' משום דמתני' בדליכא מיגו איירי דאי איכא מיגו א"כ מאי איריא שנים אפי' לאלתר הוה חזקה:

מיום ליום למעוטי מאי תימה דלמא אתי למעוטי פירא רבא ופירא זוטא ונהי דניר כ"ש הוא כמ"ש הרשב"ם ז"ל מ"מ לישנא דלמעוטי מאי לא אתי שפיר ועוד תימא מנא ליה דאתי למעוטי ניר דלמא ניר הוה חזקה והא דצריך שלשה שנים מיום ליום משום דעד

תלת שנין מזדהר איניש בשטריה כמו שכתבו התוס' ועוד תימה דמאי קבעי בסמוך מאי בינייהו והלא טובא איכא בינייהו דשלש גדירות הן בציר מתלת שנין והתוספות כתבו דמשמע ליה דשלש בצירות שלימות כל שנת הבצירות ולא ידענא מנא ליה. על כן נראה דבשדה הבעל ושדה האילן כי היכי דלרבי ישמעאל ורבי עקיבא הוה חזקה בשלש אכילות הכי נמי לרבנן דפליגי עלייהו חזקתן בשלש אכילות ולא בעינן שלשה שנים שלימות בין לשמואל בין לרב דבשדה הבעל ושדה האילן כיון דאין עושין פירות תדיר אלא פעם אחת בשנה לא שייך כלל למימר בהו שיחזיק בהן שלש שנים מיום ליום כיון שאין עושין פירות מיום ליום ואי חזקתן שלש שנים מיום ליום היינו שצריך להזהר בשטרו שלש שנים מיום ליום הא ודאי ליתא דאם אין שטרו בידו ואומר לחבירו מינך זבינאא האי ארעא ואכלתיה שני חזקה ואבדתי שטרי מי מהימן אי לית ליה סהדי דאכלה שני חזקה האי ודאי לא מהימן אלמא דחזקה באכילות הפירות תליא מילתא ומשום הכי תפתיחא ואפיק כורא ועייל כורא לא הוה חזקה אע"ג דעברו שלש שנים. ובהא קמיפלגי רבי ישמעאל ורבי עקיבא סברי דלאו בשיהוי זמן תליא מלתא אלא בשלשה אכילות אפי' הן בשנה אחת כל שאין אכילתן בפרק אחד הוה חזקה הלכך כנס תבואתו מסק זיתיו כנס קייצו הוה חזקה ובשדה לבן שכל פירותיה נלקטין בפרק אחד הוה חזקה למר בשמנה עשר חדש ולמר בארבע עשר חדש דבבציר מהכי לא אשכחן שלש אכילות ורבנן דפליגי עלייהו סברי דהנך שלש אכילות בשיהוי זמן תליא מילתא דכל אחת מן האכילות צריכה להיות בשנה אחרת בפני עצמה אליבא דשמואל ואליבא דרב צריך שיאכל פירא אחת שלש פעמים ולהכי אמרו עד שיגדור שלש גדירות או יבצור שלש בצירות. ורב נמי על כרחך ס"ל הכי דבשלש אכילות סגי כשהן בשלש שנים דהא בשדה לבן ושדה אילן לא משכחת לה שיחזיק בהן שלש שנים מיום ליום כדפי' והא דקאמר אבל חכמים אומרים חזקתה שלש שנים היינו דאותן שלש אכילות צריכין להיות בשלש שנים דוקא לאפוקי מדר' ישמעאל ור' עקיבא דלדידהו אם אכלן שמנה עשר חדש או בארבע עשר חדש הוה חזקה אף על גב דהן תוך שתי שנים והא דבעי שמנה עשר חדש משום דבעי אכילה חשובה של שנים עשר חדש באמצע כמו שכתבו התוספות בריש פירקין אי נמי דר' ישמעאל סבר דבשלשה חדשים אחרונים של שנה ראשונה ובשלשה ראשונים של שנה אחרונה ובאמצעי' שלימה סגי וחכמים סברי דשלשה שנים זה אחר זה כסדרן בעינן דהיינו שיאכל אותן שלשה ניסן או שלשה אייר זה אחר זה. ולהכי דייק מיום ליום למעוטי מאי דהא בשדה לבן ושדה אילן לא משכחת לה שיחזיק בהן שלשה שנים מיום ליום לאו למעוטי ניר דלא דאי קתני חזקתן שלשה

שנים ותו לא הוה אמינא דניר לחודא אכילה הוה ואם נירה שלש שנים זה אחר זה הוה חזקה קא משמע לן מיום ליום כלומר דבעינן שיאכל אכילה גמורה דכל מה שאפשר למיכל בשדה לבן ושדה אילן מתחילת השנה ועד סופו דהיינו מיום ליום צריך לעשות ולאכול דהיינו חרישה זריעה וקצירה וכו' וכיון דבין לרב ובין לשמואל לא בעינן שיחזיק שלש שנים מיום ליום אלא שלש אכילות בעינן לכך בעי מאי בינייהו וקאמר אביי דקל נערה איכא בינייהו כדפירש רבינו חננאל ז"ל דקל המשיר פירותיו או כלשון אחרון שפירש רשב"ם ז"ל ולפי מה שפירש בשדה לבן ושדה אילן הוה חזקה לרבנן בין לרב בין לשמואל בשלש אכילות כשהן בשלש שנים אף על גב שאינן מיום ליום והא דקאמר בריש פירקין תלת שנין מזדהר איניש בשטריה טפי לא מיזדהר לאו תלת שנין מיום ליום קאמר אלא הכי קאמר עד שאדם אוכל שלש אכילות זה אחר זה בשלש שנים רגיל להזהר בשטרו כי חושש שמא ימחה בו אבל לאחר שאכל שלש אכילות בשלשה שנים מובטח הוא שלא ימחה עוד שאין אדם רואה את חבירו אוכל שלש פעמים בשלשה שנים ואינו מוחה ולכך אין נזהר עוד בשטרו. וכן משמע בהדיא מדברי הרמב"ם ז"ל פרק שנים עשר מהלכות טוען שכתב אבל שדה הבעל שהוא שותה מימי גשמים בלבד ושדה אילן אינה מיום ליום אלא כיון שאכל שלש תבואות ממין אחד הרי אלו כשלש שנים כיצד היתה שדה תמרים וגדר שלש גדירות או שדה ענבים ובצר שלש בצירות כו' הרי אלו כשלש שנים והחזיק וכיון דקיימא לן כשמואל אליבא דחכמים על כרחך צ"ל דהרמב"ם סבר דשמואל אליבא דרבנן ס"ל דלא בעינן שלש שנים מיום ליום אלא שלש גדירות הוה כשלש שנים וכיון דבעי ש"ס מאי בינייהו צריך לומר דלרב נמי לא בעו רבנן שלש שנים מיום ליום ממש דהא לא משכחת להו בשדה לבן ושדה אילן ולא קאמר מיום ליום אלא למעוטי ניר וכדפירש' ובשלחן ערוך סימן קמ"א העתיק לשון הרמב"ם ז"ל וכתב עליו שם בהג"ה וי"א דגם בשדה הבעל ובשדה האילן בעינן חזקה שלש שנים וכן נראה לי להורות עד כאן והיינו דעת הרשב"ם והתוספות זכרונו לברכה ולי נראה דדעת הרמב"ם עיקר:

דף לז

זה החזיק באילנות וזה החזיק בקרקע בחזקת שלש שנים איירי כמו שכתב התוספות וזה החזיק באילנות שאכל פירותיהן שלש שנים וזה החזיק בקרקע שחרשה וזרעה ואכל פירותיה לשלש שנים וכל אחד משניהם טוען שהכל שלי ואני לקחתיו בין האילנות בין הקרקע וקאמר רב זביד כיון דמספקא לן איזה מהן קנה הכל לכך כל אחד קנה

במה שהחזיק זה קנה אילנות לפירותיהן עד שיתייבשו וזה קנה כל הקרקע ואיירי שכל הקרקע צריכה לאילנות כמו שכתב הרשב"ם ז' מתקיף לה רב פפא אם אין לו לבעל האילנות בקרקע כלום לימא ליה כו' פי' רב פפא סבירא ליה דאותו שהחזיק באילנות כמי שהחזיר נמי בכל הקרקע דמי אע"ג דלא אכל אלא פירות האילנות ולא פירות הקרקע אפ"ה כיון דהאילנות יונקות מן הקרקע מכל הקרקע צריכה להן הרי החזיק נמי בכל הקרקע כמו חבירו וכמו שאכל פירות הקרקע דמי ולהכי פריך לרב זביד לדידך דאמרת דאין לו לבעל האילנות בקרקע כלום א"כ אית לך דיקניה לאו מילתא היא והוה ליה כמאן דלא החזיק בקרקע כלל אלא באילנות לבדן ולהכי לא שקיל כל חד אלא מאי דאחזיק אם כן לימא ליה בעל קרקע לבעל האילנות עקור אילנך לאלתר שקול וזיל כיון דלא חזקת בקרקע מידי לא בעינא דליכחשי לארעאי טול במה שהחזקת לאלתר וזיל אע"ג דבעלמא הקונה שני אילנות בשדה חבירו דלא קנה קרקע מכל מקום יעמוד שם האילן עד שימות שאני התם דכל מי שקונה אילן בשדה חבירו מסתמא דעתו שיעמוד שם ויאכל פירותיו עד שיתייבש ואם אילן סרק הוא דעתו נמי שיעמוד שם וישביח כל צרכו ולכשיתייבש יקצצו אבל הכא דמספקא לן איזהו מהן קנה הכל ומספיקא אית לן דלא קנה כל אחד אלא במה שהחזיק לבדו אם כן לימא ליה בעל קרקע אין רצונו שיעמדו אילנך בקרקעי טול מה שהחזקת ולך אלא אמר רב פפא זה קנה אילנות וחצי קרקע וכו' כדפירוש דס"ל לרב פפא כיון דהאילנות יונקת מן הקרקע וכל הקרקע צריכה להן הרי החזיק נמי בכל הקרקע וכיון דתרוייהו החזיקו בכל הקרקע לכך חולקין אותה זה קנה חצי קרקע וזה קנה חצי קרקע ומי שהחזיק בקרקע לא שקיל באילנות מידי כיון דאין הקרקע צריכה לאילנות ולא החזיק בהן כלל. והא דקאמר בסמוך הני מילי גבי שני לקוחות וכו' אף על גב דרב זביד ורב פפא לאו בלקוחות איירי מכל מקום מינה שמעינן לה כמו שכתבו התוספות דהא בהא תליא וכן משמע מדברי הרמב"ם ז"ל ממה שכתב בפרק כ"ד מהלכות מכירה וממ"ש בפרק שנים עשר מהלכות טוען דסוגיא זו משמשת לשני ענינים האחד למוכר ולוקח והאחד לחזקת שלש שנים וכן כתב הרב המגיד שם:

דף לח

דסתם יהודה וגליל כשע' חירום דמי פירשב"ם ז"ל והאי דקאמר ר' אבא בשע' חירום שנו ה"ק יהודה וגליל הרי הן כשעת חירום של שאר מלכיות ולא משמע כן מדקאמר בשעת חירום שנו משמע דמתני' בשעת חירום איירי לכך נראה דודאי מתני' בהכי איירי מדקתני אינה חזקה עד שיהא עמו במדינה אחת משמע דממדינה למדינה לא הוה חזקה

אפילו בשאר מדינות דלאו יהודה וגליל וע"כ טעמא משום דאיירי בשעת חירום מיהו מדנקט יהודה וגליל צ"ל דאשמעינן דיהודה וגליל אפילו בשעת שלום כשעת חירום דמי וכן משמע קצת מדברי הרמב"ם ז"ל בפירש המשנה שכתב מה שהתנה שיהא עמו הוא בשעת חירום לפי שהיו הדרכים משובשים בשעת חיבור המשנה:

הא קמ"ל דאפי' מיחה בפני ב' שאין יכולין לומר לו הוה מחאה דלהכי נקט רב בורח דסתם בורח דסתם אינו מוחה לפני בני אדם שיכולין לילך שם ולומר לו כי חושש שמא ע"י כן יודע מקום תחנותו וירדפו אחריו אבל כשמוחה לפני חגרין אע"ג דחברא חברא איתי ליה מ"מ כיון דאינהו גופייהו אין הולכין לאותו מקום שברח משם לא יודע מקום תחנותו:

דף לט

רב פפא אמר לדידיה לא תימא ליה פי' רשב"ם ז"ל דרב פפא דייק לא תימרו ליה לא אמרינן ליה דמשמע לא אמרי ליה אבל לאחריני אמרי מדלא אמר לא תימרו משמע מפירושו דאי אמר להו לא תימרו מודי רב פפא דלא הוה מחאה ותימה דאם כן אמאי נקט בתר הכי אמר להו לא תיפוק לכו שותא אמרו ליה לא מפקינן שותא כו' ליפלוג בדידיה שאם אמר להו לא תימרו או הם אמרו לא אמרינן לא הוה מחאה לכך נראה דלא תימרו ליה ולא אמרינן ליה אורחא דמלתא נקט דה"ה אם אמר להם לא תימרו או הם אמרו לו לא אמרינן ס"ל לרב פפא דמסתמא לדידיה קאמר כיון דמחאה עליה קאי ולכך נקט בתר הכי לא תיפוק לכו שותא ולא מפקינן שותא דדוקא בכי האי גונא מודי רב פפא דלא הוה מחאה. ובש"ע סימן קמ"ו נקט לישנא דש"ס שכתב ואפילו שאמר לעדים כשמיחה לפניהם אל תאמרו לו וכו' וצ"ל דלו לאו דוקא נקט כדפי':

כל מילתא דלא רמיא עליה דאיניש פי' שאינו מצווה עליו שלא לאומרו אמר לה ולאו אדעתיה:

וצריך למחות בסוף כל שלש כתב הראב"ן ז"ל דכן הלכתא ואף על גב דתהי בה רבי יוחנן תהי ולא פליג וכיון דלא פליג הכי הלכתא ואף על גב דאמר רב כיון שמיחה שנה ראשונה שוב אינו צריך למחות רב ורבי יוחנן הלכה כרבי יוחנן משמע דסבירא ליה דאין צריך למחות עד עולם קאמר רב וכבר דחו התוספות פירש זה דאם כן הוה ליה למימר ריש לקיש אמר כיון דפליגי ועוד דאם כן אמאי נקט כיון שמחה שנה ראשונה הוה ליה למימר כיון שמחה שנה אחת או פעם אחת שוב אין צריך למחות אלא ודאי הכי קאמר כיון שמחה שנה ראשונה שוב אין צריך למחות שנה שנייה ושלישית:

דף מ

ואין צריך לומר כתבו פירש רשב"ם ז"ל והא דלא כייל ותני להו ולימא מחאה ומודעא וקנין בפני שנים ואין צריך לומר כתובו משום דרבא לאו בחד יומא שמעינהו מרב נחמן אלא כל מילתא שמע באפיה נפשי' וזה נראה דוחק ועוד דבסמוך כתב הרשב"ם ומשום דגבי קיום שטרות קאמר שלשה הוצרך לפרש בכל הנך דדי בשנים משמע דבחד יומא שמעינהו מדנקט לכולהו איידי דקיום שטרות לכך נראה דגבי קנין איצטריך למימר דאין צריך לומר כתובו לאשמעינן דאע"ג דחוב הוא לו ליפות כחו של קונה אפילו הכי כותבין בלא רשותו משום דסתם קנין לכתיבה עומד אבל גבי מחאה ומודעא מילתא דפשיטא היא דאין צריך לומר כתובו כיון דזכותו הוא ולא נקט להו אלא אידי דבעי למימר דבהודאה צריך לומר כתובו קאמר דבמחאה ומודעא אין צריך לומר כתובו אי נמי כמו שכתבו התוספות דאי לאשמעינן בהנך דאף על גב שלא צוה להם לכתוב והם כתבו שצוה כשרה ולא מיחזי כשיקרא ולהכי לא מצי כייל לקנין בהדי מחאה ומודעא כיון דבמחאה ומודעא נקט ליה איידי ובקנין איצטריך ליה לגופיה ולהכי הפסיק בינייהו בהודאה כיון דלא דמיין להדדי והא דלא כלל מחאה ומודעא בהדדי יש לומר משום דבמחאה בפני שנים איצטריך לאשמעינן לאפוקי ממאן דאמר מחאה בפני שלשה אבל מודעא בפני שנים נקט לה איידי דמחאה אי נמי משום דבעי למיתני קיום שטרות בשלשה וכיון דמחאה עיקר ומודעא נקט איידי לא כייל להו:

דאי מתנתא טמירתא לא מגבינן בה פיר' רשב"ם ז"ל שמא נתנה לאחר כבר וכי האי גונא כתב הרמב"ם ז"ל בפ"ה מהלכות זכייה שזה מערים כדי לאבד ממון אחרים שיחזור וימכור אחר שיתן וקשה לפי' דאם כן מאי איריא מתנתא טמירתא אפילו מכירה טמירתא נמי לא תיהוי מכירה מהנך טעמי שמא מכר' כבר או שמא יחזור וימכור לכך נראה דכיון דלא יהיב ליה מתנה גלויה ומפורסמת ואומר לעדים כתבו בסתר מסתמ' לא יהיב ליה מרצונו הטוב וכל מתנה שאינה ברצון לאו מתנה היא אבל מכיר' שלא ברצון הוי מכירה:

דף מא

כיצד אמר לו וכו' איצטריך לפרש מהו חזקה שאין עמה טענה לאשמעינן דלא מיבעיא היכא דלית ליה טענה כלל כגון שהחזיק בגניבה או בגזילה דלא הוי חזקה אלא אפי' היכא דאית ליה טענה כל דהו שאמר לו שלא אמר לי אדם דבר מעולם דאיכא למימר כיון שלא מיחה בידו נמצא שמחל לו אפילו הכי אינה חזקה:

והבא משום ירושה פי' רשב"ם ז"ל שאומר אכלתיה שני חזקה מכח ירושת אבי אע"ג דגבי יורש לא שייך שטר אפילו הכי כשהחזיק שלש שנים הוי חזקה דלאו בשטר תליא אלא בשלש אכילות או בשלשה שנים כדפי' לעיל:

ואיבעית אימא שאני לוקח וכו' פירש רשב"ם ז"ל אלו לא איתא ברי' מילתא דודאי זבנה המוכרה מבעל הקרקע לא הוי שדי זוזי בכדי וקש' דכי אמר ליה מפלניא זבינת' דזבנא מינך מה נפשך מאי קאמר אי אמר ליה ברי' לי מלתא דזבנ' מינך אם כן כי לא דר ביה חד יומא אמאי לא מהני' הא קא טעין טענה מעלייתא אלא ודאי הא דאמר ליה דזבנה מינך היינו שהייתי סבור דזבנ' מינך כדפי' רשב"ם ז"ל לעיל אם כן על כרחך לא ברירא ליה מילת' דודאי זבנה מינך כיון דאיהו גופיה לא קא טעין הכי לכך נאה דההוא גברא הוה קא טעין דההוא דזבנ' ליה הוה קא דר ביה ולהכי א"ל מפלני' זבינת' דזבנ' מינך דכיון שראיתיו דהוי דר ביה מסתמא זבנה מינך שהרי אכלתיה שני חזקה ולא מחית והשיב לו רבי חייא דלא מהימנת לן בטענה זו שאמרת שראי' אותו דהוה דר ביה אלא אית לך סהדי דדר ביה ואפי' לית לך סהדי אלא אחד יומא אוקימנא בידך והשתא אתי' שפיר הא דקאמר שאני לוקח דלא שדי זוזי בכדי ולהכי לא בעי ראיה דדר ביה ההוא דזבנה מיניה חד יומא דמהימנינן ליה במה שטען שראה אותו דהוה דר ביה דאי לאו דראה אותו דדר ביה לא הוי שדי זוזי בכדי ולהכי לא בעי ראיה:

דף מב

ומי אמר רב הכי והתנן המלוה את חבירו כו' ואם תאמר בלאו הך שינויא נמי אמאי לא רמי ממתניתין אדרב או מדרב אדרב ויש לומר דאי לאו הך שינויא לא קשיא מידי דיש לחלק בין מלוה לזבינא דזבינא כיון דלא שכיח שימכור אדם בית ושדה מילתא דתמוה הוא ואית ליה קלא אבל מלוה דשכיחא בכל שעתא לית ליה קלא אלא בשטרא אבל השתא דמשני דעדים לית להו קלא אפילו במכירה ולקוחות שאני דאפסידו אנפשייהו שהיה להם לחקור יפה לכך פריך אם כן מלוה בעדים נמי ליגבי ממשעבדי דנהי דלית ליה קלא אפילו הכי נימא דלקוחות אפסידו אנפשייהו כיון דלא חקרו יפה ומשני דמלוה שאני דלוה בצינע' יזיף וחפץ שלא יתפרסם הדבר וא"כ מאי אית ללקוחות למעבד דאפי' חקרו יפה לית מאן דמודע להו אבל זבינא כיון דאיהו גופיה מפרסם הדבר הלכך לקוחות אפסידו נפשייהו שאלו חקרו יפה עמדו על הדבר:

מאן דזבין ארעא בפרהסיא זבין פי' רשב"ם ז"ל כדי שיקפצו עליה לוקחין משמע דמוכר מפרסם ליה קאמר ויותר לפרש דאלוקח קאי דמאן דזבין ארעא פי' מי שלוקח קרקע

בפרהסיא זבין כי היכי דליפוק ליה קלא שמא גזולה היא או שמא יש לשום אדם שיעבוד על הקרקע שיבא מיד ויגיד ויוציא מעותיו מיד המוכר או לא ישלם לו ולפי זה הוי זבינא דומיא דמלוה דכי היכי דגבי מלוה לוה הוא דקא יזיף בצנעא קאמר ה"נ הא דקאמר גבי זבינא דמאן דזבין בפרהסיא זבין אלוקח קאי:

ואי סלקא דעתך לוקח אית ליה קלא אין לה מחאה גדולה מזו כתבו התוספות אומר ר"י דהוה מצי לשנויי כאן בשטר כאן בלא שטר דאין מצטרפין אלא בשטר כולי נראה דלא מצי לשנויי הכי דהך ברייתא בתוספת' דמכילין היא שנויה רישא דברייתא אכלה האב שנה והבן שתים כולי סיפא דברייתא אכלה בפני האב שנה ובפני הבן שתים וכיון דתרוייהו חד ברייתא נינהו לא בעי ש"ס לאוקמי חד ברייתא בתרתי מילי רישא בשטר וסיפא בלא שטר אבל כי מוקי לה במוכר שדותיו סתם איכא למימר דרישא נמי במוכר שדותיו סתם איירי ואפילו הכי הוי חזקה דהוה ליה למחויי דאף ע"ג דמכר לו שדותיו סתם מ"מ איבעי ליה למערער לאסוקי אדעתיה דמכר לו שדה זו בכלל שאר שדותיו דהכי מסתבר כיון דשנה שנייה אכלה הבן ושנה שלישית אכלה הלוקח והקול יוצא שמכר לו הבן כל שדותיו נראין הדברים שגם שדה זו מכר לו בכלל שאר שדותיו ממאי דנימא שגזלה ממנו אבל סיפא שהשדה ברשות המחזיק ולא היתה ברשות הבן והוא מכר לו שדותיו סתם אמרינן ליה כל שדותיו מכר לך חוץ מזו דאין כאן שום סברא למימר שמכר לו שדה זו בכלל שאר שדותיו דכיון דלא יצאה מרשות מוכר לרשות לוקח ועומדת ברשות המזיק שלש שנים זה אחר זה אין כאן שום סברא לומר שגם זו מכר לו ובהכי ניחא דלא פריך מברייתא אדרב דאמר לעיל דלוקח אית ליה קלא דניחא ליה טפי למירמי מרישא דברייתא אסיפא. ובש"ע סימן קמ"ד מייתי רישא דברייתא סתמא שכתב אכלה האב שנה והבן שנה והלוקח שלקחה מהבן שנה הרי זו חזקה והדר מייתי סיפא דברייתא אכלה בפני האב שנה ובפני הבן שנה ובפני הלוקח מהבן שנה הרי זו חזקה וכתב והוא שמכר הבן שדה זו בכלל שדותיו משמע לכאורה דרישא לאו בהכי איירי ולא הוי חזקה ברישא כשמכרה לו שדה זו בכלל שדותיו ולפי מה שפירשתי הוי חזקה דאיבעי ליה לאסוקי אדעתיה שמכרה לו בכלל שדותיו כדפי':

דף מג

לעולם דקיץ וניחא להו דכיון דרווח רווח פירש רשב"ם ז"ל דכיון דרווח שיש להם מעות רוח ולמה יתנו כלום כל זמן שאין צריכין ואע"ג דבשנה זו כבר נתנו קצבתן מ"מ ירויחו לשנה הבא שלא יצטרכו ליתן קצבתן כיון שיש להן מעות וכן משמע ממה שכתב הבית

יוסף בסימן ל"ז שהעתיק שם לשון הרשב"ם ז"ל וכתב דכיון דרווח במנה זו רווח ואפילו אם יתנו עמה לסוף נהנים הם מיהו תימה לפירושו דאכתי תיקשי ליתבו בו תרי מנייהו כל שנה קצבתו עד עולם ולעידו דהשתא לא יהנו ממנו זו כלום לא בתחילה ולא בסוף והרמב"ם ז"ל בפרק חמשה עשר מהלכות עדות כתב אפי' אמרו שנים מאנשי אותה העיר אנחנו נתן דבר הקצוב עלינו ונעיד אין שומעין להן שהנאה הוא להם שיתעשרו עניים אלו הואיל והן סמוכים על בני העיר משמע דמפרש הא דקאמר וניחא להו דכיון דרווח רווח היינו דניחא לעדים שיתפרנסו העניים ברווח כיון שמוטלים עליהם. וצריך לומר לפירושו דבאתר' דקיץ נותנין לעניים מנה זו נוסף על קצבתן ולא משמע כן מדקאמר אי דקיץ להו ליתבו כי תרי מאי דקיץ ולידיינו ואי נותנין להן המנה נוסף על קצבתן הוה ליה למימר אי דקיץ להו ליתבו מאי דקיץ להו ולידיינו דהא כל בני העיר נותנין קצבתן ואמאי קאמר ליתבו בי תרי כו' וגם לישנא דכיון דרווח רווח לא משמע כפירושו. לכך נראה דבאתרא דקיץ להו המנה עולה בחשבון הקצבה ולא יהבי להו תרוייהו ולכך קאמר אי דקיץ להו ליתבו בי תרי כו' ואם יש מאה אנשים בעיר כל אחד רגיל ליתן ב' דינרין לשנה ליתבו בי תרי ארבעה דינרין ולעידו ואם יזכו אנשי העיר בדין לא יתנו בשנה ההיא רק תשעים וששה דינרין למלאות מאתים דינרין שנותנין לעניים בכל שנה. ומסירן לעולם דקיץ וניחא וכו' משום דאף על גב דהמנה עולה בחשבון הקצב' אפילו הכי מסתמא כל אחד מאנשי העיר יתן בתורת נדבה קצת יותר ממה שרגיל ליתן דכיון דאית להו רווחא לאנשי העיר במנה זו מסתמא איכא נמי רווחא לעניים כדפי' ונמצא שהעדים נוגעין דניחא להו מה שיהיה רווחא לעניים כיון דרמו עלייהו. ובשלחן ערוך סימן ל"ז העתיק לשון הרמב"ם ז"ל שהנאה להם שיתעשרו העניים ואם כן במקום שמעלין המנה בחשבון הקצבה מותרין להעיד דאז לית להו הנאה אבל למה שפירשתי אפילו כשמעלין המנה בחשבון הקצבה נמי אסורין להעיד:

דף מד

והוא דכתב ליה דלא כאסמכתא משום דכל מלוה עיקר שיעבודו על הקרקעות ולא על המטלטלין כיון שיכול להבריחן אין דעתו סומכות עליהן כדאמר לעיל בסמוך מטלטלין נינהו ומטלטלין לבעל חוב לא משעבדי ושיעבוד מטלטלין אגב מקרקעי כאסמכת' דמיא דמשמע סאה לא ימצא קרקע שיהיה נפרע מן המטלטלין המשועבדים לכך צריך לכתוב דלא כאסמכתא כלומר שדעתו סומכת על המטלטלין כמו על הקרקעות וכה"ג כתב הטור סי' קי"ג ומה שצריך לכתוב ודלא כטופסי דשטרי יש מפרשים מפני שדרך

הסופרים לכתוב כן אע"פ שלא אמר להם הלוה שיש לו קרקע לשעבד עליו וכן הם אין יודעין שיש לו לפיכך צריך לכתוב כן שאין זו כטופסי השטרות אלא שהוא העיד על עצמו כן שהן הכירו בו ועוד נראה לפי שדרך הסופרים לכתוב דאקני ליה מטלטלין אגב מקרקעי מעצמן לשופרי דשטרא בלא ציווי הלוה לכך צריך לפרש בהדיא דלא נכתב בטופסי דשטר' אלא בציווי הלו' כתבו כן וכן כתב בטור סי' ע"א גבי נאמנות שאם העדים אומרים שלא כתבוהו בציווי הלוה אלא מפני שופרי דשטרי כמו שרגילין הסופרים לכתוב בכל השטרות נאמנין:

עשה עבדו אפותיקי ומכרו וכולי אפילו אי סבר רבא דעבדי כמקרקעי דמי נקט אפותיקי לאשמעינן דאפילו במלוה על פה דלא גבי ממשעבדי אפילו הכי בעבד אם עשאו אפותיקי גובה הימנו כמ"ש התוספות והטעם כתב הרא"ש ז"ל בתשובה שהעבד מגיד לכל שעשאו רבו אפותיקי והיה להם ללקוחות ליזהר והיינו דקאמר דאית ליה קלא אבל ממקרקעי לא גבי מלוה על פה אפי' עשאה אפותיקי דלא שייך האי טעמא ולפי מה שכתב בש"ע סימן קי"ז עשה עבדו אפותיקי אפילו בסתם ומכרו ב"ח גוב' ממנו מפני שיש לו קול במלו' על פה נמי איירי וכ"כ המפרשים עשה עבדו אפותיקי אפילו בעדים בלא שטר גובה הימנו ודלא כרב המגיד שכתב בפי"ח ממלוה על המפרשים פירש וכגון שהמלוה בשטר שאם המלוה על פה אינו גובה מן הלקוחות:

כגון שלקח ומכר לאלתר ואם תאמר אם כן אפי' בית ושדה נמי וי"ל דבית ושדה שאני דהלוקח בית או שדה אינו מוכרו לאלתר כדמשמע לעיל גבי עובדא דההוא גברא דדר בקשתא בעיליתא דקא"ל רבי חייא אית לך סהדי דדר ביה ההוא דזבנתא מיניה חד יומא אוקימנא בידך ולא אמרינן אדם עשוי ליקח ולמכור לאלתר כדא"ל רב התם אלא ס"ל דאין אדם עשוי ליקח בית ולמכרו מיד דכיון דמלתא דלא שכיחא הוא אדם מדקדק במכירתו וממתין קצת עד שיקפצו עליו לקוחות ולהכי לוה דלית ליה זוזי לשלומי ונפרעין ממטלטלין שלו לא בעו הכרזה וכשנפרעין ממקרקעי צריך להכריז עליהן דצריך לדקדק במכירות קרקע טפי אבל פרה וטלית דמלתא דשכיחא נינהו עביד אינש דלוקח ומוכר לאלתר ותניא דברייתא הוה מצי לפלוגי בפרה וטלית גופייהו בין מכרן לאלתר לבין לא מכרן לאלתר אלא דאורחא דמלתא נקט:

דף מה

סוף סוף לגבי אידך נמי לוה רשע ולא ישלם הוא ולא הוי נוגע בעדות זו כדפי' רשב"ם ז"ל תימה דהא אכתי נוגע בעדות הוא דאי מפיק ליה מערער הוה ליה לוה רשע נגד

המלוה ונגד הלוקח ולהכי מעיד דלא להוי לוה רשע אלא גבי לוקח לחודא ויש לומר דשמואל איירי במכיר בה שהיא בת חמורו כמ"ש התוספות לעיל דאי לאו הכי מאי איריא שמעמידה בפני ב"ח תיפוק ליה דלא ניחא ליה דתיהוי תרעומת עליו אי נמי אליבא דרב פפא דסבירא ליה דבנמצאת שאינה שלו אפילו מכרה שלא באחריות חוזר עליו ע"כ הא דשמואל במכיר בה איירי דאי לאו הכי מאי איריא דמעמידה בפני ב"ח תיפוק ליה דיחזור עליו כיון דאינה שלו וכיון דשמואל במכיר בה איירי כי מפיק ליה מערער בעדים שקרים לא הוי לוי רשע נגד לוקח דמאי אית ליה למיעבד ולהכי פריך סוף סוף מה הנאה יש לו בעדות זו דהא מה נפשך הוה ליה לוה רשע. דאם אינו מעיד הוה ליה לוה רשע לגביה דמלוה ולא לגביה לוקח כיון דמכיר בה ואם מעיד הוה איפכא לגבי מלוה לא הוה לוה רשע ולגביה דלוקח לוה רשע הוא דלא הוה ליה למכור שדה המשועבדת לבעל חובו כיון דידע דאתי מלוה וטריף ליה וכיון דבין כך ובין כך לוה רשע הוא לא הוי נוגע בעדות:

וקא אתי עכו"ם ואניס ליה שדן עמו בדיני עכו"ם ויש לו עידי עכו"ם ובדיניהם הוי עכו"ם כמ"ש התוספות ולא מיבעיא קאמר לא מיבעיא כי אתי ישראל דחיי' לפצותו אלא אפילו כי אתי עכו"ם ואניס ליה בדיניהם לפצותו:

אמר ליה אביי אי הכי אפילו בעדים נמי מדקאמר אי הכי משמע דס"ל לאביי דלא אמרינן באומן מגו כלל אפילו ליכא לא עידי מסירה ולא עידי ראיה וה"ק בשלמא לדידי לא אמרי' מגו באומן כלל אלא לדידך דאמרי' מגו אפי' בעדים נמי נימא ביה מגו וכן פסוק רב אלפס ז"ל דלא אמרינן מגו באומן כיון דאיתותב רבה ותימה דאם כן הא דתני' ראה עבדו ביד אומן וכו' לא אמר כלום מאי איריא ראה אפי' לא ראה נמי כיון דאמר אתה מכרתו לי אתה נתתו לי במתנה לא אמר שלום ועוד קשה דאותביה רבא לאביי מברייתא דהנותן טלית לאומן ואוקמא בדליכא לא עדים ולא ראה אלמא דאביי נמי אית ליה מגו בדליכא לא עדים ולא ראה. וכן הקשה עליו רבי יוסף הלוי ז"ל והרמב"ן ז"ל האריך ליישב דברי הרי"ד ז"ל וע"ש ונראה דס"ל לאביי דאומן האומר נתת לי כלי זה לתקנו ואחר כך לקחתיו ממך טענה גרוע' היא ואע"ג דאית ליה מגו הוה ליה כמגו במקום עדים דכיון דמעיקרא שקיל ליה לתקנו מסתמא לא זבניה ניהליה מיהו היכא דליכא עדים כלל לא עידי מסיר' ולא עידי ראיה כיון דמפיו אנו חיין לאו בעל דברים דידיה הוא ולאו דררא דממונא הוא הלכך אע"ג דטענה גרועה היא נאמן במגו דלא היו דברים מעולם אבל היכא דאיכא עידי מסירה וליכא עידי ראיה אע"ג דאית ליה מגו דהחזרתי וכן היכא דאיכא עידי ראיה וליכא עידי מסירה אע"ג דאית ליה מגו דהוה מצי

טעין לקחתיו מיד אחר אין האומן נאמן כיון דבין כך ובין כך יש לו לבעל הבית עדים שכליו בא ליד האומן הוה ליה דררא דממונא ובעל דברים דידיה הוא לכך אין האומן נאמן בטענה גרוע' דלקחתיו אע"ג דאי הוי טעין החזרתי כי ליכא עידי ראיה ואיכא עידי מסירה אי נמי אי הוה טעין מיד אחר לקחתיו כי ליכא עידי מסירה ואיכא עידי ראיה הוה נאמן השתא מיהא דטעין טענה גריעה לקחתיו ממך לא מהימן אע"ג דאית ליה מגו כיון דאיכא דררא דממונא והשתא ניחא דקאמר ליה אביי אי הכי אפי' בעדים נמי פי' משלמא לדידי ניחא דסבירא לי דלא אמרי' מגו באומן אלא היכא דליכא עדים כלל לא אשעת מסירה ולא אשעת ראיה אלא לדידך דאמרינן מגו היכא דליכא עדים אמסירה אע"ג דאיכא עדים אשעת ראיה א"כ כי ליכא עדים אשעת ראיה אע"ג דאיכא עדים אמסירה נמי אמאי לא מהימן במגו דהחזרתיו ולהכי כי פריך ליה רבא מברייתא דהנותן טליתו לאומן משני ליה דליכא עדים לא אמסירה ולא אראיה דכיון דליכא עדים כלל אביי נמי אית ליה מגו והוה מצי לשנויי דליכא עדים אמסירה ואיכא עדים אראיה ושאני התם דמהימן אקציצת שכרו במגו דאי בעי אמר מיד אחר לקחתיו כיון דליכא טענה גריעה אלא דעדיפא משני דאפי' במגו דממך לקחתי נאמן כיון דליכא עדים כלל וכן צריך לומר לרב אלפס לפי מה שפירש רבינו זרחיה ז"ל את דבריו ורב נחמן בר יצחק דמותיב ממתניתין דאומן אין לו חזקה ודייק דאירי דליכא עדים וראה ה"ה דה"מ לאוקמי דאיכא עדים ולא ראה והוי נמי תיובתא דרבה וחדא מנייהו נקט:

דף מו

נתחלפו לו כלים בכלים כולי נקט לה הכא איידי קתני ברייתא דלעיל בפני אמרת לו למוכרו כולי דהכא נמי טעמא דמותר להשתמש בהן משום דאדם עשוי לומר לאומן מכור לי טליתי כדאמר בסמוך:

אבל אשתו ובניו לא משום דודאי מיטעא טעו דלדידהו לא צוה למוכרה ולא ידעי ממכירה מידי ורשב"ם ז"ל כתב דבאשתו ובניו איכא למימר דטעו משמע דספיקא הוא וקשה דא"כ אמאי לא ישתמש בהן והא באומן עצמו מותר להשתמש בהן משום דאדם עשוי לומר לאומן מכור לי טליתי אע"ג דלאו ודאי הוא דאמר ליה הכי אפי' הכי תלינן מספק שמא אמר לו כן א"כ באשתו ובניו נמי אי ספיקא הוי אמאי לא ישתמש בהן לכך צריך לומר דודאי טעו וכן כשאמר ליה טליתך ודאי טעה כיון דלאו דידיה הוא:

אימור הרמניא בעלמא שויה פי' רשב"ם ז"ל רשות נתנו לו להורי' אריסין עמו לישנא דהרמניא משמע כפירושו מיהו לישנא דבעלמא שויה לא משמע כן דהוה ליה למימר

אימור הרמניא יהיב ליה אבל הרמב"ם ז"ל בפ"ה מהלכות טוען כתב דבל אם חלק לאריסין אחרים שהיו בה אין לו חזקה שמא ממונה על האריסין עשו אותה ולפי' ניחא הא דנקט הכי:

דף מז

הכי גרסינן פעמים שבן גזלן יש לו חזקה והשתא ניחא דקאמר דקא אתי בטענתא דאבא דאבוה דמשמע דזכות תליא במאי דקא טעין שאביו ירשה מאבי אביו אבל לספרים דגרסינן פעמים שבן בן גזלן אין לו חזקה קשה דאמאי קאמר כגון דקאתי בטענתא דאבא דאבוה כיון דאין זכותו תליא באבי אביו:

לקח מסיקריקון וחזר ולקח מבעל הבית מקחו בטל בפרק הנזקין פירש"י ז"ל בלשון שנ' דטעמא משום דמצי למימר השני נוח לי והראשון קשה ממנו וקאמר רב לא שנו אלא דא"ל לך חזק וקני דכיון דדיבור' בעלמא הוא איכא למימר השני נוח לי אבל כתב ליה שטר' קני דכולי האי לא הוה ליה למיעבד אי לאו דזבנה ליה מכר גמור ומדעת ע"כ ותימה דאם כן אמאי קאמר הכא לאפוקי מדרב דמאי ענין זה לזה דלמא רב הונא אית ליה שפיר הא דרב ועד כאן לא קאמר הכא דשטר' לא מהני אלא בגזלן גופי' דמצי למימר מחמת יראה נתתי לו שטרא אבל התם דליכא טעמא דירא אלא משום דהשני נוח לי איכא למימר דמודי רב הונא דקני דמשום האי טעמא לא ה"ל למיעבד שטרא. וכן הא דפריך מאי קמ"ל תנינא כו' לא אתי שפיר להך פירוש' לכך נראה כדפי' רש"י ז"ל התם בלשון ראשון דמקח בטל משום דאמרי' מיראה עבד וכן משמע דומיא דסיפא דהתם דקתני לקח מן האיש וחזר ולקח מן האשה מקחו בטל והתם לא שייך טעמא דהשני נוח לי אלא טעמא משום דמצי למימר נחת רוח עשיתי לבעלי ומיראת בעלי עשיתי כן שלא יאמר עיניך נתת בגירושין ובמיתה:

דף מח

אלא סברא הוא אגב אונסיה גמר ומקני כתבו התוספות וגבי קרבן איצטריך קרא דלא תימה זבח רשעים תועבה הוא ועוד נראה דאי לאו קרא אע"ג דהוה ידעינן דכופין אותו להקריב כמו בשאר כל מצות עשה דבית דין כופין עליהן ומכין עד שתצא נפשו כמ"ש התוספות בפ"ק דר"ה מ"מ איצטריך קרא דהוה אמינא דכופין אותו להקריב אפי' בעל כרחו אע"ג דלא קאמר רוצה אני ולא גמר ומקרי' בלבו אפ"ה כופין אותו לקיים נדרו להכי איצטריך למיכתב לרצונו ואי כתיב לרצונו לחוד הוה אמינא דאין כופין אותו כלל

דלרצונו מדעתו משמע בלא שום כפייה והוה אמינא דאתי קרא דלרצונו ומפיק לה קרבן מדין שאר כל מצות עשה להכי איצטריך נמי למיכתב יקריב ללמד שכופין אותו והא כיצד כופין עד שיאמר רוצה אני:

חובטין אותו ואומרים לו עשה מה שישראל אומרים לך כתבו התוספות דיש מפרשים דהוי פירוש דרישא כו' מיהו בכל ספרים שלנו גרסינן התם בהדיא במתניתין דפרק המגרש ובעכו"ם חובטין אותו ואומרים לו עשה מה שישראל אומרים לך וכשר:

והלכתא בכולהו דהוו זביניה זביני ואפי' בשדה זו ע"כ צריך לומר כדפיר' רשב"ם ז"ל דאפילו בשדה זו ולא ארצי זוזי ולא הוה ליה לאישתמוטי דהוה להו תלת מילי לריעותא אפי' הכי זביניה זביני ותימה דמאי ראיה מייתי מאשה דכשדה זו דמיא דלמא עד כאן לא קאמר אמימר דקדושיו קדושין אלא. היכא דהוה לה לאשתמוטי א"נ דרציא לכספא דיהיב לה ואי משום דאמימר סתמא קאמר א"כ מאי איצטריך למימר דאשה כשדה זו דמיא תיפוק ליה דסתמא קאמר ועוד דא"כ לייתי ראיה מדרב הונא דאמר נמי סתמא תליוה וזבין זביניה זביני משמע דבכל ענין קאמר ושמא י"ל דאי רציא לכספא א"ו הוה מצי לאישתמוטי ולא קא משתמטא פשיטא דהוו קדושין ומאי קמ"ל:

הוא עשה שלא כהוגן כתבו התוספות דהכא לא קדש אדעתא דרבנן והא דאפקעינהו רבנן לקידושי מיניה משום דיש כח ביד חכמים לעקור דבר מן התורה ולהפקיר הכסף ולפירושם קשה דאם כן תליוה וזבין אמאי מודה רב אשי דהוי זביני ולא אמרינן נמי דכיון דעשה שלא כהוגן אפקעינהו רבנן לקניניה מיניה שאם קנה בקנין סודר אפקרינהו רבנן לסודריה ולא קנה מידי ולפי רשב"ם ז"ל ניחא דדוקא בקידושין כיון דכל המקדש אדעתא דרבנן מקדש שאומר כדת משה וישראל לכך יש להן כח לאפקעינהו אבל מכר דלא קאמר כדת משה וישראל לא מצי רבנן לאפקועי מיניה:

דף מט

דין ודברים אין לי על שדה זו כו' לא אמר כלום דכיון דשותפין הן באותה שדה ויש לו חלק בה וצריך למיכתב ליה לשון מתנה חלקי נתונה לך אבל דין ודברים אין לי על שדה זו לא הוי אלא סילוק בעלמא שמסלק את עצמו מחלקו שלא יהא לו עוד חלק באותה שדה מיהו לחבריה נמי לא קא יהיב ליה מידי וקא ס"ד דכתב לה הכי כשהיא נשואה שכבר זכה בפרותיה ושלו הן להכי פריך וכי כתב לה מאי הוי והתניא כו' ומשני דכתב לה ועודה ארוסה דאכתי לא זכה בפירותיה ושלה הן הלכך כי כתב לה דין ודברים אין לי בנכסייך ומסלק נפשיה מן הפירות מהניא אע"ג דלא יהיב לה מידי משום דאין צריך

ליתן לה כולם כיון דכבר שלה הן ואינה צריכה אלא סילוק בעלמא שלא יזכה בהן אחר הנישואין ודרב כהנא כו' מייתי ראיה דמצי לסלוקי נפשיה ממידי דלא זכה ביה מעולם כמ"ש התוספות:

דף נ

קסבר קנין פירות כקנין הגוף דמי דאי משום דדריש תחתיו הכי נמי כתיב כספו ומנא ליה דתחתיו דוקא טפי מכספו אלא משום דסבירא ליה קנין פירות כקנין הגוף דמי כמ"ש התוס' ודרשה דתחתיו נמי איצטריך דאע"ג דס"ל קנין פירות כקנין הגוף דמי אי לאו דרשה דתחתיו איכא למימר דאתי דרשא דכספו ומפיק לה הך סברא דקנין פירות כקנין הגוף דמי אבל השתא דאיכא נמי דרשה דתחתיו כיון דאיכא למידרש הכי והכי אוקמינן לה אסברא דקנין פירות כקנין הגוף דמי וא"כ עיקר טעמא דר' מאיר משום דסבר קנין פירות כקנין הגוף דמי אלא כי היכי דלא תיקשי ליה מדרשה דכספו קאמר דאיכא למידרש נמי תחתיו ועיקר טעמא דרבי יהודה משום דסבירא ליה קנין פירות לאו כקנין הגוף דמי אלא כי היכי דלא תיקשי ליה מדרשא דתחתיו קאמר דאיכא למידרש נמי כספו ועיקר טעמו דרבי יוסי משום דמספקא ליה אי קנין פירות כקנין הגוף דמי אי לאו אלא כי היכי דלא תיקשי ליה דרשא דתחתיו או מדרשה דכספו לכך קאמר דאיכא למידרש תרוייהו לפטור וכיון דהנך דרשי דתחתיו ודכספו לאו טעמי נינהו לכך קא בעי רבא מאי טעמא דרבי אליעזר דאי משום דדריש להו לתרוייהו לחיובא הא איכא למידרשינהו נמי לפטורא וקאמר דטעמיה מדכתיב כי כספו הוא כו' וכי היכי דלא תקשי נילף מתחתיו דהראשון מיהא פטור או נילף מכספו דהשני מיהא פטור אי נמי נימא דתרוייהו פטורין דאתי דרשה דתחתיו ודכספו ומפיק לה להך דרשא דכספו המיוחד לו לכך איצטריך למימר דשניהם חייבין זה לפי שאינו תחתיו וכו' כלומר דמצינו למידרש נמי תרוייהו לחיובא וכיון דאיכא למידרשינהו הכי והכי דרשינן שפיר כספו המיוחד לו: **אלא** לאו בבעל וכגון דכתב ליה דין ודברים אין לי בנכסיך כדאמר לעיל דאי לאו הכי תיקשי הא לעיל פריך ש"ס פשיטא דאין לאיש חזקה בנכסי אשתו דכיון דאית ליה לפירי פירא הוא דקא אכיל והיאך בעי למימר הכא דיש לו חזקה:

דף נא

אף על פי שאין בו שוה פרוטה כתבו התוספות תימה דמאי רבותא הוא שוה פרוטה כו' בקידושין תירצו משום דכתב ביה נתינה כולי ס"ד דליבעי שוה פרוטה כו' ובכסף משנה פ"ק מהלכות מכירה כתב איידי דתני הכי גבי קידושין תני נמי הכי גבי מכירה: **ולמה** כתב לו בלשון מכר כדי ליפות כחו כתבו התוספות אומר ר"ת וכן ר"י דלא מיירי כשכותב שניהן אלא כשכותב מכורה אי נתונה וקאמר אפי' בשכתב מכורה במתנה בקש ליתן לו וכו' וזה תימא דאי לא כתב ליה אלא שדי מכורה לך לחודא מנא ליה לרב אשי למימר דבמתנה בקש ליתן לו ולא במכירה אדרבא כיון דלשון מכירה כתב ליה ודאי מכירה הויא ולא מתנה ועוד דא"כ כל שטרי מכירות נמי נימא הכי במתנה בקש ליתן ליתן לו ולמה כתב לשון מכירה ליפות כחו ושמואל נמי אמאי קאמר אבל בשטר מכר לא קנה נימא במתנה בקש ליתן לו ולמה כתב לשון מכירה וכו' לכך נראה דכתב ליה בשטרא תרוייהו שדי נתונה לך שדי מכורה לך וכן פירש"י ז"ל בפרק קמא דקידושין וכיון דכתב לו לשון מכירה ולשון נתינה צריך לתרץ חד לישנא שלא יהו סותרין זה את זה לכך קאמר רב אשי דבמתנה בקש ליתן לו מדכתב ליה לשון מתנה והא דכתב ליה נמי לשון מכירה ליפות כחו ולשון מתנה דכתב לה י"ל כאידך שינויי שכתבו התוספות וכן בסמוך דקאמר ברם ר' אבא ור' אבהו וכל גדולי הדור אמרו במתנה בקש ליתנו לה כו' י"ל נמי כמ"ש התוספות בשם ר"י דאינהו סברי דמוכר לאשתו לא קנתה דלגלויי זוזי הוא דבעי וכיון דלא קנתה בזוזי דיהבה ליה א"כ שטרא דיהיב לה בתר הכי למה ליה אלא ודאי לשם מתנה כתב לה שטרא ולא לשם מכר כיון דלגלויי זוזי בעי ולא כתב לה לשון מכר אלא כדי ליפות כחה:

דף נב

הכי גרסינן בספרים ישנים יעשה כפרושן איכא דאמרי יעשה פירוש לפירושן ורשב"ם ז"ל הגיה וכתב הכי גרסינן ואם לאו יעשה פירוש לפירושן כלומר ואם לא מהימן להו ההוא נפקד שהפקדון הוא של אותו פלוני כולי ופירושו תמוה דאם לאו משמע שאם אין הדבר כן כמו שאמר ברישא ולפירושו הא לא נזכר ברישא מידי שהוא מאמין להם לכך נראה דשפיר גרסינן איכא דאמרי יעשה פירוש לפירושן גריס רב אלפס ז"ל ולא פליגי דהא דקתני יעשה כפירושן איירי דמהימן ליה והא דקתני יעשה פירוש לפירושן איירי דלא מהימן ליה אי נמי הא דקתני יעשה כפירושן איירי דאמיד והא דקתני יעשה פירוש

לפירושן בדלא אמיד ולהכי מייתי הכא עובדא דרבה בר בר חנה לאשמעינן דהנך תרי לישני מר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי:

ראיה בקיום השטר פי' רשב"ם ז"ל דכיון דקיימוהו ב"ד בדקו השטר וחקרו ועמדו על אמיתת הדבר שכל הכתוב בשטר אמת הוא ופירושו תמוה דדייני קיום אין צריכין לקרות השטר שאין מקיימין אלא חתימות העדים ועוד דבפ' מי שמת גבי הא דתנן הוא אומר שכיב מרע היה וכן אומרים בריא היה דסבירא להו לרבנן המוציא מחבירו עליו הראיה קא בעי ש"ס נמי ראיה במאי וקאמר רב חסדא ורבה בר בר הונא ראיה בקיום השטר והתם לא שייך למימר דהבית דין חקרו ועמדו על הדבר דלא מתנה ש"מ הוה ועוד דמאי קמיבעיא ליה ראיה במאי מאי שנא מכל ראיה שבש"ס דהוי בעדי' כמו המוצי' מחבירו עליו הראיה לכך נראה דשאני הכא כיון דאונות ושטרות יוצאין על שמו אפי' בלא ראיה מוכחא מלתא דשלו הן כמ"ש התוספות דאין סברא להפסיד שטרי דאינשי בטענה בעלמא מה שהאחין טוענין שהן שלהן וכן גבי מתנת שכיב מרע אין סברא להפסיד השטר בטענה בעלמא מה שזה טוען שהיה שכיב מרע לכך קבעי ראיה במאי אי בעינן ראיה בעדים כמו בשאר דוכתי או לא וקאמר רב ששת דהכא סגי ליה אם יכול לקיים השטר פירש דאפילו הלוה מודה לא מהניא הכא דאיהו נמי לא ידע אם שלו הוא אם של האחין לכך צריך לקיים השטר אפי' הלוה מודה מיהו כיון שנתקיים והוה ליה שטרא מעליא סמכינן על מה שכתוב בו שהמעות שלו הן ואין צריך ראיה טפי דלא מפסידינן לשטרא דאינשי משום טענה בעלמא וכן גבי מתנת ש"מ צריך לקיים השטר אע"ג דמודה לוה שכתבו כדאמר לקמן מיהו לאחר שנתקיים הוה ליה שטרא מעליא ולא מפסדינן ליה משום טענה בעלמא שזה טוען שהיה שכיב מרע:

נעל וגדר ופרץ כל שהוא הרי זו חזקה נעל היינו שסגר הדלת במנעול הקבוע בו כבר וכן כתבו התו' ולפי זה כל שהוא דקתני מתני' לא קאי אנעל אלא אגדר ופרץ לחודיה קאי דכיון דנעל היינו שסוגר הדלת במנעול לא שייך למימר דנעל כל שהוא דמה נפשך אי נעל נעל לגמרי ואי לא נעל לא נעל מידי דדוקא בגדר ופרץ שייך למימר דגדר או פרץ כל שהוא כדמפרש בש"ס אבל גבי נעל לא שייך למימר הכי והשתא ניחא דשמואל דאתי לפרושי כל שהוא דמתני' דמפרש גדר ופרץ ולא מפרש נמי כל שהוא דנעל דליכא למימר דתרי מנייהו מפרש והוא הדין דנעל צריך ליישב כעין הני כמו שכתבו התוס' והרשב"ם ז"ל דאם כן טפי הוה ליה לפרושי נעל דנקט מתני' ברישא אלא ודאי צריך לומר דכל שהוא דמתני' לא קאי אנעל דלא שייך כל שהוא כדפירש' ורשב"ם ז"ל פי' דנעל היינו שקבע מנעול בדלת לנעול בו דהוי בנין ולפירושו שייך ביה שפיר נעל כל

שהוא דפעמים עושין מנעול גדול וחזק ופעמים עושין מנעול קטן ורפוי וא"כ הוה ליה לשמואל לפרושי כמה הוא כל שהוא דנעל דמיתני ברישא לכך נראה דפי' התוספות עיקר וכ"כ הרמב"ם ז"ל בפרק קמא מהלכות מכירה ובש"ע סימן קצ"ב כתב בהג"ה והוא הדין אם עשה מנעול לדלת יש אומרים דקנה ודברי הרמב"ם והתוספות מסתברי טפי וכן משמע בהדיא מדברי הרמב"ם ז"ל בפ"ק מהלכות מכירה ובש"ע סי' קצ"ב דכל שהוא דמתניתין לא קאי אנעל שכתב שם כיצד בחזקה מכר לו בית כו' כיון שנעל או גדר או פרץ כל שהוא הרי זה קנה ובתר הכי מפרש וכתב כיצד המחזיק בנעילה קנה כגון שמכר בית וכולי כיצד המחזיק בגדירה כל שהוא קנה כגון שהיה שם גדר וכולי פרץ כל שהוא כיצד היתה שם פרצה וכולי הרי דגבי גדר ופרץ נקט לישנא דכל שהוא וגבי נעילה לא כתב כיצד המחזיק בנעילה כל שהוא קנה משמע דסבירא ליה דכל שהוא לא קאי אנעל דלא שייך ביה כל שהוא כדפירשתי:

דף נג

האי גדר היכי דמי משמע דדוקא אהא דשמואל פריך משום דאי לאו הא דשמואל איכא למימ' דמתני' כל שהוא ממש קאמר דמעיקרא לא הוי סלקי לה והשתא נמי לא סלקי לה ואע"ג דלא קעביד מידי איכא למימר דס"ל למתני' דלא בעינן שיעשה שום תועלת לא בגדר ולא בפרצה אבל אשמואל פריך שפיר דאמר גדר והשלימו לעשרה ופרץ כדי שיכנס ויצא בה אלמא דבעי' שיעשה שום תועלת בעשייתו לכך פריך מה נפשך או טובא עביד או מאי קעביד:

דמעיקרא הוו סלקי לה ברווחא והשתא קא סלקי לה בדוחקא והא דנקט שמואל והשלימו לעשרה הוא הדין בפחות מעשרה היכא דאהני דסלקי בדוחקא ומעיקרא הוי סלקי לה ברויחא ואורחא דמילתא נקט דסתם השלימו לעשרה הכי הוי כדפי' רשב"ם ז"ל ואשמעינן שמואל בהא דהשלימו לעשרה דאיירי כדמסיק דמעיקרא הוו סלקי לה ברווחא והשתא קא סלקי לה בדוחקא והטור בסי' קצ"ב כתב בשם הרמב"ם והרא"ש ז"ל דצריך גם כן שמתחילה לא היה גבוה עשרה טפחים והשלימו לעשרה וקשה כיון דהשלימו לעשרה נמי מילתא הוא ומהניא לחזקה אמאי קאמר לעיל אי דמעיקרא לא הוו סלקי לה והשתא נמי לא הוי סלקי ליה מאי עבד והא טובא עבד שהשלים הגדר לעשרה ונהי דלא מהניא מידי לשדה כיון דהשתא נמי סלקא ליה מ"מ כיון דעביד מילתא דמהניא לחזקה שהשלימה לעשרה מאי פריך דלמא שמואל אית ליה דבהך מילתא לחודא שהשלימה לעשרה הוי חזקה וגם לישנא דמאי עבד משמע דלא קעביד מידי ועוד דאי

לאו אורחא דמלתא הוא אלא השלימו לעשרה נמי בעינן א"כ לא הזכיר שמואל בדבריו כלל דאיירי בכי האי גונא דמעיקרא הוי סלקי לה ברווחא והשתא קסלקי לה בדוחקא כדמסיק אלא מכח קושיא מוקי לה ש"ס למלתיה הכי וזה לא יתכן דא"כ גבי פרץ פרצה נמי מאי איצטריך למימר כדי שיכנס ויצא בה ולא קאמר נמי סתמא ופרץ פרצה הרי זו חזקה ומכח קושיא הוה מוקמינן ליה נמי כדמסיק דמעיקרא הוי עיילי בה בדוחקא והשתא עיילו בה ברווחא כי היכי דמוקמינן לה הא דגדר גדר אלא ודאי להכי נקט כדי שיכנס ויצא בה לאשמעינן דאיירי כדמסיק כלומר כדי שיכנס ויצא בה בפשיטות ולא בדוחקא כדהוה מעיקרא דסתם לשון כניסה ויציאה כי אורחא משמע ולא בדוחקו וא"כ השלימו לעשרה דרישא נמי דומיא דסיפא נקט לאשמעינן נמי דאיירי כדמסיק דמעיקרא הוו סלקי לה ברווחא והשתא קסלקי לה בדוחקא דסתם השלימו לעשרה מעיקרא סלקי לה ברווחא והשתא בדוחקא וכן משמע בפ' אלו טריפות דלשון כדי שיכנס ברווחא דוקא משמע דתנן התם עד כמה תחסר הגרגרת עד כאיסר וקאמר התם בש"ס נפחתה כדלת אמר רב נחמן כדי שיכנס איסר לרחבו ופירש"י ז"ל שם כדי שיכנס איסר ושיעור גדול הוא זה מאיסר דהכא בעינן נכנס ויוצא ולא איסר מצומצם משום דאין כאן חסרון והדלת סותם את הנקב ובבית יוסף שם כתב דמדברי הרמב"ם אין הכרע לומר דסבירא ליה שצריך ג"כ שמתחילה לא היה גבוה עשרה טפחים והשלימו לעשרה דהרמב"ם לישנא דש"ס נקט ונראה דהטור דייק מדבריו מדכתב כיצד המחזיק בגדירה כל שהוא קנה כגון שהיה שם גדר והיו עולין בנחת והוסיף עליו כל שהוא והשלימו לעשרה ונמצא שאין עולין אלא בדוחק ע"כ דלא הוה ליה למיכתב הא דהשלימו לעשרה כיון דבהדיא נקט בדבריו והיו עולין בנחת והוסיף עליו שאין עולין אלא בדוחק דודאי שמואל איצטריך למימר והשלימו לעשרה לאשמעינן דאיירי בכי האי גונא כדמסיק אבל הרמב"ם ז"ל אי לאו דסבירא ליה דדוקא השלימו לעשרה בעינן לא הוה ליה להזכירו ובשלחן ערוך סימן קצ"ב העתיק לשון הרמב"ם ז"ל וכתב שם בהג"ה ויש אומרים דאפילו בפחות מעשרה ונראה דכן עיקר דאפילו בפחות מעשרה הוי חזקה וכל שכן דאיכא למימר דליכא מאן דפליג דגם הרמב"ם ז"ל אפשר דסבר דאפילו בפחות מעשרה הוי חזקה כמה שכתב הבית יוסף:

החזיק באחת מהן לקנות אותה ואת המצר ואת חברתה מהו בלא חברתה נמי הוה מצי למיבעי שאם החזיק בשדה לקנות אותה ואת המצר מהו מי קנה נמי המצר או לא וכן בבעיא דרבי אלעזר הוה מצי למיבעיא בשדה אחת שאם החזיק במצר לקנות את השדה מהו אלא כיון דאיירי לעיל במצר שבין שתי שדות קא מיבעיא להו הכי:

החזיק במצר לקנות שתיהן מהו פי' רשב"ם את"ל החזיק בשדה לא קנה המצר התם היינו טעמא שאין המצר צריך מן השדה ואין זקוק לו כלל אבל המצר משועבד הוא לשדה לשומרו ופירושו תמוה דאדרבא כ"ש הוא דכיון דהחזיק בשדה לא קנה המצר אף על גב דהמצר שייך לשדה והשדה צריכה לו כ"ש דאם החזיק במצר דלא קנה השדה כיון דאין השדה שייך למיצר ואין המיצר צריך לשדה כלל וכן משמע בהדיא גבי שני בתים בסמוך דקאמר החזיק בחיצון לקנות אותו ואת הפנימי חיצון קנה פנימי לא קנה והיינו משום דאין חיצון צריך לפנימי ואין פנימי משועבד לחיצון ובהחזיק בפנימי לקנות אותו ואת החיצון קאמר דקנה שתיהן משום דפנימי צריך לחיצון לדריסת הרגל לכך נראה דאיפכא קמיבעיא ליה אם תמצי לומר החזיק בשדה קנה המצר התם היינו טעמא שהשדה צריכה לו למיצר אבל המיצר אין צריך לשדה כלל לכך איכא למימר דהחזיק במצר לא קנה השדה:

המציע מצעות בנכסי הגר קנה פי' רשב"ם ז"ל הציע מצעות ושכב שם על הקרקע קנה כיון שנהנה גופו מן הקרקע ששמשתו הקרקע וכן כתב הרא"ש ז"ל דלא קנה אלא אם כן שכב עליה ומייתי ראיה מחזקת עבד דקתני הגביהו קנאו דכיון ששימש לרבו בשכיבה וסמיכה שנסמך עליו קנאו ה"ה נמי בקרקע נכסי הגר כיון ששמשתו בסמיכה ושכיבה ששוכב עליה הוי חזקה אבל תימה לפירושו דא"כ עיקר חסר דהוה ליה למימר המציע מצעות בנכסי הגר ושכב עליה קנה אבל השתא משמע דבהצעה לחודא קניא והרב המגיד בפ"ב מהלכות זכיה כתב דהציע מצעות שייפה הקרקע בהצעתן והרי זה כציור וכיור וצר צורה דקונה בנכסי הגר לפי שמתקנן ומייפיהן וכן משמע מדברי הרמב"ם ז"ל שם שכתב גבי הדדי הצר צורה בנכסי הגר קנה והמציע מצעות בנכסי הגר קנה משמע דחד טעמא אית להו וכן כתב בהדיא בש"ע סימן רע"ה המציע מצעות בנכסי הגר כיון שייפה הקרקע בהצעתן קנה אבל תימה דא"כ מאי ראיה מייתי מחזקת עבד דלא שייך כלל להך מלתא. לכך נראה דמציע מצעות בנכסי הגר דקנה טעמא משום דמשתמש שם תשמיש גדול המיוחד למי שהבית שלו דוקא דאין אדם עשוי להעמיד מיטות ולהציע אותן בבית חבירו דחבירו מקפיד עליו דדוקא בעל הבית דרכו לעשות כן ולכך הוי חזקה בהצעתן לחוד אע"ג דלא שכב עליהן דבתשמיש כזה גלי דעתיה דהוא בעל הבית דסתם בית מיוחד לכך להעמיד שם מטות ולהציע אותן והשתא ניחא דמייתי ראיה מחזקת עבד כנעני דהתם נמי לא הוי חזקה אלא בתשמיש המיוחד למי שהעבד שלו דוקא מדקתני בחזקה כיצד נעל לו מנעלו או שהוליך כליו אחריו לבית המרחץ וכו' ולא נקט שאר דברים משמע דדוקא עבודות בזויות המיוחדות לעבד כנעני בעינן דבעבד

עברי אסור להשתמש בעבודות הללו כדכתיב לא תעבוד בו עבודת עבד ואמרו חכמים שלא ינעיל לו מנעלו ולא יוליך כליו אחריו למרחץ וכיון דדוקא עבודות בזויות בעינן ע"כ טעמא משום דבהנך עבודות מינכרא מלתא דעבדו הוא שאין העבד עושה אותן לאחר אלא לרבו בלבד ולכך הוי חזקה כשמשתמש בו תשמיש גדול המיוחד למי שהעבד שלו דוקא א"כ ה"ה כשמשתמש תשמיש גדול בנכסי הגר שמציע שם מצעות שאין תשמיש זה מיוחד אלא למי שהבית שלו דהוי חזקה. וסש"ע סימן ער"ה כתב בהג"ה וי"א דדוקא ששכב על המצעות וגם הציע אותן קנה וכתב עוד שם ערך שלחן ואכל עליו יש אומרים דקנה ולפי מה שפירשתי בהצעתן לחוד קנה וכן אם ערך שלחן אע"ג דלא אכל עליו קנה מהאי טעמא שפירשתי דתשמיש המיוחד לבעל הבית הוא וגלי דעתיה בזה דשלו הוא:

דף נד

מוליא במוליא פי' רשב"ם ז"ל הרחיב התל במקומו והשפילו ונתן מגובהו סביבותיו לצדדין וננא בנצא שהשפיל שפתי הגומא וכו' ולפירושו תימה דאם כן צריך לומר דלחרישה בעינן קרקע שוה טפי מלדישה ואנן סהדי דלדישה צריך שהוחלק יותר כמ"ש התו' לכך נראה לפרש דמוליא במוליא היינו שעל ידי שעשה מוליא במקום אחר תיקן מוליא זה שלא הקפיד להשליך עפר התל לתוך הגומא דוקא אלא השליך עפרו במקום השוה באותו השדה ונעשה שם תל וכן נצא בנצא שחפר במקום השוה ונעשה שם גומא והשליך העפר לתוך גומא זו להשוותה נמצא שתיקן נצא זו בנצא אחרת וא"כ מעשיו מוכיחין שלא נתכוין להשוות כל השדה כולה לצורך חרישה אלא מקום אחד מן השדה בלבד לצורך דישה שאין צריך להשוות לצורך דישה אלא מקום אחד הראוי לכך באותו השדה אבל שקל מוליא ושדא בנצא ולא עשה תל במקום אחר מעשיו מוכיחין שנתכוין להשוות כל השדה כולה לצורך חרישה דצריך להשוותה כולה לכך וגם הרמב"ם ז"ל נראה שמפרש כן שכתב בפרק ב' מהלכות זכייה המשוה את פני הארץ אם דעתו לתקן הארץ קנה ואם דעתו להשוות מקום שיעמוד בו גורן לא קנה כיצד היה לוקח עפר ממקום גבוה ונותנו למקום הנמוך הרי זה מתקן את, הארץ ואם ראינוהו שאינו מקפיד על זה אלא משליך העפר והצרורות בכל מקום בלא הקפדה הרי זו בחזקת שאינו מתכוון אלא להשוות מקום לדייש ע"כ:

ושאינה מסויימת במצריה עד כמה פירש רשב"ם ז"ל עד כמה צריך לחפור ויקנה כולה ואין הלשון משמע כן מדלא קאמר ושאינה מסויימת במצריה בכמה בדאזיל תיירא כו' וכ"כ התוספות דלישנא לא משמע הכי:

דף נה

רב הונא בריה דרב יהושע אמר אפילו שערי דכדא כו' בדינא דשלטון פליגי אם השלטון דן ליטול בכרגא אפילו שערי דכדא או דוקא אקרקף דגברי מנח אף על גב דלכאורה דוחק הוא לומר דפליגי היאך דן השלטון דהכי נמי כתב רשב"ם ז"ל לעיל דרב יוסף לא סבירא ליה הא דאמר אביי דשלטון אמר לא ליכול ארעא אלא בשטרא דלאו דינא דשלטון הכי הוא אלא בחזקה נמי ליכול ואם כן במקום שידוע שהשלטון דן ליטול אפילו שערי דכדי מודי רבא דזבינא זביני אבל אין לפרש דבהכי פליגי רבא סבר דכרגא אקרקף דגברי דוקא מנח ואם השלטון דן ליטול קרקע בכרגא לאו דינא דשלטון איקרי אלא גזילה דשלטון דק"ל דינא דשלטון דינא גזילה דשלטון גזילה דאין לו ליטול קרקע שוה אלף זוז בשביל דבר מועט אלא במס הקרקע כיון דגוף הקרקע שלו הוא ואדעתא דהכי יהיב ליה הקרקע אבל כשנוטל קרקע שוה אלף זוז בשביל כסף גלגולת גזילה הוא ולא הוי זביניה זבינא ורב הונא בריה דרב יהושע סבר דלאו גזילה הוא דכל אשר לו לאדם משועבד לשלטון שאם אינו מקיים גזירת השלטון ליתן כסף גלגלתו שפיר קעביד לקנסו וליטול ממנו אפילו כל אשר לו בכרגא דמדברי הרמב"ם ז"ל פרק ה' מהלכות גזילה לא משמע כן שכתב לפיכך גבאי השלטון ושוטריו שמוכרים השדות במס הקצוב על השדות ממכרן ממכר אבל מס שעל כל איש ואיש אינו גובה אלא מן האדם עצמו ואם מכרו השדה במס שעל הראש הרי זה אינו ממכר אלא אם כן היה דין השלטון כך משמע דאפילו לרבא אם דין השלטון כך הוא ליטול קרקע במס שעל הראש הוי זביניה זבינא ולאו גזילה הוא:

ודרך הרבים ודרך היחיד במסכת פאה גריס בסדר המשנה דרך היחיד ואחר כך דרך הרבים והיינו דפריך בירושלמי אמאי איצטריך למיתני דרך הרבים כיון דתני דרך היחיד:

דף נו

כל שהראהו הקב"ה למשה חייב במעשר והוא הדין בתרומה וביכורים ובשאר כל המצות התלויות בארץ וחדא מנייהו נקט הא דלא נקט כל מה שתיחס הכתוב באלה מסעי כמ"ש התוספות י"ל משום דאין משם ראיה דקני וקניזי וקדמוני לא יתחייבו במעשר לעתיד לבא דאיכא למימר דה"ה קני וקניזי וקדמוני ולא בא הכתוב אלא לכתוב גבולי ארץ ישראל מה שכבש יהושע ונחלו ישראל מיד דהכי משמע קרא דהתם דכתיב זאת האדם אשר תתנחלו אותה בגורל אבל ממה שהראה הקב"ה למשה יליף שפיר דקני וקניזי וקדמוני איין חייבין דכיון דכוונת משה לא היתה לאכול מפריה אלא לקיים מצות

התלויות בארץ כדאיתא בפרק קמא דסוטה מפני מה נתאוה משה ליכנס לארץ ישראל וכי לאכול מפריה וכולי ועל פי דבריו השיב לו הקב"ה וראה בעיניך כי לא תעבור וגו' משמע דה"ק ידוע תדע שלא תעבור את הירדן לבא אל הארץ שבקשת כדי לקיים המצות אבל מפני שהיא חביבה בעיניך לכך עלה ראש הפסגה וראה בעיניך הארץ שהמצות נוהגות בה ואי אמרת דקני וקניזי וקדמוני נמי חייבין במצות אמאי לא הראהו לו אותן נמי דמאי שנא קני וקניזי וקדמוני משאר כל ארץ ישראל שהראהו לו דהא לגבי משה כיון שלא בא אל הארץ אין הפרש לגבי דידיה בין קני וקניזי וקדמוני לבין שאר ארץ ישראל אלא ודאי קני וקניזי וקדמוני אין חייבין וקב"ה לא הראהו אלא הארץ שחייבת במצות שהיתה חביבה עליו:

ב' בראשונה ב' בשניה ב' בשלישית משלשין ביניהם אתי לאשמעינן דהן כעדות אחת להזמה ולכך אין כל כת משלמת אלא שליש השדה ולא אמרינן כיון דשלש עדיות הן כל כת משלמת לו דמי כל השדה דהא כל חדא נתכוונה להזיקו בדמי כל השדה ונתקיים כאשר זמם לעשות ככל אחת מן הכיתות קמשמע לן דלא אמרינן הכי ואם כן קתני תנא דבר והיפוכו דברישא קתני דמשלמין לו את הכל ובסיפא קתני דמשלשין ביניהם פירש ואין משלמין לו את הכל והשתא אתי שפיר מה שפירש רשב"ם ז"ל גבי והן עדות אחת להזמה שאם הוזמו משלשין ביניהם כלומר דלא אמרינן כיון דשלש עדיות הן ישלם כל אחת את הכל קמשמע לן דעדיות אחת הן להזמה ואין כל כת משלמת אלא שליש השדה:

אלא למעוטי שנים אומרים אחת בגבה וכולי וגבי שנים בראשונה שנים בשניה כולי דמצטרפין משום דראוי כל מה שיכולין לראות באותה שנה אי נמי משום דמהני סהדותייהו לענין פירות שאכל בראשונה כמה שכתב הרשב"ם והתוספות ז"ל ובפרק מרובה איתא נמי להך סוגיא וגרסינן התם אלא למעוטי שנים אומרים אחת בגבה ושנים אומרים אחת בכריסה הני אמרי אכתי קטנה היא והני אמרי אכתי קטנה קטנה היא ונראה דש"ס גופא אתי לשנויי הך קושיא וקאמר דשאני הכא כיון דבגדולה רגיל להיות הרבה שערות בגבה ובכריסה הוה ליה כאלו העידו דאדרבא אכתי קטנה היא כיון שלא ראו שם אלא שערות אח' אבל בשנים העידו שאכלה בראשונה אין מדבריהם הוכחה שלב אכלה יותר לבד הוי חזקה מיהו בשנים מעידים שראוי אחת בכריסה ואותן שנים עצמן אומרים שראו נמי אחת בגבה כיון דאתו להעיד דגדולה היא ודאי מהניא אף על גב דרגיל להיות בגבה ובכריסה שערות הרבה ובפרק מרובה פירש כענין אחר וכדפירשתי שם כן נראה עיקר:

דף נז

כל שאלו בנכסי הגר קנה וכולי והכניס תרנגולין לתוך הבית נראה דקנה בנכסי הגר כדפירשתי טעמא לעיל גבי המציע מצעות דכל המשתמש בנכסי הגר תשמיש גדול המיוחד לבעל הבית דוקא ואדם מקפיד עליו קנה דע"י תשמיש כזה עושה עצמו בעל לבית זה הלכך אם הכניס תרנגולין לבית הגר קנה דודאי אדם מקפיד על חבירו שלא להכניס תרנגולין לביתו אבל מגדל תרנגולין בחצירו של גר לא קנה שאין דרך להקפיד על כך:

גבי ממונא לקולא נראה דהיינו דמוקמינן הקרקע ביד בעליה הראשונים דכיון שהיא ודאי של בעליה וזה בא להוציאה מחזקה זו שהיא ספק אמרינן ארעא היכא דקיימא תיקום והיינו קולא דלא מפקינן ממונא מספק דהוצאת ממון חומרא היא וכי האי לישנא כתבו הפוסקים בכמה דוכתי דתיקו דאיסורא לחומרא ותיקו דממונא לקולא והיינו שאין מוציאין ממון מיד המוחזק:

ושליש גלאי ועליו קערות וירק וכו' נראה לפרש דבימי הש"ס היו אוכלין כל אחד בקערה קטנה המיוחדת בפני עצמו והיו רגילין לערות התבשיל מן הקדירה אל תוך הקערות על השלחן כדאמר בפרק כל הבשר שהיו מסדרין התבשילין על השלחן לפיכך תלמיד חכם שאוכל בטהרה רק לקיום נפשו הטהורה משתדל שיהא שלחנו נקי וטהור בלי לכלוך לפי שהשלחן מכפר על האדם במקום מזבח ולהכי אינו פורס המפה על כל השלחן אלא מניח שליש גלאי לסדר שם הקערות ולערות שם מן הקדירה אל תוך הקערות ואותו שליש נהי דמתלכלך מכל מקום לאו בכל שלחן הוא כיון שאינו מכוסה שם אבל עם הארץ כיון שאין כוונתו אלא למלאות כריסו הרחבה אינו מקפיד אם השלחן מלוכלך ופורס מפה על כל השלחן ומעמיד הקדירה באמצע ומסבב אותה בקערות קטנות ומערה שם מן הקדירה אל הקערות ועל ידי כן השלחן כולו מלוכלך וזה דומה למדורה וקדירות מקיפות אותה שדרך לחתות גחלים מן המדורה אל תחת כל קדירה וקדירה. ונראה דלהכי גינה הכתוב שלחנות של רשעים ואמר כי כל שלחנות מלאו קיא צואה בלי מקום כלומר נהי דשלחן של ת"ח נמי מתלכלך קצת מכל מקום אין בכך כלום כיון שמניח מקום פנוי שליש ושם הוא מתלכלך ואין זה שייך לשלחנו שהרי אינו פורס מפה שם אבל שלחנות רשעים מלאים קיא צואה פירש שהן מלאים לכלוך כיון שאין מניחין מקום פנוי לסדר עליו התבשילין וזה שאמר בלי מקום שאין מניחין מקום פנוי אל הלכלוך:

דף נח

כל שאין תחתיה אלא סנדלין דאמר בפסחים אוכלין תחת המטה רוח רעה שריא עליהן וטעם הדבר נראה לפי שהשינה אחד מששים במיתה היא דבשעת שינה נשמתו של אדם הטהורה יוצאת ולהכי רוח מסאבא שריא עליה דאיניש וזה טעם נטילת ידים שחרית וכשהוא מאהיל בשעת שינה על האוכלין הרי הן כאלו היו באהל המת ושריא עליהן ההוא רוח מסאבא:

אזלא דביתהו אמרה להו עבדא חד הוה ליה נתכוונה שלא יבינו הם אלא על ידי בעלה לומר שהוא מבין דברי הטענות טפי משאר אינשי ושפיר קעביד מה שמוציא ממון בלא סהדי כי מתוך הטענות ואומדנות הוא יודע הדין עם מי בלא עדים והיינו שעל ידי כן מינה אותו השלטון אבבא למידן דינא כיון שהוא מבחין ויודע לשפוט יותר משאר כל אדם:

באתר דלית חמר תמן מתבעו סמנין איצטריך למימר הכי דלא תיקשי והלא רוב רפואות אין עושין ביין אלא בעשבים וסמנין לכך קאמר באחר דלית חמרא וכ' דהא דכתב בריש כל אסוון אנא חמרא לאו שעושין רפואות ביין אלא שהיין גורם שאין צריכין לרפואות:

כל שאין ראשו של אדם יכול ליכנס לתוכה ומפירש רשב"ם ז"ל משמע דטעמא משום דכל דלית ביה האי שיעורא לאו מילתא דקביעותא הוא וכיון דאית ביה האי שיעורא הוה ליה דבר קבוע וכן כתבו בהדיא הרא"ש ונ"י ז"ל ואין סברא לומר כן וכי משום דיכול להכניס ראשו הוה ליה דבר קבוע ובבציר פורתא מהאי שיעורא לא הוי מלתא דקביעותא ועוד אמאי יהיב תנא דמתני' שיעורא דחלון לפי ערך ראשו של אדם ולא יהיב שיעורא לפי ערך טפחים או אמה כדנקט בעלמא לכך נראה דטעמא דחלון צורי לאו משום דהוה ליה מילתא דקביעותא הוא אלא טעמא משום דכיון דיכול להוציא ראשו משם לחצר חבירו ולראות בכל החצר ודאי איכא קפידא כיון שאינו יכול להשתמש בכל החצר מפני היזק ראייתו ואי לאו דקנה ממנו היה מוחה בו וכיון דלא מחה החזיק אבל בבציר מהאי שיעורא כיון דלא מזיק ליה בראייתו אלא להדי חלון דמן הצדדין אינו יכול לראות משם ויכול חבירו להשתמש שם ליכא קפידא לכך אין לה חזקה וכן משמע מדברי הראב"ן ז"ל בהדיא ולפי פירש זה הא דקאמר רבי זירא בש"ס למטה מארבע אמות יש לו חזקה אחלון צורי קאי כדפירש רשב"ם והראב"ד ז"ל דאי אחלון מצרים קאי כדפירש הרמב"ם ורבינו תם ז"ל אם כן צריך לומר דבחלון צורי אפי' למעלה מארבע אמות יש לו חזקה וכיון דטעמא דחלון צורי משום דיכול להוציא ראשו משם ולראות בכל החצר הוא אם כן כשהוא למעלה מארבע דלא מצי לעמוד ולהוציא ראשו משם

אמאי אית ליה חזקה ואי משום דמותיב שרשיפא מתותיה ומוציא ראשו ורואה אם כן מאי פריך לימא בכופין על מדת סדום קמיפלגי הא איהו נמי ידע טעמא דזמנין דמותיב שרשיפא תותיה. אבל אי טעמא דחלון צורי משום דהוי מילתא דקביעותא ניחא דאפילו למעלה מארבע יש לו חזקה דאף על גב דלא מצי להזיקו בראייתו אפילו הכי הוה ליה למחות בו כדי שלא יצטרך להרחיק בנינו משם ארבע אמות כיון דחלון קבוע הוא:

דף נט

והחוט המשולש לא במהרה ינתק נראה דלהכי צוה הכתוב שילמוד אדם תורה עם בניו ובני בניו שנאמר ופן יסורו מלבבך כל ימי חייך והודעתם לבניך ולבני בניך דכל שהוא ובנו ובן בנו תלמידים חכמים שוב אין התורה פוסקת מזרעם עד עולם ולכך בהאי קרא דוהודעתם לבניך ולבני בניך יש שלשה נוני"ן הפוכין כמ"ש ר"י בעל הטורים ז"ל:

הזיז עד טפח יש לו חזקה ויכול למחות פירש רשב"ם ז"ל יכול למחות בו בעל החצר שלא למלאות אויר חצירו ותימה דאם כן סיפא דקתני פחות מטפח אין לו חזקה ואין יכול למחות ע"כ נמי אבעל החצר קאי דאינו יכול למחות בבעל הגג דומיא דיכול למחות דרישא דהא סיפא ארישא קאי ואם כן אמאי קאמר רב הונא בש"ס לא שנו אלא בעל הגג בבעל החצר וכו' והתוספות כתבו דיכול למחות דרישא אפילו בעל הגג בבעל החצר נמי קאמר מכל מקום קשה דלדידהו צריך לומר דאין יכול למחות דסיפא בין בבעל הגג בין בבעל החצר קאמר דומיא דרישא דאיירי בתרוייהו ואמאי קאמר רב הונא אבל בעל החצר בבעל הגג יכול למחות על כן נראה דמתניתין תני והדר מפרש וה"ק הזיז עד טפח יש לו חזקה והדר מפרש לאיזה ענין יש לו חזקה וקאמר דיכול למחות פירש בעל הגג יכול למחות בבעל החצר שאם רצה בעל החצר לבנות תחת הזיז ולבטל תשמישו בעל הזיז מעכב עליו וסיפא נמי הכי קאמר פחות מטפח אין לו חזקה לענין דאין יכול למחות בעל הגג בבעל החצר שאם בעל החצר רוצה לבנות תחתיו ולבטל תשמישו אין בעל הזיז יכול לעכב עליו וכן משמע בהדיא מדברי הרמב"ם ז"ל בפרק ח' מהלכות שכנים שכתב היה הזיז טפח החזיק באויר החצר כנגדו ואם רצה בעל החצר לבנות תחת הזיז ולבטל תשמישו בעל הזיז מעכב עליו ואם אין בזיז טפח לא החזיק באויר החצר וכל עת שירצה בעל החצר לבנות תחתיו ולבטל תשמישו וכו' והשתא ניחא דקאמר רב הונא לא שנו אלא בעל הגג בבעל החצר דרישא נמי בהכי איירי ורב יהודה דאפילו בעל החצר בבעל הגג אינו יכול למחות לאו דסיפא דמתני' בהכי איירי אלא מסברא דנפשיה קאמר הכי א"נ ס"ל דסיפא דמתני' איירי בין בבעל החצר בין בבעל הגג ורישא נמי איירי בתרוייהו

דשניהם יכולין למחות כמ"ש התוס' ואף על גב דיכול למחות דרבי זירא לאו פירושא קא מפרש לה אין בכך כלום:

החזיק רוחב טפח במשך ארבע החזיק ברוחב ארבע כתב רב אלפס ז"ל דיש לו נמי לבעל הזיז למטה מן הזיז אויר ארבע וכשרוצה בעל החצר לבנות תחת הזיז צריך להניח אויר ארבע והרמב"ם ז"ל בפ"ח משכנים כתב שצריך להניח אויר תחת הזיז עשרה טפחים וכתב הרא"ש ז"ל דמה שכתב רב אלפס שיש לו גם ארבע טפחים למטה מן הזיז לא מסתבר לי דזיז רחב משתמשין עליו ומה צריך לאויר שתחתיו ע"כ ולי נראה דלהכי קתני מתניתין הזיז עד טפח יש לו חזקה ולא קתני זיז טפח יש לו חזקה לאשמעינן דלמעלה מטפח נמי אפילו הוא רחב הרבה יש לו חזקה לענין שיכול למחות בבעל החצר שלא יבנה תחת הזיז לבטל אויר תשמישו ואי הוה תני זיז טפח יש לו חזקה הוה אמינא דוקא בזיז טפח שהוא קצר ולא חזי אלא למיתלי בו חפציות באויר שתחתיו לכך יכול למחות בו שלא יבנה תחתיו אבל בזיז רחב הרבה דחזי להשתמש עליו אינו יכול למחות בו שלא יבנה תחתיו לכך קתני הויז עד טפח דלמעלה מטפח ועד טפח יש לו חזקה לענין שיכול למחות בו שלא יבנה תחתיו ולמאי שכתבו התוספות דטעמא דבעל הגג יכול למחות בבעל החצר משום דאם יניח עליו כלי מלא מים וישפך יתקלקל הכותל יש לומר נמי דלהכי נקט הזיז עד טפח וכו' דלא תימא דבזיז טפח דוקא הוא דיכול למחות דכיון דקצת הוא שייך האי טעמא דאם ישפך הכלי יתקלקל הכותל אבל אם הזיז ארוך דליכא למיחש להכי אימא לא קמ"ל דלמעלה נמי יכול למחות משום דיכול לתלות דברים המכבידים ויתקלקל הכותל אי נמי משום דבעל הגג רוצה להשתמש בו כל שעה כמ"ש התוספות:

מאי איריא לחצר השותפין כתבו התוספות בשם רשב"א דהשתא לא סלקא דעתיה שיש לו שותפות בחצר ותימה דהא לקח בית בחצר אחרת ובנה עלייה על גבי ביתו לא יפתחנה בחצר השותפין דסיפא על כרחך בחצר שיש לו בה שותפות איירי מדקתני אלא אם רצה בונה את החדר לפנים מביתו ובונה עלייה ומסתמא חצר השותפין דרישא הוי דומיא דחצר השותפין דסיפא. ונראה דהכי פריך מאי איריא חצר השותפין דמשמע דוקא לחצר השותפין לא יפתח דכיון דשותף הוא באותו חצר אינו נתפס כגנב אם יסתכל שם דרך חלונותיו ולכך חיישינן שמא יראה מהם בחצר אבל בחצר חברו כיון דנתפס עליו כגנב אם יסתכל שם לא חיישינן להכי והא קיימא לן דלחצר חברו נמי לא יפתח משום היזק ראיה:

דף ס

ראה שאין פתחי אהליהם מכוונין זה לזה כדי שלא יציץ לתוך אהל חבירו ויתן לו עין רעה ונראה דלהכי כתיב וישא בלעם את עיניו וירא את ישראל שוכן לשבטיו לפי שנשא עיניו להכניס בהן עין רעה כדפי' רש"י ז"ל וכיון שראה אותן נזהרין מעין רעה שלא היו פתחיהן מכוונין מפני העין חזר בו והיינו דאמר מה טובו אהליך נקט לשון טובה היפך הרעה שאלו היו פתחי אהליהם מכוונין היו רעים מפני עין רעה ועתה לא היו מכוונין אמר מה טובו אהליך:

מדברי הרמב"ם זכרונו לברכה בפי"ג מהלכות נזקי ממון משמע דהכי גרסינן במתני' אין עושין חלל תחת רשות הרבים ולא בורות ולא שיחין ומערות:

הוו קא מעכבי עליה בני רשות הרבים בספר רב אלפס והרא"ש ז"ל ליתא וכן נראה דלא גרסינן ליה מדקאמר ליה ר' אמי דידך לרשות הרבים מפיק מאן מחיל לך ואי גרסי' ליה מאי איריא דהוה מפיק לרשות הרבים אפי' הוה מפיק למבוי נמי הא קמן דהוו קא מעכבי עליה:

מים לא נשתה שכבר בטל ניסוך המים שתקו נראה דהיינו הא דכתיב אם אשכחך ירושלים תשכח ימיני תדבק לשוני לחכי אם לא אזכרכי היה מתנבא על הפרושים הללו שרצו לפרוש עצמן מכל מה שהיו מקריבין על גבי מזבח זכר לחורבן ירושלים ומשמע נמי בסמוך שהיה ראוי לעשות כן מן הדין אלא שאין גוזרין גזרה על הציבור וכו' לכך קאמר תדבק לשוני לחכי אם לא אזכרכי לפי שכל הצמא לשתות לשונו מתדבק לחכו שנאמר דבק לשון יונק אל חכו בצמא וקאמר שיעשה זכר לירושלים ויפרוש עצמו מכל דבר שהיו מקריבין על גבי המזבח ואפילו מים לא ישתה וידחוק עצמו לשתות מי תותים אלא אם כן לא ימצא לשתות אפילו מי תותים ויסבול הצמאון כל כך עד שיתדבק לשונו אל חכו אז בעל כרחו ישתה מים ולא יזכור ירושלים וה"ק תדבק לשוני לחכי אם לא אזכרכי שאם לא אזכרכי הוא מחמת רוב הצמאון שכבר דבק לשוני לחכי וקרא מסיפיה לרישיה מידרש:

אלא כך אמרו חכמים סד אדם את ביתו בסיד ומשייר כו' ואם תאמר אמאי נקט הנך תלת מילי דוקא וי"ל לפי שכל אדם מוכרח להנך תלת מילי דהיינו לחם לאכול ובגד ללבוש ובית לדור בו וכן אמר הנביא הלא פרוס לרעב לחמך כי תראה ערום וכסיתו ועניים מרודים תביא בית ואתי לאשמעינן שחייב אדם לעשות זכר לירושלים בכל מיני צרכיו ועושה אשה כל תכשיטיה דקאמר כלומר כל מיני מלבושים ותכשיטים דמלבושים בכלל תכשיטיה הן ולפי שאין דרך האנשים להרבות בקשוטי בגדים כמו נשים לכך נקט

עושה אשה לרבותא דאפילו אשה שדרכה להרבות בקישוטי בגדים יכולה לעשות הכל רק שתשייר דבר מועט ועוד לפי שהעבודה צריכה ג' דברים בית המקדש ובגדי כהונה וגוף הקרבן הצריכו חכמים לעשות זכר לשלשתן כשבונה בית ועושה בגד וכשעושה צרכי סעודה דגוף סעודת המזבח הוא:

זה אפר מקלה שבראש חתנים ס"ל דראש שמחתי לאו דבוק הוא והוה כאלו כתיב על ראש בשמחתי ועוד נראה דדבוק הוא לפי שאמרו חכמים כל השרוי בלא אשה שרוי בלא שמחה נמצא כי תחילת שמחתו של אדם הוא יום חתונתו לכך קאמר אם לא אעלה את ירושלים על ראש שמחתי כי בתחילת שמחתו דהיינו יום חתונתו יעשה זכר לירושלים והטעם מה שנותנין אפר מקלה בראש חתנים נראה משום דבזמן הבית היו נותנין על ראש חתן וכלה עטרות כדאיתא בסוף מסכת סוטה בפולמוס של אספסיאנוס וטיטוס גזרו על עטרות חתנים וכלות ואיתא נמי בפ"ק דגיטין כלילא מנלן דאסור ופירש"י ז"ל שהיו עושין עטרות לחתנים של זהב ושל כסף וכו' ואותן עטרות היו עשויות בדמות ירושלים עיר הקודש דבסוף סוטה קאמר מאי עטרות כלות אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן עיר של זהב ובפרק במה אשה קאמר מאי עיר של זהב אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן ירושלים דהבא וכיון דבזמן הבית היו תולין על ראש חתנים וכלות עטרות זכר לשמחת ירושלים ובנינה לכך אחר שנחרב הבית נותנין שם אפר מקלה זכר לשריפת ירושלים וחורבנה כמו שנאמר ויצת אש בציון ולהכי נותנין אפר מקלה ולא עפר כדאשכחן גבי שלשת רעי איוב דכתיב ויזרקו עפר על ראשיהם ורשב"ם ז"ל פירש ומשום דאיכא נמי אפר פרה נקט מקלה וזה נראה דוחק אלא נראה דלכך קאמר אפר מקלה דאפר שריפה בעינן זכר לשריפת ירושלים לאפוקי עפר סתם. ונראה דהיינו הא דכתיב ויניעו ראשם על בת ירושלים הזאת העיר שיאמרו כלילת יופי משוש כל הארץ לפי שקודם חורבנה היו רגילין בכל הארץ לעשות עטרות וכלילות יופי מצויירות בדמות ירושלים לכך תמהו אחר שנחרבה ואמרו הזאת העיר כלילת יופי וגומר ועוד נראה דלכך כתיב לשום לאבילי ציון לתת להם פאר תחת אפר רמז לאותן עטרות כמו פארי המגבעות שלעתיד נחזור ליתן עטרות בראש חתנים תחת אפר שנותנין עתה:

מאי על ראש שמחתי אמר רבי יצחק זה אפר מקלה דברי תורה כפטיש יפוצץ סלע הן מתחלק לכמה ניצוצות ונראה דהך קרא רמז נמי למה שנוהגין בליל פסח לאכול בצים זכר לחורבן כמו שכתב בש"ע לפי שהמועדות לשמחה ניתנו כמו שנאמר ושמחת בחגך וחג המצות הוא ראש לכל המועדות בחדש הראשון וזה שאמר אם לא אעלה את ירושלים על ראש שמחתי שאעשה זכר לחורבן בראש כל המועדות אי נמי לפי שחייב

האדם בליל פסח להיות שמח וטוב לב ולהראות כבוד עשרו דרך שמחה וחירות יותר מכל השנה כמו שכתבו הפוסקים ולפי שהמנהג להעלות הבצים בלילה ההוא בראש כל התבשילין לכך קאמר אם לא אעלה את ירושלים על ראש שמחתי:

דין הוא שנגזר על עצמינו שלא לישא אשה כתבו התוס' תימה והא כתיב פרו ורבו ושמא על אותן שכבר קיימו וכולי נראה דלאו קושיא היא דיש כח ביד חכמים לעקור דברי תורה בשב ואל תעשה כדאשכחן בשופר של ראש השנה שאם חל ראש השנה בשבת אין תוקעין בו אע"ג דלאו מלאכה היא אלא דגזרינן שמא יעבירנו ארבע אמות ברשות הרבים וכן גבי נטילת לולב שאין נוטלין כשחל יום ראשון בשבת משום הך גזרה:

דף סא

המוכר את הבית פרק רביעי

ולא את החדר וכו' פירש רשב"ם ז"ל ולא את החדר אע"פ שהוא לפנים מן הבית וכו' ולא משמע כן מדלא קתני ולא את החדר אע"פ שהוא לפנים הימנו כדקתני גבי יציע ואע"פ שהוא פתוחה לתוכו לכך נראה דאתי לאשמעינן דדוקא חדר שלפנים הימנו לא מכר אבל חדר שלמעלה על הבית או תוך הבית מכור דבכלל הבית הוא:

ולא את החדר שלפנים הימנו פירש רשב"ם ז"ל דטעמא כיון דאין תשמישו בשל בית שאינו עשוי אלא להצניע שם חפציו לשמור כעין תיבה וכו' וקשה לפירושו דא"כ יציעו שתשמישו שוה לגמרי, כשל בית כמו שכתב בסמוך גבי הא דפריך השתא יציע לא מיזדבן וכו' אם כן אמאי לא מזדבן. ועוד דלא קאמר בסמוך דהא תשמישת' לחוד והא תשמישתא לחוד אלא בבור ודות לפי שתשמישתן למים ואין דרין בהן אבל חדר דבר ידוע דעשוי לדור בו כמו בבית ועוד דבסמוך הכא אידי ואידי חדא תשמישתא הוא אי הוה ארבע אמות חשיב ואי לא לא חשיב משמע דטעמא דיציע משום דחשיב הוא וחדר דומיא דיציע קתני משמע דחד טעמא אית להו לכך נראה דיציע וחדר וגג תשמישן שוה לשל בית וטעמא דכולהו דלא מזדבני משום חשיבות הוא דיציע חשיב בנין בפני עצמו ולא בטיל לגבי בית וכל שכן חדר שהוא בנין גמור דחשיב בפני עצמו ולא בטל וכן גג כשיש לו מעקה עשרה חשיב בפני עצמו כמו שכתב רשב"ם ז"ל גופיה וכן משמע מדברי הרא"ש זכרונו לברכה דטעמא דכולהו משום דחשיבי והא דפריך בסמוך השתא יציע לא מזדבן חדר מיבעיא משום דחדר חשוב טפי דבית גמור הוא אבל יציע אינו אלא כמו גזוזטרא שאחורי כותל הבית. ולפ"ז מר זוטרא דאמר בסמוך והוא דהוה ארבע אמות מצינו לפירושו שפיר דאחדר נמי קאי דחדר ובית נמי חדא תשמישתא נינהו ולא דמיא

לבור ודות וכן משמע דאחדר נמי קאי דאי לאו הכי רבינא דאקשי למר זוטרא מבור ודות דסיפא טפי ה"ל לאקשויי מחדר דקתני רישא:

הכא תרגימו אפתא פירש רשב"ם ז"ל בנין נמוך אצל הבית מצידו או מאחוריו וכתב עוד בדקא חלילא שעשוי חלונות וכותלין חלולין כל סביבותיה ופירושו תמוה דאם כן מאי פריך בסמוך השתא יציע לא מזדבן חדר מיבעיא דלמאן דאמר יציע בדקא חלילא איצטריך למיתני חדר דלא תימא דוקא יציע לא מזדבן דלא דמי בנינו לבית כיון דאינו סתום אבל חדר דסתו' ודומה לבי' מזדבן קא משמע לן דמהאי טעמא גופה קאמר ש"ס דלמאן דאמר בדקא חלילה אבל אפתא מזדבנא משום דאפתא סתום דמי לבית. ועוד קשה דמאי איצטריך ש"ס לאתויי הכא ברייתא דרב יוסף דאמר שלש שמות יש לו דמאי נפקא מינה וכל שכן למאי שכתבו התוספות דאיציע דקרא קאי וגם דברי התוספות נראים דחוקים דפשטא דשמעתא משמע דאיציע דמתניתין קאי על כן נראה דאפסא לאו היינו בנין אצל הבית או מאחוריו אלא חדר שעל גבי בית הוא שחולקין גבהו של בית בתקרה ועולין לה דרך ארובה והכי איתא בהדיא בס"פ חזקת הבתים מאי עלייה אפתא וכן כתב רב אלפס זכרונו לברכה וסבירא ליה דיציע דמתני' לאו היינו כיציע דמקדש דבמקדש יציע אצל הבית היה ורב יוסף ס"ל דיציע דמתני' נמי אצל הבית הוא דומיא דיציע דמקדש ולכך קאמר בדקא חלילה וכתב הערוך היינו כגון גזוזטרא שאחורי הכותל והוא כמו היציע שהיה סביב המקדש וזה של בית חליל מלמט' ואין משתמשין אלא מלמעלה ולכך קאמר למ"ד אפתא לא מזדבנא אף על גב דגופו של בית הוא אלא שנחלק גבהו של בית בתקרה כ"ש בדקא חלילה שהוא בנין בפני עצמו וכיון דלרב יוסף יציע דמתני' ודמקדש כי חדא נינהו אלא דיציע של בתים חלול למטה לכך מייתי ברייתא דקתני איציע דמתני' דשלש שמות יש לה יציע צלע תא וכו' דש"ס מייתי סייעתא מברייתא למילתא דרב יוסף דכיון דברייתא מייתי ראיה מיציע דקרא איציע דמתני' אלמא דיציע היינו בדקא חלילא והוא בנין אצל הבית דומיא דיציע דמקדש ולאו היינו אפתא דאפתא על גבי בית הוא ולא דמי ליציע דמקדש ולא הוה מייתי מינה שום ראיה ולכך כתב רב אלפס והרא"ש ז"ל וסוגיין כרב יוסף:

ואיבעית אימא מהכא כותל ההיכל שש כתבו התוספות תימה דבתר קרא מייתי משנה וכו' ואומר ר"י דהתם לא קפיד אלא אלשון ועוד וטפי נראה דהכא איצטריך לאתויי נמי מתני' דברייתא מייתי ראיה מקראי דאותו בנין שעושין סמוך לבית סביבו יש לו שלש שמות ולכאורה ראיה דתא לאו ראיה גמורה היא דביציע וצלע ניחא דכתיב בהו בהדיא ולא היו אוחזים בקירות הבית לבלתי אחוז בקירות הבית אלמא דסמוך לבית הוו אבל

גבי תא דלא כתיב הכי נהי דפשט' דקרא הכי משמע מיהו לאו ראיה גמורה הוא דאיכא למימר דתא מילתא אחריתי הוה והיה עומד רחוק מן הבית לכך מייתי מתני' דקחשיב התם אורך הכותל ההיכל ק' אמה ומדחשיב תא בהדי כותל היכל אלמא דסמיך לו הוה והיינו יציע וצלע. וניחא השתא דלא מייתי ש"ס רישא דהך מתני' דקתני התם ול"ח תאים היו שם וכו' משום דרישא איכא לדחויי ולומר דרחוק מכותל ההיכל הוו:

לא צריכא אף על גב דמצר ליה מצרי אבראי כתבו התו' מספקא לר"י ביציע אי אמרינן נמי מצרים הרחיב לו וכו' אף על גב דבבקעה נמי קאמר בסמוך מצרים הרחיב לו ובקעה כולה חדא תשמישתא היא איכא למימר דשאני בקעה דטעמא אחרינא אית בה משום דלא הוה ליה למימצר ליה אבל יציע דה"ל למימצר ליה וכולה חדא תשמישתא איכא למימר דקנה:

הכי גרסינן לא צריכא דקאי לה לבית בית ולא גרסינן דרוב' לה דכי נמי אי פלגא או פחות קרו ליה לבית בית לבירה בירה ופלגא קרו לה לבירה נמי בית אכתי רובא הוו לה דקרו לבית בית דהנך דלבירה קרו בית כ"ש דלבית קרו בית ואם כן כ"ע קרו לבית בית ולבירה לא קרו ליה בית אלא פלגא. ובריש המוכר פירות גבי הא דפריך וליחזי אי דמי רידיא כתבו התוספות דאפילו לרבנן דאית להו דאין הדמים ראיה היינו התם דרובא דקרו לצמד צמד דרובא וחזקה מסייע למוכר ואפילו לפי ספרים דגרסינן דאיכא דקרו לצמד צמד ולא גרסינן רובא מכל מקום אין כח בדמים וכו' כ"כ התוספות בריש פרק הפרה וקצת קשה דהא א"נ לא גרסינן רובא אכתי איכא רובא כדפי':

מדהוה ליה למיכתב ולא שיירית וכו' אבל אי כ"ע קרו לביר' בית כי היכי דקרו לבית בית אמרי' דכולה זבין ליה דכיון דמצר לו מצרים החיצונים מוכחא מילתא דכולה זבין ליה ולא הוצרך למיכתב ליה ולא שיירי אבל השתא דרובא מסייע למוכר והמצרים שמצר לו מסייעי' ללוקח אוקי חדא להדי חדא ואמרינן מדלא כתב ליה ולא שיירית ש"מ שיורי שייר. מיהו קשה אכתי היכי דלוקח מוחזק בממון אוקי רובא להדי חזקה ונימא כיון דמצר לו מצרים חיצונים כולה זבין ליה דבריש פ' המוכר פירות ובריש פ' המניח איתא בהדיא דחזקת ממון מהניא בכי האי גונא:

כמאן כדרב נחמן לאו משום הך חששא לחודא דס"ל דאמרינן בעלמא מצרים הרחיב לו תקינו למיכתב הכי אלא כדי להסתלק נמי מכל שאר דינרין וטענות תקינו למיכתב הכי דהמוכר את הבית אף על גב דלא מכר בור ודות וגג אם כתב לו ולא שיירית וכו' י"א דקנה וכ"כ הרמב"ם ז"ל דצריך למיכתב ולא הנחתי וכו' כדי להסתלק מן הדינין

והטענות וכן משמע מדברי הפוסקים דמייתי הא דרב נחמן אמר רבה בר אבוה המוכר בית בבירה גדולה וכו' ומייתי נמי הא דרב מרי:

דף סב

מצד אחד ארוך ומצר אחד קצר כתבו התוספות ומיירי שמצר לכל ד' רוחות דאי לאו הכי היכיא"ל וניקני כנגד ראש תור אדרבא הוה ליה למיפרך דלא ליקני אלא תלם אחד במזרח ותלם אחד במערב אבל הרא"ש ז"ל כתב דכשלא מצר לו אלא מזרח ומערב עדיף טפי דאיכא למימר כי נתכוין לקצר ולא כתב מצרי הצדדין אבל כשמצר לו נמי מחד מן הצדדין ודאי נתכוין לשייר וכו' ועוד נראה דלא מצי למיפרך ליה דלא ליקני אלא תלם אחד במזר' וחלם אחד במערב דא"כ הוה להו שתי שדות כיון דהתלמי' אינן מחוברין יחד והוא שדה אחת מכר לו ולא שתי שדות אבל היכא דמצא לו נמי א' מן הצדדין שפיר אית ליה דלא קנה אלא תלה אחת על פני כולה דאז התלמים נוגעין זה בזה ומחוברין יחד:

ומודה רב פי' רשב"ם ז"ל קודם ששתק וכן כתבו התוספות ואין לשון ומודה משמע כן דקודם דאקשו ליה כיון דליכא מאן דפליג עליה למאן מודה. ועוד דאם כן מאי קמ"ל ש"ס דמאי דהוה הוה כיון דלסוף הדר ביה ועוד דרב אלפס מייתי נמי הא דמודה רב ואי קודם ששתק קאמר לא הוצרך להביאו והרא"ש כתב בשם הר"ר יונה ז"ל דלכך הביאו להשמיענו דפליגי כשמצר הארוך של אדם אחד ואפילו הכי סבירא ליה דקני כנגד ראש תור ודוחק הוא לכך נראה דהא דשתק רב משום דלא חש להשיבם ואף על גב דברוב מקומות רב מודה כששתק להן כמו שכתבו התוספות שאני הכא דמדקאמר ש"ס ומודה רב מוכח דהא דשתיק היינו משום דלא חש להשיבם וכן פסק הרמב"ם ז"ל:

הכי גרסינן בספרים ישנים מדהוה ליה למיכתב ודשמעון כנגד יהודה ולא כתב ליה שמע מינה כנגד ראש תור הוא דאמר ליה וכן גריס בהדיא רב אלפס ז"ל וכן משמע מפירוש רשב"ם והתוספות ז"ל אלא דרשב"ם ז"ל כתב דנראה לו דהכי גרסינן מדהוה ליה למיכתב ראובן כנגד לוי ודוחק לשבש ספרים הישנים ועוד דהוה ליה למימר מדלא הוה ליה למיכתב שמעון וכתב ש"מ כנגד ראש תור קא"ל כמו שכתבו התוספות ור"ת ז"ל דחק לפרש דלא קאי אדברי רב אלא אדיוק וכבר כתבו התוספות דפירושו מגומגם ועוד דלפירושו נמי צ"ל דאיפכא גרסינן יהודה כנגד שמעון. ועוד קשה אמאי קאמר מדהוה ליה למיכתב ודשמעון כנגד יהודה ולא קאמר מדהוה ליה למיכתב שמעון וכו' על כן נראה פשוט דשפיר גרסינן ודשמעון כנגד יהודה וה"ק ומודה רב אע"ג דפליג במצר מזרח ארוך ומצר מערב קצר וס"ל דלא קנה בארוך אלא כנגד הקצר היינו משום דמצר

ארוך הוא של איש אחד לכך מצי מוכר למימר אנא אמצר קצר סמכתי ומה שמצרתי מצד ארוך כנגדו לא נתכוונתי למצור בו אורך השדה כמה הוא אלא רוחב השדה בלבד אבל היכא דמצר לו שנים מכל צד ומצד אחר קצר מחבירו כגון שמצר לו ראובן ושמעון מצד מזרח והוא ארוך לוי ויהודה מצד מערב והוא קצר כזה:

מודה רב דכנגד ראש תור קא"ל מדהוה ליה למיכתב ליה דשמעון כנגד יהודה פירש מה שמצרתי לו מצד מזרח הא דשמעון נמי לאו כל אורך שדהו של שמעון מצרתי לו אלא שיעור מה שהוא כנגד יהודה בלבד מצרתי לו דכיון דהא דמצר לו נמי של שמעון ע"כ למצור בו אורך השדה נתכווין דאי לרוחב השדה במצר ראובן לחודא הוה סגי ליה וכיון דנתכווין למצור בו אורך השדה אי לא נתכווין שיקנה אלא כנגד הקצר הוה ליה לפרש ולמכתב ודשמעון כנגד יהודה דלא מצר ליה כל שדהו של שמעון אלא מה שהוא כנגד יהודה בלבד והא דלא קאמר ומודה רב היכא דאיכא מצר ראובן ושמעון מחד גיסא ומצר לוי לחוד מחד גיסא משום דאז היה צריך להאריך ולפרש דשדהו של לוי הוא יותר ארוך משל ראובן דאם אינו ארוך יותר פשיטא דכנגד ראש תור קא"ל דאם לא כן לא הוה ליה להזכיר של שמעון כלל ולכך קאמר ומצר לוי ויהודה מחד גיסא דמסתמא שתי שדות ארוכות משדה אחת:

מצר ראובן לרוחין תרין כתבו התוספות אע"פ שאם היה כותב לו קרקע שבין שדות ראובן ובין שדות שמעון לא היינו יכולין לומר שיקנה חצי שדה דא"כ ל"ה בין שדות ראובן ושמעון בזויות פי' אפי' בזויות מיהו איכא למימר דקנה באלכסון מקרן לקרן דנהי דל"ה בין שדות ראובן ושמעון מצד האלכסון מ"מ הזויות בכללן הוו בין שדות ראובן ושמעון. ומהר"ש ז"ל מחק בזויות קמייתא בחנם מחקו:

כמין גם מהו פירש רשב"ם ז"ל כגון שמיצר לן קרן מזרחית וקרן צפונית מערבית ונמצא שמצר תחילת כל רוח וקשה דקאמר כמין גם כמין שני גמין מיבעי ליה. ועוד קשה כיון דהשתא קמיבעיא ליה אי מהני מה שמצר תחילת כל הרוחות אי הוה כמו שמצר את כולן או לא אם כן מאי תו קמיבעיא ליה בסירוגין מהו היינו הך בעיא ומה שפירש רשב"ם ז"ל דקמיבעיא ליה את"ל כמין גאם לא קנה אלא באלכסון היינו משום דדרך למכור תלם אחד בין ב' שדות וכו' נראה תמוה דמי שיש לו שדה מרובע לאו אורח ארעא שימכור אמצע השדה באלכסון וישייר לעצמו שתי קרנות. ועוד קשה דקאמר לעיל מצר ראובן מזרח ומערב ומצר שמעון צפון ודרום צריך למיכתב ליה מצר ראובן רוחין תרין וכו' הל"ל סתמא מצר ראובן רוחין תרין ומצר שמעון רוחין תרין צריך למיכתב ליה כו' דלפירוש רשב"ם והתוספות דכמין גם ודאי לא קני א"כ כי איכא נמי ראובן מזרח וצפון

ושמעון מערב ודרום צריך נמי למיכתב ליה מצר ראובן רוחין תרין וכו' דלא יפלו' ליה באלכסון. לכך נראה כדפי' ר"י שכתבו התו' דכמין גם מזרח מערב דהיינו מב' רוחות וה"פ סיים לו את הקרנות שלא מצר שום א' מן הרוחות אלא חודי הקרנות בלבד מהו את"ל כיון שלא מצר לו שום רוח לא קנה כמין גם מהו מי אמרינן כיון שמצא לו ב' רוחות כאלו מצא לו כולן דמי או לא את"ל דלא קנה דדוקא בעינן שימצור לו כל ד' רוחות בסיגורין מה שמצר לו כל ד' רוחות אלא שלא מצר רק תחילת כל רוח מי אמרינן כולו דמי או לא ולא קנה אלא בסירוגין. ומה שכתבו התוספות דאם כן אמאי צריך למכתב לעיל מצר ראובן לרוחין תרין אי קני כמין גם יש לומר דאפילו את"ל דכמין גם קני אפילו הכי היכא דאיכא מצר ראובן מזרח ומערב ומצר שמעון צפון ודרום צריך למיכתב ליה מצר ראובן רוחין תרין וכו' דאם לא יכתוב לו אלא מצר ראובן מזרח ומצר שמעון צפון אתי למיפלג ליה באלכסון דמצר ראובן מזרח משמע דמצר ראובן הוא מצד מזרח דוקא ולא במערב וכן מצר שמעון צפון משמע צפון דוקא ולא דרום לאפוקי כשהמצרים הן של ד' אנשים והוא מצר לו שנים כמין גאם איכא למימר שפיר דקנה בריבוע דנתכווין לקצר ולא כתב לו כל המצרים. והשתא ניחא דנקט מצר ראובן מזרח ומערב ומצר שמעון צפון ודרום וכו' לאפוקי מצר ראובן מזרח וצפון ומצר שמעון מערב ודרום איכא למימר דלא בעי למיכתב ליה מצר ראובן רוחין תרין וכו' דאי כמין גאם קני מצי ליה מצר ראובן מזרח וצפון ותו לא א"נ מצר שמעון מערב ודרום ותו לא ונהי דלא מצי למיכתב ליה מצר ראובן מזרח ומצר שמעון דרום דהוה משמע מצר ראובן מזרח ולא צפון ומצר שמעון מערב ולא דרום מ"מ מצי למיכתב מצר ראובן מזרח וצפון או מצר שמעון מערב ודרום ותדע דמספקא ליה כמין גאם אי קני או לא דאי פשיטא ליה דלא קני כמ"ש התוספות א"כ מאי אירי' דנקט מצר ראובן מזרח ומערב וכו' צריך למיכתב ליה וכו' הא אפי' כשהמצרי' הן של ד' אנשים נמי בעי למכתב ליה כולן כיון דכמין גם לא קני וליכא למימר כדפי' רשב"ם ז"ל דהשתא לא מצי למיכתב סתם שדה זו הרי היא בתוך שדות ראובן ושמעון וכו' אבל כשהמצרים הן של ד' אנשים שפיר מצי למיכתב ליה הכי דע"כ צ"ל דלא שייך למכתב שדה זו הרי היא בתוך שדות פלוני וכו' דאל"כ השתא נמי תיקשי הא מצי למכתב ליה שדה זו הרי היא בין שדות ראובן ובין שדות שמעון כמ"ש התו' ומה שתירצו דה"א דקנה באלכסון מקרן לקרן דהוי בין שדות שמעון וראובן בזויות לאו סברא היא למימר הכי שלא נתכווין רק על הזויות לחוד ולא על גוף השדה ותדע דלאו סברא היא דאי לאו הכי המוכר שדה לחבירו ומצר לו כל ד' מצרים נימא דלא קנה אלא תלם אחד ממזרח למערב ותלם אחד מצפון לדרום כמין שתי וערב דמצי למימר

לא נתכוונתי במצרים הללו אלא על רוחב תלם בלבד אלא ודאי כל המצר מצרים סתמא נתכוין להקנות כל אורך המצר הכי נמי הכותב לחבירו שדה שבין שדות ראובן ובין שדות שמעון מסתמא לכל אורך ורוחב השדה נתכוין לומר שהוא בין שדות ראובן ובין שדות שמעון ולא על הזויות בלבד. וכן משמע מדברי הרמב"ם ז"ל שכתב או שסיים לו שני מצרים כמין גאם משמע דשני מצרים יחדיו כמין גאם הן דליכא למימר שסיים לו שני מצרים כל אחד מהן כמין גאם הוא דא"כ הוה ליה לפרש הכי בהדיא ועוד דצורת גאם כיון דשתי רוחות הן לאו מצר אחד מיקרי אלא שני מצרים. ובש"ע סי' רי"ט העתיק לשון הרמב"ם ז"ל שכתב או שסיים לו שני מצרים כמין גאם והגיה שם מהרמ"א ז"ל זה כנגד זה דהיינו כפי' רשב"ם ז"ל ולא נהירא:

ומדשייר במצר בהא שייר נמי בכולהו וא"ת מה ענין זה אל זה וכי בשביל ששייר בהא את המצר שייר נמי בכולהו גוף השדה שאצל המצר והרב ר' יוסף מיגש ז"ל פי' דהא דקאמר רב קנה הכל חוץ ממצר רביעי היינו דעבדינן ליה ארבעה פיסקי כזה:

וקנה לתלתא פיסקי מנייהו בר מפיסקא רביעא' ולפי' אתי שפיר דקאמר ומשייר במצר בהא פי' מגוף השדה שייר נמי בכולהו:

דף סג

סומכוס אמר אין פחות מרביע וכו' פירש רשב"ם זכרונו לברכה והתוספות דסומכוס לטעמא אזיל דאמר ממון המוטל בספק חולקין והכא מספקינן ליה אי פלגא קאמר או רביעית הלוג הלכך נוטל חצייה של פלגא ותימא לפירושו הא דקאמר אין פחות מרביע מה נפשך אי אנותן קאי שאין במשמעות לשונו פחות מרביע הא ליתא שהרי מה שנוטל רביע טעמא משום דמספקינן אי פלגא אי כל שהוא קאמר ואי אבית דין קא דבי דינא לא יהבי ליה פחות מרביעית הא נמי ליתא דאם כן אמאי קאמר אין פחות מרביע משמע דלא יהבינן ליה פחות מרביע אבל טפי מרביע יהבי וזה אינו דהא אין נותנין לו אלא רביע ואם כן ה"ל למימר האומר תנו חלק וכו' סומכוס אומר נותנין לו רביע לחביות שמינית וכו' ואמאי נקט בכולהו אין פחות. ועוד דלפי' צ"ל דאין התנא חושש להזכיר מה שנותן לו יותר מרביע וזה דוחק ועוד דפשט ליה מסומכוס ואי סומכוס לטעמיה אזיל הא לא ק"ל כוותיה אלא כרבנן דפליג עליה כמ"ש התוספות והרי"ף והרא"ש ז"ל. ועוד דקאמר לחביות אין פחות משמינית ופירש רשב"ם משום דחצי הבור צריך לחביות ומספקינן בפלגא דחביות או משהו וכו' אמאי לא מספקינן נמי בכולה חביות ונימא תנו חלק בבור פלגא דבור קאמר ויטול רביע דבור מיהו יש לדחוק דלהכי לא מספקינן

בכולו חביות דא"כ למה הזכיר חלק תנו לפלוני בבור לחביות מיבעי ליה ותדע דלהכי לא פי' רשב"ם ז"ל דרביע הבור צריך לחביות ומספקינן אי כולהו חביות אי משהו קאמר לכך נראה דטעמא דאין פחות מרביע משום דאין דרך בני אדם לומר חלק סתם בפחות מרביע ואפשר (דחלק שלישי או פלגא קאמר מ"מ בפחות מרביעית לא נתכוין לחלק חמישית וששית ויותר לאו חלק סתמא מקרי וכיון דלא נתכוין לפחות מרביע נוטל רביע דהממע"ה ואע"ג דסומכוס קאמר לה וסומכוס אית ליה דממון המוטל בספק חולקין ואם כן יטול רביע וחצי רביע י"ל דלא פליג סומכוס אלא בעומדת באגם שאין מוחזק לא זה ולא זה אבל היכא דמוחזק חד מנייהו מודה סומכוס דהממע"ה כמ"ש התו' בהדיא בפרק השואל בשם רשב"ם ז"ל והכא היורשים או הנותן מוחזקים. וכן הא דקאמר לחביות אין פחות משמינית טעמא נמי משום דיש חביות גדולות מחזיקות שביעית או ששית הבור ויותר מ"מ בפחות מחלק שמינית הבור לאו חביות סתמא מקרי ודייקינן בפחות מלשונו וכן יש לפרש כולן וכן פי' רב אלפס ז"ל ואית דמפרשי שהביא רשב"ם ז"ל. וא"כ האומר סתם תנו חלק לפלוני בנכסי נוטל רביע מנכסיו ודלא כמ"ש בש"ע סימן רנ"ג בהג"ה:

ואהני מתהום ארעא ועד רום רקיע למקני בור ודות ומחילות מה שפירש רשב"ם ז"ל דעד רום רקיע לא מהני מידי כבר הקשו התוספות על דבריו גם מה שפירש ר"י ז"ל נראה קצת דוחק דאמאי לא קאמר ואהני רום רקיע למיקני גג שיש לו מעקה וכו' ומדברי הרמב"ם ז"ל נראה דלאו מחילות שתחת הקרקע קאמר אלא רגילין היו לעשות על מעזיבת הבית חלל ועליו היו עושין מעזיבה שנייה והוא גג ומחילות דהכא היינו החלל שבין המעזיבות למעלה והשתא ניחא דמהני מתהום ארעא למיקני בור ודות ומהני עד רום רקיע למיקני מחילות שלמעלה:

דף סד

אלא מסיפא מכרן לאחר ר' עקיבא אומר וכו' וא"ת למה ליה למתני ארבעה בבי כיון דלא אתי לאשמעי' אלא הא דפליגי אי מוכר בעין יפה מוכר אי לאו לא ליתני אלא רישא קמייתא וליתני בהדיא צריך ליקח לו דרך שהמוכר בעין יפה מוכר דברי רבי עקיבא וכו', ועוד קשה דלעיל בעי למימר דייתורא דרישא בתרייתא אתי לאשמעינן הא דפליגי אי מוכר בעין יפה מוכר אי לאו תיקשי דא"כ סיפא קמייתא למה לי ליתני אלא רישא קמייתא ורישא בתרייתא לאשמעינן דפליגי אי מוכר בעין יפה מוכר אי לאו ותו לא וי"ל דמעיקרא לא הוה תני תנא אלא רישא קמייתא לחודא דלא עלה על דעתו טעמא דדריסה ופריחה אלא טעמא דמוכר בעין יפה או בעין רעה מוכר ולהכי הוה סגי ליה ברישא

קמייתא אלא דבתר הכי חשש התנא שמא יאמרו דפליגי בדריסה ופריחא לכך איצטריך למיתני נמי סיפא קמייתא לאשמעינן פליגי במוכר בעין יפה וכו' ומשנה ראשונה לא זזה ממקומה בתר הכי חשש התנא דאכתי איכא למימר דפליגי בהכי ורבי עקיבא סבר בתר דעתא דלוקח אזלינן וכו' לכך איצטריך למיתני נמי אידך רישא ומשניות הראשונות לא זזו ממקומן ובתר הכי אכתי חשש בהכי דאיכא למימר אשמעינן שדה וקמ"ל בית דתרוייהו צריכי להכי תני נמי סיפא בתרייתא ובבות הראשונות לא זזות ממקומן שכבר היו שגורות בפי התלמידים:

דף סה

האחין שחלקו אין להן דרך זה על זה משום דכל אחד מכר חלקו בעין יפה פי' רשב"ם ז"ל דגבי חיצון לא שייך עין רעה במה שאינו נותן לו את הדרך שהרי אינו מוכר בשדה זו החיצון וקצת קשה דהא במוכר בור ודות לאחר ושייר בית לעצמו אית ליה נמי לרבי עקיבא דא"ב ליקח לו דרך משום דבעין יפה מוכר אע"ג דלא הוי מוכר בבית אלא בבור ודות ועיין מ"ש רבינו נסים ולעיל בפ"ק מ"ש התוספות:

כ"ש חיצון במתנה ופנימי במכר וא"ת כיון דכ"ש הוא ע"כ משום דמתנה עדיף ממכר וא"כ חיצון במכר ופנימי במתנה אמאי סברוה מינה דאין להן דרך זה על זה הא ידעי דמתנה עדיף ממכר וי"ל דהא דקאמר כ"ש חיצון במתנה ופנימי במכר סתמא דש"ס קאמר הכי משום דידע דמתנה עדיף ממכר כדמסיק מדקתני בד"א במכר וכו' אבל הנך דסבור מינה הוה סבירא להו דמכר ומתנה שוין הן והא דאיתמר שניהם במכר שניהם במתנה אין להם דרך זה על זה לאו דוקא אלא חדא מנייהו נקט וה"ה לחיצון במתנה ופנימי במכר או חיצון במכר ופנימי במתנה ולכך קאמר ש"ס דחיצון במתנה ופנימי במכר כ"ש הוא וחיצון במכר ופנימי במתנה יש להן דרך זה על זה:

ולא היא מי לא תנן בד"א במכר פירש רשב"ם ז"ל בד"א דפליגי רבנן ואמרי דצריך לוקח ליקח דרך אבל מוכר אינו צריך משום דבעין רעה מוכר הני מילי מוכר וכו' ותימה דאם כן לא מייתי שום ראייה אליבא דרבי עקיבא דנהי דלרבנן מקבל מתנה עדיף דמאן דיהיב מתנה בעין יפה יהיב ומוכר בעין רעה מוכר אבל לר' עקיבא דאית ליה מוכר נמי בעין יפה מוכר איכא למימר דמכר ומתנה שוין לכך נראה דבד"א לאו אצריך ליקח לו דרך קאי ומדברי חכמים הוא אלא אירשא דמתני' דהתם קאי ודברי הכל הוא דקתני רישא המוכר את השדה וכו' לא מכר את הבור ולא את הגת ולא את השובך וקאמר בד"א דלא מכר כל הני במוכר אבל בנותן מתנה נותן את כולן וכן פירש רשב"ם לקמן והשתא מייתי

ראייה שפיר דמתנה עדיף ממכר דאפי' לר' עקיבא דאית ליה מוכר בעין יפה מוכר ס"ל דהמוכר את השדה לא מכר בור וגת ושובך והנותן מתנה נותן את כולן אלמא דעין יפה דמתנה עדיפא מעין יפה דמכר:

כוורת דבורים ר' אליעזר אומר הרי הוא כקרקע פי' רשב"ם ז"ל אלמא לרבי אליעזר חקקו ולבסוף קבעו כקרקע משוי ליה ובריייתא דלעיל דלא כר' אליעזר היא ומיהו הנך רבנן היא וכן פריך לעיל גבי רבי אליעזר דבית דכרבנן אתיא שפיר ופירושו תמוה מדקאמר מני לא רבי אליעזר ולא רבנן וקאמר עלה הי רבי אליעזר וכו' משמע דברייתא לא מיתוקמ' בכל הנך דמייתי לא כר' אליעזר ולא כרבנן דומיא דמתני' דדף דלא אתי' ברייתא כחד מנייהו והא דלא קאמר הי ר' אליעזר והי רבנן לשון קצרה נקט כדפי' רשב"ם דלקמן נמי קאמר אלא ר' אליעזר דדף ולא קאמר אלא ר' אליעזר ורבנן דדף דהא כרבנן נמי לא אתיא. לכך נראה דכרבנן דבית לא אתיא כמ"ש התוס' וכרבנן דכוורת נמי לא אתיא דלמאי דס"ד דבכוורת מחוברת איירי וטעמא דרבי אליעזר דכקרקע דמי ולרבנן לאו כקרקע דמי דייק שפיר כדדייק לקמן ממתני' דדף והיינו מדלא מפליג בכוורת בין חקקה ולבסוף קבעה ובין קבעה ולבסוף חקקה כדרך שעושין כוורת בעצי היער אלמא דלר' אליעזר בין כך ובין כך כקרקע דמי ולרבנן בין כך ובין כך לאו כקרקע דמי וא"כ לא אתיא לא כרבי אליעזר ולא כרבנן ודחי התם כדאמר ר' אלעזר וכו' דלא חיישינן לחיבור הכוורת ופליג' אי דרשינן היקיש' דיער אי לאו. והא דלא קאמר ש"ס נמי בהא דבית וכוורת מני אי ר' אליעזר אפי' חקקו ולסוף קבעו אי רבנן אפ' קבעו ולבסוף חקקו כדאמר בסמוך אמתני' דדף י"ל דהכי אורחא דש"ס בכולהו דוכתי היכא דאית ליה פירכא על איזה תיובתא או על בעיא לא שביק ש"ס לסיים ולפרש התיובתא או הבעיא עד דשקיל וטרי בריישא באותה פירכ' והדר מפרש לה לתיובתא או לבעיא הכא נמי כי אמר לעיל מני לא רבי אליעזר ולא רבנן רצה לסיים ולפרש דאי רבי אליעזר אפילו חקקו ולבסוף קבעו וכו' כדמסיק אלא דלא שביק ש"ס לסיים ולפרש עד דשקיל וטרי בריישא הי נינהו רבי אליעזר ורבנן ובתר דאשכח להו מסיים ומפרש הקושיא וקאמר אי רבי אליעזר אפי' חקקו וכו' והכי איתא נמי בהגוזל קמא גבי הא דבעי יש שבח סימנים על גבי צמר וכו' וכה"ג אשכחן בכמה דוכתי:

דף סו

ושאני פשוטי כלי עץ דטומאה דרבנן אע"ג דפשוטי כלי עץ דלא חזו למדרס אפילו מדרבנן לא מקבלי טומאה כתבו התו' דיש מפרשים דדף של נחתומין שאני כיון שהוא

משמש את האדם ואת משמשי אדם כדדריש בתורת כהנים וכו' וא"ת כיון דדף של נחתומין שאני משאר פשוטי כלי עץ ומקבל טומאה מדרבנן א"כ רבי יוסי בר חנינא אמאי מוקי לה פלוגתייהו בדף של מתכת דוקא וי"ל דס"ל לרבי יוסי דהא דאמר בת"כ דדבר שהוא משמש אדם ואת משמשי אדם מקבל טומאה דרבנן היינו כשהוא תלוש אבל דף של נחתומין דהכא שהוא מחובר בכותל אם הוא של עץ אינו מקבל טומאה אפילו מדרבנן וכן משמע מדברי הרמב"ם ז"ל בפי' המשנה:

אי הכי אפילו חקקו ולבסוף קבעו נמי פירש רשב"ם ז"ל אי הכי דלרבנן הכל שוה וכו' וגבי שאיבה הוא דאקילו לבטלו אגב קרקע אפילו חקקו ולבסוף קבעו נמי ליבטל אגב קרקע וקשה דאם כן מאי אי הכי הא אפילו אי שאיבה אבורייתא תיקשי נמי אגופא דברייתא דמ"ש קבעו ולבסוף חקקו מחקקו ולבסוף דקעו וע"כ צ"ל כדמשני דחקקו ולבסוף קבעו שאני הואיל ואיכא תורת כלי עליו בתלוש. לכך נראה דהא דמשני ושאני שאיבה דרבנן הכי פירש שאני שאיבה דרבנן גזירה שמא יבטול בכלי או אטו כולו שאוב ובצינור הקבוע בקרקע לא שייכא הך גזירה לכך אינו פוסל ותדע דאי בצינור נמי שייך למיגזר כי בטיל מדרבנן מאי הוי הא מדאורייתא לא בטיל וא"כ אכתי הוה להו למיגזר אלא צ"ל דס"ל דבצינור כיון שקבוע בקרקע לא שייך למיגזר ואע"ג דלא בטיל אינו פוסל לכך פריך א"ה דלא שייך גזירה בצינור הקבוע בקרקע אפי' חקקו ולבסוף קבעו נמי ומשני דכיון דאיכא תורת כלי עליו בתלוש אכתי שייך למיגזר:

דף סז

פתוחות לכאן ולכאן הרי אלו נמכרות עמה כן צריך להיות וכן הוא בתוספתא:

הא דרוב תשמישתייהו לבר איידי דנקט רוב תשמישתייהו לגו נקט נמי רוב תשמישתייהו לבר וה"ה כשתשמישתן שוין נמי אין נמכרות כמה דהממע"ה וכן משמע קצת מדברי הרמב"ם ז"ל שכתב היו פתוחות לכאן ולכאן אם רוב תשמישן עמה נמכרות עמה ואם לאו אינן נמכרות עמה:

ואת היקבים פירשב"ם ז"ל היינו ים החקוקה ועשוי' כעין יקב ולפירושו לא הוי ליה למיתני היקבים בלשון רבים אלא ואת היקב כיון דליכא אלא חדא ועוד דא"כ אמאי תני הנסרים ברישא יקבים הוה ליה למיתני ברישא כיון דהיינו בדעצמו והוא עיקרו של מכר לכך נראה כפירוש הערוך שכתבו התוספות:

שלא נקרא בית הבד אלא על שום קורה דבד הוא מלשון ועשית בדי עצי שטים דהיינו קורה והאומר בית הבד כאומר בית הקורה דמי:

דף סח

הכי גרסינן ברוב ספרים אמר ליה תנינא בית הבד וכל תשמישיו אני מוכר לך הרי כולן מכורין וכן גריס רב אלפס והרא"ש ז"ל וכן משמע מדברי הרב המגיד שעל מה שכתב הרמב"ם ז"ל אמר לו בית הבד וכל תשמישיו אני מוכר לך כולן מכורין כתב הוא ז"ל ברייתא שם וכן הא דתני רבי חייא אין כולן מכורין אבית הבד קאי ולפי זה הא דמסיק רב אשי דלא קני אלא א"כ כתב ליה ואלין מצרנהא אבית הבד דוקא קאי דלא קני החניות שחוצה לה אלא א"כ כתב ליה ואלין מצרנהא אבל גבי מרחץ אם אמר לו בית המרחץ וכל תשמישיו אני מוכר לך קנה הבריכות ובית העצים אע"ג דלא כתב ליה ואלין מצרנהא וכן משמע בהדיא מדברי הרמב"ם ז"ל בפ' כ"ה מהלכות מכירה דגבי בית הבד כתב אמר לו בית הבד וכל תשמישיו אני מוכר לך כלן מכורין פירוש גלגל וקורה ומרצופין דלעיל מני' ואם היו חוצה לה חיות אם מצר לו מצרים החיצונים שלהן קנה ואם לא לא קנה וגבי מרחץ כתב ואם אמר לו מרחץ וכל תשמישיו אני מוכר לך הרי כולן מכורין אעפ"י שהן חוצה לו פי' הבריכות ובית העצים דלעיל מניה ולא כתב נמי גבי מרחץ דלא קנה אלא א"כ מצר לי מצרים החיצונים אלמא דגבי מרחץ קנה אע"ג דלא אמר ליה ואלין מצרנהא וטעמא דמילתא נראה פשוט משום דגבי בית הבד אפי' אם אמר לו הוא וכל מה שבתוכו אכתי לא מכר לו לא את העבירים ולא שקין ולא מרצופין כדקתני לעיל הלכך אפי' אי כתב ליה בית הבד וכל תשמישיו איכא למימר דלא אתי לטפויי אלא הנך כיון דמונחין בתוכו אבל חניות שחוצה לו אכתי לא מכר לו אלא א"כ כתב לו נמי ואלין מצרנהא דאז ע"כ אתי לטפויי נמי חניות אבל גבי בית המרחץ דקתני לעיל בזמן שאמר לו הוא וכל מה שבתוכו הרי כולן מכורין מלבד הבריכות ובית העצים הלכך אם אמר לו בית המרחץ וכל תשמישיו אני מוכר ע"כ אתי לטפויי הבריכות ובית העצים ולכך לא צריך למיכתב ליה ואלין מצרנהא אבל מפי' רשב"ם ז"ל משמע דגריס תנינא בית המרחץ וכל תשמישיו וכו' וכתב דבבית המרחץ נמי צריך למיכתב ואלין מצרנהא וכן כתב הטור ותימא דכיון דגבי מרחץ אם אמר לו הוא וכל מה שבתוכו קנה הכל מלבד הבריכות ובית העצים כי אמר ליה בית המרחץ וכל תשמישיו ע"כ לטפויי הנך קאתי וא"כ למה ליה למיכתב נמי ואלין מצרנהא ועוד דא"כ אמאי נקט רב אשי חזינן אי אמר ליה בית הבד וכל תשמישיו ואלין מצרנהא קני הל"ל סתמא אי אמר ליה איהו וכל תשמישיו ואלין מצרנהא קני מדנקט בית הבד משמע דבבית הבד דוקא בעינן שיאמר לו נמי ואלין מצרנהא אבל בבית המרחץ לא לכך נראה דגירס' רב אלפס והרא"ש ז"ל עיקר וכן יש להורות ומהר"ש מחק בית הבד והגיה בית המרחץ ובחנם מחקו:

שמעון בן אבשלום כתב רשב"ם ז"ל שמעון בן אבטולמוס בפר"ח משום דאבשלום בן דוד רשע הוה ואמרו במסכת יומא ושם רשעים ירקב דלא מסקינן בשמייהו:

מאן דאמר בר מחווניתא כ"ש באגי נראה דבר מחווניתא הוא עבד הממונה להגיד ולאתווי תחומי באגי של מי זה ושל מי זה ולכך מאן דאמר דאפילו הממונה להגיד תחומי באגי מזדבן כ"ש באגי עצמן והשתא ניחא טפי הא דאמר בסמוך אמר תנא קמא באגי מזדבני בר מחווניתא לא מזדבן ואתא רשב"ג למימר וכו':

איפוך כתב רשב"ם ז"ל הכי גרסינן איפוך ר' יהודה אומר סנטור מכור וכו' וכתב עוד הכי נמי מסתברא לא גרסינן בכולה סוגיא משמע דבספרים הוה גרסינן הכי נמי מסתברא ולא הוה גרסינן איפוך וצריך לפרש הסוגיא כמו שפי' התוספות מיהו דוחק הוא לומר דתרי גוני סנטר נינהו דסנטר דרשב"ג גברא הוא ודברי יהודה באגי כיון דתרוייהו איירי במוכר את העיר משמע דחד ענינא הוא ועוד דלפירושם הא דפריך ומי מצית אמרת ר' יהודה כרשב"ג ס"ל לא קאי כלל אהא דמשני ליה דלמאי דס"ד דסנטר דר' יהודא גברא הוא נמי תיקשי ליה הכי לכך נראה דסנטר דרשב"ג ודרבי יהודה חד גוונא נינהו ודוקא אהא דמשני ליה דסנטר דרבי יהודה באגי הוא פריך משום דבאגי ובנותיה חד טעמא אית ליה דלרבנן אינן מכורין משום דחשיבי ולא בטלי אגב העיר ולרשב"ג לא חשיבי ובטלי אבל בר מחווניתי' הא דאינו מכור לרבנן טעמא לאו משום דחשי' הוא אלא משום דכיון דנייד אינו בכלל העיר כדפי' רשב"ם ז"ל ולרשב"ג נייד ולא נייד שוין והשתא פריך שפיר ומי מצית אמרת רבי יהודה כרשב"ג ס"ל אי אמרת בשלמא דסנטר דרבי יהודה גברא הוא ניחא דודאי איכא למימר דסבר לה כוותיה בחדא ופליג עליה בחדא דכיון דסנטר ובנותיה תרי טעמי אית להו שפיר איכא למימר דרבי יהודה טעמא דנייד לית ליה וטעמא דחשיבות אית ליה אלא אי אמרת סנטר באני לא מסתבר למימר דס"ל כוותיה בחדא ופליג עליה בחדא דכיון דטעמא דתרוייהו משום חשיבות לאו סברא היא למימר דס"ל כוותיה ופליג עליה בחד טעמא ודחי דאפילו הכי אמרינן דס"ל כוותיה בחדא ופליגי בחדא דס"ל דבנותיה חשיבי כרבנן באגי לא חשיבי כרבי שמעון בן גמליאל:

דף סט

ולא השומירה העשויה בטיט ואע"ג דמחברא בארעא פי' רשב"ם ז"ל כיון דטוחה בטיט אינה מיטלטלת עוד וחשיבה ויש לה שם בפני עצמה והרי הוא כמוכר את השדה שלא מכר את הבית וכו' ואין זה ראייה דאין הבית עשוי לצורך השדה כלל אבל שומירה שעשויה לצורך שמירת השדה אע"ג דאינה מיטלטלת וחשיבה איכא למימר שנמכרת

עם השדה לכך נראה כגירס' ר"ח דגריס בסיפא ולא את השומירה שאינה עשויה בטיט והשתא ניחא דאינה מכור דאע"ג דמחבר' בארעא כיון דאינה עשויה בטיט הויא כמטלטלת ואין חיבורה חשיב חיבור וכמ"ש התוס' לעיל גבי תנור וכיריים:

ואי לית ליה זבין ליה תרי דיקלי' פי' רבינו שמואל בר מאיר ז"ל שלא יהא מחוס' אמנה וכן כתב הרב רבינו אשר ז"ל כדי לעמוד בדיבורו אבל אינו מחוייב לקנותן דאין אדם מקנה דבר שאינו ברשותו וזה נראה דוחק דלא הוי דומי' דרישא דקאמר אי אית ליה דיקלי יהיב ליה תרי דיקלי ובסמוך נמי קאמר חזינן אי אית ביה דיקלי יהיב ליה דבהנך מחוייב ליתן לו ועוד דא"כ איפכ' מיבעי ליה למימר אי משעבדי פריק ליה תרי דיקלי ואי לית ליה זבין ליה תרי דיקלי דהשת' זו ואין צריך לומר זו קאמר דכיון דאפי' אי לית ליה ברשותו כלל צריך למיזבן ליה לעמוד בדיבורו כי משעבדי דברשותו מיהא נינהו כ"ש דפריק להו מיהו מפי' רשב"ם ז"ל קצת דהוה גריס איפכא שפירש ואי משעבדי תחילה והדר פי' זבין ליה וכו' לכך נראה כגירסת הספרים דגרסי אי אית ביה דיקלי והא דקאמר יהיב ליה תרי דיקלי איידי דנקט זבין ליה תרי דיקלי פריק ליה תרי דיקלי נקט נמי יהיב ליה תרי דיקלי ואתי לאשמעינן דאפי' לית ביה אלא תרי דיקלי המקח קיים דמיעוט רבים שנים וקאמר ואי לית ביה דיקלי זבין ליה תרי דיקלי פי' ואין הלוקח יכול לומר איני לוקח אלא קרקע שיש בו דקלים וכן פירשו הרי"ף והרמב"ם ז"ל הך מילתא וטעמא משום דארעא ודיקלי משמע דקלי' אחרים ומשמע נמי קרקע שיש בו דקלים דבפר' המקבל נקט ש"ס ארעא דחד ודיקלי דחד והתם איירי בדקלים שעליה והא דלא אמר ארעא לחודא לשופרא הוא דאמר הכי דדוקא ארעא בדיקלי אין במשמעתו אלא קרקע שיש בו דקלים אבל ארעא ודיקלי משמע הכי והכי כיון שלא התנה לוקח בהדיא לכך אי לית ביה דיקלי יכול ליתן לו אחרים והדר קאמר ואי משעבדי פריק ליה תרי דיקלי דאע"ג דארעא ודיקלי משמע הכי והכי מ"מ כל היכא דאית ביה דיקלי לא מצי יהיב ליה דקלים אחרים דמסתמא דעתייהו אהנך דיקלי דאית ביה הוה ולכך קאמר דאי משעבדי הנך דיקלי דהאי ארעא לא מצי מוכר למימר הרי לית ליה דיקלי ואתן לך דקלים אחרים אלא פריק ליה תרי דיקלי דאע"ג שהן משועבדים כאית ביה דמי ומסתמא דעתייהו אהנך דיקלי הוה:

דף ע

מאן דאמר נשבע וגובה כולו לית ליה דרב חסדא כתבו התוספות וא"ת אכתי אמאי גובה כולו דניטעון ליתמי נאנסו. וי"ל דמילתא דלא שכיח היא לא טענינן ליתמי וכו' וכן כתב

הטור סימן ק"ח דלא טענינן ליתמי נאנסו מיהו מדברי רב אלפס ז"ל בפ' המקבל משמע דטענינן להו נאנסו שכתב אמר רבא הלכתא נשבע וגובה מחצה דהוא בתורת מלוה אבל פלגא דהוה בתורת פקדון חיישינן שמא נאנס אי נמי דלמא פרעיה וב"י שם כתב נמי וז"ל והר"ן כתב שהרי"ף והרמב"ם חולקים ונראה דסבירא להו דאע"ג דלמאי דס"ד דפליגי בדרב חסדא צריך לומר דלא טענינן להו נאנסו מ"מ לפי המסקנא דכולי עלמא אית להו דרב חסדא שפיר איכא למימר דטענינן להו נאנסו ופליגי בטענת נאנסו כי היכי דפליגי בטענת פרעון דמ"ס אם איתא דנאנסו מימר הוה אמר ומ"ס אימור מלאך המות הוא דאנסיה עוד כתבו התו' ואין להקשות לרבי אבא דאית ליה מתוך שאינו יכול לישבע משלם אמאי פטרינן להו הא מחוייבים שבועה וכו' לפירוש ר"ת שכתבו התוספות לעיל דהך שבוע' דהכא מדרבנן לא קשה מידי דלא אמרינן מתוך שאינו יכול לישבע משלם אלא בשבועה דאורייתא כמו שכתב הטור בסי' מ"ה בשם הרמ"ה:

דף עא

לא הקדיש אלא את חרוב המורכב ואת סדן השקמה לאפוקי בור וגת ושובך לא הקדיש אבל שאר אילנות שבשדה ודאי הקדיש אפי' לר' שמעון דשאר כל האילנות בכלל שדה נינהו כדיליף לעיל מקרא דויקם שדה עפרון מי שצריך לגבול סביב יצאו אלו שאין צריכין וכו' ועוד דאי ס"ל לרבי שמעון דשאר אילנות לא הקדיש א"כ כל שכן דאינן מכורין דהקדש עדיף ממכר וא"כ אמאי לא פליג רבי שמעון אריש דמתני' דקתני לעיל המוכר את השדה מכר את החרוב שאינו מורכב ואת בתולת השקמה והוה ליה לפלוגי ולמימר דאינן מכורין ולפי' זה יש לתמוה דבפ' יש בערכין מייתי לה הך מילתא דר' שמעון ופי' שם רש"י ז"ל ר' שמעון אומר לא הקדיש אילנות שבה אלא חרוב המורכב וסדן השקמה שהן זקנים וגדולים מאד ויונקים משדה הקדש טפי משאר אילנות משמע דס"ל דשאר אילנות לא הקדיש ובלאו הכי נמי פירוש דחוק דמה לי יונקים הרבה מה לי יונקים מעט הא מכל מקום נהנה מן ההקדש:

רבי שמעון דאמר כרבי עקיבא דמוכר בעין יפה מוכר ואין הכי נמי דמצי לוקח למימר עקור אילנך שקיל וזיל קצת תימה דכיון דלמאן דאמר מוכר בעין יפה מוכר מצי לוקח למימר למוכר עקור אילנך א"כ למ"ד מוכר בעין רעה מוכר נמי נימא מוכר ללוקח עקור אילנך ואמאי קתני מתני' הקונה שני אילנות בתוך של חבירו לא קנה קרקע משמע קרקע הוא דלא קני אבל אילנות מיהא אין צריך לעקור:

דף עב

שדה שאינה שדה אחוזה יצתה זו וכו' מדלא כתיב ואם את שדה מקנתו יקדיש לה' אשר לא משדה אחוזתו למה לי אלא אתי לאשמעי' דדוקא שדה מקנתו שאינה שדה אחוזה שקנאה מאחר אבל שדה מקנתו והוא נמי שדה אחוזתו כגון שקנאה מאביו ומת אביו ואח"כ הקדיש דהויא שדה מקנתו כיון שקנאה והוי נמי שדה אחוזתו כיון שקנא' מאביו ומת ואח"כ הקדיש דינה כשדה אחוזה וקא ס"ד דרבי שמעון נמי לא דריש אלא ייתורא דקרא דאשר לא משדה אחוזתו אלא דס"ל בעלמא דאזלינן בתר פדיון לכך סבר דה"ה הקדיש' ואח"כ מת אביו אלמא סבר בתר פדיון אזלינן ומשני דדרי' נמי מ"ם דמשדה אחוזתו ואין להקשות למאי דס"ד דטעמא דר"ש משום דאזיל בעלמא בתר פדיון א"כ קרא דאשר לא משדה אחוזתו למה לי י"ל דאי כתיב ואם את שדה מקנתו יקדיש לה' הוה משמע דבשעת הקדש תליא מילתא דכל שהוא מקדיש שדה מקנתו פודהו בשוויו אע"ג דבשעת פדיון הוי שדה אחוזתו דשאני הכא דגלי קרא לכך איצטריך למיכתב אשר לא משדה אחוזתו לומר שדה שאין ראויה להיות שדה אחוזה וכו':

דף עג

המוכר את הספינה פרק חמישי

מלא חוטא חלא ולא עברי פי' רשב"ם ז"ל אלא רחב חוט איני יכול לצאת מן החול מיהו מדנקט ולא עברי בוי"ו ולא קאמר מלא חוטא חלא לא עברי משמע דלאו כל רוחב החול שעל שפת הים שם גבול לים אלא כמלא רוחב חוט בלבד והיינו דקאמר מלא חוטא חלא ולא עברי כלומר שאין ברוחב הגבול כי אם מלא חוט ואפ"ה לא עברי ונראה דשיעור רוחב חוט של חול הזה רמז הוא לישראל שנמשלין לחול שעל שפת הים ומקיימין מצות ציצית שיש בה חוט של תכלת כי זה המצוה חומה היא סביב הים שלא יצא וישטוף את העולם והטעם נראה לפי שתכלת דומה לים כדאיתא בפ' כיסוי הדם לכך כשהקב"ה רואה את גלי הים שמגביהין את עצמן לצאת ולשטוף את העולם הוא זוכר במצות תכלת של ציצית שדומה לים וגומר בהן שלא יצאו וכי האי גונא איתי' במדרש הביאו ב"י בטור א"ח סי' ח' הרוקח והמים להם חומה שהכריז גבריאל למים שאחריהם הזהרו שעתידין להשליך כנף ציצית לאחריהם משמע דמצות ציצית גרם לו לים שעמד כחומה ולא יצא והיינו ע"י חוט של תכלת שבה שדומה לים דכיון דדומה לים ויוצא מן חלזון הבא מן הים מסתלק חרון אפו של מקום וזעפו של ים ע"י מצוה זו:

שנאמר האותי לא תיראו נאם ה' אסיפא דקרא סמיך סיפא דקרא והמו גליו ולא יעברונהו משמע דגלי הים הומים וקוראים זה אל זה להחריב העולם ואינן יכולים לעבור את הגבול אשר שם להם:

הכי גרסינן לדידי חזי לי אורזילא דראימ' בר יומא דהוה וכו' וכן הוא בזבחים וכן גריס הערוך:

וחרוב מיניה שיתין מחוזי ואכלו מיניה שיתין מחוזי ומלחו מיניה שיתין מחוזי הכי אורחא דש"ס כל היכא דבעי למינקט מספר גדול נקט שיתין כדאיתא בפ' הפועלים שיתין נמטי שיתין משיכלי דמא שיתין מיני לפדא שיתין עבדי וכו' ובסמוך נמי קאמר מסגי שיתין פרסי וכן שיתין רהוטי רהוט שיתין תיכלי מטו לגברא ועוד הרבה וטעמא נר' לפי שכל דבר בטל בס' דהכי ילפינן מזרוע בשלה והיינו דאיתא בפסחים מצרים אחד ששים בכוש וכוש אחד ששים בעולם ועולם א' ששים בגן וכו' כלומר דכוש גדול כל כך עד שמצרים בטל לגביה והעולם גדול כל כך עד דכוש בטל לגביה כדבר הבטל בששים וכן כולן דקחשיב התם והיינו דאיתא נמי פרק הרואה חמשה אחד ששים אש אחד ששים לגיהנם דבש א' ששים למן וכו' כלומר מתיקת הדבש אע"ג דמתיקתו רב אפ"ה בטל הוא לגבי מתיקות המן ואינו נחשב לכלום וכן חום אש שלנו אע"ג דחום גדול הוא בטל לגבי חום אש של גיהנם ולהכי נקט שהן אחד ששים דכל דבר בטל בששים. ולכך נקט הכא דחרוב מיניה שיתין מחוזי כלומר שכל כך הרבה כרכים נחרבו מיניה עד דכרך אחד אע"ג דגדול הוא הוה בטל לגבייהו דהנך כרכים שנחרבו מיניה וכן כל כך הרבה כרכים אכלו מיניה עד דכרך אחד הוה בטל לגבייהו אף על גב דהא נמי מילתא דתמיה הוה שיתפרנסו כל אנשי הכרך מדג אחד וכן בסמוך קאמר דמסגיא שיתין פרסי כלומר דמסגיא כל כך הרבה פרסאות עד דפרסה חדא בטל לגבייהו אע"ג דחד פרסה נמי מהלך רב הוא בשיעורא כדמיחם קומקומא דמיא וכן יש לפרשו בכולהו דוכתי:

וירשיה ברקיע כמו נבנה לנו עיר ומגדל וראשו בשמים ערים גדולות ובצורות בשמים כלומר גבוה מאוד:

דף עד

ועייל טייעא תותא ברכיה לאו שהיו שוכבין שם במדבר על פני הארץ דהא במדרש קאמר שהיו חופרין קברים לעצמן ונכנסין שם ועוד דאם כן היה יורד עליהם הגשם והשלג מן השמים אלא נראה שהיו עושין לעצמן מערות גדולות כדרך שעושין למתים ושכבו שם ורבה וההוא טייעא נכנסו במערה ושם עייל טייעא תותי בירכא דחד מינייהו:

עכשיו שנשבעתי מי מפר לי נקט לשון הפרה ולא נקט לשון התרה אף על גב דק"ל דבעל בלשון הפרה וחכם בלשון התרה יש לומר דהוא יתברך שמו לגבי צדיק וחכם כביכול כאשה לגבי בעלה דמיא דלהכי נקרא משה רבינו וכמה נביאים איש האלהים לפי שהוא יתברך גוזר גזירה והצדיק מבטלה בזכותו ותפילתו וכמו אשה שהבעל מפר נדריה ודבריה וכן דרשו חז"ל מושל באדם צדיק מושל יראת אלהים מי מושל בי צדיק וגבי אשה נמי כתיב והוא ימשול בך ולכך קאמר דהוה ליה למימר מופר לך:

מה עשה סירס את הזכר פי' רשב"ם ז"ל שלא יזקק לשאר דגים ואי אפשר לומר כן מדפריך בסמוך התם נמי ליסרסיה לזכר ולצננה לנקבה ומשני דגים פריצי וצריך לומר דכיון דפריצי אכתי איכא למיחש שמא יזקק לויתן זכר עם לויתן נקבה קאמר לפי שלא נסתרס ממש אלא שניטלה ממנו תאותו כמו צינון דנקבה אלא דגבי זכר שייך לשון סירוס וגבי נקבה לשון צינון דליכא למימר דכיון דפריצי איכא למיחש שיזקקו לה שאר דגים קאמר דאם כן מאי פריך בתר הכי וליעבד איפכא פי' שיצנן הנקבה ויהרוג את הזכר והא לא מצי למיעבד הכי כיון דאיכא למיחש שיזקקו לה שאר דגים ואין לפרש דהא דפריך וליעבד איפכא היינו שיסרס הנקבה ויהרוג הזכר דתו ליכא למיחש לשאר דגים חדא דצינון וסירוס נראה דחד מילתא נינהו כדפי' ועוד דאי סירוס מילתא אחריתי הוא ושייך נמי גבי נקבה א"כ תיקשי לפי המסקנא אמאי לא סירס תרוייהו הזכר והנקבה דתו ליכא למיחש למידי אלא ודאי ליעבד איפכא דקאמר היינו שיצנן הנקבה ויהרוג הזכר דלשאר דגים לא חיישינן שיזקקו לה, א"כ הא דמשני דגים פריצי ע"כ היינו דחיישינן שיזקק לויתן זכר עם לויתן נקבה קאמר אלמא דאף על גב דנסתרס הזכר אי לאו דהרג הנקבה אכתי הוה מצי ליזקק לה ואי כפי' רשב"ם דלכך סרסי שלא יזקק לשאר דגים א"כ כי סרסו מאי הוי הא אכתי מצי ליזקק להם אלא ודאי לשאר דגים לא חיישינן כלל בין בזכר בין בנקבה וצריך לומר דמה שסירס הזכר כדי דלא ליהוי ליה צער תאוה כלשון שני שפירש רשב"ם ז"ל ומצינו לשון סירוס אע"ג שאינו נוטל בלי הזרע כדאמרינן בסוף פ' שמנה שרצים הרוצה לסרס תרנגול יטול כרבלתו והוא מסתרס מאליו:

כיון דכתיב לויתן זה יצרת לשחק בו בהדי נקבה לאו אורח ארעא מיהו פשטא דקרא בו בים קאמר וארישא דקרא קאי דכתיב ברישא זה הים גדול ורחב ידים שם רמש ואין מספר על זה קאמר לויתן זה יצרת לשחק בו פי' בים:

מיד בעט בו והרגו וא"ת כי הרגו מאי תקנתא הוה אכתי כל מימות שבעולם להיכן אזלי ויש לומר דבשמות רבה פרשת ט"ו מפורש הענין והכי איתא התם בשעה שאמר הקב"ה ותראה היבשה אמרו המים הרי העולם אנו מלאים ועד עכשיו צר לנו להיכן אנו

הולכין בעט הקב"ה באוקינוס והרגו שנאמר בכחו רגע הים ובתבונתו מחץ רהב ולמה הרג אותן שהבית שמחזיק מאה חיים מחזיק אלף מתים ולכך נקרא אוקינוס ים המות ועתיד הקדוש ברוך הוא לרפאותו שנאמר אל הימה המצאים ונרפאו המים:

דף עה

עתיד הקב"ה לעשות סעודה לצדיקים מבשרו של לויתן וכו' הסעודה תהיה בעדן גן אלהים שמה יאכלו חכמים הצדיקים לפני האלהים מגופו של לויתן דהיינו בשרו שהוא אור צח אור בהיר יותר מעורו אבל הסוחרים בעלי מעשים טובים אשר החזיקו בלומדי תורה לא יזכו למדריגה הגדולה הזאת לאכול מבשר לויתן לפני האלהים בגן עדן אבל יזכו לאכול ממנו בשוק ירושלים של עולם הבא דהיינו מה שישאירו תלמידים חכמים מסעודתן יחלקו תלמידים חכמים המותר ההוא בין הסוחרים אשר החזיקו בלומדי תורה ויאכלו חלקם בשוק ירושלים של עה"ב והיינו דקאמר והשאר חולקין אותו ועושין בו סחורה בשוק ירושלים לפי שדרך הסוחרים כך הוא לפעמים מקבלין דמי הסחורה מיד על מנת להעמיד הסחורה ללוקח לזמן יריד פלוני ככה הסוחרים שהחזיקו בלומדי תורה והוציאו ממונם בעה"ז על מנת לקבל שכרן בעה"ב עם תלמידים חכמים צריכין ת"ח להעמיד ולהשלים להם סחורתן משכר העה"ב ויחלקו להם ממותר בשר לויתן לכך קאמר ועושין בו סחורה מיהו עיקר הסעודה לתלמידים חכמים דוקא הוא כמו שאמר בהדיא ואין חברים אלא תלמידי חכמים והא דאמרינן המטיל מלאי לכיס של ת"ח זוכה ויושב בישיבה של מעלה מטיל מלאי שאני שעיקר לימודו של ת"ח על ידו הוא והוה ליה כישששכר, וזבולון שעשו שותפות בהדי הדדי לכך אוכלין חלק כחלק אבל מסייע בעלמא לא יזכה לסעודה גופה כי אם אל הנותר ממנה וראיה לדברינו מהא דאיתא בירושלמי דמסכת מגילה אנטונינוס אמר לרבי מוכלוי את מלויתן לעלמא דאתי מדלא קאמר ליה מי אכילנא מלויתן ואמר ליה מוכלני את משמע כדפירשתי דידע הוה אנטונינוס דלא יזכה למדריגה הגדולה הזאת להיות מאוכלי לויתן על הסעודה עצמה דלא יזכו בה אלא תלמידי חכמים העוסקים בתורה ואיהו לאו ת"ח הוה אלא מסייע לתלמידי חכמים הוה כדאיתא בפרק קמא דע"א דעביד לטבריא קלניא והוה משדר ליה לרבי מטרתא דדהבא כל יומא לכך קאמר ליה מוכלני את מלויתן פי' מי תאכילני אתה מן המותר ממה שישאיר מחלקך לעלמא דאתי בשכר מה שאני מסייע לך ללמוד תורה: **אוי** לה לאותה בושה אוי לה לאותה כלימה כלומר כמה גדולה תהיה אותה בושה דאף על גב דזה צדיק וזה צדיק זה זכה לחופה וזה זכה לחופה אפ"ה מדריגות החופות רחוקות

זו מזו כל כך במעלה עד שהאחד נכוה מחופתו של חבירו וזהו בושה גדולה מאד לאפוקי אם היו מדריגות החופות קרובות זו לזו במעלה לא היתה אז הבושה כל כך גדולה אבל השתא אוי לאותה הבושה כיוצא בדבר אתה אומר ונתתה מהודך וכו' דהתם נמי כמה גדולה הבושה דאף על גב דזה נביא ומלך וזה נביא ומלך זה זכה לקרני הוד וזה זכה לקרני הוד אפילו הכי היו מדריגות קרני ההוד רחוקות זו מזו כל כך במעלה עד שזה היה דומה לחמה וזה ללבנה שהוא כיתרון האור מן החושך:

פני משה כפני חמה פני יהושע כפני לבנה אוי לה לאותה בושה קצת תימא וכי בזו בלבד היה משה גדול מיהושע והלא כמה מעלות טובות היו לו למשה שלא היו ביהושע שנאמר ולא קם נביא עוד בישראל כמשה אשר ידעו ה' פנים אל פנים ולא אמרו עליהן אוי לאותה בושה כו' וי"ל דקרני הוד של משה ויהושע עיקר גדול היה להנהיג בהן את ישראל שעל ידי קרני ההוד יכולין לסבול כל אחד ואחד מישראל לפי דעתו לפי שקרני הוד של משה משל ישראל היו מאותן כתרי הוד שנתקשרו להן לישראל בסיני כשהקדימו נעשה לנשמע כדאיתא בפ' רבי עקיבא בשעה שהקדימו ישראל נעשה לנשמע באו ששים ריבוא של מלאכי השרת לכל אחד מישראל קשרו לו שני כתרים אחד כנגד נעשה ואחד כנגד נשמע וכיון שחטאו ישראל ירדו ק"כ רבוא מלאכי חבלה ופרקום שנאמר ויתנצלו בני ישראל את עדים מהר חורב אמר רבי יוחנן וכולן זכה משה ונטלן דסמיך ליה ומשה יקח את האהל וכתב שם רש"י ז"ל וכן כתבו התוספות שם דשתי כתרים של הוד היו לפיכך כשנטלן משה קרן עור פניו וכיון דמשה נטל מכל אחד מישראל כתרי הוד שלו שהוא אור בהיר אור השכל וזיו דעתו לכך היתה יכולת בידו לסבול כל אחד מישראל ולכוין את דעתו לפי שנשמתו ואור פניו היתה כלולה מכל ישראל ע"י זיו הוד שלהן ולהכי היה משה ככל ישראל. ובזה ניחא מה שצוה הקב"ה למשה שיתן מהודו על יהושע שנאמר ויאמר ה' אל משה קח לך את יהושע בן נון וגו' ונתת מהודך עליו ולא האציל עליו מהוד זיו שכינתו אלא משום דברישא דקרא כתיב ויאמר משה אל ה' לאמר יפקוד ה' אלהי הרוחות לכל בשר איש על העדה ופי' רש"י ז"ל שם אלהי הרוחות למה נאמר אמר לפניו רבש"ע גלוי לפניך דעתו של כל א' וא' ואינן דומין זה לזה מנה עליהן מנהיג שיהא סובל כל אחד ואחד לפי דעתו כלומר צריך אתה למנות עליהן איש כמוני היום שיכיר דעת של כל אחד ואחד וינהיגו לפי דעתו לזה השיב לו הקב"ה קח לך את יהושע ונתת מהודך עליו דכיון דקרני הוד שלך מכל ישראל הוא בא ועל ידי כן אתה מכיר דעתו של כל אחד ואחד כשתתן מקרני הוד שלך על יהושע גם הוא ידע ויכיר דעתו של כל אחד ואחד על ידי כן וזהו שאמר הכתוב ונתת

מהודך עליו למען ישמעו כל עדת בני ישראל שעל ידי שיכוין דעתן ישמעו לו. ונראה כי זהו נמי טעם דגבי שבעים זקנים שנתמנו עם משה להנהיג ולשאת במשא העם כתיב וירדתי ודברתי עמך שם ואצלתי מן הרוח אשר עליך ושמתי עליהם לכך האציל עליהם מרוחו של משה לפי שמנהיגן של ישראל צריך שיהא היכולת בידו לכוין דעתו של כל אחד מישראל כמו שאמר משה יפקוד ה' אלהי הרוחות לכל בשר וכיון דרוחו של משה היתה כלולה מכל ישראל לכך כשהאציל ממנו על הזקנים גם המה ידעו לסבול דעת כל אחד והשתא ניחא מה שאמרו אוי לאותה בושה כו' דכיון דפני משה כפני חמה הוה ופני יהושע כפני לבנה ולא זכה יהושע לקבל כל הוד הכתרים שהיו להן לישראל מהר סיני אלא חלק מהם נמצא שלא היתה היכולת בידו כל כך לכוון דעתו של כל אחד ואחד מישראל כמשה רבו ולא היה ראוי להנהיג את ישראל כמשה רבו לכך אמרו עליו אוי לה לאותה בושה וכלימה:

דף עו

אלא דרב ושמואל איכא בינייהו דרבי נתן סבר לה כשמואל דכי היכי דבעי קנין חשוב באותיות טפי מתנא קמא הכי נמי בספינה כמו שכתבו התוספות ולהכי נקט לספינה ואותיות בחד בבא ולא תני להו מילי מילי ספינה במשיכה ואותיות בשטר לאשמעינן דבעי קנין חשוב בספינה דומיא דאותיות:

הא לא כתב ליה הכי לא קנה פי' רשב"ם ז"ל אלא מסר לו בלא שטר אחר לא קני כרבנן ודבריו תמוהים מדקאמר רב אשי אמריתא לשמעתא קמיה דרב כהנא ואמרי ליה טעמא דכתב ליה כו' משמע דדוקא אמילתא דרב פפא פריך ולפירושו תיקשי ארבנן גופייהו דאמרי לעיל עד שיכתוב וימסור טעמא דכתב ליה הא לא כתב ליה לא קני וכי לצור כו'. ועוד דמאי פריך וכי לצור על פי צלוחיתו הוא צריך דלמא טעמייהו דרבנן משום דאותיות מילי נינהו, ואין גופן ממון לכך בעו קנין חשוב טפי משאר דברים דהיינו כתיבה ומסירה ולישנא נמי לא משמע כפירושו מדקאמר טעמא דכתב ליה הכי הא לא כתב ליה הכי ולא קאמר טעמא דכתב ליה הא לא כתב ליה לכך נראה דרב פפא לפרושי מילתא דרבנן אתי דאמרי עד שיכתוב וימסור וקמ"ל רב פפא דצריך למיכתב ליה קני לך איהו וכל שיעבודא דאית ביה אבל אי כתב ליה קני לך איהו בלבד ולא כתב ליה וכל שיעבודא דאית ביה לא מהניא והיינו דפריך עליה רב אשי טעמא דכתב ליה הכי פי' שכתב ליה בהדיא וכל שיעבודא דאית ביה הא לא כתב הכי אלא כתב ליה קני לך איהו בלבד לא קני השיעבוד ואמאי וכי לצור על פי צלוחתו כתב ליה וכי האי גונא כתב

רש"י ז"ל בפ' שני דקידושין גבי הא דקאמר התם ואיבעית אימא דכ"ע לית להו דרבי והכא בדרב פפא קמיפלגי. דאמר רב פפא האי מאן דזבין שטרא לחבריה צריך למיכתב ליה קני לך איהו וכל שיעבודיה ופי' שם ואיבעית אימא דכולי עלמא לית להו דרבי והכא כשמסר וכתב מיירי אלא שכתב ליה קני לך הוא השטר ולא כתב לה קני לך כל שיעבוד דאית ביה. ור"ת ור"י ז"ל נראה דסבירא להו נמי כדפירשתי דאי כפי' רשב"ם א"כ צריך לומר דרב אשי כרבי ס"ל וא"כ לר"ת ור"י דגרסי לקמן במילתא דאמימר אין אותיות נקנות במסירה כרבנן ועליה קאי רב אשי ואמר דסברא נמי הכי הוא תיקשי דרב אשי אדרב אשי מיהו מהרש"ל כתב דלר"ת ור"י גרסינן לעיל אמר לי טעמא וכו' ואמרי ליה אין לצור ולצור וכן משמע ממה שכתב התוס' בשם רשב"א ז"ל דאין להביא ראיה דסבר רב פפא דאין אותיות נקנות במסירה דדלמא סבר רב פפא דצריך להביא ראיה ולהכי צריך לכתוב כו' וא"כ מאי דייק טעמא דכתב ליה הכי הא לא כתב ליה הכי לא קני וכי לצור כו' דלמא הא דבעי למיכתב ליה כי היכי דליהוי ליה ראיה הוא ולא משום דאין נקנה במסירה אלא צריך לומר כדפי' והשתא דייק שפיר טעמא דכתב ליה וכל שיעבודא הא לא כתב ליה אלא קני לך איהו בלבד לא קני השעבוד ואכתי צריך להביא ראייה וכי לצור על פי צלוחיתו הוא צריך:

דף עז

ולא והאמר רבה בר יצחק אמר רב וכו' וקס"ד דאגב נמי קנין גרוע הוא וכמילי דמיא ואפ"ה קונין שטר על ידו אלמא דמילי במילי מיקני ומשני אגב שאני דלאו קנין גרוע הוא ועדיף ממילי דהא מטבע דלא נקני בחליפין וכו' וכי האי גונא כתבו התוספות מיהו מה שכתבו דאכתי קשה דהיכי מוכח מהכא דמיקני מילי במילי דהכא לא חזינן דמיקני אלא לענין שטר מכר הכתוב בשם מוכר דלוקח אבל מוכר שטר שיש לו על אחרים לעולם לא מיקני במילי י"ל דדייק שפיר דכיון דאמר רב הונא דזו היא ששנינו נכסים שאין להם אחריות וכו' אלמא סבירא ליה דשטרות בכלל נכסים דמתניתין נינהו וכיון דמתני' סתמא קתני נכסים שיש להן אחריות נקנין כו' משמע דבכולהו שטרי איירי מתניתין אפילו במוכר שטר שיש לו על אחרים מיהו ממתני' לחוד לא מצי פריך דאיכא למימר דשטרות כיון דלאו גופן ממון לאו בכלל נכסים נינהו אבל השתא דשמעינן מדרב הונא דנכסים דמתני' בשטרות נמי איירי אם כן פשיטא דבכל שטרות איירי כיון דמתניתין נכסים שאין להם אחריות סתמא קתני מה לי שטר מכר הכתוב בשם מוכר ללוקח מה לי מוכר שטר חוב שיש לו על אחרים אי שטרי בכלל נכסים נינהו כולהו שטרי אקרי נכסי:

ורב חייא בר אבין אמר רב הונא שלשה שטרות שלא הגיעו ליד בעליהן הן וחלקין זה מזה בדיניהן חד מנייהו חוזר בשטר ואינו חוזר בשדה וחד מנייהו חוזר בין בשטר בין בשדה וחד מנייהו אינו חוזר לא בשטר ולא בשדה שאם קדם מוכר וכתב את השטר וכו' כיון שהחזיק זה בקרקע נקנה לו השטר בכל מקום שהוא:

דף עח

וכי תימא ביטול מקח לרבנן לית להו פירש רשב"ם ז"ל דרבנן לית להו לא החזרת אונאה בשתות ולא ביטול מקח ביתר משתות אלא בכל ענין קנה ולא יחזיר לו כלום שאין לנו לכופו בבית דין לכך אם אינו רוצה לצאת ידי שמים ותימה לומר כן דמאי שנא לאו דאונאה מלאו דרבית וגזילה וגניבה דבכולהו קיימא לן דצריך להשיב ובית דין כופין על כך דכמה סתם משניות איתנהו בפרק הזהב דקתני בהו דחייב להחזיר אונאה ואין סברא לומר דכולהו רבי יהודה נינהו ולא רבנן ועוד דבכמה מילי דהתם פליג רבי יהודה משמע דשאר מילי דלא פליג דברי הכל היא ורב אלפס ז"ל גריס הכי וכי תימא כי האי גונא קא סברי רבנן לא הוי אונאה והתנן רבי יהודה אומר וכו' וכן כתב הרא"ש ז"ל ונראה דהכי פירושו משום דלאו בכל מילי שייך אונאה וביטול מקח כדתנן בפרק הזהב אלו דברים שאין להן אונאה העבדים והשטרות והקרקעות וההקדישות וקתני עלה התם בברייתא רבי יהודה אומר אף המוכר ספר תורה אין לו אונאה לפי שאין קץ לדמיה בהמה ומרגליות אין להן אונאה מפני שאדם רוצה לזווגן תניא רבי יהודה בן בתירא אומר אף המוכר סוס וסייף וחטיטום במלחמה אין להן אונאה מפני שיש בהן חיי נפש וכיון דלאו בכל מילי שייך אונאה איכא למימר דלמא גבי צמד נמי איכא שום טעם דלא שייך ביה אונאה כי היכי דאיכא טעמא גבי ס"ת ובההה ומרגליות וסוס וסייף וכו' ולכך קאמר וכי תימא כי האי גונא פירש גבי צמד קסברי רבנן דלא הוי אונאה כדפירשתי דאיכא שום טעמא בצמד כי היכי דאיכא בשאר מילי דהתם והתנן רבי יהודה המוכר ס"ת כו' אמרו לו לא אמרו אלא את אלו אלמא סבירא ליה דשאר כולהו מילי יש להם אונאה והשתא אתי שפיר דפריך מסיפא דמתניתין ולא פריך מרישא דקתני אלו דברים שאין להן אונאה העבדים והשטרות וכו' מכלל דשאר דברים יש להן אונאה כמו שכתבו התוספות משום דברישא איכא למימר דלא חשיב אלא הנך מילי דאין להן אונאה מן התורה דכל הנך דחשיב התם ברישא העבדים והשטרות והקרקעית וההקדישות כולהו יליף התם בש"ס מקראי דלית להו אונאה ואם כן איכא למימר דאיכא נמי קצת דברים דלית להו אונאה מדרבנן היכא דאיכא טעם בדבר כגון הנך דמפרש התם וכיוצא בהן

לכך פריך מסיפא דקתני בהדיא אמרו לו לא אמרו אלא את אלו משמע דבל שאר דברים יש להן אונאה ואפילו מדרבנן דהא ס"ת בהמה ומרגליות דקאמר רבי יהודה דאין להן אונאה לאו מקרא יליף להו אלא מדרבנן קאמרו עליה פליגי רבנן ואמרו לו לא אמרו אלא את אלו משמע דלא משכחת לה מידי דלית ליה אונאה אלא הנך ואפילו מדרבנן

ואמאי קרי ליה סיח שמהלך אחר סיחה נאה בכמה דוכתי קרי ליה סיח ולא יהיב ש"ס טעמא ואמאי קרי ליה הכי ועוד מדקאמר בתר שינויא דרב פפא ואמאי קרי ליה סיח משמע דלאו אמתניתין קאמר הכי אלא אשנויא דרב פפא קאי לכך נראה דהוי כאלו אמר והשתא ניחא מאי דקרי ליה סיח פי' ולא נקט המוכר את החמור מכר את בנה כדנקט גבי פרה לא מכר את בנה משום דבנה בין גדול בין קטן במשמע וכיון דמתניתין באמר ליה חמור מניקה איירי אם כן סבירא ליה דהמוכר את החמור לא מכר את בנה אלא אם כן כשהוא קטן ויונק עדיין אבל גדול לא ולהכי ניחא דנקט לשון סיח לאשמעינן דדוקא בקטן קאמר דחמור קטן כל זמן שהוא יונק קרי סיח לפי שמהלך אחר סיחה נאה אבל גדול צריך מרדע ומה שהוסיף מלת נאה איידי דנקט לקמן בעייר זה שמהלך אחר סיחה נאה והתם נו"ן דסיחון דריש שהוא נוטריקון נאה

להבה מקרית סיחון מקרית צדיקים שנקראו שיחין מדשני קרא מעיר לקרית דריש הכי דמעיקרא כתיב עיר סיחון וכאן אמר קרית סיחון אלא עיר סיחון קאי ארשעים שמשימין עצמן כעייר זה שמתפתין ביצרן וכאן דכתיב קרית סיחון דריש לה אצדיקים אף על גב דבתרוייהו לשון סיחון כתיב

דף עט

עד שתבא אש שאינה צריכה ניפוח היינו יסוד האש שהוא הגיהנם כמו שכתב הראב"ד ז"ל בהקדמתו לספר יצירה שנשמותיהן של רשעים לאחר מיתתן נדבקות באש היסודי דלהכי כתיב ואת נפש אויביך יקלענה בתוך כף הקלע לפי שאש היסודי הולך וסובב תמיד עם הגלגל כדמות כף הקלע עכ"ל ונראה דלהכי קרי ליה אש שאינה צריכה ניפוח דכיון שהולך וסובב תמיד מתלהב האש מעצמו ואין צריך ניפוח והיינו דקאמר עד שתדאיב נשמתן לפי שנשמותיהן של רשעים נדבקות באש היסודי כמו שכתב הראב"ד ז"ל

כל הפורש מדברי תורה אש אוכלתו פי' האש שולט בנשמתו ומכלה אותה כשיורדות לגיהנם לפי שהנשמות יורדות בההוא עלמא לנהר דינור לרחוץ ולהעביר מהם כתם חלודת העונות כדאיתא בזוהר פרשת ויקהל מההיא זיעה דחיות איתעביד נהר דינור

ונשמתין כדסלקין אתסחיון בההוא נהר דינור וסלקין לקורבנא ולא אתוקדון אלא אתסחיין תא חזי מסלמנדרא דעבדין מינה לבושא ומיהו דאיהו מנורא כו' ונראה דהיינו דאיתא בפרק ג' דחגיגה תלמידים חכמים אין אור של גיהנם שולטת בהן ק"ו מסלמנדרא ומה סלמנדרא שהוא תולדת האש כו' תלמידי חכמים שגופן אש דכתיב הלא כה דברי כאש נאום ה' על אחת כמה וכמה מדלא קאמר תלמידי חכמים אין יורדין לגיהנם משמע דיורדין שם דסלקין לנהר דינור אלא שאין האור שולטת בהן שאין כח באש ההוא לאכול ולשרוף נשמותיהן כיון שנשמותיהן גופן של אש הן על ידי האש התורה הנדבקת בנשמותיהן ולכך קאמר אין אור של גיהנם שולטת בהן והיינו דקאמר הכא כל הפורש מדברי תורה אש אוכלתו פירש כאשר נשמתו יורדת לרחוץ בגיהנם מכתמי העונות אז האש שולטת בו ואוכלת ומקללת את הנשמה

כגון שהקדיש בור סתם ורבי אלעזר בר שמעון סבר לה כאבוה וא"ת תינח בור אלא שובך מאי איכא למימר במאי פליגי וי"ל דבשובך נמי פליגי כהאי גונא כגון שהקדיש שובך סתם ורבי אלעזר סבר כאבוה דאמר דנין דין גבוה מדין הדיוט מה דין הדיוט וכו' ואף על גב דתנן מכר שובך מכר יונים י"ל נמי דמתניתין יחידאה היא פי' רבי נתן היא דכי היכי דפליגי תנא קמא ורבי נתן בבור הכי נמי פליגי בשובך אלא דברייתא חדא מנייהו נקט וכן כתב נמוקי יוסף ז"ל אבל תימא כיון דעל כרחין סבירא ליה לתנא קמא דרבי נתן דמכר שובך לא מכר יונים אם כן אמאי כתב הרמב"ם ז"ל בפרק כ"ז מהלכות מכירה דמכר שובך מכר את היונים וכן כתב בשו"ע סימן ר"כ והיינו כסתם מתניתין ולא כת"ק דברייתא והא סבירא ליה להרמב"ם ז"ל דמדקאמר רבא מתניתין יחידאה היא לית הלכתא כוותיה דמתניתין אלא כתנא קמא דברייתא וכן כתב רב אלפס ז"ל בהדיא ולהכי כתב הרמב"ם ז"ל שם דהמוכר את הבור לא מכר את מימיו והיינו כתנא קמא דרבי נתן ואם כן גבי שובך נמי הל"ל דמכר שובך לא מכר את היונים כתנא קמא דרבי נתן ושמא י"ל דדוקא בבור לית הלכתא כוותיה דמתניתין מדנקט רבא לישנא דמתניתין יחידאה היא ולא קאמר הא מני רבי נתן הוא אבל בשובך נהי דלא מיתוקמא מתניתין אלא כרבי נתן מכל מקום כיון דלא נקט רבא גבי שובך דמתניתין יחידאה היא איכא למימר דבשובך הלכתא כסתם מתני' אף ע"ג דאתיא כרבי נתן

דף פ

מאי שנא אמה דמצטוותא אברתא ואזוגא דשבקינן לה פירש רשב"ם ז"ל ואזוגא הוא הזכר בן זוגא ופירושו תמוה דאם כן הל"ל ואבן זוגא ועוד דאם כן הוה ליה למימר

ואזוגה בה"א דהוה משמע בן זוג שלה דהיינו של האם ועוד דאי בזכר בן זונה מיירי לא הל"ל לישנא דשבקינן לה דמתניתין לא קאמר דאנן שבקינן לה הזכר בן זוגה ועוד דא"כ אמאי נקט ברתה טפי מברה והוה ליה למימר מאי שנא אמה דמצטוותא אברא ואברת' ואזוגא דשבקינן לה איהי נמי תיצטוה אאבוה ואאמה ואזוגא כו' ע"כ נראה דסתם שובך יש בו אמהות ובנות דאי לאו הכי לאו שובך מיקרי ובין לאמהות ובין לבנות שני מיני צוותא בעינן להו דבבציר משני מיני צוותא לא מתקיים השובך והיינו דקאמר רב כהנא הא באמה והא בברתה פירוש מתניתין דקתני דבבריכה אחת סגי לה היינו באמה דכיון דשבקינן לה בריכה אחת אית לה שפיר תרתי מיני צוותא ברתא וזוגא דשבקינן לה דהיינו הך בריכה ראשונה דאנן שבקינן לה דהיינו הך בריכה ראשונה ושניה בברתא דלברתא צריך להניח שתי בריכות דכיון דתרתי מיני צוותא בעינן לה לא סגי לה בבציר משתי בריכות והשתא פריך שפיר מאי שנא אימא דסגי לה בחדא בריכה ותצטוותא נמי אאמה והשתא ניחא דזוגא דשבקינן לה דנקט היינו בריכה דאנן שבקינן לה דכל בריכה זוז הוא זכר ונקבה כמו שכתב הרשב"ם ז"ל ומדברי הרמב"ם ז"ל בפרק כ"ג מהלכות מכירה משמע נמי כדפירשתי וכן פסק בשו"ע והשתא אתי שפיר לישנא דבריכה ראשונה ושנייה דקאמר דלפי' רשב"ם ז"ל לא מתיישב שפיר

אלמא קסבר לא בעי מחשבה מיתיבי כו' אבל אי הוה סבר דבעי מחשבה לא הוה מצי פריך מידי דאיכא למימר דרב כהנא איירי בדחישב עליו לאכילה ובריתא בדלא חישב איירי ואם תאמר ומנא ליה למידק דקסבר דלא בעי מחשבה דלמא סבירא ליה דבעי מחשבה ואיירי בדחישב ויש לומר דאי סבר דבעי מחשבה ואי לאו דחשיב עליו לא הוי מאכל אמאי קאמר שאינו יוצא מידי מאכל לעולם הא ודאי כיון דמחשבה מהניא ליה לשווייה אוכל הכי נמי אם חזר וחישב עליו שלא לאוכלו אלא יהיה כמות שהיה מעיקרא פשיטא דמחשבה נמי מהניא ליה להוציאו מתורת מאכל דכיון דלא ירד לתורת אוכל אלא על ידי המחשבה כי היכי דמחשבה מכניסו לתורת מאכל ה"נ מוציאו מידי מאכל וא"כ אמאי קאמר שאינו יוצא לעולם מידי מאכל אלא ודאי סבירא ליה דבלאו מחשבה מאכל הוי ואשמעינן דאין מחשבה מוציאו מידי מאכל לעולם דאפילו חישב עליו לאכילת דבורים אכתי מאכל היא כיון דראוי לאכילה ואינו נפסל מאכילת כלב כמו שכתבו התוספות וכ"כ הרמב"ם ז"ל בפרק קמא מהלכות טומאת אוכלין דמחשבה מוציא דבר העומד לאכילה שלא יהא עליו תורת מאכל שכתב שם השבת סתמו לאכילת גופו כשאר ירקות שדה פי' ומתטמא טומאת אוכלין ואם חישב עליו לקדירה אינו מתטמא טומאת אוכלין פי' דבמחשבה זו מוציאו מידי מאכל שלא יטמא טומאת אוכלין

כגון שזב על גבי כלי מאוס אף על גב דטעמא דרבא דלא מוקי לה בשתי חלות כאביי משום דסתם דבש לא משמע ליה ב' חלות כדפירש רשב"ם ז"ל לעיל מכל מקום אתי שפיר דמוקי לה כגון שזב על גבי כלי מאוס אף על גב דסתמא קתני דכוורת כיון דעומדת בחצר או בגינה אורחא דמילתא להיות כלים מאוסים מצויין אצלה וכדמפורש דמי ולרב אחא בר יעקב לא ניחא למימר הכי דמה לכלים לגבי הכוורת לכך מוקי לה בזב על גבי קשקשין דמלתא דשכיחא הוא טפי להיות קסמין וקשקשין אצל הכוורת וכדמפורש בהדיא דמי

לכך נאמר תמר לכך נאמר ארז ונראה דלהכי שינה הכתוב דגבי תמר כתיב יפרח לומר שיעשה פירות לפי שהפירות גדילין ע"י הפרח וגבי ארז כתיב ישגה רמז על גדילת האילן שיהיה גזעו מחליף

אף צדיק אין עושה פירות שאין מועילין לו זכיותיו כלום בעולם הזה דמה שאוכלין בעולם הזה הוא פרי המצוה כדתניא אלו דברים שאדם אוכל מפירותיהן בעולם הזה והדר קאמר אף צדיק אין גזעו מחליף שאין זכיותיו מועילין לו לעולם הבא אלא אחר שמת הוא אבד ובטל ואין גזעו מחליף עוד להיות חיים לעולם הבא ולהכי נקט לשון גזעו מחליף שכמו שהארז חוזר וצומח על ידי הגזע הנשאר בארץ כך הצדיקים לזמן התחייה יציצו ויפריחו מלוז של שדרה הנשאר בארץ וזהו גזעו של אדם. ולפי פירש זה הוה סיפא דקרא דומיא דרישא דברישא כתיב בפרוח רשעים כמו עשב ויציצו כל פועלי און להשמדם עדי עד לומר שאין בפריחת רשעים בעולם הזה כלום אלא כמו עשב שבלה במהרה ולא עוד אלא שע"י שנותן בעולם הזה אין להן חלק לעולם הבא ויורדין לגיהנם וזהו שאמר ויציצו כל פועלי און להשמדם עדי עד אבל בצדיקים אינו כן אלא צדיק כתמר יפרח שאוכל מפרי מעשיו בזה העולם זמן ארוך כתמר זה שמוציא פירות שבעים שנה כדאיתא במדרש ולא עוד אלא שהקרן קיימת לו לעולם הבא ואחר מותו גזעו מחליף וזהו שאמר כארז בלבנון ישגה שגזע מחליף כמו ארז

הכא במאי עסקינן בשאר מיני ארזים כגון שיטה והדס ועץ שמן וכולי דאינהו אין גזען מחליף וקרא איירי באותו שקרוי ארז שנאמר כארז בלבנון ישגה וארז גזעו מחליף היא:

דף פא

ממאי מדקתני משנה יתירה כתבו התוספות תימה והא דתנן בסיפא הקונה שלש אילנות בתוך של חבירו מביא וקורא ר"מ אומר אפילו שנים אמאי איצטריך ההיא משנה כיון דלרבנן קונה קרקע וכו' וכו' וכתבו עוד ועוד תימה לרשב"א דאי מחייב ר"מ בלוקח

פירות מן השוק הוה ליה למימר בסיחא אפילו לקח פירות מן השוק מה שהקשה רשב"א ז"ל יש לומר דבין ברישא בין בסיפא רבי מאיר לדבריהם דרבנן פליג עלייהו דברישא דקאמרי רבנן דהקונה שנים מביא ואינו קורא משום דלית ליה קרקע קאמר להו רבי מאיר דאפילו אם כדבריהם כן הוא לענין מקח וממכר דשני אילנות אין להן קרקע אפילו הכי פליגנא עלייכו וסבירא ליה דמבי' וקורא דלא בעינן קרקע בביכורים וכן פירש רשב"ם ז"ל ובסיפא קאמר להו איפכא דקאמרי רבנן הקונה שלש אילנות מבית וקורא משום דשלש אילנות יש להן קרקע קאמר להו ר' מאיר אפי' אם כדבריכם כן הוא לענין ביכורים דבעינן קרקע אפי' הכי פליגנא עלייכו דאפילו בשנים מביא וקורא משום דבשנים נמי קנה קרקע לענין מקח וממקח ולהכי לא קאמר אפי' לקח פירות מן השוק משום דלפי דבריהם פליג עלייהו דאפי' לדבריהם דבעינן קרקע בשנים מיהו מביא וקורא. ולפי זה קושיא קמיית' נמי יש לומר דתני סיפא איידי רישא דאיידי דאיצטריך למיתני בא דלרבנן הקונה שני אילנות מביא ואינו קורא תני נמי סיפא דהקונה שלש אילנות דמביא וקורא לרבנן ואיידי דאיצטריך למיתני ברישא שנתווכח רבי מאיר לדבריהם דרבנן בשני אילנות לאשמעינן דאפילו בלוקח פירות מן השוק מחייב רבי מאיר תני נמי סיפא שנתווכח רבי מאיר לדבריהם דרבנן בשלשה אילנות מיהו לפי המסקנא דלא מחייב רבי מאיר אלא בשני אילנות קשה קצת דלא הוה ליה למיתני התם בסיפא הא דרבי מאיר אומר אפילו שנים כיון דמרישא שמעינן לה דקתני רבי מאיר אומר וקורא דהיינו אפי' שנים כי היכי דלא קתני סיפא דמתניתין דהכא שלשה קנה קרקע ר"מ אומר אפילו שנים משום דארישא סמיך דקתני ר"מ אומר קנה קרקע א"כ התם נמי איבעי ליה למיתני כי הכא:

מאי טעמא דכתיב ולקחת והבאת פי' רשב"ם ז"ל דכתיב ולקחת מראשית כל פרי האדמה אשר תביא והאי ולקחת קרא יתירא הוא דמצי למכתב והבאה מארצך ודרשינן בין וכו' ולישנא דש"ס לא משמע פירושו מדקאמר דכתיב ולקחת והבאת משמע דקרא הכי כתיב לכך נראה דגרסינן דכתיב ולקחת ובאת דברישא כתיב ולקחת מראשית כל פרי האדמה והדר כתיב ובאת אל הכהן אשר יהיה בימים ההם הגדתי לכך דרשינן עד שתהא לקיחה והבאה כאחד ומדברי הרמב"ם זכרונו לברכה פ"ד מהלכות ביכורים משמע בהדיא גרסינן ולקחת ובאת:

דף פב

הא לא דמיא אלא לסיפא וזה וזה אינן רשאין לזורעה דכי היכי דהתם שניהן מעכבין זה על זה מוכר אלוקח דא"ל להלים יהבית לך ולא לזריעה ולוקח אמוכר דא"ל כיון דמן הצד יהב' לו לית לך פסידא כולי האי דדוקא ברישא שהדרך מפסיק באמצע השדה אנן סהדי דאדעתא דהכי יהיב ליה שיהא רשאי לזורעו דאי לאו הכי לא מצי לחרוש ולזרועו כל השדה בבת אחת והוה ליה פסידא רבה אבל כשהוא מן הצד איכא למימר דלגמרי יהיב ליה להליכה ולא על מנת שיהא רשאי לזורעו דלא קפיד איניש אפורתא כשיעור רוחב דרך והכי נמי גבי אורה וסלו כאלו הוה בצד השדה דמי דמשם ולפנים הקרקע של בעל האילנות הוא ובלאו הכי צריך להפסיק בחרישה וזריעה כשמגיע לשם לכך שניהם מעכבין זה על זה מוכר אלוקח דאמר ליה לאורה וסלו מכרתי לך ולא לזריעה לוקח אמוכר דאמר ליה כיון דלית לך פסידא כולי האי דאינו מפסיק באמצע שדך לגמרי מכרת לי לצורך אורה וסלו ולא על מנת שתהא רשאי לזרוע שם ועיין בפרק המוכר פירות מה שפירש רשב"ם זכרונו לברכה אהך מתניתין:

וליחוש דלמא מסקא ארעא שרטון וא"ת כי מסקא ארעא שרטון מאי הוה לימא ליה נסלק העפר ונבדוק ונראה אי לאו אילן אחד הוא יש לומר דאפילו הוו אילן אחד למטה מצי לוקח למימר מעיקרא שלשה בדי אילן זבנת לי דבשעת מכירה כבר העלת הקרקע שירטון והיו נראין כשלש אילנות דבכה"ג קנה קרקע כדמשמע לקמן גבי הא דבעי מכר לו שלשה בדי אילן מהו:

דף פג

זיל הב ליה כמלא בקר וכליו מדנקט האי לישנא משמע דצריך שיעור כדי שיעבור שם בקר וכליו קאמר ואף על גב דדורא דרעוות' בבבל היה ובבבל שיעור בקר וכליו לא הוה אלא שני אמות כבר כתבו התוספות בפרק לא יחפור דצריך לומר דבההיא דורא דרעוותא היה להם מחרישה גדולה ארבע אמות כמו בארץ ישראל:

אלא מעתה זבין ליה תלת היגי רומייתא כתב רשב"ם ז"ל דנראה לן דאפילו כשורה נמי לא מיזדרע בינתיים שדוחקים ללכת סמוך להם וקשה דאם כן מאי איריא תלת היגי רומייתא אפילו זבין ליה תרתי נמי לא מזדרע' בינתייהו מהאי דנועצין בגוף כקוץ מכאיב לכך נראה דהנך היגי רומייתא לאו כקוץ מכאיב נינהו והכי פריך אלא מעתה דטעמא דבעינן כחצובא משום דאז לא מיזדרע' בינתים א"כ זבין ליה תלת היני רומייתא שהן

תנאין או אפדין ועומדין כחצוב' הכי נמי דיש לו והא מתני' שלשה אילנות קתני דמשמע אילנות דוקא אבל סנאים לא:

לוקח יכול לחזור בו ולא מוכר כתבו התוס' דרבא דפסיק בפ' הזהב דשתות קנה ומחזיר אונאה אתי שפיר כרב חסדא ולא בעי למימר דיקנה בע"כ אלא רצה קנה ומחזיר אונאה אלא שלא חש רבא לפרש סצה וכו' בפרק הזהב כתבתי דאין הלשון משמע כן דקנה ומחזיר אונאה משמע דע"כ קנה וע"כ מחזיר אונאה וכ"כ רב אלפס ז"ל שם וכן פירש רש"י ועוד דא"כ הוה ליה לפרש בהדיא אם רצה קנה וגם דוחק גדול לומר דקנה ומחזיר אונאה דרבא לא הוה כקנה ומחזיר אונאה דר' נתן דהתם ומה שהקשית שם על פירוש רש"י ז"ל מפורש התם:

דף פד

מאי קמ"ל מתני' היא כתבו התוספות והא דקתני יפות ונמצאו יפות אף על גב דלא איצטריך י"ל דאי רישא חידוש הוה ניחא דנקט סיפא כדי למנות ארבע מדות אף על גב דפשיטא הוא וקשה כיון דסיפא כדי נקט א"כ למאי דמשני דאי ממתני' ה"א דלמא דרב חסדא תרוייהו מצו הדרי בהו ופי' רשב"ם ז"ל וכ"כ התוספות דממתני' ליכא למשמע מידי דאפשר דמתני' איירי דלא הוקרו ולא הוזלו ואם כן יפות ונמצאו יפות לא שייך למיתני כלל דכיון דיהיב ליה מאי דאתני בהדיה ולא הוזלו ולא הוקרו מהיכא תיתי דבעי למיהדר ביה וגם דוחק לומר דסיפא לא איצטריך למיתני אלא משום דבעי למיתני ארבע מדות לכך נראה דרעות ונמצאו רעות ויפות ונמצאו יפות איצטריך למיתני לאשמעינן אף ע"פ שאין למעלה מהן ולא רעות שאין למטה מהן ויש אונאה שתות אין אחד מהן יכול לחזור בו אלא קנה ומחזיר אונאה וכ"כ הרמב"ם ז"ל פרק כ"ז מהלכות מכירה ובטור סימן רל"ג והר"ן ז"ל:

יין וחומץ מין אחד הוא פירש רשב"ם ז"ל וכן לענין הודאה ממין הטענה דאם טענו יין וחומץ והודה לו באחד מהן חייב שבועה על השני ולא הוה ליה לפרש כן כיון דטענו שניהם אפילו לרבו דאמר שני מינין הן חייב שבועה דטענו חטין ושעורין והודה לו באחד מהן קיימא לן דחייב שבועה כמ"ש התוספות בפרק שבועת הדיינין דהכי סבירי להו לשמואל ולרב נחמן ולרב פפא ולר' יוחנן אליבא דחד אמורי וליכא מאן דפליג אלא רבי חייא בר אבא אליבא דרבי יוחנן כדאיתא התם אלא הכי הוה ליה לפרש שאם טענו בשני חביות של יין והודה לו בחביות אחד של חומץ חייב שבועה לרבבנן כיון דמין אחד הוא:

עד כאן לא פליגי רבנן אלא לענין מעשר ותרומה וכו' פירש דדוקא לענין מעשר ותרומה פליגי רבנן וסבירא להו דמותר להפריש מזה על זה דאי משום דבסור להפריש ממין על שאינו מינו הא סבירא ליה לרבנן דיין וחומץ מין אחד הוא ואי משום דאסור להפריש מן הרעה על היפה האמר ר' אלעא מניין לתורה מן הרעה על היפה שתרומתו תרומה וכו' אבל לענין מקח וממכר אפי' רבנן מודו דשניהן יכולין לחזור בהן דנהי דמין אחד הוא ואין המקח מתבטל בשביל כך מ"מ מתבטל משום דהוה ליה כמכר לו חטים יפות ונמצאו רעות וכרעות ונמצאו יפות דאיכא דניחא ליה בחלא ולא ניחא ליה בחמרא וכו' הלכך מכר לו יין ונמצא חומץ שניהן יכולין לחזור בהן לוקח מצי למימר חמרא ניחא לי חלא לא ניחא לי והוה ליה לדידיה יפות ונמצאו רעות מוכר מצי למימר חלא ניחא לי חמרא לא ניחא לי והוה ליה לדידיה רעות ונמצאו יפות לכך שניהן יכולין לחזור בהן וכן מכר לו חומץ ונמצא יין שניהם יכולין לחזור בהן מהאי טעמא אבל גבי חטין יפות ורעות לא שייך למימר הכי דודאי כולי עלמא ניחא להו ביפות ולא ברעות הלכך מכר לו יפות ונמצאו רעות לוקח יכול לחזור בו ולא מוכר רעות ונמצאו יפות מוכר יכול לחזור בו ולא לוקח וכן בשחמתית ונמצאת לבנה בעצים של זית ונמצאו של שקמה נמי שניהן יכולין לחזור בהן מהאי טעמא דאף על גב דחד מינא הוא דתרוייהו מין חטין ומין עצים נינהו אפ"ה כיון דאיכא דניחא ליה בהאי ולא ניחא ליה בהאי ה"ל כיפות ונמצאו רעות וכרעות ונמצאו יפות כדפי' הלכך שניהן יכולין לחזור בהן והשתא מיתוקמא כולהו ארבע מדות דמתני' בחד עניינא דכולהו איירי ביפות ורעות. ורשב"ם ז"ל פי' במתני' דכל הנך דקתני ואזיל הוו שני מינין ולא שייך לפרש כן דהא מסיק דמתני' כרבנן נמי אתיא ולדידהו יין וחומץ מין אחד הוא:

ת"ש מדד ולא משך ולא קנה מאי לאו בסימט' כתבו התוספות וא"ת דלמא בכליו של מוכר איירי וכו' ותימא לעיל בסמוך דקאמר קשיין אהדדי אלא כאן במודד לתוך קופתו וכו' תיקשי נמי מנא ליה למידק הכי דלמא הא דר' אסי יוחנן במודד ע"ג קרקע איירי והא דר' יעקב א"ר יוחנן בכליו של מוכר איירי דע"כ לישנא דאף על גב סימטא ניחא דהא השתא נמי מוקי לה במודד לתוך קופתו של לוקח אף על גב דעל גבי סימטא נקט וליכא למימר דאי בכליו של מוכר אמאי נקט והניח על גבי סימטא אפי' הניח ברשות לוקח נמי לא קני בכליו של מוכר דאיכא למימר דנקט סימטא משום דכליו של מוכר ברשות לוקח קמבעיא ליה לר' יוחנן דהא כליו של לוקח ברשות מוכר קמבעיא ליה אי קני אי לא כמ"ש התוספות לקמן וכי היכי דקא מיבעיא ליה בכליו של לוקח ברשות מוכר ה"נ קמבעיא ליה בכליו של מוכר ברשות לוקח דהא בהא תליא כדמשמע לקמן

וכן כתבו הרמב"ם והרא"ש זכרונו לברכה ושמא משום דאורחא דמילתא דמוכר שמודד ומניח לתוך קופתו של לוקח או ע"ג קרקע והלוקח נטלן משם אבל שימדוד מוכר ויניח לתוך כליו לאו אורחא הוא ואע"ג דלקמן מוקי לה ברייתא בכה"ג מ"מ מילתא דלא שכיחא ולפי מה שפירשתי דהא בהא תליא א"כ למאי שכתבו התוספות וא"ת דלמא בכליו של מוכר איירי וכו' צ"ל דסיפא דקתני אם היה פיקח שוכר את מקומו מילתא באפיה נפשיה היא כדמסיק ולא הוה איירי בכליו של מוכר דומיא דרישא דאי סיפא נמי בכליו של מוכר איירי א"כ תפשוט מהכא דכליו של מוכר ברשות לוקח קנה ולקמן משמע דקמיבעיא לן אי קנה אי לא כדפירשתי:

דף פה

כליו של לוקח ברשות מוכר קנה לוקח או לא כתבו התוספות דרבי יוחנן דנקט סימטא היינו משום דברשות מוכר מיבעיא ליה וכו' ואף על גב דרבי יוחנן מדד קאמר וכיון דמדד כמאן דא"ל זיל קני דמי כמ"ש התוספות לעיל והיכא דא"ל זיל קני לא מיבעיא ליה דקנה לוקח כדאמר לקמן התם דא"ל זיל קני משמע דכליו של לוקח ברשות מוכר ואמר ליה זיל קני פשיטא דקנה י"ל דמדד לא מהניא אלא בסימטא או ברשות של שניהן וכיון דיש לו רשות להניחו שם בגילוי דעת בעלמא סגי וכשמודד גלי דעתו דניחא ליה שיקנה לו כליו אבל ברשות מוכר שאין לו ללוקח רשות להניח שם אליו מדידה לא מהניא אלא א"כ א"ל בפירש זיל קני דכיון דאמר ליה הכי הקנה ליה מקומו והוה ליה כליו של לוקח ברשות לוקח וכן משמע בהדיא מדברי הרא"ש ז"ל שכתב מסקנא דמלתא מדד המוכר וכו' ברשות מוכר אי אמר ליה זיל קני קנה ואף על פי שלא מדד דכיון דאמר ליה זיל קני הוה ברשות לוקח ואי לא אמר ליה זיל קני לא קנה אף על פי שממדו מעיקרא כתב דבהניח על גבי סימטא מהניא מדידה והוה ליה כמאן דאמר ליה זיל קני וצריך לחלק בין סימטא לבין רשותו של מוכר כדפי'. מיהו קשה על מה שכתבו התוספות דרבי יוחנן קא מיבעיא ליה כליו של לוקח ברשות מוכר מדקא דחי התם בגיטין ומשני עלה מקום חיקא קני לה כו' דאם כן שמואל נמי קמיבעיא ליה הך מילתא דהא איהו נמי דחי התם ומשני והוא שהיתה קלתה תלויה בה כדמייתי הכא ואם כן רבינא היאך בא למיפשט לקמן מהא דרב ושמואל דאמרי תרוייהו כליו של אדם קונה לו כו' כיון דשמואל גופיה קמיבעיא ליה וצ"ל דס"ל לרבינא דשמואל בתר דבעי הדר פשטא ודוחק הוא וכן כתבו התוס' בגיטין דכולהו אמוראי דדחו מתני' ספוקי מספקא להו כליו של לוקח ברשות מוכר אי קנה אי לאו:

דף פו

ומדכליו של מוכר ברשות לוקח לא קנה וכו' כתבו התוספות דדייק לה דמתורת רשותו קנה ולא מתורת משיכה משוה דפירקן והכניסן לתוך ביתו משמע בין מוכר בין לוקח מיהו הרמב"ם ז"ל בפ"ד מהלכות מכירה כתב פירקן הלוקח והכניסן לתוך ביתו וכן משמע פשטא דברייתא דאלוקח קאי לכך נראה דאי מתורת משיכה קנה לא הוה ליה למיתני והכניסו לתוך ביתא לא ברישא ולא בסיפא דכיון דכיון דמשיכה מהניא בסימטא או בחצר של שנים או כשמושך מר"ה לרשותו הוה ליה למיתני סתמא משך חמריו ופועלין בין פסק עד שלא מדד בין מדד עד שלא פסק שניהן יכולין לחזור בהן פירקן ומשכן פסק עד שלא מדד וכולי והוא איירי בכל מיני משיכה דבכולהו דוכתי דאיירי במשיכה נקט משיכה סתמא ואמאי נקט הכא שמשכן והכניסן לתוך ביתו אלא ודאי לאו בתורת משיכה איירי אלא בתורת רשותו איירי אי קנה אי לא והא דקתני פסק עד שלא מדד כשפסק אחרי כן איירי:

אלמא מידי דבר הגבהה אי בעי בהגבהה קני לה וכולי וליכא למימר דבמידי דבר משיכה איירי דאם כן לא ה"ל למיתני עד שיגביהנה כלל דכיון שאין דרכן להגביהן מפני כבודן נהי דנקנין בהגבהה מכל מקום לא הוה ליה למיתני מילתא דלא שכיחא דהא לא נחית תנא לאשמעינן השתא דכלים שאין דרכן להגביה דנקנין בהגבהה אבל אי במידי דבר הגבהה איירי ניחא דמידי דבר הגבהה לפעמים אורחיה נמי במשיכה כמ"ש התוספות בסמוך דשאר דברים אף על פי שדרכן בהגבהה ניקנין נמי במשיכה אי נמי איפכא איבעי ליה למיתני עד שיוציאנה מרשותו או עד שיגביהנה דהיינו הפשוט קודם אי במידי דבר משיכה איירי ועוד דהא ברייתא במדות איירי וסתם מדות קלים הן ודרכן להגביה ולהריק מהן את כלי הלוקח:

כגון דאמר ליה הין בשנים עשר סלעים לוג בסלע אני מוכר לך וכדאמר רק כהנא שנתות היו בהין כולי כך גריס רשב"ם ז"ל ואימא דמאי איצטריך למימר דשנתות היו במדה תיפוק ליה דקנה ראשון ראשון כשהניח על גבי סימטא במדה דלוקח כיון דאמר ליה הין בשנים עשר לוג בסלע דהוה ליה כמו כור בשלשים סאה בסלע דקנה לרב ושמואל בכי האי גוונא וליכא למימר דשאני התם דידוע ראשון ראשון כמה הוה שמודד לו סאה סאה אבל הכא דלאו ידוע כמה הוה במדה לא קנה דהא מדידה לא מיעכבא דלא הוה אלא גילוי מלתא דכי היכי דלענין משיכה כשמקנה לו כל החבילה ומשך כולה קני אף על גב דלא מדד דתנן ולא מדד קנה כיון שעשה הלוקח קנין במה שנתכוין המוכר למכור

ה"נ לענין קנין כליו של לוקח כשא"ל המוכר הן בי"ב לוג בסלע ראשון ראשון קנה אף על גב דלא מדד כיון שקונה בכליו מה שנתכוין המוכר למכור:

דף פז

ואם היה סרסור ביניהן נשברה החביות נשברה לסרסור קצת תימה דהא סיפא מילתא אחריתי היא דרישא לא איירי מידי משבירה החביות ואם כן אמאי קתני היה סרסור ביניהן דמשמע דקאי ארישא ויש לומר דאף על גב דרישא הוקרו והוזלו קתני מכל מקום שמעינן מינה דאם נשברה המדה נמי דינא הכ' שאם נשברה עד שלא נתמלא המדה למוכר ואם נשברה משנתמלאה המדה ללוקח דמה לי יוקרא וזולא מה לי נשברה ואשמעינן סיפא שאם היה סרסור ביניהן ומודד להן בשכר חוה שומר שכר אף על החביות וכ"ש על שבירת המדה אף על גב שאינו מקבל שכר אלא על המדירה וכן משמע בתוספתא פרק ה' דקתני התם עד שלא נתמלאת המדה נשברה מדה נשברה למוכר משנתמלאות המדה נשברה ללוקח רבי יהודה אומר אם היה סרסור ביניהן נשברה חביות נשברה לסרסור:

אלא צלוחית אבידה מדעת היא וא"ת הא פונדיון נמי אבידה ומדע' היא שמשלחו ביד קטן ומה שכתבו רשב"ם ז"ל והתו' נראה דוחק ועוד ק' אמאי נקט תנא תרתי שנשבר הצלוחית וגם אבד את האיסר ליתני חדא השולח בנו אצל חנוני ומדד לו באיסר שמן ושבר את הצלוחית חנוני חייב ורב אלפס ז"ל גריס השולח בנו אצל חנוני ומדד לו באיסר שמן ונתן לו את האיסר שיבר את הצלוחית ואבד את האיסר חנוני חייב ויל"פ דנותן לו את האיסר כמו או נותן לו את האיסר ואיירי שכבר מסר לו בעל הבית לחנוני איסר וקאמר השולח בנו אצל חנוני ומדד לו באיסר שמן או נתן לו את האיסור שיקנה אצל חנוני אחר כגון שאין לו לזה החנוני שמן א"נ לא מסר לו ב"ה כלום והחנוני נותן לו איסר משלו בהקפה שיקנה שמן אצל חנוני אחר שיבר את הצלוחית או אבד את האיסר חנוני חייב וקאמר בש"ס בשלמא באיסר או שמן בהא פליגי וכו' וכן משמע מדברי הרמב"ם ז"ל בפירוש המשנה:

דף פח

וחייב להכריע לו טפח פירש רשב"ם ז"ל ונראה בעיני דלפחות מליטרא לא בעינן הכרע טפח דנפיש יותר מדאי הכרע טפח בדבר קל ותימה דמי קתני מתני' ליטרא סתמא קתני וחייב להכריע לו טפח משמע דלעולם צריך להכריע לו טפח ועוד דאי הכל לפי המשקל

א"כ בי' ליטרין ביחד ליבעי י' טפחים הכרעה לכך נראה דלעולם חייב להכריע לו טפח בין בעשר ליטרין בין בליטרא בין בחצר ליטרא ואפי' ברביע ליטרא משום דלפי ערך כולהו חד שיעורא נינהו דבי' ליטרין כשרוצה להכריע לו טפח כיון שכפות המאזנים כבדים אי אפשר להכריע טפח אלא אם כן יניח בה הרבה יותר מבכף שנייה כגון שמניח בה יותר משקל י' דינרין אבל כששוקל לו ה' ליטרין כיון שאין הכפות כבדות כל כך הוא מכריע טפח כשאינו מניח בה יותר מבשנייה רק משקה ה' דינרין וכששוקל לו רק ליטרא אחת הוא מכריע טפח בדינר אחד וכשאינו שוקל לו אלא חצי ליטרא הוא מכריע טפח בחצי דינר וכן לעולם כל כמה שהכפות קלות הוא מכריע בדבר קל ודבר זה נראה לעינים הוא ונבחן ונסיון וכן כתבו הפוסקים סתמא דמכריע לו טפח משמע דלעולם מכריע לו טפח וכן משמע לקמן מפי' רשב"ם ז"ל וכיון דבהכרעה טפח אין חילוק בין רב למעט דאף על גב דמכריע טפח לעולם אינו מוסיף אלא כפי ערך דבר מה ששוקל לו אתי שפיר דבגירומין נמי אין חילוק בין רב למעט דלעולם לא יהיב ליה א' ממאה ומהרש"ל כתר נראה בעיני שהגירומין הוא דאורייתא משום הכי לעולם בעי אחד למאה בין רב בין מעט אבל הכרע במשקל וכו' דבריו דחוקים ולא הוצרך לכתוב כן כדפי' אבל קשה אמאי לא נתנו חכמים שיעור לכפות כמה יהיה משקלן דכשהן כבדות ומכריע טפח המוכר מפסיד וכשהן קלות מפסיד הלוקח ונראה כיון דלא יהבו רבנן שיעורא לכפות יכול המוכר לעשותן קלות מאוד כמו שהוא רוצה ואם עשאן כבידות איהו דאפסיד אנפשיה ולא רצו חכמים לחלק בין הכרעה להכרעה אלא לעולם הוא מכריע לו טפח:

אחד מעשרה בליטרא בלח כתב בפירושי רשב"ם זכרונו לברכה דמדאצטריך הכרעת טפח במקום שמכריעין דייק הכי דשיעור אחד מק' משקל מכריע טפח והגירומין במקום הכרעה קיימי ותימא הוא לומר דהכרעת טפח וגירומין חד שיעורא הוא מדקתני בסמוך מניין שאם אמר הריני מעיין במקום שמכריעין לפחות לו מן הדמים שאין שומעין לו וע"כ כשנותן לו גירומין איירי דגירומין דאורייתא נינהו וקתני שאם אמר הריני מעיין במקום שמכריעין לפחות לו מן הדמים אלמא דהכרעת טפח הוה משיעור גירומין:

וזה נאמר בהן אלה נראה דתוספות הה"א רמז שהמשקר במדה גורם לה' דברים האמורים בדיין מטמא את הארץ ומחלל את השם ומסלק את השכינה ומפיל את ישראל בחרב ומגלה אותם מארצם ויש לו ה' שמות עול שנוי ומשוקץ חרם תועבה כדפירש"י ז"ל בפרשת קדושים גבי לא תעשו עול במשפט במדה וגומר:

ההוא למעוטי מדות מכרת נראה דלכך דתיב אלה בה"א לומר דליתנהו אלא שלשים ושש כריתות אל"ה לאפוקי מדות דלא:

דף פט

לא יאמר לו שקול לי ג' רביע ליטרא פי' רשב"ם ז"ל יאמר לו שקול לי אחת אחת בפני עצמו שאי אפשר לו שלא ישקול בריוח וכו' ותימה דאם כן אמאי קאמר אלא שוקל ליטרא ומניח רביעי ליטרא עם הבשר יטול חצי ליטרא ורביע ליטרא וישקול הבשר כנגדן ועוד דאי שקול לי אחת אחת כל רביע בפני עצמו קאמר ומפני ההכרעות א"כ היינו אידך ברייתא דקתני היה מבקש י' ליטרין לא יאמר לו שקול אחת ואחת והכריע כו' ותרתי למה לי כיון דתרוייהו חד מלתא אתו לאשמעינן לכך נראה דהא דקתני לא יאמר שקול לו ג' רביע ליטרא כנגד ג' רביע ליטרא קאמר שלא יטול חצי ליטרא ורביע ליטרא וישקול כנגדן. ורב אלפס ז"ל גורם בהדיא לא יאמר לו שקול לי כנגד ג' רביע ליטרא וכ"כ הרמב"ם ז"ל בפ"ח מהלכות גניבה ומפרש שם הטעם שאם אתה אומר נותן חצי ליטרא ורביע ליטרא בכף אח' שמא יפול רביע הליטרא ואין הלוקח רואהו. מיהו קשה דקתני לא יאמר לו שקול לי ג' רביע ליטרא משמע דהלוקח חפץ בכך אם כן צ"ל דטובת לוקח הוא כשישקול לו נגד ג' רביע ליטרא ולא טובת המוכר דבאידך ברייתא נמי קתני הכי לא יאמר לו שקול לי אחת א' והכריע והתם טעמא משום דטובת לוקח הוא. והטור סי' רל"א כתב היה שקול לו שלשה רביעי ליטרא לא יאמר לו שקול לי כל רביע ורביע בפני עצמה משמע דס"ל כפירש רשב"ם ז"ל והב"י כתב שם עליו שהטעם הוא כמו שכתוב הרמב"ם ז"ל שמא יפול רביע הליטרא ואין הלוקח רואהו ויש לתמוה כיון דהרמב"ם והטור כל אחד יש לו שיטה אחרת בפי' הברייתא א"כ היאך חבר הטעמים והפי' זה אל זה וכן קשה בש"ע שם שכתב לא יאמר לו שקול לי כל רביע ורביע בפני עצמו אלא ישקול לו ליטרא וכו' שאם אתה אומר יתן לו חצי ליטרא ורביע ליטרא בכף אחת שמא יפול רביע הליטרא וכו' ויש לדחוק ולפרש דתרתי קאמר שלא יאמר לו שקול לי כל רביע בפני עצמו מפני ההכרעה אלא ישקול לו ליטרא וכו' דוקא לאפוקי שלא יתן חצי ליטרא ורביע ליטרא בכף אחת שאם אתה אומר יתן חצי ליטרא וכו':

דף צ

ורביעית ההין פירשב"ם ז"ל והא דלא עביד נמי חצי רביעית ההין דהיינו לוג ומחצה משום דאתו למיטעי בחצי קב דיבש מיהו קשה וליעביד נמי שני לוגין כמו חצי קב דיבש

דליכא למיטעי מידי וי"ל דאלו שתי המדות סאה וקב דיבש וכן הין ולוג דלח דאורייתא נינהו ומימים קדמונים היו עשויין וקמ"ל תנא דברייתא דבמדת סאה יכול לעשות סאה וחצי סאה ורביעית סאה ותו לא ובמדת קב יכול לעשות קב וחצי קב ורובע ותומן כולי וכן במדת ההין יכול לעשות הין וחצי הין ושלישית ורביעית ותו לא ובמדת הלוג יכול לעשות לוג וחצי לוג ורביעית ושמינית וכולי:

מתי יעבור החדש ונשבירה שבר פירשב"ם ז"ל כלומר נמכור ביוקר לסוף חדש אחר ימות הגורן והיינו מפקיעי שערים וקשה דבכה"ג ודאי לאו בכלל מפקיעי שערים הוא כיון דהכי אורחא דבימות הגורן התבואה בזול ואחר ימות הגורן היא ביוקר דהכי משמע קרא דמתי יעבור החדש לפי' רשב"ם ז"ל שמצפה מתי יעברו ימות הגורן כיון שהיה בזול ויתחילו ימות היוקר ורשב"ם ז"ל גופי' כתב לעיל גבי הא דקאמר והמשתכר אל ישתכר יותר משתות וכגון שלא הוקר השער אבל אם לקח בשעת הגורן ועכשיו הוקיר ישתכר אפילו כפליים ובסמוך נמי משמע הכי דקאמר שמואל בריה משהי לפיריה ומזבין להו בתרעא אפלא ואי אמרת דאסור להשהות פירות עד אחר ימות הגורן ולמוכרן בשעה שהן אחר ימות הגורן א"כ מאי רבותיה דשמואל ויונתן תרגם מתי יעבור החדש אימתי ימטי ירח עיבורא ופירש"י ז"ל שם מתי תתעבר השנה ויבא חדש העיבור ולפי שדוחין את הקרבת העומר והשנה נמשכת הישן מתייקר. ונראה דאוצרי פירות ומלוי רבית דקתני חד מלתא נינהו וילפינן להו מדכתיב מתי יעבור החדש ונשבירה שבר והשבת ונפתח' בר דהנך נמי חד מלתא הוא ואירישא דקרא קאי רישא דקרא שמעו זאת השאפים אביון ולשבית ענוי ארץ לאמר מתי יעבור החדש וגומר ופירש רש"י ז"ל שם זו היא השאיפה מצפים עת תייקר התבואה וימכור לעניים ברבית ויטלו שדותיה' וכן מקטיני איפה ומפקיעי שערים נראה דחד ענינא נינהו וילפינן לה מדכתיב להקטין איפה ולהקטין שקל דחד מלתא הוא כדפירש"י ז"ל שם להקטין איפה נמכור במדה קטנה ואת כספינו נקבל בשקל גדול וכ"כ הרד"ק ז"ל שם ועל ידי כן מפקיעין השערים:

אוצרי פירות ומלוי רבית רב אלפס ז"ל גריס אוצרי פירות וסוחרי שביעית וכו' ולכאורה משמע דילפינן לה מדכתיב והשבת ונפתחה בר אבל קשה בר של שביעית מי איכא כיון דאסור לזרוע בשביעית ושמא איירי בספיחי בר שנופל בשעת הקציר ודוחק הוא ועוד ונפתחה בר משמע שכבר אצרו אותו קודם שביעית ובשביעית רוצין לפתחו:

כך אין מוציאין מא"י לסוריא ורבי מתיר מהיפרכיא להיפרכיא כך היא גירסת רשב"ם ז"ל ומפרש מהיפרכיא אחרונה של א"י להיפרכיא ראשונה של סוריא דכיון דסמוכין כל כך מותרין ולא משמע כן מדקתני סתמא ולא קתני מהיפרכיא להיפרכי' הסמוכה

משמע דבכל גונא מותר. ועוד כיון דכיבוש יחיד לא שמיה כיבוש אמאי מתיר להוציא לאפרכיא הראשונה ואי משום דסמוכה אם כן לאפרכי' ראשונה דחוצה לארץ נמי יהא שרי ודוחק לומר דאית ליה לר' שמיה כיבוש ואפ"ה א"י עדיפ' וכיון דאינו מוציא אלא מהפרכי' לאפרכי' הסמוכה לה לכך שרי ומדברי הרמב"ם ז"ל בפי"ד מהל' מכירה משמע דהכי גרסינן וכשם שאין מוציאין מארץ לח"ל כך אין מוציאין לסוריא ולא מהיפרכי' להיפרכיא ור' מתי' מהיפרכיא להיפרכיא ולפי גירסא זו מה שכתבו התוספות דנראה לרשב"א כפי' הקונה דלאו שמיה כיבוש מדמשוו' אותה לח"ל לאו ראיה היא דהא א"י גופא מהיפרכיא להיפרכיא משוה ליה נמי לח"ל וכתב הרב המגיד ז"ל שם דכך היה גירסת רב אלפס ז"ל:

דף צא

אלא אם כן עמדו סאתים בסלע פירש שהתבואה נתייקרה על חד תרין לפי שהיו רגילין למכור ד' סאין בסלע כדתנן במס' פאה ומייתי לה בפ"ק אין פוחתין לעני מככר לפונדיון מד' סאין בסלע וכן משמע נמי בסמוך דקאמר אבל מעות ביוקר אפי' עמדו ד' סאין בסלע יוצאין דא"ר יוחנן וכו' וכן משמע בהדיא מדברי הרמב"ם ז"ל בפ"ה מהלכות מלכים שכתב אסור לצאת מא"י לח"ל וכו' אלא אם כן חזק הרעב שם עד שנעשה שוה דינר חטין בשני דינרין:

אימתי בזמן שאינו מוצא ליקח שאפי' סאתים בסלע אינו מצוי ליקח בכל זמן כי אם על ידי הדחק דאיכא תרתי יוקר וגם התבואה אינה מצויה אי נמי שאינו מוצא לקנות תבואה כלל קאמר אלא פת מן הפלטר ואמרו חכמים ולא תאמין בחייך זה הסומך על הפלטר כך נראה ליישב מ"ש התוס':

מאה ועשרים משתאות עשה בעז לבניו הא דנקט עשה בעז לבניו ולא קאמר עשה אבצן לבניו משום סיפא דמילתא דקאמר איכפל ואוליד חד דמשתין זריז וסיומא דמילתא דרבה בר יצחק הוא והיינו עובד שהולי' בעז מרות ולהכי נקט ברישא דהנך ל' בנים ול' בנות של בועז שנשא רות הוו דאבצן היינו בועז ואשמעינן שישא אדם אשה בזקנותו אע"ג שכבר יש לו בנים הרבה שמא ימותו כמו שנעשה לבועז. והיינו דקאמר כי אידך דרבה דכי היכי דאידך דרבה אשמעינן שישא אדם אשה אע"ג שיש לו בנים הרבה ה"נ קמייתא דרבה אשמעינן הך מילתא דלה"ק אבצן זהו בועז לאשמעינן דאע"ג דבנים הרבה היו לו לאבצן כדמפרש קרא אפילו הכי נשא את רות ומפי' רשב"ם ז"ל משמע דהך דרבה דאמר אבצן זהו בועז אתו לגלויי אאידך דרבה וכתב דאי לא אמר אבצן זהו בועז

הוה אמרינן אבצן לא נשא אחרת ובועז נמי מעולם לא היה לו אשה וכולי וקשה דהא בהדיא קאמר מאה ועשרים משתות עשה בועז לבניו אם כן מאידך דרבה נמי שמעינן דאבצן היינו בועז ועוד דאם כן מאי איצטריך למימר כי אידך דרבה בלא אידך דרבה מצי למימר דנפקא מינה דאבצן זה בועז שישא אדם אשה אף על גב שיש לו בנים הרבה שמא ימותו כמו שעשה אבצן דהיינו בועז שנשא את רות אף על גב שהיו לו בנים רבים כדאשכחן מפורש בקרא לפי שהיה חושש שמא ימותו דאפילו אם לא מתו בחייו אכתי שמעינן מיניה שיש לחוש ולישא אשה ונראה דשפיר גרסינן תנא וכולן מתו וכולי ומדברי דרבה הוא:

הכי גרסינן בכל הספרים ת"ר ואכלתם ישן נושן מלמד שכל המיושן מחבירו הוי יפה מחבירו ומדכתיב ישן נושן תרי זימני דרי' לה דמשמע דכל הישן טפי מחבירו עדיף טפי אף על גב דתרווייהו ישנים הן וכן פירש"י ז"ל בפר' בחקתי ואכלתם ישן נושן שיהא ישן הנושן של שלש שנים יפה לאכול משל אשתקד. והא דקאמר דברים שאין דרכן ליישנן מניין ת"ל ישן נושן מכל מקום יש לומר מדשינה קרא ולא כתב או ישן ישן נושן נושן קא דריש ליה וכה"ג אשכחן בריש פרק מרובה דפריך התם האי אם המצא להכי הוא דאתי האי מיבעי' ליה לכדתנא ידו אין לי אלא ידו גגו וחצירו וקרקיפו מניין ת"ל אם המצא תמצא מכל מקום ומשני אם כן לימא קרא או המצא המצא או תמצא תמצא מדשני קרא ש"מ תרתי ובפ' החובל נמי גבי הא דיליף ליתן רפואה במקום נזק קאמר אם כן למיא קרא או רפא רפא או ירפא ירפא מאי ורפא ירפא ש"מ ליתן רפואה במקום נזק ורשב"ם ז"ל הגיה וכתב הכי גרסינן ואכלתם ישן מלמד שכל המיושן וכולי דמשמע הישן יאכלו ויניחו החדש להתיישן ואין הלשון משמע כן דכל המיושן מחבירו משמע דשניהם ישנים אלא דחד מנייהו מיושן טפי ודוחק נמי להגיה הספרים:

דף צב

המוכר פירות פרק שישי

רב אמר הרי זה מקח טעות ושמואל אמר יכול לומר לו כולי והא דלא נקט ושמואל אמר אין זה מקח טעות דומיא דרב משום דשמואל לא פליגי אדרב בהך סברא דרובא לרדיא זבני כדמסיק ולהכי נקט הכי כלומר נהי דרובא לרדיא זבני אפילו הכי המקח קיים דלאו ברובא תליא מילתא אלא במוחזק אם יש לו טענה והאי נמי מצי למימר לשחיטה מכרתי לך:

ליעכב תורא בזוזיה דאמרי אינשי ממרי רשוותך פארי איפרע פי' רשב"ם ז"ל ומקרא נפקא לן בפרק קמא דבבא קמא דאמר רב הונא וכו' ולפירושו מייתי ראייה מהא דאמרי אינשי דהיכא דלית ליה זוזי לאישתלומי לא אמרינן ליה זיל טרח וזבין ואייתי ליה ופירושו תמוה דאי הא דאמרי אינשי ובריייתא דישיב לרבות שוה כסף חד מלתא נינהו אם כן אמאי פריך מדברים בעלמא דאמרי אינשי טפי הוה ליה למיפרך מברייתא ולמימר ליעכ' תורא בזוזי דתניא ישיב לרבות שוה כסף ועוד תימא דמאי ענין זה לזה דישיב לרבות שוה כסף דינא הוא ואמזיק ולוה קאי שיכולין לשלם אפי' שוה כסף והא דאמרי אינשי לאו דינא הוא אלא עצה טובה למלוה קאמרי שיטול מן הלוה אפי' סובין וכן משמע מדקאמרי ממרי רשוותך פארי איפרע דלפיר' רשב"ם ז"ל איבעי להו למימר מרא רשוותא פארי יפרע למיתלי הדבר בלוה ועוד דכל היכא דמייתי ש"ס מילתא דאמרי אינשי לאו דינא הוא אלא משל הוא או עצה טובה וכיוצא בהן. על כן נראה דברייתא דישיב מילתא אחריתי היא ולא מצי לאתויי מיניה מידי דבמזיק איירי ושאני מזיק שלא קבל שום מעות לבך משלם שוה כסף אבל מוכר דהכא כיון שקבל מעות איכא למימר דכשאין לו מעות אמרינן ליה זיל טרח וזבין ואייתי ליה זוזי לכך מייתי מהא דאמרי אינשי ממרי רשותך וכו' והכי פריך ואי דליכא לאשתלומי מיניה ליעכב תורא וכו' פירש אי אמרת בשלמא דדמי רדיא יתירי' על דמי שחיטה שפיר דאע"ג דלית ליה זוזי למוכר לאשתלומי מיניה מכל מקום כיון שאין השור שוה כדי כל המעות שנתן איכא נפקותא בפלוגתייהו אם צריך ליתן לו עוד שאר מטלטלין להשלים על שור כשיעור המעות שנתן לו אם לאו אבל השתא דאמרת דאיקר בישרא וקם בדמי רדיא לכך קאמר תינח אי אית ליה זוזי למוכר איכא נפקותא בפלוגתייהו דרב ושמואל דלרב יחזיר לו השור והוא יתן לו מעותיו מיד ולשמואל המקח קיים אלא אי לית ליה זוזי למוכר לא משכח' לה פלוגתייהו דרב ושמואל דאטו בשופטני עסקינן דכיון דלית ליה זוזי ע"כ תביעת הלוקח היא במה שאינו רוצה להטריח עצמו וחפץ שהמוכר ימכור השור ויתן לו הדמים וזהו מילתא דלא שייכא דודאי לא ירצה הלוקח להחזיר את השור ליד המוכר כי יאמר בלבו פן יאכל גם את השור ולא יהיה לו במה לשלם והיינו דמייתי ראיה מהא דאמרי אינשי ממרא רשוותך פארי איפרע פירש עצה טובה היא למלוה שכהשגיע זמן הפרעון ואין ללוה מעות לשלם ורוצה לפרוע לו במטלטלין אל יאמר לו המלוה מכור אתה המטלטלין ותן לי אחר כך דמיהן אלא יטול המטלטלין וימכרם בעצמו שמא יאכל הלוה את המטלטלין ולא יהיה לו כלום ממה שיגבה חובו ולכך אפילו אם המטלטלין שרוצה ליתן לו סובין הן יטלם וימכר בעצמו מהאי טעמא ואם כן הכי נמי אי לית ליה זוזי למוכר לא משכחת

לה פלוגתייהו כדפי' ומשני לא צריכא דאית ליה כולי והשתא ע"כ לא גרסינן אי ליתנהו להנהו זוזי דאי גרסינן ליה אם כן צ"ל דסבירא ליה למקשה דאי ליתנהו להנהו זוזי לא בעי לשלומי ליה זוזי אף על גב דאית ליה אחריני ואם כן כל שכן דלא בעי מוכר לטרוחי ולזבוני תורא כדי לשלומי ליה זוזי אחריני דהא אפילו אי אית ליה כבר זוזי אחריני לא בעי שלומי מנייהו ואמאי קאמר ליעכב תורא בזוזא דאמרי אינשי וכולי כלומר דודאי לא יחזיר הלוקח את השור למוכר כדי למוכרו פן יאכלנו תיפוק ליה דלאו דינא הכי שהרי אין המוכר צריך למוכרו כדי לשלומי ליה זוזי דדוקא אי איתנהו להנהו זוזי הוא דבעי שלומי זוזי אבל זוזי אחריני לא ולא איצטריך לאתויי הא דאמרי אינשי כלל אלא צריך לומר דגרסינן אי דליכא לאשתלומי מיניה:

למאי נפקא מינה לטירחא כתבו התוספות אך תימה דלא מוקי לה שאחרי כן חזר והוזל א"נ וכולי כלומר דתו לא בעי לאוקמי בדאיכא לאשתלומי מיניה נראה דלאו תמוה הוי דדוקא הא דמוקי לה דאיירי דוקא בגברא דזבין להכי ולהכי ובדאיקר בישרא וקם בדמי רדיא ודאיכא לאישתלומי מיניה אוקימתא דחיקי נינהו אבל הא דנפקא מינה לטירחא אורחא דמלתא הכי הוה ולאו דוחקא הוא ואם כן ניחא ליה טפי למימר דנפקא מינה לטירחא ואיירי בדאיכא לאישתלומי מיניה ממאי דנימא דמעיקרא איקר בישרא וחזר והוזל אי נמי כשאינהו דמלתא דלא שכיחי:

משום דאיכא למימר רוב נשים וכולי הא דנקט לישנא דאיכא למימר ולא קאמרי משום דרוב נשים כולי משום דאז הוה משמע דרוב נשים בתולות נישאות ורוב הנישאות בתולה יש לה קול כי הדדי נינהו ואם כן תיקשי אמאי תנן בפ"ב דכתובות דבגילוי מילתא בעלמא סגי כמ"ש התוספות לכך נקט דאיכא למימר כו' כלומר דודאי רוב בתולות נישאות עדיף קצת מרוב הנישאות בתולה יש לה קול ולהכי סגי בגילוי מילתא מיהו אי ליכא עדים כלל איכא למימר דאיתרע לה רובא דרוב נשים בתולות נישאות מכח רוב הנישאות בתולה יש לה קול דהא דרוב נשים בתולות נישאות לא עדיף כולי האי למימר דרוב הנישאות בתולה יש לה קול בטיל לגביה:

דף צג

רישא מ"ט לאו משום דרובא הכי איתנהו תימה נהי דלא אזלינן בתר רובא אפי' הכי הגיעו כיון דהמוכר מוחזק בממון אמרינן המוציא מחבירו עליו הראיה דהכי נמי הוי טעמא דשמואל במוכר שור ונמצא נגחן וי"ל דע"כ איירי דהמעות עדיין ביד הלוקח נינהו מדקתני סיפא אומר לו הרי שלך לפניך ולא קתני הרי זה מקח טעות משמע

דאיירי שהמוכר תובעו ללוקח וקאמר דמצי לוקח למימר ליה הרי שלך לפניך ואיני נותן לך משלי כלום וכי האי לישנא תנן בפרק הגוזל קמא גזל עבדים והזקינו מטבע ונפסל תרומה ונטמאה וכו' אומר לו הרי שלך לפני' ולפי זה לא קשיא מידי מכאן למה שפירש"י ז"ל בפרק אף על פי גבי הא דפריך אלא מעתה עבד כהן שלקחו מישראל לא יאכל בתרומה וכו' שפירש שם דכיון דהנהו אית להו קלא אמרינן דסבור וקבל כמ"ש התוספות דהתם איירי שכבר קבל המוכר מעות וכיון דלא בדק לוקח קודם נתינת המעות בתר הני מומין דאית להו קלא ודאי סבר וקבל אבל הכא מצי לוקח למימר לא בעינא ליה כיון דלא יהיב ליה דמי וכן כתבו התוספות שם בשם רבינו אליהו ז"ל ורשב"ם ז"ל כתב וסתם לוקח אעבד שפירא יהיב זוזי משמע דסבירא ליה דהמעות ביד מוכר נינהו ואפי' הכי פריך שפיר משום דחזקת ממון שביד המוכר לא מהניא מידי כיון דסתם לוקח אעבד שפירא יהיב זוזי אנן סהדי דלא יהיב זוזי אהאי עבדא כיון דגנבא הוא ולא שייך למימר המוציא מחבירו עליו הראיה ולא הוצרך לפרש כן:

סברוה דרובא וחזקה כי הדדי נינהו תימא כיון דרובא וחזקה כי הדדי נינהו אמאי קאמר רבי אחא בידוע שזה הרגו ומשלם לוקמא חזקת גמל האוחר להדיא רובא דגמלים דאיתנהו התם ולוקמא ממונא בחזקת מריה ועוד דמאי קאמר לימא רב דאמר כרבי אחא והא טעמא דרב הוי משום דרובא לרדיא זבני משמע דאי הוו פלגא לרדיא ופלגא לנכסתא מודה רב דאזלינן בתר חזקת ממון ורב אחא לא ס"ל הכי דהא רובא וחזקה כי הדדי נינהו ואפ"ה קאמר בידוע שזה הרגו ולא אזיל בתר חזקת ממון ומאי קאמר נמי דשמואל אתי כתנא קמא אדרבא רב אתי כוותיה ולא שמואל מדנקט שור שהיה רועה משמע דוקא משום דדרך הרבה שורים להיות שם לכך ס"ל דאין אומרים בידוע שזה הרגו דאוקי חזקה להדי רובא וממונא בחזקת מרא אבל אי לא היו שם הרבה שוורים הוי אזלי בתר חזקת השור שמוחזק ליגח ולא הוו אזלי בתר חזקת ממון וכיון דרובא וחזקה כי הדדי נינהו אם כן לא אתיא כשמואל אלא כרב וליכא למימר דלהכי נקט ונמצא שור הרוג בצדו גמל הרוג בצדו דהיינו קרוב לו דאוקמינן קרוב להדי רובא דשוורים ודגמלים פש ליה חזקת שור המועד ליגח וחזקת גמל האוחר זר להדי חזקת ממון והוי דומיא דפלוגתייהו דרב ושמואל דהא בפרק לא יחפור קאמר דרוב וקרוב הולכין אחר הרוב אפילו בקורבא דמוכח כדאיתא התם אלמא רובא עדיף מקרוב ולא אמרינן אוקי קרוב להדי רובא וי"ל דהכי קאמר סברוה דרובא וחזקה כי הדדי נינהו דמאן דאזיל בעלמא בתר רובא נגד מיעוטא דס"ל דרובא עדיף ממיעוטא אזיל נמי בתר חזקה נגד רובא דס"ל דחזקה עדיף מרובא וא"כ לימא רב דאמר כר' אחא וכו' אבל קשה דבפ"ק דחולין גבי הא

דקאמר מנא הא מילתא דאמור רבנן זיל בתר רובא כתבו התוספות וא"ת וכיון דאמרי זיל בתר חזקה כ"ש בתר רובא דרובא וחזקה רובא עדיף וי"ל דהא דרוב עדיף לא מסברא אלא ילפינן מפרה אדומה וכו' משמע שם דליכא מאן דפליג דרובא עדיף מחזקה:

ואף על פי שזה מנוגח דרואין בו מכה סימן נגיחה דליכא למיתלי שמת מעצמו ולפי שסימן הנגיחה לאו סימן מובהק הוא דאיכא למיתלי שנפל דבר על גבו ועלתה בו מכה דומה לנגיחה לכך קאמר ואף עפ"י שזה מנושך דהוי רבותא טפי שרואין בו סימן נשיכה כגון שניכר השניים בגבו דודאי מת בנשיכה וזה מועד לישך אפילו הכי אין אומרים בידוע שזה נשכו:

המוכר פירות לחבירו ולא צמחו אינו חייב באחריותן משום דאיכא דזבין לאכילה ואיכא דזבין לזריעה אוקי הני להדי הני ואוקי ממונא בחזקת מריה ואף על גב דמאה לעינים דזבני לאכילה טפי מלזריעה תנא בא"י קאי שהיה כל א' זורע ואוכל משדה שלו וזימנין איכא נמי דזבין לאכילה ואיכא נמי דזבין לזריעה וליכא שום רובא:

לאו אפי' זרע פשתן דרובא לזריעה זבני וליכא למימר דלעולם אזיל בתר רובא וה"ק אפי' זרע פשתן דס"ד ניזל בתר רובא דזריעה קמ"ל דאזלינן בתר רובא דאינשי דע"כ ס"ל להאי תנא דאיכא דזבני זרע פשתן לזריעה ואיכא דזבני לאכילה וליכא רובא דאינשי כלל אלא רוב דזריעה דאי איכא רובא דאינשי כי היכי דאיכא רובא דזריעה א"כ פשיטא דשוין הן דמאי אלימ' דהאי רובא מהאי רובא וא"כ לא שייך למיתני אפי' דמה לי זרע פשתן משאר פירות דכי היכי דבשאר פירות אינו חייב באחריותן משום דאוקי הני דזבני לאכילה להדי הני דזבני לזריעה ואוקי ממונא בחזקת מריה הכי נמי בזרע פשתן אוקי רובא להדי רובא ואוקי ממונא בחזקת מריה ולא שייך למיתני אפילו אלא ודאי סבירא ליה דליכא אלא רובא דזריעה ואשמעינן דלא אזלינן בתר רובא לאפוקי ממונא מחזקת מריה וקשיא לרב וכן משמע מדברי הרמב"ם ז"ל פי"ו מהלכות מכירה דלתנא קמא אדרבא רובא דאינשי קונין זרע פשתן לזריעה שכתב אפילו היה זרע פשתן שרוב בני אדם קונין אותו לזריעה הואיל ואוכלין אותו אינו חייב באחריות זריעתו:

אי ת"ק ואמרו לו ורב אתי כאמרו לו אע"ג דרב אזיל בתר רובא ומפיק ממונא וברובא דאינשי לא מפקינן ממונא דאדרבא מסייע ליה למוכר המוחזק בממון מכל מקום צריך לומר דאמרו לו נמי סבירא להו דאזלינן בתר רובא ומפקינן ממונא מחזקת מריה מדקאמרו הרבה לוקחין אותו לדברים אחרים משמע דאי לאו דאיכא רובא דאינשי הוה אזלינן בתר רובא דזריעה ומפקינן ממונא ואם תאמר ומנא ליה למימר דתנאי היא דלמא ת"ק נמי אזיל בתר רובא דזריעה אלא דס"ל דאזלינן בתר רובא דאינשי ואוקי

רובא להדי רובא ואוקי ממונא בחזקת מריה ואי משום דא"כ מאי איכא בין תנא קמא לאמרו לו דלמא אמרו לו היינו ת"ק גופיה שחזר והשיב תיובת' על דברי ר' יוסי כמו בשאר דוכתי ור' יוסי לא חש להשיבו משום דס"ל דליכא רובא דאינשי כלל אלא רובא דזריעה וליכא אלא תרי תנאי וי"ל מדנקט ת"ק זרע פשתן אינו חייב באחריותן ולא נקט סתמא זרעים הנאכלין אינו חייב באחריותן ע"כ צריך לומר דרבותא אשמעינן דאפילו זרע פשתן דרובא לזריעה זבני ואפי' הכי לא אזלינן בתר רובא אלמא דאמרו לו לאו היינו תנא קמא דאי אזיל בתר רובא דזריעה אלא דסבירא ליה דאיכא נמי רובא דאינשי ואוקי רובא להדי רובא ואוקי ממונא בחזקת מריה א"כ מאי רבות' דנקט זרע פשתן טפי משאר זרעים הנאכלין דבשאר זרעים נמי אמרינן הכי אוקי הני דזבני לאכילה להדי הני דזבני לזריעה ואוקי ממונא בחזקת מריה כדפירשתי לעיל:

מפני שהוא כנושא שכר הטור סימן ש"ו כתב דהטבחים שנוטלין הכרכשתות מן הכשרות מקרי שפיר בשכר אע"פ שאין נוטלין כלום מן הטרפות שאם לא נטרפה היה נוטל נמצא זה שכרו ועוד הכרכשתות שנותנין לו מן הכשרות הן שכרו גם על הטרפות ע"כ ולפי זה הוא הדין גבי חיטין לטחון שרגילות ליתן מדה מן החטין וכן גבי קמח לנחתום שנותנין לו פת בשכרו שאם עשאן סובין ופת ניפולין מקרי שפיר בשכר אע"ג שאינו נוטל כלום מן הסובין ופת ניפולין מקרי בשכר מהנך טעמי דלעיל ונראה דלהכי נקט תנא מפני שהוא כנושא שכר ולא קאמר מפני שהוא נושא שכר לאשמעינן דאף ע"ג שאינו נוטל שכר מן הנבילות ומסובין ומפת ניפולין אפ"ה כיון שנוטל שכר מן הככרות ומן הקמח ומן הפת הוי כאלו נוטל שכר גם מן הנבלות ומן הסובין ומפת ניפולין וחייב:

מאן י"א רשב"ג בריש פירקין כתבו התו' דרשב"ג איירי דאיגלאי מילתא וכו' וכן משמע בש"ס דאיכא למאן דמחייב אפי' הוצאה לכאורה אין הלשון מדוקדק דכיון דארשב"ג קאי ואיהו גופיה הכי ס"ל הוה להו למימר וכן משמע בש"ס דמחייב אפילו הוצאה:

דף צד

תפשוט מינה חיטי ושערי דעפרורית לא מקבל פירשב"ם ז"ל דעפרורית לא מקבל היינו רובע אבל פחות מרובע מקבל וכי משני לעולם חיטי ושערי מקבל היינו רובע וקשה דהא אי בחיטי ושערי מקבל רובע אע"ג דלא מעקרי להו ע"כ בעדשים דמעקרי להו אית בהו עפרורית טפי מרובע ואמאי קתני בריי' דלא מקבל בעדשים אלא רובע ואי ליכא עפרורי' בעדשים טפי מרובע אע"ג דמעקרי להו א"כ ע"כ בחיטי ושערי אית בהו עפרורי' בציר מרובע לכך נראה דאהא דמשני קטנית רובע עפרורית פחות מרובע דמשמע פחות

מרובע משהו מקבל כדפירשב"ם ז"ל פריך תפשוט מינה חיטי ושערי דפפרורי' לא מקבל פיר' לא מקבל לגמרי אפי' פחות מרובע ותיובת' דרב דאמר הבורר צרור מגרנו של חבירו וכו' דאי בחיטי ושערי נמי מקבל עפרורי' פחות מרובע א"כ ליתני בחיטי ושערי דמקבל בהו עפרורית כחו מרובע ואנא ידענ' דבעדשים אפי' רובע נמי מקבל דכיון דבחיטי ושערי מקבל פחות מרובע דהיינו אפי' פחות מרובע משהו אע"ג דלא מיעקרא להו ולית בהו אלא עפרורית דאתי מעלמא א"כ אמאי לא ידענא דבעדשים דאית בהו עפרורית דאתי מעלמא ואית בהו נמי עפרורית ממאי דעקרי להו דמקבל בהו כל שהו טפי מפחות מרובע משהו דהיינו רובע שלם אבל השתא דתני עפרורית בעדשים איכא לומר דבחיטי ושערי לא מקבל עפרורית כלל דעפרורית דעלמא לאו סברא היא ואם כן טפי הוה ליה למיתני בחיטי ושערי דמקבל בהו פחות מרובע ואנא ידענא דבעדשים מקבל רובע שלם ומדלא קתני הכי צריך לומר דבחטי ושערי לא מקבל כלל ומשני לעולם חיטי ושערי מקבל עפרורית פחות מרובע ועדשים איצטריכא ליה כולי:

סברוה דרובע דכלאים כיותר מרובע דהכא פי' דלא שכיח להיות בסאה תבואה רובע מתבואה אחרת כי היכי דלא שכיח להיות בתבואה עפרורית טפי מרובע ודוקא חיטין מצויין להיות בהן רובע קטני' כדקתני לעיל אבל שאר כל תבואות לא שכיח להיות בסאה של מין זה רובע מתבואה אחרת ואיכא למימר ודאי עריב בו בידים ולהכי ימעט ונראה דהיינו מה שכתבו התוס' בסמוך ולא מסתבר ליה למימר דפליגי וכולי דמה שדחה דחומרא בעלמא הוא היינו אליבא דת"ק דאיהו סבר דרובע לא שכיח ור"י פליג עליה וס"ל דשכיח ולהכי לא כתבו ולא מסתבר ליה למימר דבהא פליגי וכולי:

מיתיבי כל סאה שיש בה וכולי נראה דשלש תיובתות ראשונות עיקר תיובתא לא הוי אלא לימא כתנאי דאי לאו הכי מאי תיובתא הא איכא תנא דקאי כוותיה והא דלא נקט לימא כתנאי משום דכל היכא דנקט לימא כתנאי לא דחי ש"ס אלא חדא מנייהו אבל אידך אתי ודאי כוותיה והכא דחי ש"ס תרוייהו דלא הוי לא תיובתא ולא סייעתא לכך סידרן מילי מילי וכיון דלא הוה פריך אלא לימא כתנאי ומרישא וסיפא בחד זימנא הוה פריך ניחא הא דגרסינן בספרים ת"ש מסיפא ר' יוסי אומר יבור משום דאכתי לא הוה ידע הא דדחי דחומרא בעלמא הוא דהא מתרוייהו הוה פריך בחד זימנא:

דף צה

חסורי מיחסר' והכי קתני בד"א דאמר ליה למקפה תימה אמאי קאמר חסורי מיחסרא ולא משני תני ברישא דברייתא ומקבל עליו עשר קוססו' למאה כדמשני לעיל וי"ל דהא

דאמר לעיל תני ברישא דברייתא וכולי אינו מגיה הברייתא אלא מפרש לה דנותן לו יין שכולו יפה דקתני היינו שנותן לו עשר קוסטות למאה דכל שאין בתוכן אלא עשר קוסטות למאה יין שכולו יפה קרי ליה כיון דסתם מאה חביות אורחייהו בהכי וכי פריך מברייתא דרב זביד אידחי נמי הך שינויא דמשני תני ברישא דברייתא וכולי דהא מברייתא דרב זביד משמע בהדיא דיין שכולו יפה היינו שאין בהן קוסטות כלל מדקתני סיפא ומקבל עליו עשר קוסטו' למאה משמע דיין שכולו יפה דרישא שאין בהן שום קוסטו' וא"כ ברייתא קמיית' דקתני נמי סתמא דנותן לו יין שכולו יפה כולו יפה לגמרי קאמר ולהכי איצטריך למימר חסורי מיחסרא והכי קתני דלא מצי לשנויי כדמשני לעיל. וכה"ג אית' בפ' הפרה דמשני ש"ס ואיבעי' אימ' לאחר מית' הגר ותני זכתה וכתבו שם התו' אין מגיה הברייתא אלא כלומר זכה מי שיש לו זכות:

מודה רב יהודה בפורצמא דמיזדבן אקרנתא קצת קשה מדקאמר מודה רב יהודה בפורצמא ולא קאמר הב"ע בפורצמא משמע דמילת' דפשיט' הוא דברייתא בפורצמא איירי ואמאי פשיט ליה והא יין שהקרים סתמא קתני ויין הנמכר בחנות נמי חמרא דאקרים הוא כדאמר רב חסדא ולגירסת רבינו חננאל ז"ל דגריס בפרצופא שנשתנה מראיתו ועברה צורתו ניחא דכולה ברייתא בהכי איירי כדקתני ועל תבשיל שעברה צורתו וכן פת שעפשה עברה צורתו הוא ומסתמא חמרא דאקרים דומיא דהנך איירי שעברה צורתו:

דף צו

הבודק את החביות כתבו התוספות דרשב"ם ז"ל דחק לפרש שהרי יכול לטועמו בריח דחלא לעולם לא הוי ריחיה חמרא מיהו הרמב"ם ז"ל בפ' כ"ט מהלכות שבת כתב יין שטעמו טעם חומץ אף על פי שריחו ריח יין אין מקדשין עליו וכתב עליו הרב המגיד כך העלו בהלכות בפ' ערבי פסחים שהכל הולך אחר הטעם וריחיה חמרא וטעמיה חלא חלא וריחיה חלא וטעמיה חמרא חמרא אלמא דזימנין איכא חלא דריחיה חמרא:

מאי טעמא האי מעילאי עקר לא מצי למימר לרבי יוחנן מתתאי עקר דאם כן מנא ליה דכל שלשה ימים הראשונים הוי ודאי יין דלמא בשעה שטעמו כבר נעקר טעמו מתחתיו שלשה ימים ויותר ומה שכתבו התוספות דאין סברא לומר שיהא חומץ גמור למטה ולמעלה ריחיה וטעמא חמרא לאו קושיא היא דדוקא בפחות משלשה ימים אין היין נעשה חומץ אבל משלשה ימים ואילך זימנין דנגמר חימוצו והוי חומץ גמור מיד אחר

שלשה ימים וזימנין שאין חימוצו נגמר עד אחר כמה ימים וכן משמע מדברי הרשב"ם ז"ל שכתב אבל משלשה ואילך יכול להיות חומץ גמור משמע דלאו מלתא דפשיטא הוא: **דרומאי** מתנו וכו' תימה מאי דוחקייהו דרומאי דמפרשי ודאי אשלשה ימים הראשונים ואשלשה ימים האחרונים ולהכי צריכי למידחק ולאוקמי ברייתא בחלא סיפתקא אע"ג דחומץ סתמא קתני טפי הוה להו לאוקמי בסתם חומץ ולפרש ודאי אימים הראשונים לחוד וריחיה חלא וטעמיה ממרא חמרא דהשתא נמי הכי ס"ל ומנא להו דודאי אראשונים ואחרונים קאי דלמא אראשונים לחודא קאי. ועוד דבסמוך קאמר כמאן פשיט ליה פליגי בה רב מרי ורב זביד חד אמר כרבי יוחנן כו' וקשה במאי פליגי וליכא למימר דמאן דאמר כרבי יוחנן פשט ליה משום דמסתבר ליה דריחיה חלא וטעמא חמרא ומאן דאמר כריב"ל ס"ל איפכא דהא אביי הוה מספקא ליה בדרב יוסף מאי קסבר בריחיה חלא וטעמא חמרא וא"כ כי הוה מייתי ליה ברייתא אכתי ליכא למישמע מינה כיון דאיכא לפרושי הכי והכי. ועוד דלעיל קאמר ש"ס מאי קאמר ופי' רשב"ם ז"ל לפי שיש לפרשה בשני עניינים ואין הלשון משמע כן מדלא קאמר מאי כל שלשה יום ודאי אבל מאי קאמר משמע בכוליה דוכתיה דברייתא קשיא ליה או שאינה מובנת כלל. לכך נראה דברייתא קשיא ליה רישא אסיפא דקתני רישא ואח"כ נמצאת חומץ שלשה ימים ודאי משמע דודאי חומץ קאמר דהא השתא הוא דנמצאת חומץ אלא שאין ידוע אימתי נעשה חומץ ועל זה קאמר דכל שלשה יום ודאי הוא משמע דודאי חומץ הוא כיון דעליה קאי והדר קתני מכאן ואילך ספק משמע דודאי יין קאמר דאי ודאי חומץ קאמר הוה ליה למימר מכאן ולהלן ספק דמכאן ואילך משמע משלשה ימים הראשונים ואילך והיינו דנקט מאי קאמר וקאמר ר' יוחנן כל שלשה ימים ודאי יין דסבירא ליה דלישנא דמכאן ואילך ספק דקדוק מעלייא הוא אבל הא דקתני ואחר כך נמצאת חומץ כל שלשה יום ודאי לאו דקדוק היא דאיכא למידחק ולפרש ודאי יין קאמר וריב"ל סבר איפכא דרישא דקדוק מעליא הויא וסיפא איכא למידחק דמכאן ואילך מכאן ולהלן קאמר והיינו דנקט ריב"ל מכאן ולהלן ספק ודרומאי ס"ל דבין רישא ובין סיפא דקדוקא מעליא הוי ולהכי קתני לישנא דמשתמע לתרי גווני משום דתרתי קתני ובחלא סיפתקא אייריי וניחא תרוייהו לישנא דואח"כ נמצאת חומץ כל שלשה יום ודאי משום דודאי חומץ קאמר ומכאן ואילך ספק נמי אתי שפיר משום דכל שלשה ימים הראשונים ודאי יין קאמר אי נמי הכי קאמר כל שלשה ימים האחרונים ודאי חומץ ודייקינן הא מכאן ולהלן ספק והדר קאמר מכאן ואילך ספק ודייקינן הא שלשה ימים הראשונים ודאי יין הוא:

חמרא אכתפא דמריה שוואר דכיון שנשאו בכתפים נתקלקל על ידי ניענוע כדפי' ר"ת ז"ל ואין לתמוה על כך דכי האי גונא איתא בפרק המפקיד דתנן התם הטה את החביות וכו' וקאמר בש"ס אמר רבא לא שנא אלא נשברה אבל החמיצה משלם את כולה מ"ט גירי דידיה נינהו וכתב הרמב"ם ז"ל שם בפירוש המשנה דטעמא דהוה גירי דידיה לפי שבסבת מה שהטה נתקלקל השאר אלמא דבהטייה בעלמא היין מחמיץ כ"ש כשנשאו בכתפים מיהו מה שהקשו התוספות על פירשב"ם ז"ל דאין סברא שיגרום מזלא דגברא שימהר להחמיץ תוך שלשה י"ל דודאי כשהיין מחמיץ בטבעו אינו נעשה חומץ גמור עד לאחר ג' דאינו מתהפך מיין לחומץ בהרף עין אבל אם טבע היין טוב הוא מצד עצמו אלא שהוא מחמיץ בשביל מזל בעליו אז מיד בשעה ראשונה שנעשה בעליו אפשר שקופץ וידמה לבעליו ומחמיץ וכן מהא דא"ר יוחנן לעיל דשלשה ימים הראשונים ודאי יין לאו קושיא היא דליכא למימר דלמא מזליה דמריה גרים והחמיץ מיד שהרי מעיקרא בדקו וטעמו והוה חמרא ואי מזל בעליו גרם היה מקולקל כבר משעה ראשונה:

כי פליגי דרמא תלתא ואתא תלתא ופלגא הוה מצי למימר כי פליגי דרמא תלתא ואתא תלתא ותילתא דרבנן סברי תלתא עייל תלתא נפק פש ליה תילתא ותלתא בתשעה תילתא ולא כלו' הוא ואחרים סברי תלתא עול תרין ופלגא נפיק פש ליה פלגא ותילתא ופלגא ותילתא בתרין ופלגא חמרא מעליא הוא דתילתא חמרא דארי תלת תילתי מיא דהיינו כוזא ופלגא כוזא דחמרא דארי כוזא ופלגא דמיא דכל חמרא דלא דרי על חד תלת מיא לאו חמרא הוא:

דף צז

וביותר מכדי מדתו מי פליגי והתנן המתמד וכו' פי' רשב"ם ז"ל דלא פריך ובכדי מדתו לא פליגי דטעמא דרבי יהודה גבי מעשר משום חומרא דמעשר וטעמייהו דרבנן דלא פליגי ביותר מכדי מדתו ע"כ לאו משום חומרא דהא בכדי מדתו לא מחייבו וכו' וקשה דלמא רבנן לא מחמרי אלא ביותר מכדי מדתו אבל בכדי מדתו ס"ל דאין להחמיר כי היכי דלרבי יהודה צריך לומר נמי דלא מחמיר אלא בכדי מדתו אבל בפחות מכדי מדתו סבירא ליה דאין להחמיר לכך נראה כיש מפרשים שכתבו התוספות וחומרא לאו מילתא הוא אלא טעמא דרבנן ביותר מכדי מדתו וטעמא דרבי יהודה בכדי מדתו משום דס"ל דבהכי דרי על חד תלת מיא והוה חמרא מעליא דקסבר ר' יהודה אף על גב דלא מצא אלא כדי מדתו אמרינן תלתא עול תרין וריבעא נפיק פש ליה תלתא ריבעא ותלתא ריבעא בתרין וריבעא חמרא הוא מיהו קשה דאם כן מנא ליה לרבא למימר דכולי עלמא רמא

תלתא ואתא תלתא ולא כלום הוא דלמא רבנן ואחרים פליגי נמי בהכי כי היכי דפליגי בהכי רבנן ורבי יהודה אבל לפי' רשב"ם ז"ל ניחא דאיכא למימר דקים ומסתבר ליה לרבא דרמא תלתא ואתא תלתא בו חלק רביעית יין ור' יהודה דמחייב במעשר משום חומרא הוא:

לא צריכא שתמדן במי גשמים פירש רשב"ם ז"ל דבמים הוא דכתיב וכי יתן מים מה יתן דניחא ליה אף יותן דניחא אין לפרש אף יותן בעינן דניחא ליה שיבאו על הזרעים דא"כ מאי איריא שתמדן במי גשמים אפי' תמדן במים יפין נמי איכא נפקותא כגון שנפלו על הזרעים ולא ניחא ליה ועוד דאם כן מאי פריך וכיון דשקיל ורמי להו במנא אחשבינהו וכי בשביל דרמי להו במנא ניחא ליה שיפלו על הזרעים אלא הכי קאמר אף יותן בעינן דניחא ליה דאחשבינהו מעיקרא לצורך איזה דבר אף על גב דבתר הכי כי נפלו על הזרעים לא ניחא ליה כי יותן קרינן ביה וכן איתא בהדיא בפרק קמא דשחיטת חולין דקתני הכופה קערה על הכותל בשביל שתודח הרי זה בכי יותן ופירש"י ז"ל שם אם נפלו אחר כך על הפירות אפילו לאחר זמן הוכשרו דאחשבינהו להנך משקין להדחת קערה וניחא ליה בהך נפילה ואפילו לא אחשבינהו לצורך הנך פירות כי יותן קרינא ביה דניחא ליה בהך נפילה:

הכי גרסינן בכל הספרים דאמר רבה סוחט אדם אשכול כו' והכי פירש אנן אפילו לכתחילה נמי דלא חמיר קידוש כניסוך דאמר רבה סוחט אדם וכו' ואי ס"ד דקידוש וניסוך שוין הן לגמרי אם כן תיקשי ברייתא דרבי חייא אהא דרבה דאמר מקדשין עליו אפילו לכתחילה והוה מצי למידק מהא דרבה בלא ברייתא דר' חייא אלא דאיצטריך לאתויי הא דתני רבי חייא ולמידק מהא דרבה דכל היכא דגבי ניסוך כשר בדיעבד גבי קידוש אפי' לכתחילה נמי דהשתא דייק שפיר בתר הכי מהא דתניא מפיה ומשוליה לא יביא וכו' ומהא דתניא יין כושי וברק הלייסטן לא יביא וכו' דאי לאו דדייק מעיקרא דכל היכא דגבי ניסוך כשר בדיעבד גבי קידוש אפילו לכתחילה כשר לא הוה מצי פריך מידי מהנך ברייתות דלמא קידוש חמיר כניסוך:

ואע"ג דעבריה במסננא וכו' ובטור א"ח סימן רע"ב כתב דאין מקדשין על יין מגולה אפי' האידנא דלא קפדינן אגילוי ונראה לפי ששבת בראשית רמז ליום שכולו שבת לעולם הבא כידוע וזה סוד זכור ושמור שמור רמז לשבת בראשית שצריך לשומרו זכור רמז ליום שכולו שבת שצריך האדם לזוכרו בשבת בראשית ולבקש עליו רחמים כמו שיסדו לומר הרחמן הוא ינחילנו ליום שכולו שבת וכיוצא בו והיין שמקדשין עליו רמז הוא לאותו יין המשומר בענביו וזהו דאיתא בפרק ערבי פסחים זכור את יום השבת זכרהו

על היין שע"י היין שמקדשין עליו את יום השבת בראשית יש לזכור בשכר יום שכולו שבת שהוא ג"כ יין המשומר בענביו וכיון דיין קידוש לעומת יין העליון הוא ויין העליון מכוסה טמיר וגניז הוא ואין בו גילוי כמו שאמרו עיין לא ראתה אלהים זולתך זה יין המשומר בענביו ששת ימי בראשית לכך אין מקדשין על היין מגולה ולפי שבעולם העליון עיקר קבול השכר הוא הריח הטוב שאין הנשמה נהנית אלא מן הריח לכך יין שריחו רע אין מקדשין עליו כיון דיין קדוש רמז לשכר העולם הבא שכולו ריח טוב:

דף צח

אין מכניסין אותו במחיצתו של הקב"ה משום דשקורי קא משקר ומטעה את הבריות כסבורין שהוא ת"ח לכך אין מכניסין אותו במחיצתו של הקב"ה כדאשכחן בנבות שהיה משקר ומטעה את הנביאים ואמרו בפרק הנחנקין ויאמר תפתה וגם תוכל צא ועשה כן אמר רב יהודה מאי צא צא ממחיצתו דכתיב דובר שקרים לא יכון לנגד עיני:

הכל שקלתי בכף מאזנים ולא מצאתי קל מסובין תימה מה ענין סובין לחתן הדר בבית חמיו וכן הנך כולהו מה ענין זה אל זה ונראה דהכי קאמר הכל שקלתי בכף מאזנים ולא מצאתי דבר שהסברא נותנת שהוא טוב והוא אדרבא גרוע מאוד כמו סובין דמסתבר שהסובין טובים לאכילה כיון שהן באין מקמח הטוב והיפה ובאמת גרועין הן בתכלית כדאמרינן בריש פירקין ממרי רשוותך פארי איפרע וקל מסובין חתן הדר בבית חמיו דכיון שחמיו נתקרב אליו ונתן לו בתו ונדוניא מסתבר לומר שידוע אצלו בביתו להיות קרוב לו תמיד ובאמת דבר גרוע הוא מאוד משום חשד וממון לא ניחא ליה לחמיו שידור אצלו. וקל מחתן אורח מכניס אורח דמסתבר לומר כיון דבעל בית זה חביב עליו אורחים שהרי הזמינו והכניסו לביתו יפה עשה מה שהכניס אורח אחר עמו ובאמת דבר גרוע הוא מאוד דכיון שלא הזמין לאחר הוא מקפיד על זה האורח שהכניסו וקל מאורח משיב דבר בטרם ישמע דמסתב' לומר כי טוב הוא כיון שהשואל חפץ שישיב לו נמצא כי יפה עשה מה שהשיב לו מיד טרם שגמר את דבריו ובאמת דבר גרוע הוא מאוד דכל אדם מקפיד על זה הרבה דקסבר שמא לא הבין את השאלה:

איכא דאמרי רבי עקיבא קתני לה וה"ק אעפ"י שרפת כו' תימה הא תינח אי רבי ישמעאל קתני לה איצטריך ש"ס לפרושי דשהרוצה קאמר אבל אי ר' עקיבא קתני לה לא איצטריך ש"ס לפרושי מידי דאיכא למימר דשלתא באפיה נפשיה קתני ואשמעינן הרוצה לעשות לחבירו רפת בקר כמה הוי שיעורא דלא איירי ביה רבי עקיבא מעיקרא ושמא י"ל דאם כן ליערבינהו וליתנינהו המוכר מקום לחבירו וכן המקבל מחבירו לעשות לו רפת בקר

או בית חתנות לבנו ובי' אלמנות לבתו בונה ד' אמות על שש מיהו תימא הא דקאמר ש"ס דהכי קאמר אף על פי שרפת בקר היא זו פעמים שאדם עושה דירתו כרפת בקר אמאי נקט דירתו הוה ליה למימר פעמים שאדם עושה בית חתנות ובית אלמנות כרפת בקר כיון דעלה קאי ורב אלפס והרא"ש ז"ל גרסי במתני' המוכר מקום לחבירו לעשות לו בית וכן המקבל מחבירו לעשות לו בית חתנות ובית אלמנות וכו' וכן משמע מדברי הרמב"ם ז"ל בפרק כ"א מהלכות מכירה ולפי זה סיפא דקתני בית קטן שש על שמנה רבי ישמעאל היא דליכא למימר דר' עקיבא קתני לה כיון דברישא קתני דאפילו בבית סתם בארבע אמות על שש סגי ולכך קבעי רפת בקר מאן קתני לה דאי ר' עקיבא קתני לה ומילתא באפיה נפשיה קתני א"כ סיפא דקתני בית קטן שש על שמנה ע"כ נמי ר' עקיבא קאמר לה דלא שייך לאוקמי רישא דמילתא ר' עקיבא וסיפא ר' ישמעאל ואם כן תיקשי הא אית ליה לר' עקיבא דאפילו בבית סתם סגי ליה בד' אמות על שש וקאמר ש"ס דהכי קאמר אף על פי שרפת בקר היא זו כו' דלאו מילתא באפיה נפשיה היא ולאו דינא אשמעינן אלא ר' עקיבא לשנויי אתא מאי דאקשי ליה ר' ישמעאל וסיפא דקתני בית קטן שש על שמנה סיומא דמילתא דר' ישמעאל היא בלא דר' עקיבא לתוך דבריו לשנויי מאי דאקשי ליה. והשתא ניחא דנקט פעמים שאדם עושה דירתו כרפת בקר משום דר' ישמעאל דאמר רפת בקר היא זו על דירת סתם בית קאמר הכי:

ראיה לדבר האן קתני לה דמה נפשך אי רבן שמעון בן גמליאל קתני לה ומייתי ראיה לדברי ת"ק א"כ רשב"ג אומר אמר רבן שמעון בן גמליאל מיבעי ליה ואי ת"ק קתני לה ורשב"ג פליג א"כ במאי פליגי הא ת"ק נמי מבנין היכל מייתי לה וקאמר ש"ס דרבי שמעון בן גמליאל קתני לה והכי קאמר ראיה לדבר אמר רבי שמעון בן גמליאל דלא דק תנא בהכי והוה ליה כאלו נקט אמר רבי שמעון בן גמליאל ואיכא דאמרי תנא קמא קתני לה ורשב"ג פליג וסבירא ליה דבנין היכל לאו ראיה ואתמוהי קא מתמה וכו':

דף צט

ודלמא שלחופי הוו משלחפו ידייהו פירש רשב"ם ז"ל כאדם שחובק את ידיו ואי משום דכתיב וכנפיהם אל תוך הבית נוגעות כנף אל כנף היינו נמי כעין נוגעות דהוו זו כנגד זו ודבריו תמוהים לומר דלאו נוגעות היו ונוגעות דכתיב משום דהוו זו כנגד זו דנוגעות לגמרי משמע ועוד דבדברי הימים לא נקט לישנא דנוגעות אלא לשון דיבוק דכתיב והכנף האחר' אמות חמש דבקה לכנף הכרוב הא' משמע דדבוקות ממש הוו. ועוד דמשמע דהנך אמוראי כל חד חסר ליה מידי באתקפתא דחבריה ולהכי כולהו צריכי דלרב' נראה

דוחק לומר דבולטין כתרנגולים הוו דכרובים לאו כדמות עופות עשויין אלא דמות פרצוף תינוק הוה להו ומסתמא כנפיהם נמי כדמות ידי אדם הוו אחד מימין ואחד משמאל. ולרב אחא נראה דוחק לומר דהוו קיימי זה שלא כנגד זה דמסתמא היו עומדין בשוה ולרב הונא נראה דוחק לומר דהוו קיימי באלכסונ' דלאו אורח' למיקם הכי ולרב פפא נראה דוחק לומר שלא היו קירות הבית שוות מבפנים ועוד דקרא כתיב כי מגרעות נתן לבית סביב חוצה משמע דמבפנים לא הוו מגרעות ולרב אשי נראה דוחק לומר דמיכף הוו כייפי ידייהו דמסתמא פשוטות הוו וכן משמע קרא דוהיו הכרובים פורשי כנפים פרושות ולא כפופות ואי שלחופי הוו משלחפי ידייהו דקאמר כדפי' רשב"ם ז"ל הוא א"כ סברת רב אשי הוה דוחק טפי מכולהו דדוחק לומר שהיו עשויין כאדם שחובק את ידו ונוגעות דקרא כעין נוגעות קאמר לכך נראה לפרש דכל שני דברים המונחים זה על גב זה ואינם מונחים שוה בשוה אף על גב חבירו אלא זה משוך לכאן וזה לכאן וכן שני דברים העומדין זה בצד זה ואינן מכוונין ממש אלא משוכין זה מזה קצת משלחופי קרי לה כדאיתא בפרק אלו מציאות גבי מצא מעות מפוזרות הרי אלו שלו דייק ש"ס הא משלחפי שלחופי חייב להכריז אימא סיפא עשויין כמגדלין חייב להכריז הא משלחפי שלחופי הרי אלו שלו ובריש פרק הזורק נמי פריך ש"ס ודלמא שלחופי הוי משלחפי ופירש"י ז"ל שם דלעולם גבי הדדי הוו יתבי אלא שאין מכוונין אלא זה נמשך לפנים וזה לאחור וכן שכל את ידיו דמתרגמינן שלחיפונון לידייהו משום דלאו מכוונין היו אלא זה נמשך לכאן וזה לכאן והכא נמי איכא לפרושי הכי ודלמא שלחופי הוו משלחפי לידייהו דודאי דוחק הוא לומר דכרובים גופייהו הוו קימיי זה שלא כנגד זה דמסתמא עמדו שוה בשוה לגמרי מ"מ איכא למימר דכנפי הכרובים לא היו מקבילות להדדי כנף מול כנף אלא כל אחד היה משוך פורתא זה לצד מזרח וזה לצד מערב כשיעור עובי הכנף והיה כנף כרוב הא' משוך על גבי כנף כרוב חבירו כשיעור עובי הגופים ושם היו נוגעות ודבוקות זו בזו כנף על כנף ממש אבל הרמב"ם גופייהו היו עומדין שוה בשוה:

פותחת להיכא פי' פותחת שעושה בעל הבית להיכא דאין סברא לומר שעושה פותחת לביתו מבחוץ שלא יכנס בעל הבור לביתו שלא מדעתו ויגנוב משם חפציו דבני ביתו של אדם מצויין בביתו תמיד ואי אפשר לגנוב משם ועוד דאין סבר' שיהא ביתו סגור' ומסוגרת אין יוצא ואין בא כל היום:

משום חשד אשתו פירש רשב"ם ז"ל אבל השתא דאינו יכול לשאוב בלא בעל הבית לא יכנס לשם עד שיבא בעל הבית ותימה חדא דמסתמא בני ביתו של אדם מצויין בביתו וליכא חשדא כדפי' ועוד דאם כן השתא נמי יקלקל עם אשתו ואם יבא בעל הבית

וימצאנו בביתו מצי למימר הוצרכתי להמתין בביתך עד שתבא בשביל המפתח ועוד פותחת לבעל הבית למה לי למיעבד הא ודאי כיון דלית ליה לבעל הבור שום עסק בביתו של בעל הבית אלא דרך בעלמא לעבור דרך ביתו לבורו נמצא דבעל הבור צריך למיחש דלא ליעול לביתו של בעל הבית ולעמוד שם כמו איניש דעלמא שלא ימצאנו בעל הבית ויאמר לו מה אתה עומד בביתי היה לך ללכת לבורך לכך נראה דמשום חשד אשתו דקאמר היינו שלא תכנוס אשתו של ב"ה אל הבור כדי שתקלקל עם בעל הבור ואם יבא בעלה וימצאנה שם מצינן למימר לשתות מים נכנסתי או לצורך דבר אחר לכך ב"ה עושה נמי פותחת לבורו של זה כדי שלא תכנס אשת של ב"ה לשם שלא מדעתו וכן משמע בהדיא מדברי הרמב"ם ז"ל בפרק ו' מהלכות שכנים:

נותן לו שתי אמות לתוכה כו' פי' רשב"ם לתוכה של שדה אמה מכאן ואמה מכאן. וקשה חדא דמאי איצטריך למימר דנותן לו שתי אמות לתוכה הוה ליה למימר נותן לו אמה מכאן ואמה מכאן אגפיה ועוד דלתוכה משמע דאאמה דאיירי בה קאי דליכא למימר לתוכה של שדה דשדה מאן דכר שמיה ועוד דמסתמא כי היכי דאגפיה אגפי שלה של אמה קאמר. לכך נראה דלשון ראשון שפי' רשב"ם ז"ל עיקר ואיירי שמוכר לחבירו בתוך שדהו מקום לצורך אמת המים וכן כתב הרמב"ם ז"ל בפרק כ"א מהלכות מכירה ואמה מכאן וקמה מכאן לאגפיה דקאמר היינו כשחופרין אמת המים משליכין את העפר לצדדי האמה מכאן ומכאן והן הן אגפיה וקאמר שצריך ליתן רוחב אמה מכאן ומכאן להשליך שם העפר לצורך אגפיה והשתא ניחא הא דבעי ואותן אגפים מי זורען וכן הא דקאמר בסמוך אמת המים שכלו אגפיה מתקנה מאותה שדה דאמה מכאן ואמה מכאן לצורך עשיית האגפים הוא נותן ולא איירי מנפילתן מידי והדר קאמר שאם נפלו וכלו לוקח עפר מאותה שדה ומתקנן והרשב"ם ז"ל נראה דסבר דהאמה ואגפיה כבר הן עשויין בשעת מכירה ולהכי כתב דנותן אמה מכאן מכאן כדי לתקן מאותו קרקע אגפיה של אמת המים אם יפול וא"כ הא דבעי ואותן אגפים מי זורען צריך לדחוק ולומר דאגפיים והאמה מכאן ומכאן כולהו אגפיים קרי להו וכן הא דקאמר אמת המים שכלו מתקנה מאותה שדה צריך לתרץ ולומר דאף על פי שכבר נתן לו אמה מכאן ומכאן שאני התם דאין לו לבעל השדה לעשות בהן שום תשמיש שיקלקל האגפיים וכו' כמ"ש הרשב"ם ז"ל:

שמע מינה דלא עביד איניש דינא לנפשיה לפי זה בחנם נקט מתני' שהיתה עוברת דרך הרבים תוך שדהו כמה שכתבו התוספות ושמא יש לומר דרבותא אשמעינן דאף על גב

דאית ליה פסידא ואינהו לית להו פסידא דנותן להן דרך אחרת לעבור שם אפילו הכי לא עביד דינא לנפשיה:

לינקוט פזרא ולותיב לא מצי לשנויי דטעמא כדרב יהודה דאמר מצר שהחזיקו בו רבים אסור לקלקלו דקא סלקא דעתך דחילוף גמור הוא והוי כמו מכר והקונה מצר מן הרבים פשיטא דמותר לקלקלו:

דף ק

ורבי אליעזר ב"י במאי קנו ליה אבל אמתניתין לא קשיא דנטלה ונתן להם מן הצד משמע שמקלקלין דרך זה ומתקנין להם דרך מן הצד נמצא דקנו ליה בתיקון אבל ביררו משמע שכל הדרכים כבר הם מתוקנין וליכא אלא ברירה בעלמא:

משום חביבותא דאברהם הוא דאמר ליה הכי ונראה דלהכי כשהבטיח הקב"ה לאברהם ליתן לו את הארץ בראשונה אמר לו לזרעך אתן את הארץ וכן בשנייה ובשלישית נאמר לו לזרעך נתתי את הארץ לשון עבר לפי שכבר נתנה לו וקנאה במה שכבר הלך בה לארכה ולרחבה ורש"י ז"ל פירש שם דאמירתו של הקדוש ברוך הוא כאלו היה עשויה:

אין פוחתין משבעה מעמדות ומושבות למת מפי' רשב"ם ז"ל משמע שלא עמדו אלא כדי ללכת מיד אל מקום אחר לישב שם כדי להרבות בצער ובכי שהרי כתב עמדו יקרים לאחר שישבו מעט היה הממונה אומר להם עמדו ולכו אל מקום אחר משמע דבשעת עמידה לא עשו כלום ולא עמדו במקומן אלא הלכו מיד לעשות מושבות וקשה דאם כן אמאי נקט מעמדות הוה ליה למימר אין פוחתין משבעה מושבות למת. ועוד מעמדות ומושבות מושבות וממעמדות מיבעי ליה דהא מעיקרא היו יושבין ואחר כך היו עומדין ללכת אל מקום אחר כמו שכתב רשב"ם ז"ל בחזרתן מן הקבר הולכין מעט ויושבין לנחם האבל וכו' ועומדין והולכין מעט וכו' ומתני' נמי אמאי קתני המעמד בית ארבעת קבין המושך מיבעי ליה לכך נראה לפרש דכשחזרו מן הקבר והגיעו לבית המעמד היו מעמידין את הקרובים ואומרים לפניהם קינות וכיוצא בהן ואח"כ אמר להם הממונה שבו יקרים שבו ואז ישבו באותו מקום עצמו שעמדו ואומרים לפניהם דברים אחרים כשהן יושבין וחוזר ואומר עמדו יקרים עמדו ואומרים לפניהם כשהן עומדין וחוזרין ואומרים כך שבעה פעמים וכן כתב הרמב"ם ז"ל בפרק י"ב מהלכות אבל:

שלש מכאן ושלש מכאן ושנים מכנגדן פירש רשב"ם ז"ל וכן סידרן מרחיק חצי אמה מזויות הכותל הארוך של צד הפתח וחופר כוך רחב שש טפחים דהיינו אמה ומניח כותל אמה וחופר כוך שני אמה וכו' ודבריו תמוהים דכיון דאין מרחיק מזויות הכותל

הארוך אלא חצי אמה נמצא דאין מפסיק בין חלל הכוך הראשון לבין חלל מערה שנייה הסמוכה לה לרבי שמעון כי אם כותל חצי אמה ואפילו הכי סגי בהכי ואם כן בין כוך לכוך נמי אמאי מניח ביניהן כותל אמה בחצי אמה סגי ולא יעשה אורך המערה אלא חמשה אמות ורחבה שלש ומחצה לרבנן ולרבי שמעון חמש אמות על שבע ומחצה לכך נראה דלא סגי בין חלל לחלל בפחות מאמה וכך סידרן מרחיק אמה מזויות כותל הארוך של צד הפתח וחופר כוך אמה ומניח אמה כותל וחופר כוך שני אמה ומניח אמה כותל וחופר כוך שלישי אמה ומניח אמה כותל וחופר כוך רביעי אמה בסוף הכותל בזויות ממש וכן יעשה לכותל הארוך שכנגדו ואותן שלשה כוכין שעושה בכותל הקצר שכנגד הפתח כך סידרן מניח חצי אמה סמוך לזויות מכאן וחצי אמה סמוך לזויות מכאן וחופר שלשה כוכין רוחב כל אחד אמה ובין כל אחד אמה כותל הרי ששה אמות וכן סידרן נמי לרבנן אבל בזויות ממש לא יעשה אלו שני הכוכין שלא יהיו הכוכין שבסוף כותל הארוך נוגעין לאלו קצת בראשיהן אי נמי לרבנן אין יכולין לקצר רחבה בפחות מד' דאם כן איך היו מכניסין הארון שהוא ד' אמות בכוך שהוא באורך המערה כמו שכתבו התוס' ור' שמעון סבר דאין לקצר רחבה בפחות משש כמלא המטה וקובריה דהמטה ארכה ד' אמות וב' אנשים נושאים אחד בראש המטה וא' בסופה הרי ששה אמות כדי שיכולין לעמוד ברוח המערה ולהכניס הארון בכוך שהוא באורך המערה:

דף קא

דעביד להו כמין נגר כתבו התוספות דהנך תרי נגרי בתוך החצר עצמו הוו וכן משמע מפי' רשב"ם ז"ל ודבריהם תמוהים דאם כן העומד בתוכו אמאי טהור הא תפיס מת ד' אמות כמה שכתבו התוס' ועוד דאם כן היו הארונות מגולין משני צדדין ואנן קבורה בתוך הקרקע בעינן מיהו יש לומר שהיו מעמיקין הנגר ממעלה למטה עד שהיה עמוק משולי החצר ולמטה ארבע אמות ושם נותנין המתים תוך הקרקע מיהו תימה דלא הוה חצר שש על שש דהשתא חסר שמנה אמה על אמה ועוד דאיך יתכן שאין פתח המערה רחב אלא ב' אמות ואיך יכנסו עם המת ומה שכתבו התוספות דלעולם הכוך שמימין הפתח הרחיקו אמה ושבשמאל עשו בקרן זויות דוחק הוא לומר שלא היו מעמידין אותן בשוה. ועוד תימה דמתניתין משמע דלאו בחצר הוו קיימי. דקתני ואחד מימין הפתח ואחד מן השמאל ועדיין לא הזכיר עשיית החצר דבתר הכי קתני ועושה חצר משמע דבפתח מערה קא מיירי. על כן נראה דפני המערה הפתוח לחצר היינו פתח המערה וקאמר דעביד להו כמין נגר אחד מימין פתח המערה בסוף כותל הארוך במקצוע שבין הכותל

לחצר ואחד משמאל פתח המערה בסוף כותל הארוך במקצוע שבין הכותל לחצר אבל טפי מתרי נגרי לא מצי עבדי משום דהוו מתדשי דדוקא הנך לא מתדשי כיון שעומדין במקצוע ואין עוד שום כוך חוצה להן נמצא שאין לשום אדם עסק שם דאפי' בשעה שהיו מכניסין את המת לשני כוכין החיצונות לא הוו קא מתדשי שהרי מרוחקין היו מקרן הכותל אמה כדפירשנו אבל לפנים מהנך תרתי נגרי כיון דהוו כוכין משם ולפנים איכא למיחש שמא ילך אדם להשתטח על הקברים ויתחיל מכוך החיצון ויסבב וילך משם ולפנים סמוך לכותל וידרוס עליהן וכ"ש דאי הוו עבדי נגרי באמצע המערה דהוו דרכי עלייהו בשעה שמכניסין המתים אל הכוכין ויותר נראה דלאו קושיא היא ליעבד טפי מתרי נגרי דאיכא למימר דהכי הוו נהיגי דלא למיעבד טפי מתרתי אחד מימין הפתח ואחד משמאלו ותדע דלמאי דמוקי בסמוך להנך ב' כוכין בניפלי' תיקשי אמאי לא הוה עביד להו אלא ב' אמות מצד הפתח מימין ומשמאל ולא עביד נמי הכי בכל המערה באותן אמות כותל שבין הכוכין אלא צ"ל דקים להו דהכי הוו נהיגי דלא למיעבד טפי מתרתי ודוקא מימין הפתח ומשמאלו:

דעביד להו בקרן זויות פירשב"ם ז"ל מאחורי המערה ולא לצד פתח בשני הזויות שכנגד הפתח ותימה מידי כנגד הפתח קתני מימין ומשמאל הפתח קתני משמע דבצד הפתח הוו קיימי ולשון ראשון שהביא רשב"ם ז"ל אין נראה כלל חדא דאין זה לשון קרן זויות ועוד דאמאי פריך והא נגעי כוכין אהדדי טפי הוה ליה למיפרך והא אי אפשר למיעבד להו כיון דליכא אלא פלגא דאמתא ואפי' למאי שפי' שמרחיקין כוך ראשון אמה מן הקרן אכתי לא שייך למיעבד הכי אפי' במעמיק דודאי יפול הכוך כיון דלית ליה כותל אלא מצד א' ומצד הב' פתוחה לגמרי למערה שנייה שבצדה ונראה דעביד להו בקרן זויות בצד פתח המערה ממש בקרן שבין תחילת כותל ארוך מער' זו לבין תחילת כותל ארוך מערה שנייה שבצדה ועביד להו באלכסון חצי כוך בכותל זה וחצי הכוך בכותל זה כזה:

ולפי זה למאי דמשני במעמיק צ"ל דד' כוכין היו שם זה על גב זה אחד במערה זו הולך ממזרח למערב ואחד במערה שנייה שבצדה הולך מצפון לדרום ואחד בזויות של מערה זו הולך באלכסון ואחד בזויות של מערה שניה הולך גם כן באלכסון ואף על גב דגובה ד' כוכין זה על גב זה הוא ד' אמות וד' טפחים דהא רומן ז' ובתוספתא קתני דגובהה של מערה אינה אלא ד' אמות שמא לא שמיע ליה ברייתא א"נ דרבנן היא ור"ש אית ליה דגובהה חמש אמות ויותר וכן משמע דמסתמ' כי היכי דפליג רבי שמעון אדרבנן באורך המערה וברחבה הכי נמי פליג עלייהו בגובהה וסבירא ליה דגובהה יותר מד'

דלעולם עושין גובה הבית כפי מדת ארכו ורחבו כדתנן רומו כחצי ארכו וכחצי רחבו וארפת בקר נמי קאי כדפירש רשב"ם ז"ל לעיל וכיון דרבנן לא איירי במתני' בשיעור גובהה של מערה כמה הוא לכך ר"ש נמי לא איירי ביה ותדע דלר"ש גובה המערה טפי מארבע אמות הוה דאי לאו הכי לי"מ שכתב רשב"ם ז"ל דעביד להו בקרן זויות היינו בחצי אמה הפנוייה בזויות מזה ומזה תיקשי למאי דמוקי ליה במעמיק וארבע מערות דר"ש נמי במעמיק אם כן ד' כוכין זה על גב זה היכי הוו קיימי כיון דמערה גבוה ד' אמות וד' כוכין זה על גב זה גובהן ד' אמות וד' טפחים אלא ודאי לר"ש גובהה של מערה טפי מד' אמות הוה כי היכי דפליג בארכה וברחבה. ואע"ג דמשמע בשמעתין שהחצר גבוה מן המערה וא"כ אי אפשר להכניס את המתים לכוכין שבזויות אלכסון מפני קרקע החצר י"ל שהחצר לא היה גבוה מן המערה כלל ושולי החצר והמערה שוין היו והא דקאמר אי לבראי היינו לבראי בתוך החצר חופר קבר ד' אמות באורך כמו שאנו עושין כדפירשב"ם ז"ל למאי דגרסינן אי לגואי ולהכי לא פריך נמי לר"ש הא נושאי המטה דורסין הכוכין המוקפין מכל צד דשאני התם דהכוכין חפורין למטה אבל למעלה קרקע עולם הוא ואין זה בזיון אבל אהנך תרתי פריך שפיר דנושאי המטה דורסין על חפירות הקברים וכן משמע מפירש"י ז"ל בפ' משוח מלחמה דחצר ומערה שוין היו א"נ החצר היה גבוה מן המערה אמה או אמתים ואותן ב' כוכין שבאלכסון הן למעלה מגבהו של חצר ומה שלא עשו הנך תרתי במעמיק מאחורי המערה בשני הזויות שכנגד הפתח י"ל דהכי קים להו והכי הוו נהיגי דלא למיעבד במערה אחת טפי מי"ג כוכין ושנים מהן יהיו אחד מימין הפתח ואחד משמאלו כדמשמע בסמוך גבי הא דמוקי להו בניפלי וכמו שפי' לעיל:

הכא נמי בניפלי פירשב"ם ז"ל דלר"ש נמי הכוכין שהן בתוך הד' אמות של מערה שנייה קברי נפל הן שאין ארכן אלא חצי אמה וזה נראה דוחק לומר דחצי המערה היתה לצורך נפלים וחציה היתה לצורך גדולים ודוחק נמי לחלק בין המערות ולומר דשתי' מהן היו לצורך גדולים ושתים מהן היו לגדולים ולנפלים. לכך נראה דד' מערות דר"ש ליכא מאן דפליג דבמעמיק הוו והא דמשני ה"נ בניפלי אאותן ב' כוכין קאי שהיו עושין אחד מימין הפתח ואחד משמאלו קאמר דניפלי הוו שהיו מניחין נפל אחד מימין הפתח באמה שהרחיק מזויות כותל הארוך כדפירשתי ונפל אחד משמאל הפתח באמה שהרחיק מזויות כותל הארוך ולפי' רשב"ם ז"ל שלא היו מרחיקין את כוך הראשון אלא חצי אמה דוחק הוא לומר שהיו עושין כוך בכותל קצר שאינה אלא חצי אמה. וא"ת כיון דהשתא נמי רבי שמעון במעמיק איירי אמאי דחיק לאוקמי הני תרתי בניפלי לוקמי כרבי יוחנן

דעביד להו בקרן זויות ובמעמיק וי"ל דלפי מה שפירשתי דעביד להו בקרן זויות היינו באלכסון אתי שפיר דלא ניחא ליה לאוקמי דמעמיד תלת זימני:

הכי נמי בניפלי צ"ל דקים להו שכן המנהג דלא למיעבד במערה אחת טפי מי"ג כוכין וב' מהן צריכים להיות א' מימין הפתח וא' משמאל הפתח דוקא דאי לאו הכי למאן דמוקי להנך תרתי בניפלי תיקשי אמאי לא הוה עביד ה"נ בכל המערה באותן אמות כותל שבין כוך לכוך אלא צ"ל דלא הוו נהיגי למיעבד אלא בכה"ג וא"כ לא קשה מידי מה שהקשו רשב"ם ז"ל והתוספות לעיל גבי הא דמשני דעביד להו בקרן זויות אמאי צריך שיעשה בקרן זויות יעשה ברוחב או באורך המערה וכו' דדוקא בצד הפתח היו עושין לאלו השנים אחד מימין ואחד משמאל דלכולהו שינויי הנך תרתי מימין ומשמאל הפתח הוא ועל כרחך צריך לומר דטעמא הוה להו לעשות אותן דוקא משמאל ומימין פתח המערה:

מכדי כל אמתא בריבועא אמתא ותרי חומשי באלכסונא אין החשבון מכוין שאם תחתוך טבלא של עשר על עשר שתי וערב יהיו בה ד' טבלאות של ה' על ה' עשה רבוע בפנים שילך באלכסון של ד' טבלאות תמצא בריבוע הפנימית נ' אמות על אמה שהרי הוא חציו של חיצון שהוא ק' ואם אין באלכסון של ה' אלא כמו שעולה בחשבון אמתא ותרי חומשי באלכסונא אז לא היה לו להיות בריבוע הפנימית אלא מ"ט אמות על אמה כדין ז' על ז' והאלכסון נמי של רביע הפנימית לא היה לו להיות י' אלא ט' אמות וד' חומשין אלא יש מעט יותר מאמתא ותרי חומשי באלכסונא כן כתבו התוספות בעירובין ובסוכה:

דף קב

אם יש ביניהן מד' עד ח' פירשב"ם ז"ל דס"ל להאי תנא דג' מתים נקברים בכותל רחבה שאינה אלא ד' אמות כבר הקשו התוספות על דבריו מהא דתנן באהלות בודק אמה ומניח אמה ומהא דקתני בסמוך רואין את האמצעיים כאלו אינן וכו' ודברי ר"ת ז"ל שכתב דד' אמות היינו לשנים שברוחב ב' אמות ואמה בינתים והשלישי ימצא בסוף אמה רביעית חצי אמה מרוחב המערה וכו' צריכין עיון דלשון מד' עד ח' לא משמע הכי לכאורה ועיין בתוספות פרק ט' דנזיר ועוד תימה דבסמוך קאמר מצאן רצופין ואין ביניהן מד' אמות עד ח' מאי, עד ח' דקאמר הוה ליה למימר ואין ביניהן ד' אמות ותו לא לכך נראה דה"ק אם יש ביניהן מד' עד ח' כלומר ששלשה מתים הללו מסודרין בענין שיכולין לומר שהיתה שם מערה רחבה ד' אמות וארכה ח' אמות והיה שם אמה בין כוך לכוך כפי המנהג הרי זו שכונת קברות בין אם נמצאין שלשתן בשורה אחת כסדר שיש

לתלות כולן באחד מכותלי הארוך של מערה בין אם נמצאים אחד בתחילת ח' ואחד בסוף ח' והשלישי כנגדן רחוק מהן ארבע אמות דאיכא למיתלי השנים בכותל ארוך זה והא' בכותל ארוך שכנגדו בין אם נמצאים שנים בכותל רחב ואחד בכותל ארוך או איפכא או כל אחד בכותל בפני עצמו אם יכולין לומר שהיתה ביניהן מערה רחבה ארבע וארכה ח' הרי זו שכונת קברות והיינו דקאמר מצאן רצופין ואין ביניהן מארבע אמות עד ח' כלומר שאינן מסודרין כדרך שמסדרין המתים במערה שהיא רחבה ארבע וארכה ח' שמניחין כותל אמה בין כל כוך וכוך והוא לא מצאן כן אלא מצאן רצופין:

לעולם רבנן היא וכגון דבדק באלכסונא תימא כיון דסיפא במערה דרבנן איירי שאין ארכה אלא ו' לא הוה ליה למימר ובודק ממנו דממנו משמע מאותה מערה שהזכיר ברישא. ועוד דבסמוך קאמר הב"ע בניפלי והיינו אותה שמצא כמ"ש התוס' ותימה דהא מד' אמות ועד ח' קתני ומערת נפלי אינה אלא ו' ומה שכתבו התו' דאע"ג דרישא איירי בגדולים מ"מ סיפא איירי בניפלי אין נראה דהא ובודק ממנו קתני וממנו משמע אמערה דאיירי בה ברישא. ועוד תימא אמאי קאמר ובודק ממנו ולהלן כ' אמה והא חסר להו אמה לכל הפחות דאפילו אם מצא ב' לרוחב המערה מ"מ הנ' לא מצא אלא באורך המערה ונהי דמצאו בסוף כותל הארוך בכוך הסמוך לכותל הרחב מ"מ אותה אמה אינה צריכה בדיקה דהא ודאי טמאה היא כיון שכבר מצא שם מת וא"צ לבדוק אלא ממנו ולהלן דהיינו י"ט אמה. ע"כ נראה דה"ק הרי זה שכונת קברות דכיון שמצא ג' וביניהן כשיעור מערה אע"ג שהן רחוקין זה מזה מד' ועד ח' כיון דשיעור מערה הוא חיישינן שמא בית הקברות הוא זה ודרך בית הקברות להיות שם מערות סמוכות זו לזו לכך הוא בודק ממנו ולהלן כ' אמה פי' מן השכונה ולהלן הוא בודק כ' אמה אבל השכונה עצמה לאו בכלל בדיקה הוא דודאי טמאה הוא כיון שמצא שם מתים ואסור לעשות שם טהרות אלא כיון דשכונת קברות היא חיישינן שמא סמוכות לה מערות אחרות לכך הוא בודק מן השכונה ואילך או מן האחרון ואילך כ' אמה כשיעור ב' מערות וחצר שביניהן ובודק אמה ומניח אמה כדקתני סיפא דמתני' דאהלות וכ"כ הרמב"ם ז"ל בפ"ט מהלכות טומאת מת מצא ג' מתים אם יש בין זה לזה מד' אמות ועד ח' הרי זה חושש שמא בית הקברות הוא זה וצריך לבדוק מן האחרון כ' אמה שהן כשתי מערות וחצר שביניהן וא"כ ובודק ממנו דקתני היינו מן האחרון או מן השכונה קאמר כדפירש' והשתא ניחא דמשני לעולם רבנן היא וכגון דבודק באלכסונא דאע"ג דסיפא במערה דרבנן איירי שארכה ו' מ"מ ובודק ממנו ממערה דרישא קאמר שארכה ח' ואשמעינן דהחמירו רבנן לבדוק אחר מערה ראשונה באלכסון ומה שהוא מתעקם עולה קרוב לב' אמות א"נ זימנין דמערה

הסמוכה לזו אינה מכוונת ממש אלא משוכה קצת לצד חוץ לכך החמירו רבנן לבדוק אחר מערה ראשונה ח' אמות באלכסון שמתחיל מקרן זויות של המערה שמצא ומודד משם שמנה אמות באורך ששה כשיעור אורך מערה לרבנן ואתי נמי שפיר הא דמשני הב"ע בניפלי פירש שלא החמירו חכמים לבדוק אחר מערה של גדולים שהיא ארבע על שמונה אלא אחר מערה של נפלים שהיא ארבע על ו' ודוקא בחדא הקילו אבל בתרתי לא ועל מה שכתב הרמב"ם ז"ל דצריך לבדוק מן האחרון כתב הראב"ד ז"ל שם א"א זה שיבוש אלא מן הראשון דבר זה מפרש לה בש"ס דהמוכר פירות וכו' ולא היה לו לכתוב כן כי דברי הרמב"ם ז"ל ברורים ונכונים וכן עיקר:

וכגון דבדק באלכסונא אע"ג דאלכסון של ד' על ו' אינו עולה לח' כמ"ש התו' מ"מ אמתא בריבוע הוה פורתא טפי מאמתא ותרי חומשי באלכסונא כמו שכתבתי לעיל ואע"ג דאכתי בציר ליה דהא אפי' טבלא של ה' על ה' אין האלכסון עולה יותר מזה כי אם קרוב לחומה לפי טבלא של י' על י' שכתבו התו' בעירובין וסוכה וכ"ש אלכסון של ד' על ד' שאינו עולה לד' וט' חומשין י"ל דלא דק תנא לחומרא:

מארבע אמות ועד ח' כתבו התוספות ומיהו בלאו הכי צריך טעם אמאי דקתני בתוספתא דאהלות דאיכא התם למ"ד דלבית הילל בודק אמה ומניח שתים כן צריך להיות ודלא כמהרש"ל שהגיה דלכ"ע בודק אמה דבית שמאי ובית הילל פליגי התם בהכי וטעמייהו דב"ה נראה דסברי דמרחיקין כוך מחבירו ב' אמות וכך סידרן לרוחב המערה עושין ב' כוכין כל אחד בסוף הכותל נמצא שיש ביניהן ב' אמות ולאורך המערה עושה כוך אחד בסוף והכותל ממש אצל סוף כותל הרחב ומרחיק שתי אמות ועושה כוך אמה וחוזר ומרחיק שתי אמות ועושה כוך אמה ומשייר אמה סמוך לפתח המערה:

דף קג

בית כור פרק שביעי

נגאגי דארעא מיקרו פי' ספלי דארעא כמו וישם באגנות שידרא דארעא מיקרו כמו שדרה של בהמה שגבוה:

כשיד מהו פירשב"ם ז"ל דלא מיזדרע בינתייהו כל כך כשור' מהו דכל כנגד השורה אינו יכול לחרוש השדה וכל חרישות בעינן שתי וערב איצטדין לא מיזדרע כמו שורה וכן כולן אחרון אחרון לא מיזדרע. מה שכתב דכל חרישות בעינן שתי וערב י"ל כדאיתא בפ' המקבל האי מאן דניחא ליה דתתביר ארעיה ליזרע שתא שתי ושתא ערב וכמ"ש התו' שם. מיהו מה שפירש דכולהו הנך אחרון אחרון לא מיזדרע שפי' כראשון יש לתמוה

כיון דבין כולן ליכא אלא בית ארבעת קבין והן מפוזרין זה מזה בבית כור שהוא ק' ופ' קבין פשיטא הוא דשפיר מיזדרע בינתייהו כיון שהן רחוקין זו מזו כל כך ואפי' אין מפוזרין אלא ברובא של שדה אכתי פשוט דמיזדרע בינתייהו שפי' דלא בעינן לרוחב המחרישו אלא ד' אמות בא"י ובבבל ב' אמות כדאיתא סוף פ' לא יחפור. ועוד תימה דלענין זריעה וחרישה אין סברא כלל לחלק בין כשהן עשויין כשיר או שורה וכו' לבין כשאין מסודרין כלל וכל אותן סברות שפירשב"ם ז"ל בזה סברות דחוקות נינהו. וכשהן עשויין כשורה נראה דעדיף טפי לזרוע ביניהן מאלו היו עשויין כשיר כיון שהן בעגלה וכן כשעשויין כחצוב' עדיף טפי מכשורה דיש ספרים דגרסינן כשורה מהו כחצובה מהו כדמשמע מדברי הרמב"ם ז"ל בפרק כ"ח מהלכות מכירה. לכך נראה דטעמא דר' יוחנן דבעי שיהא מובלעין ברובה של שדה משום דאז לא מינכרי ובטלי אגב שדה לכך קמיבעיא ליה מי אמרינן דלא בטלי אלא כשאין להן שום צורה ואין מסודרין כלל דאז ודאי לא מינכרא אב' מסודרין יפה בעגולה כמו שיר דמינכרי ואית להו שם לווי שיר סלעים של שדה פלוני לא בטלי או דלמא לא שנא את"ל כיון שמסודרין בסדר יפה כל כך בעגולה ויש להן צורה כמו שיר ודאי מינכרי ולא בטלי כשורה מהו שמסודרין זה אצל זה כחוט מהו מי אמרינן כיון שאין מסודרין זה אצל זה יפה בעגולה כשיר לא מינכרי ולית להו שם לווי ובטלי או דלמא כיון דמיהא מסודרין הן כחוט מינכרי ואית להו שם לווי שור' סלעים של שדה פלוני ולא בטלי וכן כולן אחרון אחרון אינו מסודר יפה כמו ראשון ואיכא למימר דלא מינכרי ובטלי והשתא ניחא דהוו דומיא להא דבעי נמי ר' ירמיה בפרק אלו מציאות גבי מצא ג' מטבעות זה ע"ג זה עשויין כמגדלין דקא בעי נמי כשיר מהו כשורה מהו כחצובה מהו וכו' דהתם נמי קמיבעיא ליה כי הכא מי אמרינן כיון שמסודרין יפה בעגולה כשיר לאו דרך נפילה הוא אלא דרך הינוח וחייב להכריז או לא את"ל כיון שמסודרין סדר יפה כל כך ודאי דרך הינוח הוא כשורה מהו מי אמרינן כיון שאין מסודרין כל כך יפה דרך נפילה הוא או דלמא לא וכן צריך לפרש כולהו דהתם:

דף קד

אלא ש"מ דסתמא נמי כהן חסר הן יתיר דמי תימה דכיון דתנא רישא בית כור עפר סתמא דהגיעו אמאי איצטריך סיפא הן חסר הן יתיר דכ"ש הוא והתו' כתבו דאשמעינן דאפ"ה דוקא בית רובע אבל יתר מרובע לא ולא משמע כן ועוד דא"כ אמאי קאמר לעיל דמהא ליכא למישמע מינה נימא דשפיר דייקינן מרישא הא סתמא כהן חסר הן יתיר דמי וסיפא

דקתני הן חסר הן יתיר לאשמעינן דאפ"ה יתר מרובע לא כיון דבית כור קא"ל דמשמע שהחסרון או היתרון בטלי אגב בית כור גם מה שכתבו דתני סיפא לגלויי רישא נראה דוחק דלישנא דבית כור לא משמע דאמר כבית כור ועוד תימה דקאמר התם פירושי קא מפרש וכו' הא פשטא דברייתא לא משמע הכי וכי בשביל שרוצה לדחות דברי הפשטן מפרש לברייתא במילתא דחיקא. ועוד דרשב"ם ז"ל כתב פירושי קא מפרש וה"ק האומר לחבירו בית כור עפר אני מוכר לך לא שנא אם אמר לו כבית כור וכו' ולפירושו לא אתי שפיר הא דקאמר איזהו בית כור שהיה כבית כור דמשמע שהן תלויין זה בזה דלפירושו אינן תלויין אלא תרתי מילי קתני לכך נראה דפשט' דברייתא ליכא לפרושי ולמימר כלל דתלת מילי קתני דא"כ כיון דתנא רישא בית כור עפר סתמא דהגיעו סיפא למה לי ועל כרחין צריך לדחוק ולפרש דה"ק בית כור עפר אני מוכר לך דינא הוא כאלו אמר כבית כור עפר אני מוכר לך או כאלו אמר הן חסר הן יתר אני מוכר לך ואפילו פחת רובע וכו' ולא אתי לאשמעינן אלא דבבית כור סתמא נמי פיחת או הותיר רובע לסאה הגיעו כמו בבית כור וכהן חסר הן יתיר וקא בעי למיפשט דסתמא נמי כהן חסר הן יתר דמי וקא דחי התם פירושי קא מפרש וכו' דכיון דעל כרחין ברייתא לאו כפשוטת היא ולא אתי לאשמעינן אלא דבית כור הוה כבית כור א"כ איכא למימר דהן חסר הן יתר פירושי קא מפרש לה איזהו בית כור שהיא כבית כור כגון דא"ל הן חסר הן יתר דהשתא לא תלי לה אלא בחדא והכי מסתבר טפי דלמה ליה למיתלי בתרתי. ופריך רב אשי א"כ אני מוכר לך אני מוכר לך למה לי דכיון דארישא קאי לא הוה ליה למיתני הן חסר הן יתר אני מוכר לך אלא הן חסר הן יתר אפי' פיחת רובע וכו' כיון דכבר תנא ברישא אני מוכר לך אלא ש"מ סתמא נמי כהן חסר כו' וכדפירש' דבתרתי קא תלי לה בכבית כור וכהן חסר הן יתר:

יותר מכאן יעשה חשבון תימה אמאי קאמר יעשה חשבון הוה ליה למימר יותר מכאן יחזיר כדאמר ברישא הותיר כל שהוא יחזיר ועיין בנ"י ולדברי אב"ן מג"ש ז"ל שהביא ה' המגיד בפ' כ"ח מהלכות מכירה שאם אין במה שהוא יתר על הרובע לכל סאה וסאה שיעור ט' קבין שאינו מחזיר לו אלא המותר ולא הרובעין ניחא דאי תני יחזיר ה"א שמחזיר גם הרובעין לכך קאמר יעשה חשבון שעושה חשבון עמו כמה סאין קנה ממנו וכל כך רובעין הוא נוטל והמותר על חשבון הרובעין הוא מחזיר לו ולפירושו צ"ל סיפא דקתני לא את הרובע בלבד הוא מחזיר לאו אכולה מתני' קאי אלא אהא דקתני סיפא שאם שייר בשדה בית תשעה קבין וכו' ומחזיר לו את הקרקע לחודא קאי וזה דוחק:

ואי איכא מילתא יתירתא דהוה ט' קבין הדר פירשב"ם ז"ל כלומר אם יש משהו יותר מרובע לכל סאה דהשתא ליכא מחילה וכו' והא דקאמר דהוה ט' קבין היינו דהוה להו בין הכל ט' קבין וזה תימה דאין הלשון משמע כן מדקאמר ואי איכא מילתא יתירתא דהוה ט' קבין משמע דבמילתא יתירתא לחודא הוה בין הכל ט' קבין. וכן הא דתנן במתני' שאם שייר בשדה בית תשעה קבין וכו' פירשב"ם ז"ל נמי שם שאלו הוה בהאי מותר שיעור שדה כגון ששייר בהאי בית כור קב ומחצה יתר על ז' קבין ומחצ' דהוו להו בין הכל ט' קבין אז מחזיר לו את הקרקע וזה תימה דא"כ למה לי למיתני תו ולא את הרובע בלבד הוא מחזיר אלא את כל המותר הא כבר תנא ליה שאם שייר בשדה בית ט' קבין וכו' ומחזיר לו את הקרקע והיינו ע"כ המותר וגם הרובעין שהוא תשעה קבין דליכא למימר דה"א דמחזיר לו את הקרקע דקתני היינו המותר לחודא ולא את הרובעין דהא מידי הוא טעמא דמחזיר לו קרקע משום דאית ביה שיעור שדה דהיינו ט' קבין ובמותר לחודא ליכא אלא קב ומחצה ע"כ נראה דהא דקתני שאם שייר בשדה בית ט' קבין אריש קאי דקתני יותר מכאן יעשה חשבון וקאמר שאם שייר בשדה יותר מכאן פי' יותר על הרובעין בית ט' קבין וכו' מחזיר לו את הקרקע וכן משמע קצת לישנא שאם שייר דנקט ולא קתני שאם הותיר משמע דה"ק שאם אחר שתוציא מן המותר את הרובעין נשתייר בית ט' קבין וכ"כ בהדיא הרמב"ם ז"ל בפרק כ"ח מהל' מכיר' היתה התוס' יתיר' על ט' קבין נותנין רובע לכל סאה וסאה והנשא' יתר על הרובעין אם יש בו ט' קבין נותן לו כל הרבעי' כולן עם היתר מן הקרקע וקאמר רב הונא ט' קבין שאמרו ואפי' בבקעה גדולה דאין חילוק בין כור לי' כורין לעולם לא עביד איניש דמחל טפי מז' קבין ומחצה כשיעור רובעין דבית כור א' דטפי מהאי שיעורא כיון דגדול וחשוב הוא לא מחיל איניש אע"ג דזבין מיניה כמה כורין ולהכי אית ליה דט' קבין שאמרו אפי' בבקעה גדולה דבבקעה גדולה נמי אם שייר בשדה יותר על הרובעין המגיעין לבית כור אחד מחזיר לו קרקע ורב נחמן סבר דלעולם עביד איניש דמחיל רובע לסאה אפי' אלף רבעים לאלף סאין לכך אית לית דנותן ז' קבין ומחצה לכל כור וכור ואי איכא מילתא יתירתא לכל כור דהוה ט' קבין בהנך מילי יתירתא הדרי כולהו. מיהו קשה אמאי בעינן דליהוי בהנך מילי יתירתא הדרי כולהו. מיהו קשה אמאי בעינן דליהוי בהנך מילי יתירתא שיעור ט' קבין אפילו אי לית בהו אלא משהו טפי מרובע לכל סאה נמי אמאי מחזיר לו מעות לימא כיון דלית ביה מחילה ואית ביה שיעור שדה לשקול קרקע וכ"כ רשב"ם ז"ל דהוה כהלכתא בלא טעמא ומ"מ כיון דפשטא דמתני' וגמרא משמע כמו שכתב הרמב"ם זכרונו למרכה וגם יש לדחוק ולומר דלא הוה הלכתא בלא טעמא לכך נראה

דדברי הרמב"ם ז"ל נכונים טפי מדברי הרשב"ם ודלא כמו שכתוב בשלחן ערוך סימן רי"ח בהג"ה דהעיקר כדעת יש אומרים:

דף קה

אבל הכא דודאי קא הדר אימא לא קמ"ל פירש קמ"ל דפירושי קא מפרש לאו מילתא היא אלא התם נמי ודאי קא הדר ביה וכיון דאמרי יחלוקו צ"ל דמסתפקא להו אי אמרינן תפוס לשון ראשון או לשון אחרון ותימא כיון דשמעינן מהא דרב דפירושו קא מפרש לאו מלתא היא א"כ אמאי קאמר לקמן מהו דתימא פירושי קא מפ' קמ"ל וכתבו התו' בשם רבי' יצחק ז"ל שם דפירושי קא מפרש דלקמן היינו כהך דהכא היאך תיסק אדעתין למימר פירושי קא מפרש והא שמעי' מהא דרב דאמר חלוקין עליו וכו' דפירושי קא מפרש לא אמרינן ושמא הך דחולקין עליו חביריו לבסוף איתמר. א"נ רב ס"ל דכל היכא דאיכא לספוקי אי פירושי קא מפרש אי הדר ביה מסתבר טפי למימר דפירושי קא מפרש ממאי דנימא דהדר ביה וכ"כ רשב"ם ז"ל לקמן דכל היכא דאיכא למימר פירושי קא מפרש ולא יסתרו הלשונות זו את זו יש לנו לומר דמפרש הוא ואינו חוזר מדבורו ולה"ק רב דחולקין עליו חביריו מדקאמרי יחלוקו דליכא למימר משום דמסתפקא להו אי פרושי קא מפרש אי קא הדר ביה דאי אית להו דפרושי קא מפרש מלתא היא לא הוו אמרי דיחלוקו אלא כולו לשוכר דכל היכא דאיכא לספוקי בהכי מסתבר טפי למימר פירושי קא מפרש כדפירש ומדקאמרי יחלוקו שמע מיניה דמספקא להו אי אמרינן תפוס לשון אחרון או ראשון. אבל לקמן ניחא דה"ק אי איתמר בההיא דאיסתרא ולא איתמר ההיא דמרחץ ה"א דבההיא דמרחץ סבירא ליה לרב דפירושי קא מפרש ולא מספקא ליה כלל אי קא הדר ביה אי לא ולכך יהא כולו לשוכר דלא אמרינן תפוס לשון אחרון דלא מיהדר הדר ביה אלא פירושו קא מפרש:

מהו דתימא פירושי קא מפרש כתבו התוספות ואיצטריך כל תלת מילי דרב דההוא דאיסתרא איכא למימר דפירושי קא מפרש כפירש"י כו' נראה דמשום הכי לא דחה ר"י את פירש"י ז"ל הכא כדדחי ליה בפ' השואל שכתב שם וליכא למימר התם לא מפרש אע"ג דאמר אינון כיון שרחוקין כל כך מזה ק' מתלתין אלא מיהדר קא הדר ביה דא"כ היה הולך הכל אחר התחתון כדתנן התם כתב למעלה מנה ולמטה מאתים כו':

דף קו

רב הונא אמר שתות כפחות משתות פירשב"ם ז"ל והכי קאמר פחת מן הבית כור שתות וכ"ש פחות משתות הגיעו ודבריו תמוהים דמי קתני פחת מן הבית כור שתות פחות משתות קתני משמע כפשוטו שאם הוא פחות משתות הגיעו ועוד דלפי פי' מנא ליה לרב הונא לפרושי מתני' במלתא דחיקא ולא מפרש לה כפשוטה כדמפרש לה רב יהודה ועוד דרשב"ם ז"ל כתב דלרב הונא עד ולא עד בכלל ולרב יהודה עד ועד בכלל וזה תימה דא"כ שתות בכלל דנקט ש"ס לרב הונא לא הוה פירש כמו שתות בכלל דנקט לרב יהודה דלרב יהודה שתות בכלל דקאמר היינו כמו עד ועד בכלל ולרב הונא צ"ל דשתות הוא בכלל פחות משתות קאמר ועוד דא"כ אמאי לא מפרש ש"ס בהדיא לרב הונא דס"ל עד ולא עד בכלל והוה ליה למימר אליבא דרב הונא דה"ק פחות משתות ושתות בכלל הגיעו עד שתות ושתות לאו בכלל ינכה כדמפרש אליבא דרב יהודה עד שתות ושתות בכלל ינכה ע"כ נראה דעד שתות ינכה דקתני מתני' ליכא מאן דפליג דעד ולא עד בכלל קאמר כסתם משמעות עד דבכולהו דוכתי אלא משום דמתני' קשיא רישא לסיפא דקתני רישא פחות משתות הגיעו משמע הא שתות עצמה ינכה והדר קתני עד שתות דהיינו למעלה משתות עד שתות ולא עד בכלל ינכה הא שתות עצמו הגיעו ועל כרחין צ"ל דתנא דמתניתין כלל שתו' עצמה בכלל פחות משתו' או בכלל יותר משתו' איכא למימר דשתות בכלל פחות משתות הוא נקט פחות משתות ליתן טעם לדבר דדבר פשוט הוא בפחות משתות ואמרינן ממילא דשתות כפחות משתות כמ"ש התוספות ואיכא למימר דשתות בכלל יתר משתות הוא ונקט יתר משתות לאשמעינן נמי טעמא דמלתא דיתר משתו' פשוט טפי ואמרינן ממילא דשתות כיתר משתות ובהכי פליגי רב הונא ורב יהודה רב הונא סבר דמסתבר טפי למימר דשתות בכלל פחות משתות הוא ממאי דנימא דהוה בכלל יתר משתות ורב יהודה סבר איפכא דטפי מסתבר לומר דשתות בכלל יתר משתות הוא ממאי דנימא דהוי בכלל פחות משתות מיהו אידי ואידי אית ליה דעד ולא עד בכלל כדפירש':

לרב דאמר בטלה מחלוקת אלמא הדר דינא לכאורה תימה דמאי איצטריך למימר אלמא הדר דינא ולא קאמר לרב דאמר בטלה מחלוקת אלא מעתה כו' וכן קשה בסמוך דמאי איצטריך למימר למימרא דקם דינא. וע"ק דמאי פריך אלא מעתה הני בי תלתא וכו' דלמא שאני התם שגם השלישי נוטל חלקו ע"פ הגורל דמה לו בכך שהטילו גורל בפניו או שלא בפניו אבל הכא מצי למימר אנא נמי אטול חלקי ע"פ הגורל לכך צריך לפרש כדפיר' ר"י ז"ל דשמואל דאמר מקמצין היינו כגון אם יש להן ג' שדות ולקחו כל אחד שדה והשלישי

חלקו וכשבא אחיה' יפילו גורל על כל השדות ובאיזה שיפול גורלו יזכה ולענין שנים הראשונים לא בטלה מחלוקת שאם יפול השדה השלישי לחלקו זכו הראשונים בחלק דכיון דהראשונים נטלו חלקם כדין ע"פ הגורל קם דינא דאין סברא לסתור חלוקה שנים הראשונים שהיתה כדין בשביל חלק הג' שהוא שלא כדין דמה שהוא כדין כדקאי קאי ורב דאמר בטלה מחלוקת אית ליה דבטלה לגמרי וכן משמע לישנא דבטלה מחלוק' שהחלוקה בטילה לגמרי דס"ל דבשביל חלק הג' שהוא שלא כדין סותרין כל החלוקה אפי' של שנים הראשונים והדר דינא וחוזרין וחולקין את הכל ולהכי פריך לרב דאמר בטלה מחלוקת אלמא הדר דינא דאפילו שנים הראשונים שחלקו כדין חוזרין וחולקין אלא מעתה הני בי תלתא וכו':

דף קז

התם עבוד רבנן מילתא דניחא ליה למוכר וניחא ליה ללוקח פי' רשב"ם ז"ל ניחא ליה ללוקח שאם תיזול יכול הלוקח לחזור בו וגם ניחא ליה למוכר שאם תוקיר בתוך כך יחזור בו תימה כיון דמן הדין קם דינא כמו בחלוקת קרקע אלא דתקנתא דרבנן הוא משום דבהכי ניחא להו משום יוקרא וזולא אם כן אמאי עקרוה רבנן לדינא והא כשאין שניהן יכולין לחזור בהן נמי ניחא להו לתרווייהו מהאי טעמא דניחא ליה למוכר שמא תיזול שלא יהא הלוקח יכול לחזור בו וניחא ליה ללוקח שאם תוקיר שלא יהא המוכר יכול לחזור בו לכך נראה דליוקרא וזולא לא חיישינן בשעה מועטת כזו והא דקאמר דניחא ליה למוכר וניחא ליה ללוקח היינו משום דכיון דדעת המוכר היה למכור כור שלם בבת אחת ודעת הלוקח נמי היה לקנות כור שלם בבת אחת הלכך אפילו מדד לו כ"ט סאין כשרוצה הלוקח לחזור בו מסאה אחרונה שלא משך עדיין מסתמא גם המוכר ניחא ליה לחזור בו שלא יטול גם אותן כ"ט סאין שכבר משך כיון דמעיקרא אדעתא שיטול כור שלם מדד לו אע"ג דמאותן כ"ט סאין לו הלוקח יכול לחזור בו מן הדין מ"מ כיון דמצי לחזור מסאה אחרונה מסתמא ניחא ליה למוכר לחזור מכל המקח כיון דמעיקרא אדעתא דכור שלם זבין ליה. וכן איפכא שאפילו מדד לו כ"ט סאין ורוצה המוכר לחזור בו מסאה אחרונה מסתמא גם הלוקח ניחא ליה טפי לחזור מכל המקח ממה שלא יקנה אלא כ"ט סאין כיון דמעיקרא דעתו היה לקנות כור שלם דוקא:

איתמר ה' אחין שחלקו כתב רשב"ם ז"ל ה"ג האחין שחלקו כו' ושמא בספרים ישנים היה כתוב האחין שחלקו אלא שהה"א דהאחין היתה מרוחק' קצת ממל' אחין וטעו הסופרים וכתבו חמשה במקום הה"א מיהו רב אלפס ז"ל גריס ג' אחין שחלקו וכן משמע

שהיא גירסת הרמב"ם ז"ל שכתב בפ"י מהלכות נחלות וכן שלשה אחין שחלקו ובא ב"ח וכו' וקשה אמאי נקט מילתא בשלשה אחין ולא בב' וי"ל דשלשה אחין לרבותא נקט לאשמעינן דבטלה מחלוקת לגמרי ושלשתן נוטלין חלקם באותם שני שדות הנשארות ע"פ גורל אע"ג שהן סמוכות זו לזו ולא אמרינן לחלוק אותן לשלשה חלקים ואם יפול חלק אמצעי לשלישי בגורל יטלו שנים האחרים חלקם בלא גורל כיון דמעיקרא נמי הכי הוה קמ"ל דגם שנים האחרים חולקין בגורל דגורל ראשון בטל:

נוטל רביע בקרקע ורביע במעות פירוש שני עיקר כמ"ש התוספות. וכן משמע מדקאמר הלכך נוטל רביע בקרקע ורביע במעות דמשמע דיהיב טעמא נמי למה שנוטל רביע במעות והא דלא קאמר מספקא ליה אי יורשין הוה אי לקוחות באחריות הוה י"ל דאדרבא מדלא נקט אי לקוחות שלא באחריות הוה צ"ל דבלקוחות באחריות איירי דסתם לקוחות באחריות הוי דלא שדי איניש זוזי בכדי:

נקוט מיהת תרי קמאי בידך דמתורת מנה לא מפקי לה דכיון דאיתנהו תרי שאין מוציאין דמי שדה זו מתורת מנה אין סברא לומר דשויא טפי ממנה דהיינו ק' ועשרה אף על גב דאיתנהו נמי תרי דלא גרע לה ממנה מ"מ יש לתפוס המועט:

מסתייה דקא טפינא אחבראי שכן הסדר בתחילה שואלין אם הוא שוה דבר שהוא פשוט טפי כגון ס' וע' ופ' וכששואלין אם הוא שוה יותר משמנים האחד מסתלק וכששואלין על יותר מק' השני מסתלק וכששואלין על יותר ממאה ועשרים השלישי מסתלק:

אדרבא האי ארעא ק' ותליסר ותילתא שויא כתבו התוספות תימה לר"י דהשתא אי לא הוו אלא תרי דחד אמר מנה וכו' י"ל דודאי תלינן בההוא דאמר פחות מכולהו דאי לאו איהו איכא למימר דההוא דאמר מנה הוה אמר טפי כגון ק"י וההוא דאמר ק"כ נמי הוה אמר ק"ל ואם כן ה"א דק"כ שויא אלא השתא דהאי לא אמר אלא פ' לכך לא אמר אידך אלא מנה והשלישי ק' ועשרים דלא בעו לטפויי חד אחבריה ל' קא סבר מסתאי דקא מספינא כ' מיהו תימה לפי האמת דקאמר האי ארעא צ' ותלתא ותילת' שויא דהשתא אי לא הוו אלא תרי חד דאמד פ' וחד דאמר ק"כ ה"א דמאה שויא דכן נר' האמת לכ"ע והשתא דאי' להאי דאמר מנה אמרי' דשויא פחות ממנה וי"ל דס"ל לאחרים דצריך לתלות הטעות בשלשתן דוקא דלא עדין חדא מחבריה הלכך אי לא הוו אלא תרי דהיינו הראשון והאחרון ה"א דק' שויא כדי להשוות הטעות ביניהם שוה בשוה אבל השתא דאיכא בי תלתא צריך לתלות הטעות בכולן וכיון דאי אפשר לומר דטעו שוה בשוה לכך אית להו דמשלשלין החילוק שביניהם ותידון בשליש ואומרים דשנים טעו בשוה והשלישי טעה יותר ותופסין את המועט:

והא אנן משמנין ביניהן תנן קא ס"ד דנוטל חצי שדהו דקתני היינו חצי שדה ממש מדה בחבל אלא דמשמנין ביניהן תחילה דהיינו שחולקין את היפה לשני חלקים שוה בשוה וכן הכחוש כדי שיטול כל אחד מן היפה ומן הכחוש שוה בשוה ולהכי אקשי ליה אהא דקאמר לוקח נוטל כחוש שבו וא"ל תרגימנא מסיפא דמסמנין דסיפא ליכא לפרושי הכי דכיון דאתני ליטול חציו בדרום ע"כ הוא נוטל חציו בדרום דוקא בין אם הוא יפה בין אם הוא כחוש וא"כ אמאי משמנין ביניהם אלא סיפא לדמי קאמר ששמין דמי כל השדה ונותן לו בדרומ' כשיעור חצי כל הדמים שאם היא כחושה בדרומה נותן לו משם הרבה ואם היא יפה בדרומה נותן לו משם מעט רישא נמי לדמי ששמין כמה שוה כל השדה ונותן לו מן השדה שיעור מה ששוה חצי הדמים של כל השדה ולעולם אם המוכר רוצה נותן לו מן הכחוש שבו וכן משמע בהדיא אדברי הרמב"ם ז"ל בפרק כ"א מהלכות מכירה ורשב"ם ז"ל כתב דבסיפא מה ששוה חציה שבדרום נותן מוכר ללוקח כנגד אותן הדמים באיזה רוח שירצה ולא משמע כן אלא לוקח נוטל כחוש שבו דקא"ר יוחנן ארישא לחודא קאי אבל בסיפא נוטל בדרום בין יפה בין כחוש:

דף קח

יש נוחלין פרק שמיני

והאחין מן האם לא נוחלין ולא מנחילין וא"ת למה ליה למיתני הך מילתא והא מרישא שמעינן לה דקתני אחין מן האב דוקא ולא אחין מן האם והתוספות כתבו דאיצטריך דה"א דאחין מן האב לרבות' נקט אע"פ שאין כל כך ודאין כאחין מן האם וזה דוחק דאדרבא בכל מקו' משפחת אב קרויה משפחה ולא משפחת האם מדכתיב למשפחותם לבית אבותם כדאמרי' לקמן ועוד דאם כן ליתני ברישא והאחין סתמא דליכא למימר דהוה אמינא דוקא אחין מן האם ולא אחין מן האב דהא אחין מן האב ע"י משמוש שמעינן להו לכך נראה דאיידי דתני יש נוחלין ומנחילין תני נמי דיש לא נוחלין ולא מנחילין וקמפרש לה דהיינו אחין מן האם א"נ ניחא ליה לתנא למיתני ארבעה בבי אף על גב דלא איצטריך לכולהו כדתנן בפרק הספינה ארבע מדות במוכרין מכר לו חטין יפות ונמצא רעות וכו' וכתבו שם התוספות בגמרא דאי רישא חידוש הוה ניחא הא דנקט סיפא אע"ג דפשיטא כדי למנות ארבע מדות כלומר כל חילוקי דינים כמו הכא והא דפריך לקמן אמנחילין ולא נוחלין תו למה לי לא מצי לשנויי איידי אי נמי ד' בבי נקט משום דמנחילין ולא נוחלין היינו ממש בכלל דיש נוחלין ולא מנחילין ולא בבי אחריתי היא:

יכול יהא קודם לבן וא"ת א"כ אחין דכתב רחמנא למה לי תיפוק ליה כיון דנחלה ממשמש עד ראובן יירש האב בקבר להנחיל לבניו הנותרים דהשתא ליכא לשנויי כמ"ש התוס' דאי לא כתב אחין ה"א שהאב קודם לבת כו' כיון דהשתא בעי למימר דהאב קודם אפי' לבן וי"ל דאי לא כתיב הקרוב והוה אמרי' דהאב קודם אפי' לבן אז ה"א דייתורא דאחין אשמעינן דאינהו נמי קדמי לבן אי נמי אפי' לאב מיהו קשה למ"ד כסדרן כתיבי אם כן אחין דכתב רחמנא למה לי דלדידיה ליכא למימר דה"א שהאב קודם לבת דמהיכא תיתי לאקדומיה כיון דקראי כסדרן כתיבי ומקרא דוהעברתם ילפינן שהבת קודמת:

כלום יש ייבום אלא במקום שאין בן וכי האי סוגיא איתא נמי בקידושין גבי עבד עברי ובערכין גבי שדה אחוזה וכתבו התוספות אין לפרש דלא עדיף לענין ייבום בן מאח אלא כלומר שוין הן לענין ייבום ואם כן הכי נמי עדיף בן מאח כו' דע"כ לקמן גב' בת לא אפשר לפרש כן דאמרינן וכו' וקשה כיון דבן עדיף מאח לענין ייבום אם כן מאי איצטריך לשנויי בכולהו מרבה אני את הבן שבן קם תחת אביו ליעדה הוה ליה לשנויי בכולהו מעיקרא משום דלענין ייבום בן עדיף מאח כדמסיק ועוד תימה דבסמוך משני כיון דלענין ייבום בן ובת כי הדדי נינהו לענין נחלה נמי בן ובת כי הדדי נינהו מאי איצטריך ש"ס למיתלי את הבת בבן הוה ליה למימר דבת עדיפא וקרובה טפי מן האב ומן האח כיון דאין ייבום במקום בת. לכך נראה דבן ובת לא עדיפי מאח לענין ייבום אלא שוין הן וטעם דבן עדיף מאח כיון דקם תחת אביו ליעדה והא דמשני כיון דלענין ייבום בן ובת כי הדדי נינהו וכו' ה"ק כיון דגלי לן קרא חד זימנא דבת חשובה כבן דכי היכי דבן פוטר מייבום ה"נ בת פוטרת מן הייבום דלענין ייבום אין שום קדימה לבן יותר מבת דתרוייהו פטרי כי הדדי ילפינן מיניה בכולהו דוכתי ואמרינן מסתמא דבת שוה לבן לכל דינין שבתורה אא"כ היכא דגלי קרא בהדיא דבן עדיף מבת כגון בשדה אחוזה, ועבד עברי וכן לענין נחלה בת במקום בן אבל בת שלא במקום בן לענין נחלה נמי כי הדדי נינהו דילפינן לה מייבום:

דף קט

ואי אתה מעביר נחלה מן האב במקום אחין כתבו התוספות כלומר מדלא כתיב אלא והעברתם אחד וכו' משום דלא שמעינן מוהעברת דאי אתה מעביר נחלה מן האב במקום אחין ולכך כתבו כלומר מדלא כו' וזה נראה דוחק קצת דמשמע דמוהעברת שמעינן לה דאי אתה מעביר נחלה מן האב במקום אחין. ורשב"ם ז"ל כתב בסמוך ואי אתה מעביר מן האב אפילו במקום בת הך דיוקא לאו מוהעברת יליף לה אלא ה"ק מהאי קרא לא

תיליף דבת קודמת לאב דלא מיירי קרא באב וזה נראה דוחק גדול. ועוד דפריך ואימא במקום בת אתה מעביר נחלה מן האחין ואי אתה מעביר נחלה מן האב אפילו במקום בת אמאי לא קאמר אבל אי אתה מעביר מן האחין במקום אב והתוספות כתבו דלפי משמעות הברייתא נסיב להו ועוד תימה לפירש רשב"ם ז"ל דמאי סלקא דעתיה דפריך ואימא במקום בת אתה מעביר נחלה מן האחין וכי לא ידע דאיכא לשנויי כדמשני דאם כן לא לכתוב והעברתם אלא ונתתם דליכא למימר דה"א דאחין קודמין לבת כיון דבהדיא כתיב ואם אין לו בת ונתתם את נחלתו לאחיו הא יש לו בת בת קודמת. על כן נראה דהכי פירושא דברייתא איש כי ימות ובן אין לו והעברתם מדלא כתיב ונתתם דרשינן במקום בת אתה מעביר נחלה מן האב וכיון דלהך מלתא לא איצטריך קרא דהא אי לא כתיב והעברתם לא הייתי אומר שהאב קרוב אפילו מן האח כמ"ש התוספות לכך מסיים התנא בדבריו וקאמר ואי אתה מעביר נחלה מן האב במקום אחין כלומר דודאי לגופיה לא איצטריך קרא דבאלו הכי ידעינן שהבת קודמת לאב אלא מעליותא דאב אתי קרא לאשמעינן כלומר דיוקא אתי לאשמעינן דדוקא במקום בת אתה מעביר נחלה מן האב הא במקום אח אי אתה מעבי' נחלה מן האב ופרי' ואימא במקום בת אתה מעביר נחלה מן האחין וכיון דלהך מילתא לא איצטריך קרא דהא אפי' אי לא כתיב והעברתם לא הייתי אומר שהאח קרוב מן הבת כיון דבהדיא כתיב ואם אין לו בת ונתתם את נחלתו לאחיו הא יש לו בת בת קודמת ועוד דבת יוצאת יריכו לכך אימא נמי דקרא דיוקא אתי לאשמעינן למידק מיניה גריעות' דבת דדוקא מן האחין אתה מעביר נחלה במקום בת אבל אי אתה מעביר נחלה מן האב במקום בת והשתא ניחא דלא קאמר אבל אי אתה מעביר מן האחין במקום אב דלהך מילתא לא איצטריך קרא כיון דבלאו קרא נמי סברא הוא שהאחין קודמין לאב כמ"ש התוספות ומשני אם כן לא לכתוב רחמנא והעברתם כלומר לא תוכל לדרוש במקום בת אתה מעביר נחלה מן האחין דלשון העברה לא שייך בכי האי גונא כמ"ש התוספות דאין זו העברה כיון שהבת קרובה יותר למת מן האח שיהא יוצא יריכו דדוקא באב שייך לשון העברה לפי שהמת יוצא יריכו ואין לך קרו' יותר ראוי ממנו א"נ משני כדפי' רשב"א ז"ל שכתבו התוספות:

בן שפיטם אבי אמו עגלים לע"א והרג נשיא דחשבו לו הדבר ליוהרא לפי שאין ראוי לקנא קנאת השם ולעשות מעשה גדול כזה אלא אם כן מי שאבותיו גדולים חסידי עליון מקנאין קנאת ה' צבאות דאז מסתמא טבע הבנים לאחוז מעשה אבותיהן בידיהם אבל פנחס כיון שבא מיתרו שפיטם וכו' היה נראה להם שלא היה ראוי לאותו מעשה והיינו דמסיים בפרק הנשרפין דבא הכתוב ויחסו פינחס בן אלעזר בן אהרן הכהן פיר' דודאי

ראוי היה לכך אפילו מצד אבותיו שהיו קדושים חסידי עליון וכן משמע דקאמר התם בקשו מלאכי השרת לדחפו אמר להן הניחו לו קנאי בן קנאי הוא וכו' לפי שהיו סבורין שאינו ראוי לכך שהיו שם בישראל גדולים ממנו והשיב הקב"ה שראוי הוא הן מצדו הן מצד אבותיו כי קנאי בן קנאי הוא ובתר הכי קאמר התחילו שבטים מבזין אותו משמע דחד ענינא הוא:

מאי לאו דאתי מיתרו שפיטם וכולי דלא אשכחן בקרא פוטיאל מאן הוה ולא בא הכתוב לסתום אלא לפרש לכך קאמר מאי לאו דהיינו יתרו המפורש במקרא ומשני דהיינו יוסף שפטפט ביצרו ולהכי קרי ליה פוטיאל לפי שנ' לא יהיה בך אל זר ואמרו חכמים דהיינו יצרו של אדם:

דף קי

אלא אי אבוה דאימיה מיוסף כו' אין לפרש דהכי קאמר שאני פינחס דמיוחס הוה גם מצד אמו ולא היה מזיק לו מה שיצאה אמו מיתרו כיון דיצאה נמי מיוסף הצדיק דאם כן תיקשי זקנו של פנחס מצד האם שדבק ביתרו אמאי יצא ממנו פינחס וממשה יצא יהונתן לכך צ"ל כמ"ש התוס' שיהונתן היה מצד האב וכולי:

לאו ממשה קאתית דכתיב אל תקרב הלום לאו ממשה קאתית וכו' נראה דנקט הנך תלת מילי לפי שעיקר היתרון שהיה לו למשה על כל הנביאים הוא שעל ידו הוציא הקב"ה את ישראל ממצרי' ועל ידו נתן להם את התורה על הר סיני דהיינו עשרת הדברות ועל ידו נתן להם שאר כל המצות כולן שנאמר ואתה פה עמוד עמדי ואדברה אליך את כל המצוה והחקים והמשפטים אשר תלמדם והיינו דקאמר לאו ממשה קאתית דכתיב ביה אל תקרב הלום רמז לו על מעמד הר סיני שנעשה ע"י דהך קרא בהר סיני איירי כמו שנאמר שם ויבא אל הר האלהים חרב' וסיפא דקרא תעבדון את האלהים על ההר הזה ונגד יציאת מצרים שנעשה על ידו קאמר לאו ממשה קאתית דכתיב ביה מה זה בידך לפי שכל מכות מצרים והאותות והמופתים נעשו ע"י מטה משה שהיה כתוב עליו דצ"ך עד"ש באח"ב וכן קריעת ים סוף כמו שכתוב בהדיא בתורה ונגד שאר המצות כולן אשר נתן על ידו קאמר לאו ממשה קאתית דכתיב ביה ואתה פה עמוד עמדי וגו':

ודלמא הא קמ"ל דבת נמי בת ירושה היא פירשב"ם ז"ל ומשום דאתי קרא לאשמעי' כדרבי לא הוה מצי למיכתב לבנו ולבתו ופירושו תמוה מאוד דאם כן מאי איצטריך למימר ודלמא הא קמ"ל דבת נמי בת ירושה היא הוה ליה למימר ודלמא איצטריך קרא לכדרבי ועוד דהשתא עיקר חסר מן הספר ועוד דהא דרבי אין בו צורך לשום דרשה

כמ"ש התוס' ועוד דאי לכדר' לכתוב קרא איש כי ימות והעברתם את נחלתו לבנו ולבתו דהוה מצי למדרש במקום בן ובת אתה מעביר נחלה מן האב וכו'. ועוד תימה דקאמר וכי איצטריך קרא לאשמעינן היכי דלית ליה אלא חד ברא לירתינהו לכולהו נכסי אמאי קרי לה ברא והלא ברתה היא ונהי דכיון דבעי למימר השתא דירתון כחדא שקולה היא כבן מכל מקום לא הוה ליה למינקט לישנא דחד ברא כיון דלאו ברא הוא והוה ליה למימר היכא דלית ליה אלא חדא לירתינהו וכולי ועוד תימה דקאמר ליה רב פפא לאביי אימא אי איכא בן לירות בן איכא בת תירות בת וכולי מאי איצטריך להינקט כל הא דאי איכא בן לירות בן דלא תליא מידי במאי דמקשי ליה אלא הכי איבעי ליה למימר אימא איכא בת תירות בת איכא בן ובת לא האי לירות וכולי דהא דאי איכא בן לירות בן אין ענינו להך קושיא וגם יש לדקדק לישנא דנקט ודלמא הא קמ"ל דבת נמי בת ירושה היא ולא קאמר דבת נמי תירות כדנקט מעיקרא. על כן נראה דה"ק אימא אי איכא בן לירות בן בן כו' כלומר מנא לך למידק טעמא דאין לו בן ויש לו בת הא יש לו בן ובת בן קודם דלמא הכי דייקינן טעמא דאין לו בן ויש לו בת הוא דתירות בת הא יש לו בן ואין לו בת לירות בן אבל היכא דאיכא בן ובת מזה לא איירי קרא ואיכא למימר דלא האי לירות ולא האי לירות פירש לכולהו נכסי כדמסיק אלא כי הדדי לירתו והיינו דנקט איתא אי איכא בן לירות בן כולי כלומר דאיכא למידק מהך קרא דאי איכא בן ולא בת דלירות בן והשתא ניחא דקאמר ליה אביי לרב פפא ואיצטריך קרא לאשמעינן היכא דלית ליה אלא חדא ברא לירתינהו לכולהו נכסי פירש אי אמרת בשלמא דדייקינן טעמא דאין לו בן הא יש לו בן ובת בן קודם ניחא דאשמעינן קרא דאף על גב דאיכא נמי ברתא אפילו הכי יורש הבן לכולהו נכסי אלא אי אמרת דדייקינן טעמא דאין לו בן ויש לו בת הא יש לו בן ואין לו בת לירות בן אם כן דיוקא למה לי וכי איצטריך קרא לאשמעינן דהיכא דלית ליה אלא חד ברא ולא ברתא דלירתינהו לכולהו נכסי וא"כ ליכתוב רחמנא איש כי ימות ונתתם את נחלתו לבנו ולבתו. ופריך ודלמא הא קמ"ל דבת נמי בת ירושה היא בת ירושה היינו בת יחידה שאין לה אח ויורשת לכולהו נכסי קרויה בת ירושה כמו שנאמר וכל בת יורשת נחלה והכי פירש ודלמא לעולם אי איכא בן ובת ירתון כחדא ודייקינן טעמא דאין לו בן ויש לו בת הא יש לו בן ואין לו בת לירות בן ואי משום דאם כן דיוקא למה לי וכי איצטריך קרא כולי ואם כן לכתוב ונתתם את נחלתו לבנו ולבתו י"ל דאי כתיב הכי הוה אמינא דאין הבת יורשת אלא היכא דאיכא נמי בן דיורש בהדה כיון דאז אינה מעברת כל הנחלה כולה לשבט אחר דפלג' דנכסי מיהא יורש הבן לכך היא יורשת עמו אבל היכא דבת יורשה היא כלומר בת יחידה שאין לה אח הוה אמינא

שאינה יורשת כדי שלא תעביר כל הנחלה לשבט אחר קמ"ל דבת נמי בת ירושה היא. ואם תאמר אם כן אמאי כתב ובן אין לו והעברתם את נחלתו לבתו הוה ליה למיכתב איש כי ימות והעברתם את נחלתו לבתו ויש לומר דאי כתיב הכי ה"א דהיכא דאיכא בן ובת בת קודמת:

ודלמא בנות צלפחד הוא דקאמרן הכי ניתנה תורה ונתחדשה הלכה ורב אחא בר יעקב ס"ל מדקאמר רחמנא כן בנות צלפחד דוברות משמע דהסכים על ידיהן לכל דבריהן:

יעדה בת לאו בת יעדה היא שדה אחוזה נמי מהאי פירכא כולי תימה בשלמא יעדה איכא למימר דרבינא סבר דאף על גב דבת לאו בת יעדה היא אפילו הכי הוי פירכא כה"ג ופרכינן לה דאע"ג דלא אפשר סוף סוף בת לא קמה תחת אביה ובן קם תחת אביו אלא בשדה אחוזה מאי איכא למימר מאי ס"ד דרבינא וכי לא ידע דשדה אחוזה גופא דליתא בבת כבן מטעם שהבן קודם לנחלה ילפינן לה וכל כמה דלא ק"ל שהבן קודם לנחלה מן הבת איכא למימר דהבת מעמדת שדה לאביה כמו הבן וי"ל דלפי סברת רבינ' דס"ל דאע"ג דבת לאו בת יעדה היא אפי' הכי הוי פירכא מעליא אם כן שדה אחוזה נמי הוי פירכא מעליא דאף על גב דאכתי לא ק"ל שהבן קודם לנחלה מן הבת מכל מקום מצינו למילף דאין הבת מעמדת שדה לאביה מקרא דלאיש אחר דכיון דלענין יעדה בת במקום בן כאחר דמיא לא מוקמינן דמיעדה איכא למילף כמו מנחלה:

דף קיא

אמר רב נחמן בר יצחק אמר קרא מדלא קאמר אלא אמר רב נחמן בר יצחק כדאמר בסמוך אלא אמר רבא משמע דרב נחמן בר יצחק אית ליה נמי דרשה קמייתא דתרווייהו צריכי דמלו ולא לה ילפינן דבכורת איש לא מהניא מידי לאשה וממעטינן מיניה בחור שנשא אלמנה ומאונו ולא אונה ילפינן דבכורת אשה לא מהניא מידי בנכסי אשה וממעטינן מיניה אלמן שנשא בתולה והשתא ניחא דקאמר ואימא ה"מ בחור שנשא אלמנה אבל בחור שנשא בתולה ה"נ דשקיל אמר רב נחמן בר יצחק כו' משמע דאתי לשנויי נמי דאפילו בבחור שנשא בתולה לא קא שקיל והיינו משום דכיון דילפינן מהנך קראי דבחור שנשא אלמנה ואלמן שנשא בתולה לא קשקיל אם כן בחור שנשא בתולה משתמע ממילא דלא קא שקיל דמה נפשך אי משום דהוי בכורו של איש אי משום דהוי בכורו של אשה הא ילפינן דלא מהני' מידי בנכסי אשה ורבא ס"ל דמכל מקום איכא למימר דלמא קראי ממעטי אלא היכא דליכא אלא חדא למעליותא אבל בחור שנשא בתולה דאיכא תרתי למעליות' בהדדי ה"נ דשקיל ולהכי פריך ואכתי אימא ה"מ אלמן וכולי:

אמר רבא סכינא חריפא מפסקא קראי דשארו המוקד' עושה מאוחר והקרוב אליו ממשפחתו שהוא מאוחר עושה מוקדם לכאורה תימה דהא רבא נמי מפסקא קראי דלדידיה נמי הקרוב אליו מסקנא דרישא דקרא הוא דכתיב אם אין אחים לאביו וא"כ הקרוב אליו שהוא מאוחר הוא עושה מוקדם וי"ל דודאי בין לאביי בין לרבא פשט' דקרא דונתתם את נחלתו לשארו הקרוב אליו ממשפחתו וירש אותה היינו שיתנו את נחלת המת שאין אחים לאביו לאיזה קרוב שלו הקרוב אליו ממשפחתו וירש את הנחלה קאמר דאין מקרא יוצא מידי פשוטו מיהו לשארו גם וירש אותה מיותר הוא דהוה מצי למיכתב ונתתם את נחלתו להקרוב אליו ממשפחתו ותו לא לכך דרשינן מיניה נמי שהבעל יורשת את אשתו ואין האשה יורשת את בעלה דשארו זו אשתו וכו' ומשום דונתתם את נחלתו לשארו משמע דאדרבא דייתורא אתי לאשמעינן שהאשה יורשת את בעלה לכך פריך והא קראי לאו הכי כתיבי ומשני אביי דדרשינן להך ייתורא בכי האי גוונא שדינן לשארו דכתיב קודם הקרוב אליו אוירש אותה דכתיב בתר הכי ודרשינן שארו וירש אותה מיהו פשטא דקרא כדקאי קאי דאין הכתוב יוצא מידי פשוטו אבל למידרש הנך ייתורי ס"ל לאביי דא"א למידרש להו אלא א"כ שדינן לשארו אוירש אותה וקאמר רבא סכינא חריפא מפסקא קראי דאפילו למידר' ייתורי אין סברא לפסוק הפסוקים ולדורשן אלא אמר רבא דהנך ייתורי דרשינן להו ולא מפסקינן קרי דגורעין ומוסיפין ודרשינן ונתתם את נחלת שארו לו ודרשינן נמי דרשי אחריתי וירש אותה הוא יורש אותה ואין היא יורשת אותו מיהו פשטא דקרא בין לאביי בין לרבא אינו יוצא מידי פשוטו דאשמעינן הכתוב שיתנו את נחלת המת לאיזה קרוב שלו הקרוב אליו ממשפחתו וירש את הנחלה:

דף קיב

הכי גרסינן א"ל אביי אי ס"ד דבעל לא ירית סוף סוף כולי וכמו שפירשו התו' והכי פי' דברייתא הרי הוא אומר וכל בת יורש' נחלה ובסבת הבעל הכתוב מדבר דמהניא תקנת' לנחלת האם וכי תימא בסבת הבן משתעי וקרא לא אתי למיעבד תקנתא אלא לנחלת האב תא שמע לא תסוב נחלה כו' כמו שכתבו התוספות ואין להקשות דאכתי מנא ליה דבעל יורש את אשתו כיון דאיכא למימר דקרא לא אתי למיעבד תקנתא אלא לנחלת האב ותלתא קראי קמייתא לעבור עליו בשני לאוין ועשה והנך קראי דפנחס ויאיר סיפורי דברים נינהו כדאקשי רב פפא י"ל דודאי עיקר מילתא דתנא דיליף מיניה דבעל יורש את אשתו הוא מדכתיב יורשת שני מטות גבי איסור היסיבה דמשמע דאתי למיעבד תקנתא אפי' לנחלת האם דהך דיוקא ליכא לדחויי כלל אלא דלרווחא דמלתא

קאמר התנא דאפילו אם נאמר דלאו דיוקא הוא אפילו הכי איכא למילף מייתורא דהנך קראי משום דכולהו פירכי דפרכינן עלייהו לאו פירכי מעליא נינהו דהא מסתבר טפי למידרש קראי ממאי דנימא דאתו ללאוי יתירי ומסתבר טפי נמי למידרש קראי דפנחס ויאיר ממאי דנימא דסיפורי דברים בעלמא נינהו מיהו כי פרכת להו הדרינן מעיקרא דמלתא וסמכינן אהא דכתיב יורשת שני מעות גבי איסור היסיבה דההיא ודאי לית ליה שום פירכא. מיהו תימה כיון דעיקר מילתא דסמיך עלה הוא מדכתב יורשת שני מטות באיסור הסיבה כדמפרש אביי אם כן עיקר חסר מן הספר דהך דיוקא לא הזכיר התנא בדבריו כלל וכיון דעיקר מלתא הוא לא הוה לסתום אלא לפרש ואביי נמי מנא ליה דתנא מהך דיוקא יליף כיון דלא נזכר זה בדבריו וי"ל דע"כ צ"ל דתנא. מהך דיוקא דשני מטות יליף דאי לאו הכי תיקשי אמאי לא דריש להו לתלתא קראי קמייתא כסדר שהן כתובין בפרשה דהא מעיקרא כתיב ולא תסוב נחלה לבני ישראל ממטה אל מטה והדר כתיב וכל בת יורשת נחלה ממטות בני ישראל והדר כתיב ולא תסוב נחלה ממטה למטה אחר והוא דריש קרא דוכל בת יורשת נחלה ממטות בני ישראל ברישא אלא ודאי משום דעיקר מילתא דסמיך עליה היינו קרא דוכל בת יורשת נחלה ממטות בני ישראל והייינו מדכתיב יורשת שני מטות גבי איסור היסיבה דמשמע ודאי דאתי למיעבד נמי תקנתא לנחלת האם ולהכי דריש ליה ברישא כיון דעיקר מלתא הוא ולרווחא דמלתא נמי דריש אידך קראי:

דף קיג

אמר קרא איש ס"ל דאיש דכתיב בקרא קמא איצטריך לגופיה ובתרא מיותר לדרשה ורב נחמן ס"ל דאיש לא איצטריך לגופיה דשפיר מצי למיכתב כי בנחלת מטה אבותיו וגומר לכך פריך תרוייהו איש כתיב בהו ומשני אמר קרא ידבקו דידבקו קמא סבירא ליה דודאי איצטריך לגופיה דלאו שפיר הוא למיכתב כי איש בנחלת אבותיו בני ישראל ובתרא לדרשה דקרא בתרא מקרא קמא שמעינן ליה ורבא ס"ל דידבקו נמי לא איצטריך לגופיה דשפיר הוא למכתב כי איש בנחלת אבותיו בני ישראל ותרוייהו לשום דרשה אתו ולהכי יליף לה ממטות:

אמר ליה אביי אלא מעתה דשכיב ביממא כו' משום דמפיל נחלות משמע צוואת שכיב מרע שמצוה ומחלק ומפיל נחלתו לבניו וכיון דדריש ואי אתה מפיל נחלות בלילה משמע דאין בצוואת שכיב מרע כלו' כשהמצוה בלילה א"כ ה"נ נימא דמאן דשכיב בליליא לא ירתי ליה בניה דמאי שנא האי מהאי דלמא דין נחלות קאמרת פירש ואשומעי

צוואה קאי דצוואת שכיב מרע שמחלק נחלתו לבניו דין נחלות קרי ליה לפי שדבריו קיימין כמו דין ואין הדבר צריך דיינין אלא כל אחד מיורשיו יחזיקוהו שומעי הצוואה בשלו כדפירש"י ז"ל בפרק רביעי דסנהדרין וקאמרת ביום אתה מפיל דין נחלות ואי אתה מפיל דין נחלות בלילה שאין שומעין הצוואה או הדיינין רשאין להפילו ולהחזיק את היורשים בדין נחלות שצוה אביהן אלא ביום ולא בלילה ומשום דמה שמחזיקין אותן בנחלתן לאו דין הוא וכיון דלאו דין הוא אין סברא לומר דאתי קרא למעוטי שלא יעשו כן בלילה לכך מייתי הא דתניא לחוקת משפט אורעה כל הפרשה כולה להיות דין פירש כל מידי דנחלות אע"ג דלית ביה דין כגון להחזיק את היורשים בנחלתן וכיוצא בו כיון דמשפט קרייה רחמנא נסתיים לה"ת כמו דין לענין שצריך להיות ביום ובשלשה כמו דין גמור וכדרב יהודה דאמר שלשה שנכנסו כו' רצו כותבין רצו עושין דין פירש מדלא קאמר רצו דנין משמע דה"ק רצו מחזיקין את היורשים בנחלתו ועושין את הדין ששמעו מפי אביהן דהיינו משפט הצוואה שצוה בפניהם ועוד דאי בדין גמור אירי אמאי פסיקא ליה דעושין דין אטו כולהו יורשין צריכין שיקוב הדין ביניהם ולא סגי להו בלאו הכי אלא ודאי עושין דין דקאמר היינו שמקיימין צוואת השכיב מרע ומחזיקין לכל אחד בחלקו כפי הצוואה ואפילו ה"ק עלה רב חסדא לא שנו אלא ביום אבל בלילה אין עושין דין אע"ג דלאו דין הוא אלא שמחזיקין אותן בנחלתן אלמא דכל מידי דנחלות כמו דין דמי וצריך שלשה וביום והיינו מדכתיב לחוקת משפט משמע דכל הפרשה כולה אפילו מידי דלית ביה דין כיון דשייך לנחלות כמו דין דמי כך נראה פי' הסוגיא. וא"כ כשמחזיקין את היורשין בנחלתן צריכין להיות שלשה דיינין וביום דוקא כשאר כל הדינין אע"ג דאין בין היורשין שום דין רק חלוקה בעלמא דכל מידי דנחלה כדין דמי. וכן משמע מדברי הרמב"ם ז"ל בפ"ג מהלכות סנהדרין שכתב אין מתחילין את הדינין בלילה וכו' אח"כ כתב הנחלות כדינין שנאמר בהן לחוקת משפט לפיכך אין מפילין נחלות בלילה מדכתב הנחלות כדינין משמע דבנחלות שאין בהן דין איירי וקאמר שהן כמו דינין מדכתיב לחוקת משפט ולכך אין הדיינין מפילין נחלות בלילה פירש שאין חולקין ומחזיקין את היורשים בנחלתן בלילה אף על גב דלאו דין הוא והא דלא כתב לפיכך אין מפילין דין נחלות בלילה משום דליכא למיטעי בדבריו שם דודאי אדיינין קאי דלא איירי שם בשכיב מרע כלל אלא בדיינין שכתב מתחילה אין מתחילין את הדיינין בלילה וכן אין מקבלין עדות ואין מקיימין שטרות בלילה כו' ואח"כ כתב הדינין כנחלות לפיכך אין מפילין נחלות בלילה משמע בהדיא דאדיינין קאי אבל ברייתא דקתני והיה ביום הנחילו את בניו ביום אתה מפיל נחלות וכו' משמע ליה דאשכיב מרע המנחיל

את בניו קאי לכך צריך לפרש דמפיל דין נחלות קאמר ואדיינין או אשומעי הצוואה קאי ובכסף משנה הביא דברי הרמ"ך שכתב על דברי הרמב"ם ז"ל וזה לשונו הנחלות כדינין כולי תימה למה הביא לשון שסותר אותו בש"ס והוה ליה למימר לפיכך אין דיני נחלות בלילה ועוד תימה לן היכי תלי תניא בדלא תניא שאמר הנחלות כדינין ואדרבא לפסק הלכה כל הדינין מנחלות גמרינן עכ"ל ולפי מה שפירש' ניחא דהרמב"ם ז"ל לאו בדיני נחלות איירי אלא בנחלות שאין בהן דין אלא חלוקה ולהכי כתב הנחלות כדינין:

דף קיד

הא קמ"ל דאשה את בנה דומיא דאשה את בעלה דאשה את בעלה מסבת נחלה וכן אשה את בנה מסבת נחלה וילפי' הסבה הסבה מהדדי כדאמר בסוף פרק מי שמת נאמרה הסיבה בבן ונאמרה הסיבה בבעל מה הסיבה האמורה בבעל אין הבעל יורש את אשתו בבקר וכו' וה"ק הא קמ"ל דהסבת אשה את בנה דומיא דהסבת אשה את בעלה כו':

דף קטו

ותנא דידן אי דריש מטות אשה נמי תירש את בנה פי' רשב"ם ז"ל מה נפשך מהו דעתו דסבירא ליה תרתי בן קודם לבת בנכסי האם כדקתני האיש את אמו ולא הבת את אמו ונפקא לן לעיל מהקישא דמטות וכולי וכן לעיל גבי הא דקאמר והאיש את אמו וכולי מנלן דתנו רבנן כו' כתב נמי מנא הני מילי דהאיש יורש את אמו ולא הבת את אמה דבן קודם לבת בנכסי האם ותימה דאם כן כי קאמר לעיל בסמוך דלא מיתוקמא מתניתין כרבי זכריה בן הקצב מדקתני בני אחות ותנא בני אחות ולא בנות אחות וכו' אמאי מייתי מברייתא ולא דייק ממתניתין גופא דלא מיתוקמא כרבי זכריה מדקתני רישא האיש את אמו דמשמע אבל לא האשה את אמה דמברייתא איכא למימר דלאו ראיה היא דלמא מתניתין פליגא עלה כמ"ש התוספות בריש פירקין ועוד תימה אברייתא גופא דבאה לפרושי מתני' ולמידק מינה דולא בנות אחות טפי הוי לה למידק הכי מרישא דקתני האיש את אמו ולא האשה את אמה ועוד תימה דקאמר ותנא דידן אי דריש מטות אשה נמי פירש את בנה אי לא דריש וכו' אמאי מספקא ליה אי דריש מטות אי לא והא ע"כ דריש מטות מדקתני האיש את אמו אבל לא האשה את אמה ומסקינן לעיל דמהיקשא דמטות יליף לה על כן נראה דאי לאו הך ברייתא דקתני אמתני' דבני אחות ולא בנות אחות ממתניתין גופא ליכא למידק אי בן קודם לבת בנכסי אמו או לאו ואע"ג דקתני האיש את אמו מ"מ כיון דלאו מיותר הוא לא דייקינן מיניה מידי דאיכא למימר דהוא

הדין האשה את אמה וחדא מנייהו נקט והא דקבעי לעיל והאיש את אמו מנלן לאו אקדימ' קמיבעיא ליה כדפי' רשב"ם ז"ל אלא קמיבעיא ליה מנא לן דהאיש יורש את אמו כלל דכיון שהבן מסיב נחלה ממשפחת אמו מסתבר למימר דאין הבן יורשה אלא משפחת אביה יורשה כמ"ש התוספות לעיל וקאמר דתנו רבנן וכל בת יורשת נחלה וכו' פי' דתנא דמתניתין יליף לה בק"ו דאיש יורש את אמו מבת דיורשת את אמה. מיהו אכתי לא ידעינן אי ס"ל לתנא דמתניתין דבן קודם לבת בנכסי אמו דיליף לה מהקישא דמטות כת"ק דרבי זכריה בן הקצב או ס"ל דבן ובת שוין הן בנכסי האם כר' זכריה בן הקצב דלא דריש הקישא דמטות דמתניתין לא איירי בקדימה מידי ולא אתי לאשמעינן אלא דבן יורש את אמו ולא משפחת אביה מיהו איכא למימר דבן ובת שוין הן בנכסי האם והא דמייתי לעיל סיומא דברייתא לאו למיפשט הבעי' מייתי לה דהא מרישא פשיט ליה מהא דילפי' דבת יורשת את אמה ק"ו לבן אלא אורחא דש"ס הכי הוא בכולהי דוכתי לאתויי סיפא אף על גב דלא איצטריך לה אלא לרישא משום דבעי לפרושי סיפא וכיוצא בו וא"כ כי מסיק ש"ס לעיל אברייתא דהא דבן קודם לבת ילפינן לה ממטות היינו אליבא דת"ק דרבי זכריה בן הקצב מיהו תנא דמתניתין אכתי לא ידעינן מאי ס"ל אי בן קודם לבת בנכסי האם אי שוין הן ואדרבא מדקתני דהאשה אינה יורשת את בנה משמע דלא דריש מטות כרבי זכריה ולהכי לא דייק ברייתא הא דבן קודם לבת מדקתני האיש את אמו דס"ל כוון דלא מייתרא ליכא למידק מיניה מידי אבל מדקתני בני אחות דייק שפיר אף על גב דאיהו נמי לא מייתרא מ"מ כיון דהבנים את האב דקתני מתניתין ברישא אייתר ליה למידק מיניה בנים ולא בנות אית לן למימר דכולהו בנים דמתניתין דוקא נינהו ולא בנות כמ"ש התוספות בהדיא בריש פירקין והשתא אתי שפיר הא דקאמר ותנא דידן אי דריש מטות וכולי משום דעד השתא הוה סבר דלא דריש מטות כרבי זכריה מדקתני דהאשה אינה יורשת את בנה אבל השתא דקאמר דמתניתין לא מיתוקמא כר' זכריה מדקתני ובני אחות ולא בנות אחות דבן קודם לבת בנכסי האם לכך פריך ותנא דידן מה נפשך אי דריש מטות אשה נמי תירש וכו' ואתי נמי שפיר כי מסיק לעיל דדרשי' מטות דלא פריך לעיל אי הכי אמאי קתני מתניתין דאין האשה יורשת את בנה נילף נמי מהיקישא דאשה יורשת את בנה דהא אין היקש למחצה משום דלאו אמתניתין קאמר לעיל דדריש מטות אלא את"ק דרבי זכריה כדפי' והא דלא פריך הכי לעיל גבי הא דקאמר ובני אחות תנא בני אחות ולא בנות אחות למאי הלכתא וכולי דמשמע דתנא דמתניתין דריש מטות משום דאיכא לשנויי דלאו ממטות יליף לה דבן קודם אלא משום דרשה אחריתי יליף לה או במה מצינו בנכסי האב אבל הכא כיון דקאמר ליה רבי יהודה בן

שמעון לרבי יוחנן משנתינו איני יודע מי שנאה צריך לומר דליכא שום דרשה אחריתי למילף מינה דבן קודם אלא דרשה דמטות דאי לאו הכי לוקמא מתני' כתנא קמא דרבי זכריה ואפי' הכי לא דריש מטות והא דבן קודם לבת בנכסי האם משום דרשה יליף לה: **הא** כיצד נחלה ממשמשת והולכת עד ראובן דכי היכי דדרשינן אין דבן עין עליו לומר דזרעו של בן עד סוף כל הדורות קודמין לבת ואין דבת לומר דזרעם קודמין לאחין הכי נמי צריכין למידר' אין דאחים לומר דזרעם קודמין לאחי אביו ואין דאחי אביו לומר דזרעם קודמין לאחי אבי אביו נמצא דאם אין אחים לאביו דכתב רחמנא לאו דוקא ממשמש' למעלה למעלה עד ראובן:

דף קטז

ולימא עד יעקב דהשתא לא נקט אלא חד שיבט' ואלו אמר עד יעקב הוה כולל לכולהו שבטי ישראל בבת אחת:

וחד אמר כל שאינו מניח תלמיד דתלמידו של אד' כשהוא ממל' את מקומו נעשה חליפתו וכאלו האדם קיים דמי והיינו דכתיב כי ידעתי אחרי מותי כי השחת תשחיתון אע"ג דכל ימות משה לא השחיתו שנאמר ויעבדו את ה' כל ימי יהושע אלא לפי שיהוש' תלמי' מובהק וממלא מקומו של משה הוה נעשה חליפתו וכאלו היה משה קיים דמי לפיכך כל זמן שהיה יהושע חי הוי כאלו היה משה חי כדאמר בסמוך דוד שהניח בן כמותו לא נאמר בו מית'. ורבותינו אמרו מכאן שתלמידו של אדם חביב עליו כגופו לכך כל זמן שיהושע חי היה נראה למשה כאלו הוא חי:

כי יד אלהי נגעה בי והיינו חמשים מכות כדפיר' רשב"ם ז"ל כיון דבאצבע לקו המצריים עשר מכות נמצא ליד חמשים מכות ולפי זה כשהוא יתברך לוקה בשתי ידים אז הוא לוקה מאה מכות וזהו שנאמר תחת גערה במבין מהכות כסיל מאה כלומר גערתו יתברך במבין עדיפא מכשהוא מכה את הכסיל בשתי ידים ונראה כי זה טעם תוכחה הראשונה שבפר' בחקותי שיש בה חמשים מכות חסר אחת ותוכחה שנייה שבפר' כי תבא שיש בה מאה מכות חסר שתים לפי שהראשונה היא רמז כשהקב"ה לוקה שונאי ישראל ביד אחת והשנייה היא רמז כשהוא יתברך לוקה אותן בשתי ידים. ומה שחסר מכה אחת מכל יד ויד לפי כשהוא יתב' עושה דין בישראל הן במשקל הן במדה הן במנין לעולם היא מחסר אחת להורות כי יש רחמים קצת בדין וכדי שלא ירחיק חלילה שורש כל העונש לכך משייר משורשי קצת דהכי אשכחן במנין מלקות דכתיב ארבעים יכנו וכתב הרמב"ן ז"ל שהוא בדין נגד יצירת הולד שהמית את עצמו ונגד ארבעים יום שניתנה

התורה והוא עבר עליה ואפילו הכי ק"ל דאין לוקין אלא ארבעים חסר אחת והטעם כדפי' וכן במשקל כמו שאמר חז"ל במסכת ראש השנה דעון ראשון הבא לתתו בכף מאזנים הוא מעבירו וזהו מעביר ראשון והטעם נמי כדפירשתי כדי שיהא המשקל חסר קצת רחמיו יתברך ולהכי מחסר נמי אחת מכל יד ויד ומה שאינו מחסר אלא אחת משום דאחת אינו מן המנין והרי הוא ככל המספר ולהכי אמרו חז"ל וישקוד ה' על הרעה ויביאה עלינו כי צדיק ה' צדיק עשה שהקדים שתי שנים לפני ונושנתם כי היכי דלא לקיים כי אבד תאבדון נראה דהוצרך להקדים שתים ולא אחת דהוי צדקה טפי משום דאחר אינו מן המנין והוה ליה כאלו נתקיים ונושנתם לכך הקדים שתים:

כגון אברהם ויעקב בנכסי עשו מהו אמר רבא ת"ש האב קודם לכל יוצאי יריכו רבא הוה סבר דס"ל לתנא דמתניתין דאב ובן בנכסי המת האב קודם ופליגא אהנך תנאי דריש פירקין דדרשי מקראי דהבן קודם:

דף קיז

להוציא את הטפלים פירש להוציא את הטף תרגומו של טף טפלא:

ומחזירין אצל אביהן כתבו התוספות דלפי' ר"ת צריך לומר דאין מחזירין אלא לאותן אבות שבאותו שבט ולא לכל ישראל וכן משמע בתוספתא פרק שביעי דקתני התם ירש השבט את שבטו וחזר השבט וירש את הראוי לו:

ירושה היא לכם מאבותיכם מדלא כתיב ונתתי אותה לכם אני ה' מורשה למה לי אלא לומר דירושה היא לכם מאבותיכם ולא שמעינן דארץ ישראל מוחזקת היא והבכור נוטל בה פי שנים כדאמרינן לקמן וטעמא דמילתא נראה משום דאברהם קנה ארץ ישראל והחזיק בה בהילוכא דכתיב קום התהלך בארץ לארכה ולרחבה כי לך אתננה שהרי רבי אליעזר יליף מהאי קרא בפרק המוכר פירות דהילוכא קניא כמו חזקה ואפי' לרבנן דהתם דס"ל דבעלמא לא קני הילוך מודו דלהכי אמר ליה הקב"ה לאברהם קום התהלך בארץ כדי שיחזיק בה בהילוכא כדאמר התם ורבנן משום חביבותא דאברהם הוא דקאמר ליה הכי כדי שתהא נוח ליכבש לבניו ולפירשב"ם ז"ל שם דהוו להו כיורשים לאו כגזלנין ולא יהיה רשות לשטן לקטרג ועוד נראה דלהכי קאמר ירושה היא לכם מאבותיכם לפי שארץ ישראל בחלקו של שם נפלה כשחלק נח את הארץ לבניו כדפירש"י ז"ל גבי והכנעני אז בארץ דלהכי כתיב התם לזרעך אתן את הארץ הזאת עתיד אני להחזירה לבניך שהם מזרעו של שם:

דף קיח

משום טפלים דהוו נפישי להו פירשב"ם ז"ל יתומים שלא היו בני עשרים בכניסתן לארץ וגם לא היה להן אב הנכנס לארץ שינחילם חלקו כשימות וגם לא היה להן שום מוריש וכו' דבריו תמוהים דא"כ היו טפלים בשבט יוסף דלא הוו שקלי מידי ואמאי קאמר אביי שמע מינה דלא הוה חד דלא שקיל ודוחק לומר דלא הוה חד דלא שקיל בשאר שבטים קאמר דאין הלשון משמע כן ועוד מדקאמר משום טפלים דהוו נפישי להו משמע דבשאר שבטים נמי הוו טפלים אלא דלא הוו נפישי ואי טפלים היינו יתומים שלא היה להן מוריש ולא הוו שקלי מידי אם כן בשאר שבטים נמי הוו מיהא מקצת יתומים דלא הוו שקלי מידי ואמאי קאמר אביי דלא הוה חד דלא הוה שקיל לכך נראה דטפלים היינו טף שלא היו בני עשרים בכניסתן לארץ דלא הוו שקלי מצד עצמן מידי אלא דמורישהן אבותיהן דהוו בני עשרים הוו שקלי כל אחד חלקו וכיון דבני יוסף פרו ורבו יותר משאר שבטים היו להן לכל אחד ואחד מן האבות טף מרובה ולפי טפם שהיתה מרובה לא הוי סגי להו לכל אחד בחלקו שנטל כי צריכים היו לנטיעה ולזריע' מרובה כדי שיהיה להם לחם לפי הטף וארץ רחבת ידים לבנות להן בתים הרבה לפי הטף ולהכי צווחו אבל שאר שבטים שלא פרו ורבו כל כך הוי סגי להו בחלקם:

מה דגים שבים מים מכסין אותן ואין העין שולטת בהן לכאורה משמע לפי שהמים מכסין אותן ואין נראין קאמר שאין העין שולטת בהן ואין נראה חדא דהרבה פעמים הדגים נראין כשהן שטין בתוך המים כיון שהן צלולין ועוד דמשמע דהוי דומיא דאין העין שולטת בהן דזרעו של יוסף דהתם אע"ג שהן נראין אין העין שולטת בהן. ונראה לפי שענין עין הרע הוא ניצוץ ושפע רע ומזיק היוצא מן העין ומגיע בדבר הנראה אליו ונדבק בו כענין אשה נידה כשתראה במראה מצוחצחת נראה על המראה ההוא נקודות דקות אדומות והוא נמי על ידי רוח מסאבא בישא דשריא עליה כשמבטת בכח יוצא ממנה שפע רוח מסאבא ונדבק במראה ההוא וכן הזכירו בשרף מעופף שהוא שורף בראייתו מהאי טעמא. ומכל כמה שיש הפסק בין העין לבין הדבר הנראה לו אין השפע הרע יכול להגיע אליו ולהדבק לו ולכך לא שלטא עינא בישא בדגים שבים אע"ג שהן נראין תוך המים כיון שהמים צף על גביהן ומכסין אותן ומפסיקין בין העין לביניהם אין שפע המזיק יכול להגיע אליהן ולהדבק בהן וזה טעם מה שאסר הכתוב למנות את ישראל לפי שהמנין שולט בו עין רע וצוה לקבל מחצית השקל מכל אחד ולמנות את השקלים אע"ג דמנין השקלים נמי כשהן מרובין עושין עין אלא לפי שאין השפע היוצא מן העין מגיע לאותן האנשים עצמן ונדבק בהן אין העין מזיק להן וזה טעם בלק שאמר

לבלעם אפס קצהו תראה לפי שרצה להכניס בהן עינו הרעה אמר לו שלא יוכל שפעו הרע להגיע ולהדבק אלא במקצתן בלבד:

אלא למ"ד לבאי הארץ מאי קא צווחי כולהו שקול וא"ת והא מסיק לקמן דלשבטי' איתפלוג וכיון דלשבטים איתפלג שפיר צווחו לכולי עלמא ולפי מה שפי' הסוגיא לקמן אתי שפיר:

נתן תתן להם זו נחלת אביהם נראה דלהכי כתיב להם לשון זכר לאשמעינן שיטלו חלק גדול בארץ בשביל צלפחד אביהם כאלו היו זכרים ולא יאמר כיון דנקבות הן יטלו בציר משאר חלקים ובתר הכי נמי כתיב בתוך אחי אביהם לשון זכר לאשמעינן נמי שיטלו בנחלת חפר חלק גדול כשאר אחים כאלו היו זכרים אבל גבי חלק בכורה לא איצטריך תו למכתב והעברת את נחלת אביהם כיון דכבר אשמעינן שיטלו בנחלת חפר כזכרים גבי חלק פשיטות דמה לי חלק פשיטות ומה לי חלק בכורה. ונראה דגבי רחל ולאה נמי כתיב ויצל אלהים את מקנה אביכם מהאי טעמא לפי שהיו ראויות לירש נכס' לבן כזכרים שלא היו לו ללבן בנים רק בזכות יעקב כדפירש"י ז"ל לכך אמר ויצל אלהים את מקנה אביכם כלומר כיון שהייתם כזכרים ראויים לירש לכך הציל ה' מקנהו ויתן לי דחזרו הנכסים לבעליהן ולהכי כתיב ותען רחל ולאה ותאמרנה לו העוד לנו חלק ונחלה בבית אבינו ולא כתיב היש לנו חלק ונחלה העוד לנו משמע דמעיקרא הוה להן חלק ונחלה אלא שעתה נעקרה נחלתן לבניו:

דף קיט

שנאמר ויפלו חבלי מנשה עשרה והיינו קרקע דבחלוקת א"י איירי קרא ועוד דסיפא דקרא לבד מארץ הגלעד והבשן אשר מעבר לירדן אלמא דבקרקע איירי:

וראויה היתה פרשת נחלות ליכתב ע"י משה וכו' נקט פרשת נחלות ופרשת מקושש ולא נקט פ' פסח שני שהיתה נמי ראויה ליאמר ע"י משה אלא שמגלגלין וכו' כדפירש"י ז"ל בפרשת בהעלותך משום דהנך תרתי דמיין להדדי דבתרוייהו קאמר דיודע היה משה עיקר הדין. אע"ג דפרשת מקושש נאמרה בתורה תחילה נקט לה בסוף משום דאתי לאשמעינן הא דמגלגלין זכות ע"י זכאי וכו' וניחא ליה לפתוח בזכות תחילה:

ואי ס"ד א"י מוחזקת היא מאי קא מסתפקא ליה פי' אי אמרת בשלמא א"י לאו מוחזקת היא שפיר דאיכא למימר דהוה מסתפקא ליה אי אמרינן כיון דהבטחתו של הקב"ה הוי כאלו נתונה כבר כדפירש רש"י ז"ל גבי לזרעך נתתי את הארץ הלכך אף על גב דלאו מוחזקת היא כמוחזקת דמיא דלא מקרי ראוי אלא מילתא דאיכא למימר שמא לא יגיע

לסוף לידו או דלמא אע"ג דהוי כמוחזקת מ"מ כיון דאינה מוחזקת ממש אין הבכור נוטל בה פי שנים אבל השתא דאמר רבה ארץ ישראל מוחזקת היא מדלא קאמר כמוחזקת דמיא משמע דס"ל דמוחזקת ממש היא כדפירש רשב"ם ז"ל מדכתיב מורשה ירושה היא לכם מאבותיכם וכדפי' טעמא לעיל לכך פריך כיון דמוחזקת ממש היא א"כ במאי קא מסתפקא ליה ומשני דהיא גופא אי מוחזקת ממש היא אם לאו קא מסתפקא ליה:

אלא סרס המקרא ודרשהו כו' והא דלא פליגי הכי בפרשת פסח שני שנאמרה תחילה דכתיב נמי ויקרבו לפני משה ולפני אהרן משום דהתם אפילו רבי יאשיה מודי דצריך לומר כר' אליעזר דשניהן היו יושבין בבית המדרש ובאו ושאלום דליכא למימר התם סרסהו ודרשהו דלא יתכן לומר שיורה אהרן דבר שהוא איסור והיתר לפני משה רבו דאסור לעשות כן אבל דין נחלות דדיני ממונות הוא היו רשאין לדון לפני משה שהרי מינה עליהם שרי אלפים ושרי מאות שידונו דיני ממונות לכך קאמר רבי יאשיה סרסיהו ודרשיהו ולהכי בפרשת בהעלותך גבי פסח שני לא מייתי רש"י ז"ל אלא מילתא דאבא חנן דהכא בלבד והא דלא פליגי הכי בפרשת מקושש דכתיב נמי ויקריבו אותו המוצאים אותו מקושש עצים אל משה ואל אהרן ואל כל העדה משום דהתם לא באו המוצאים אותו לשאול מהם שום דין אלא באו להודיעם ולהעיד לפניהם שחילל את השבת ואיכא למימר שהודיעום זה אחר זה מתחיל למשה ואחר כך לאהרן ואחר כך לכל העדה:

מלמד שהיה משה רבינו יושב ודורש בפרק יבמין ואם תאמר מהיכא יליף לה דקאמר מלמד וכולי ויש לומר מדקאמרו בנות צלפחד למה יגרע שם אבינו מתוך משפחתו ולא אמרו למה יגרע שם אבינו מתוך משפחתו משמע דמכח דין ייבום הוו קאמרי ליה הכי דגבי ייבום כתיב יקום על שם אחיו להקים לאחיו שם בישראל ולכך אמרו למה יגרע שם אבינו כי אין לו בן דכיון דאין לו בן תתייבם אמנו לאחיו כדי להקים שם אבינו בישראל ואם כבן אנו חשובין תנה לנו נחלה כבן:

צדקניות הן שלא נישאו אלא להגון להן נראה דהיינו דקרי להו צדקניות דכל מאן דנטר אות ברית קדש דיליה כראוי ואינו מחלל זרעו להוצי' שלא כהוגן צדיק איקרי ע"ד שנ' וצדיק יסוד עולם דלהכי איקרי יוסף הצדיק לכך אינהו נמי כיון שהיו שומרות פתחיהן וזרעיהן להגון להן צדקניות איקרי:

דף קכ

זו יוכבד שהורתה בדרך ונולדה בין החומות פיר' מיד כשבאו למצרים על שער העיר נולדה ולהכי מנה אותה הכתוב בכלל שבעים נפש הבאים מצרימה דכיון שנולדה מיד

חשובה כאלו באה עמהם אבל אם לא נולדה מיד לא היתה נמנית בכלל שבעים נפש אע"ג דהורת' בדרך היה וכן משמע ממה שכתב רש"י ז"ל בפרשת במדבר פקוד את בני לוי מבן חדש ומעלה אמר ר' יהודה בן שלום למוד הוא אותו השבט להיות נמנה מן הבטן שנאמר אשר ילדה אותו ללוי במצרים עם כניסתה בפתח מצרים ילדה אותו ונמנית בע' נפשו' וכן איתא במדרש רבה פרשת ויגש ר' לוי בשם ר' שמואל בר נחמן אמר יוכבד עיבורה בארץ כנען ולידתה בארץ מצרים על פיילי דמצרים נולדה פי' על שער של מצרים ורשב"ם ז"ל כתב ולידתה בין החומות כלומר בתוך מצרים ומשום דקאמר בדרך גבי הורתה קאמר נמי בין החומות גבי לידתה ולא היה צריך לדחוק ולפרש הכי: **מתוך** שצדקניות הן נעשה להן גם כיוכבד פירשב"ם שהיו בטוחות בצדקתן שיעשה להם נס כיוכבד ולא משמע כן מדלא קאמר מתוך שצדקניות הן בטוחות היו שיעשו להן נס וכולי ונראה דלא פריך שלא היה להן להתעכב עד ארבעים שנה דכיון דכוונתן היתה שלא ינשאו אלא להגון להן שפיר עשו דאשה לא מיפקדא אפריה ורביה אלא הכי פריך והאמר רב חסדא וכו' וכיון דלאו בת בנים הוו לא היה להן להנשא לאנש' ובני דודיהן נמי אמאי נשאו אותן כיון דלאו בנות בנים הוו ומשני דקודם שנשאו נעשה להן נס שנולדו בהן סימני נערות וכולי כיוכבד והיו הכל יודעין שהן ראויות לילד וכן משמע דיוכבד נולדו בה סימני נערות קודם שחזר עמרם ונשאה מדכתיב ויקח את בת לוי משמע דבשעת ליקוחין כבר היתה בת שחזרה לנערותיה אבל קצת קשה אמאי קאמר דנעשה להן נס כיוכבד ולא קאמר נעשה להן נס כשרה דכתיב בה בהדיא ואם שרה הבת תשעים תלד וחזרה נמי לנערותיה ולפירשב"ם ז"ל ניחא דמאברהם ושרה אין ראיה דאע"ג דנעשה להם נס לא אשכחן דסמכו עצמן על הנס אבל עמרם שגירש רש את יוכבד וסמכו עצמן על הנס וחזר ונשאה מייתי מנייהו שפיר ראיה לבנות צלפחד ובני דודיהן שסמכו עצמן שיעשה להן נס כדרך שסמכו עמרם ויוכבד ויש לומר דמשמע ליה דכיון דראה עמרם את יוכבד שנולדו בה סימני נערות וראוי' ללדת לכך חזר ונשאה א"כ הוה דומיא דבנות צלפחד שע"י שנולדו בהן סימני נערות נישאו לאנשים ולהכי מייתי ראיה מיוכבד ולא משרה מיהו קשה דבפרק קמא דסוטה משמע דכשהחזיר עמרם את יוכבד כבר היתה מעוברת ממשה דקאמר התם ותצפנהו שלשה ירחים דלא מנו לה אלא משעה דאהדרה והוה מיעברא ביה תלתא ירחי מעיקרא ושמא הך סוגיא ס"ל שילדתו לששה חדשים ויום אחד כדפירש"י ז"ל בפרשת שמות:

אפשר בת מאה ושלשים שנה וקרא לה בת משמע דנעשה לה נס ליוכבד דקאמר היינו מה שילדה והיא בת מאה ושלשים שנה ותימה והא אהרן לא הוה קשיש ממשה אלא

שלש שנים נמצא שילדה אהרן והיא בת מאה ועשרים ושבע שנים וכשילדה את מרים היתה בת מאה ועשרים וארבעה שנים וזהו נמי חידוש גדול ואפ"ה לא אמרינן דנולדו בדרך נס א"כ בלידת משה מאי הוצרך הקב"ה לעשות נס טפי מבלידת אהרן ומרים:

שעשה לה מעשה ליקוחין פירש כדרך שעושין לכלות הושיבם באפריון דהיינו מטה שנושאין את הכלות כמו שכתוב בערוך ואהרן ומרים משוררין ומרקדין לפניה כדרך שמרקדין לפני הכלה ובפרק קמא דסוטה גרסינן ואהרן ומרים מרקדין לפניה:

זה הדבר דראשי המטות הכי נמי דלא יהא נוהג אלא בדור הזה אהפרת נדרים פריך כדפירש רשב"ם ז"ל ולהכי לא קאמר זה הדבר דנדרים הכי נמי דלא יהא נוהג אלא בדור הזה כדאמר גבי שחוטי חוץ דמילתא דפשיטא הוא דאיסור נדרים ושבועות נוהגין לעולם ולכך נקט זה הדבר דראשי המטות כולי דמדכתיב ראשי המטות ילפינן דהפרת נדרים ביחיד מומחה כדפירש"י ז"ל בפרק מטות וקאמר דהכי נמי דהפרת נדרים לא יהא נוהג אלא בדור הזה מדכתיב גביה זה הדבר וכיון דמראשי המטות ילפינן הפרת נדרים לכך קאמר בסמוך ומה כאן ראשי המטות אף להלן ראשי המטות כלו' מה כאן מתירין נדרים דמדכתיב ראשי המטות ילפינן לה אף להלן ראשי המטות כלומר מתירין הקדישות:

דף קכא

יום שכלו בו מתי מדבר כתבו התוס' דבשנה אחרונה נמי מתו וכו' ולפי שהיו אבלים עד מקצת יום של ט"ו לא חזר הדיבור כו' ואע"ג דק"ל שלשים לגיהוץ ולתספורת מ"מ עיקר אבלות ז' ימים כדאמרינן מניין לאבלות שהוא ז' שנה והפכתי חגיכם לאבל מה חג ז' וכו'. ועוד דבמדבר לא הוה שייך לנהוג אבלות בגיהוץ דענני הכבוד היו מגהצין לבושיהן כדפירש"י ז"ל גבי שמלתך לא בלתה ואע"ג דהעננים בזכות אהרן היו ואהרן מת בשנת המ' בחדש החמישי באחד לחדש א"כ כבר פסקו העננים קודם תשעה באב. י"ל דאע"ג דפסקו העננים בשעה שמת אהרן מ"מ חזרו מיד בזכות משה וכן הבאר שפסק במיתת מרים חזר אח"כ בזכות אהרן ומשה וכשמת משה פסק הכל כדאית' במדרש. מיהו לישנא דיום שכלו בו מתי מדבר משמע דבאותו יום כלתה והמיתה שפסקו למות באותו יום לא שכלתה האבילות בו ביום לכך נראה דדור המדבר היו מתים בכל יום אך רוב המתים היו לעולם בט' באב וט"ו לאב פסקה הגזירה ולא מתו כלל לכך עשו יום טוב וכ"כ התוספות בסוף תענית. עוד כתבו התוספות כאן דלמאן דאמר שכולן בני ששים מתו חידוש גדול הוא שצ"ל שחמש עשרה אלפים ופרוטרוט נולדו במצרים בכל שנה זה קודם זה נראה דלא קשה מידי דהא דקאמר בירושלמי שכולן בני ששים מתו היינו

שלא מת אחד מהן בפחות מס' אבל פשיטא שהיו סיים יותר מס' שנה נמצא דנולדו במצרים כדרך העולם וכשהגיע שנה ראשונה היו בהן הרבה בני ס' שנה ויותר ולא מתו מהן אלא ט"ו אלף והמותר חיו כפי הנגזר עליהן וכן בשנה שנייה ובשאר כל השנים:

אמר רב מנשה וקרו ליה יום תבר מגל נראה דמייתי ראיה מהא דרב מנשה דעושין יום טוב בט"ו באב לפי שפוסקין בו מלכרות עצי מערכה דמדקרו ליה יום תבר מגל צ"ל דקרו ליה הכי לזכר וטעם היום טוב שעושין בו ביום דאי לאו הכי מאי נפקא מינה ומאי רבותא דקרו ליה הכי ועוד דרב מנשה לאחר החורבן הוה ולא היו כורתין אז עצים למערכה ואמאי הוו קרי ליה בזמנו יום תבר מגל אי לאו משום דהוא טעם וזכר ליום טוב שעושין בו והיינו לפי שפסקו באותו זמן מלכרות עצי המערכה והוה יום חכר מגל כמו יום חג השבועות שהוא זמן מתן תורה ויום חג המצות שהוא זמן יציאת מצרים:

איבעיא להו ארץ ישראל לשבטים איפלוג ומסקנא דמילתא דלשבטים איפלוג ובפרשת פינחס גבי לרב תרבה נחלתו פירש"י ז"ל לשבט שהיו מרובה באוכלסין נתנו חלק רב ואף על פי שלא היו החלקים שוין לא עשו אלא ע"י גורל כולי ותימא דהכא לא משמע כן כדפי' רשב"ם ז"ל ויל"פ דקמיבעיא ליה אי לא הטיל אלעזר ויהושע אלא י"ב גורלות שחלקו כל א"י לי"ב חלקים ולא היו שוין אלא כל חלק לפי ערך השבט השייך לו ועל פי הגורל ואורים ותומים עלה חלק גדול לגדול והקטן לקטן ואחר כך חלקו כל שבט ושבט לעצמן לפי אנשיו או דלמא לקרקף גברי איפלוג שכל אחד ואחד מישראל נטל חלקו על פי הגורל שהטילו אלעזר ויהושע ת"ש בין רב למעט אא"ב לשבטים איפלוג היינו בין רב למעט כדפירש' שלא היו החלקים שוין אלא כל חלק לפי ערך השבט אא"א לקרקפלי דגברי איפלוג הרי כולן שוין ומאי בין רב למעט ולפי פירש זה ניחא הא דפריך לעיל למאן דאמר לבאי הארץ מאי קא צווחי בני יוסף דלפירש רשב"ם ז"ל לא פריך שפי' כיון דמסיק דלשבטים איפלוג לי"ב חלקים שוין שפיר צווחי בני יוסף לכ"ע ורשב"ם והתו' כתבו לעיל דאכתי לא אסיק אדעתא הכי:

דף קכב

והיה מכוין ברוח הקדש ואומר זבולון עולה וכו' נראה כי זה רמז הכתוב ה' מנת חלקי וכוסי אתה תומיך גורלי שהוא יתברך מסייע ותומך את הגורל שיעלה כמו שהיה מכוין ברוח הקדש:

והקב"ה מחלק להן בעצמו ונפקא מיניה כשם שהוא יתברך חי וקיים לעולם כך תהיה אותה החלוקה קיימת לעולם אבל חלוקה ראשונה כיון שהיתה ע"י בני אדם כשם שבני

אדם בטלי' ומתים כך חלוקתן נתבטלה והוגלו ישראל מן הארץ וכה"ג איתא במדרש רבה ישקני מנשיקות פיהו בשעה ששמעו ישראל אנכי ה' אלהיך נתקע תלמוד תורה בלבם והיו למדין ולא היו משתכחין באו אצל משה ואמרו דבר אתה עמנו ונשמעה חזרו להיות למדין ושכחום אמרו מה משה בשר ודם עובר אף תלמודו עובר מיד חזרו ובאו אל משה ואמרו הלואי יגלה עלינו פעם שנייה הלואי יתקע תלמוד תורה בלבנו כמות שהיה אמר להם לעתיד לבא הוא שנאמר ונתתי תורתי בקרבם ועל לבם אכתבנה:

הא נמי תנינא בנות צלפחד נטלו ג' חלקים מסיפא דבנות צלפחד ניחא ליה לאקשויי דמשמע בהדיא דבת נמי נוטלת בראוי אבל רישא דקתני וכל יוצאי יריכו של בן קודמין לבת איכא למידחי ולמימר דכל יוצאי יריכו כשהן זכרים קודמין לבת קאמר אבל כשהן נקבות לא והא דנקט כל יוצאי יריכו ולא קאמר בן הבן קודם לבת לאשמעינן דאפילו בן בן הבן כל יוצאי יריכו עד עולם כולן קודמין לבת כשהן זכרים אבל כשהן נקבות לא ומעיקרא נמי פריך מסיפא וקאמר אלימא דירתי כי הדדי הא דתנן בן קודם לבת ולא פריך מרישא דקתני והבנים את האב דמשמע דבן קודם לבת כדאמר לעיל והבנים את האב מנלן דכתיב ובן אין לו הא יש לו בן בן קודם אלא משום דבסיפא קתני בהדיא בן קודם לבת אבל רישא איכא למידחי:

הא נמי תנינא בנות צלפחד נטלו ג' חלקים בנחלה וכו' וכיון דלא קתני ד' חלקים דהא חד אחא דאבא הוה להו צ"ל דבהנך ג' חלקים תלת מילי אשמעינן דליוצא מצרים נתחלקה הארץ ובת הבן היא כבן לירש עם האחין וא"י מוחזק הוא כדפי' רשב"ם ז"ל במתני' אלמא דבת נמי נוטלת בראוי מיהו רב נחמן בר יצחק ס"ל דאע"ג דשמעינן לה מייתורא מ"מ כיון דלא תנא לה בהדיא אלא בהדי אידך תרתי חזר התנא ותנא למה הכא בהדיא וכיון דלאו קושיא אלימתא היא קאמר ש"ס ועוד מאי אלא וקאמר רב פפא דה"ק אחד הבן ואחד הבת נוטלין חלק בבכורה פי' אע"ג שמת אביהן בחיי אבי אביהן כדפירש רשב"ם ז"ל ופריך הא נמי תנינא ושהיה בכור נוטל שני חלקים ואע"ג דהא לאו יתורא הוא דהא איצטריך ליה לאשמעינן דא"י מוחזקת היא מ"מ שמעינן לה ממילא דהיו נוטלין חלק בכורה. אף על גב דמת צלפחד בחיי חפר דכיון דחלקו עם אחיו בנכסי חפר דקתני ע"כ אתי לאשמעינן שהי' נוטלת חלקו אף על גב דמת מקמי חפר ממילא שמעינן דחלק בכורה נמי הי' נוטלת אע"ג דמת מקמי חפר. מיהו רב פפא ס"ל כיון דלא נחית תנא כלל לעיל לאשמעינן הך מלתא דאפילו יתורא בעלמא לא קתני משום הכי אע"ג דממילא שמעינן ליה מ"מ נחית הכא וקתני ליה וכיון דלאו קושיא אלימתא היא קאמר ש"ס ועוד מאי אלא. ואשינויא דרב אשי איצטריך ש"ס למימר ועוד מאי אלא משום

דלאו קושיא אלימתא היא כדפי' רשב"ם ז"ל דהרבה סתם ואח"כ מחלוקת יש בש"ס שבתחילה ראה וכו':

דף קכג

ואומר ואני נתתי לך שכם אחד על אחיך והיינו הבכורה דאשר לקחתי מיד האמורי היא הבכורה שלקח יעקב מעשו ולאו דאותה הבכורה נתן ליוסף דמה ענין בכורה זו לבכורה זו אלא פירושא בעלמא קמפרש ליה דחלק אחד שנתתי לך הוא הדבר שלקחתי מיד עשו כלומר הבכורה מיהו מדלא קאמר בהדיא והיא הבכורה משמע קצת דהא בהא תליא ויש לפרש דבכורת יוסף נמשך מבכורת עשו לפי שע"י שקנה יעקב את הבכורה מעשו זכו ישראל שהרג הקב"ה בכורי מצרים דכתיב כה אמר ה' בני בכורי ישראל וגומר ותמאן לשלחו הנה אנכי הורג את בנך בכורך ואיתא במדרש בני בכורי ישראל כאן חתם הקב"ה על מכירת הבכורה שלח יעקב מעשו משמע דהא בהא תליא לפי שישראל בנו בכורו יתברך הוא ע"י הבכורה שקנה יעקב מעשו לכך התרה בו שאם לא ישלח בנו בכורו יהרוג את בנו בכורו מדה במדה ועל ידי מכת בכורות קדש הקדוש ברוך הוא את כל בכורי ישראל לעבוד עבודה ולהקריב קרבנות שנאמר כי לי כל בכור בבני ישראל באדם ובבהמה ביום הכותי כל בכור וגו' ולפי שחטאו בעגל נבחרו שבט לוי תחתיהם לעבוד עבודתו יתברך שנאמר קח את הלוים תחת כל בכור וע"י שהבדיל הקב"ה את שבט לוי לעבוד עבודת אהל מועד ולהקריב קרבנות לכך זכו לאכול משלחן גבוה תרומות ומעשרות ולא נטלו חלק בארץ שנאמר לא יהיה לכהנים הלוים כל שבט לוי חלק ונחלה עם ישראל אשי ה' ונחלתו יאכלון ולא היו נמנין בכלל שאר שבטים לא בנחלה ולא בחנוכת הנשיאים ובדגלים כי שבט לוי חנו באמצע המחנה סביב המשכן נמצא כי על ידי שלקח יעקב את הבכורה מעשו נמשך הדבר שהפריש הקדוש ברוך הוא אחד מן השבטים שלא יהיה בכלל שנים עשר שבטי ישראל צריכין להיות במספר שנים עשר דוקא כנגד שנים עשר מזלות ברקיע ולכך הוצרך אחד מן השבטים ליחלק והיינו דקאמר ואני נתתי לך שכם אחד על אחיך אשר לקחתי מיד האמורי כי על ידי שלקחתי את הבכורה מעשו זכיתי להיות אחד משבטי ליחלק ועתה אותה המתנה אני נותן לך:

אלא מעתה תאומה היתה עם בנימן דכתיב את בנימן אחיו בן אמו ולא גרסינן ואת בנימן אחיו בן אמו דאת בנימין אחיו בן אמו כתיב תימה דאמאי מייתי מהאי קרא ולא מייתי מכמה מקראות הכתובים קודם לכן גבי בנימן כגון ואת בנימן אחי יוסף לא שלח

ואת בנימן תקחו ושלח לכם את אחיכם אחר ואת בנימן וירא יוסף אתם את בנימן וגבי יוסף נמי כתיב וישראל אהב את יוסף ויהי ה' את יוסף ועוד הרבה ובספר עין יעקב לא גריס אחיו בן אמו אלא ואת בנימן בלבד ונראה דהיינו הנך קראי דלעיל ואת בנימן אחי יוסף לא שלח ואת בנימן תקחו ולא דריש את אלא ואת דמדכתיב ואת דינא בוי"ו דריש דתאומה היתה עם דינה ופריך אלא מעתה תאומה היתה עם בנימן דכתיב ואת בנימן בוי"ו והתם לא שייך למידרש הכי כיון דקרא לא אירי שם בלידת בנימן ופשיטא דלא אתי קרא לאשמעינן דלא שלח את בנימן ולא את תיומתו עמו דלא שייך כלל למימר הכי והתוספות כתבו ובעלמא אמרינן דתיומת היתה עם כל השבטים ולפי מה שפירשתי ניחא דאיהו נמי מצי סבר הכי אלא דמקרא דואת בנימן לא מצינו למילף תיומת ואם כן מואת דינה נמי מנ"ל למידרש תיומת:

דף קכד

מה מתנה עד דמטיא לידיה פירש רשב"ם ז"ל עד דמטיא לידיה דנותן אינו יכול ליתנה לאחרים דאין אדם מקנה דשלב"ל וקצת אין הלשון משמע כן מדקאמר אף חלק בכורה עד דמטיא לידיה ואי לידיה דאבוה קאמר כי מטיא חלק בכורה לחודא בידיה דאבוה מאי הוי וצריך לדחוק ולומר דה"ק אף חלק בכורה לא שקיל עד דמטיא כולהו נכסי לידיה דאבוה לכך נראה דהכי פירש מה מתנה אין המקבל זוכה בה עד דמטיא לידיה דמקבל אף חלק בכורה אין הבכור זוכה בו עד דמטיא לידיה דבכור ורבי מקיש חלק בכורה לחלק פשוט מה חלק פשוט זוכה בו הפשוט אף על גב דלא מטא לידיה דפשוט שיכול למכור חלקו ואם שבחו הנכסים השבח שלו אף חלק בכורה אף ע"ג דלא מטא לידיה דבכור וכן משמע ממה שכתבו התוספות לקמן גבי הא דקאמר מר סבר לא עשה כלום בפלגא שכתבו פירש הקונטרס בחלק פשיטותא ואין נראה דחלק פשיטותו פשיטא דמכר כדקאמר לעיל מה חלק פשוט אף על גב דלא אתי לידיה משמע כדפירש דלידיה דפשוט קאמר דאי לידיה דאבוה קאמר אם כן מאי ראייה מייתי הא פשיטא דהבנים יורשים כל זכות שבעולם שיש לאביהם אע"ג דלא אתי לידיה דאטו בר קשא דמתא לירות אבל למכור איכא למימר דאין היורש יכול למכור קודם חלוקה דעדיין אינו שלו ודבר שאינו מסויים הוא כיון שלא הוברר חלקו ומה שיכול הבכור למכור חלק בכורתו קודם חלוקה לרב פפי היינו מגזירת הכתוב דלתת לו כדפי' רשב"ם ז"ל לקמן דלתת משמע דמיד משעה שמת האב נתונה לו במתנה ושלו הוא אף על גב דלא חלקו עדיין ואם תאמר והא ק"ל כרבנן דאין בכור נוטל פי שנים בשבח כדאמר רב פפא לקמן

הלכת' אין הבכור נוטל פי שנים במלוה וכל שכן בשבח וכן דטעמייהו דרבנן משום דאין לו זכות בחלק בכורה עד דמטיא לידיה דבכור אם כן ע"כ סבירא להו דאין לו לבכור קודם חלוקה ולקמן פסיק סתמא דש"ס והלכת' יש לו לבכור קודם חלוק' וי"ל דודאי בעיקר הממון יש לו לבכור קודם חלוקה כיון שהיה בעין מיד כשמת האב והוי בכלל כל אשר ימצא לו ולכן יכול הבכור למכור חלק בכורתו אבל בשבח ששבתו הנכסים לאחר מיתה דלאו בכלל כל אשר ימצא לו נינהו אע"ג דאיכא לאוקמי קרא דבכל אשר ימצא לו דאתי לאפוקי שבח ששבחו יתומים לאחר מיתת אביהן מ"מ אהני' קרא דלתת לו דמתנה קריי' רחמנא לאשמעי' דבשבח אע"ג דאתי ממיל' אין הבכור נוטל בו פי שנים דומיא דמתנה דבעינן דאתי לידי' דמקבל הכי נמי בשבח בעינן דאתי לידי' דבכור וכ"כ הרא"ש ז"ל והתו' לקמן וכן משמע מדברי הרי"ף ז"ל:

שלחו מתם בכור נוטל פי שנים במלוה כו' כתב רשב"ם ז"ל י"מ דהא דשלחו מתם במלו של עובדי כוכבים איירי כדקתני אבל לא ברבי' כו' והבל הוא דאדרבא מלוה של ישראל הו' מוחזק טפי ממלוה של עובדי כוכבים מיהו בפ' הגוזל בתרא משמע דמישראל קשה טפי להוציא ממן העובדי כוכבים דקאמר התם לא שנו אלא לסטים עובדי כוכבים אבל לסטים ישראל לא מייאש סבר למחר נקיטנא ליה בדינ' מתקיף לה רב יוסף אדרב' איפכא מסתברא עובדי כוכבים דדייני בגיתי לא מייאש ישראל דאמרי מימר מייאש אלא אי איתמר כו' וא"ת לסברתם דמלוה של עובדי כוכבים מוחזק טפי ממלוה של ישראל א"כ מאי פריך אדרב יהודה אמר שמואל ואלא הא דתני' ירשו ש"ח בכור נוטל כולי מני לוקמ' כרבי ובריית' שאני דבמלוה של עובדי כוכבים איירי כדקתני בין ברבי' ומלוה של עובדי כוכבים הוי מוחזק טפי וי"ל דמ"מ אין סברא לומר דרבי' של עכו"ם הוי מוחזק טפי מקרן של ישראל כיון דהרבי' לא היה שלו מעולם:

דף קכה

לטעמייהו דבני מערבא קאמרי' ולן לא סבירא לן וא"ת מנא להו למימר הכי דלבני מערבא יש חילוק בין גבו קרקע לבין גבו מעות. ועוד מאי לטעמייהו דקאמר וי"ל מדקמיפלגי בני מערבא ואמרי דבכור נוטל פי שנים במלוה ולא בריבית ע"כ טעמייהו משום דמלוה הוי מוחזק טפי מרבי' לכך קאמר רבה גבו קרקע יש לו גבו מעות אין לו דסבירא ליה דדוקא בגבו קרקע שייך האי טעמא לפלוגי בין מלוה לרבי' דברבי' לא שקיל כיון דלא הוה של אביו מעולם אבל במלוה שקיל כיון דשעבוד' דאורייתא נמצא דהאי קרקע אישתעבד לאבוהון בחייו כמי שהיה לו אמשכון דמי והוה ליה כמוחזק

אבל גבו מעות אין לו דכיון דהני זוזי לא הוו של אביו מעול' לא שייך לפלוגי בין מלוה לרבי' ורב נחמן אמר גבו מעות יש לו גבו קרקע אין לו דס"ל דדוקא בגבו מעות שייך האי טעמא לפלוגי בין מלוה לרבי' דברבי' לא שקיל כיון דלא הוו של אביו מעול' אבל במלוה שקיל כיון דזוזי יהיב וזוזי שקיל כמוחזק דמי וכן פירש"י ז"ל בפ' שור שנגח ד' וה' דטעמא דרב נחמן בגבו מעות דיש לו משום דמעות הלוה אביהם ומעות נטלו לכך כמוחזק דמי והא דפריך התם ולוקמא רב נחמן כגון שגבו קרקע היינו אף בגבו קרקע והא דלא פריך ולוקמא בין לרבה בין לרב נחמן בין גבו מעות ובין גבו קרקע י"ל לפי שהיה צריך להאריך כמ"ש התוספות בסמוך. אבל גבו קרקע ס"ל דאין לו דכיון דהאי קרקע לא הוה של אביו מעולם לא שייך לפלוגי בין מלוה לרבית. אבל אי לא הוו מפלגי בני מערבא בין מלוה לבין רבית אלא הוה סבירא ליה דאף ברבית נוטל פי שנים אז לא הוה מפלגי רבה ורב נחמן נמי בין גבו מעות לגבו קרקע דאי בריבית נמי הוה שקיל פי שנים ע"כ הוה טעמייהו משום דכל דאתי מדבר המוחזק כמוחזק דמי א"כ בין גבו מעות בין גבו קרקע נמי הוה שקיל פי שנים לכ"ע כיון דאתי מדבר המוחזק וכן אי הוו ס"ל איפכא דאפי' במלוה לא שקיל פי שנים אינהו נמי לא הוה מפלגי בהכי אלא הוה ס"ל דבין גבו מעות בין גבו קרקע לא שקיל פי שנים והיינו נמי דקאמר לעיל נהרדעי לטעמייהו דהא בהא תליא דכיון דאמימר מפליג בין מלוה לרבית ממילא קא מפליג בין גבו קרקע לבין גבו מעות:

דף קכו

אבל דרכום לא פירש רשב"ם ז"ל משום דקנאם בשינוי כבר הקשו עליו התוס' לכך נראה דהכי פי' בכור שמיחה מיחה דכיון שמיחה בהן שלא ישביחו והן לא השגיחו בו מחאתו מחאה וכשבח הבא ממילא דמי ונוטל בשבח פי שנים וקאמר רבא דוקא בענבים ובצרום דלא אישתנו שמייהו והוה ליה כדיקלא ואלים דליכא מאן דפליג דשקיל אבל דרכום לא דכיון דאישחנו שמייהו הוה ליה כחפירה והוה שובלי דק"ל כרבנן דאע"ג דשבחא דממילא הוא לא שקיל בה פי שנים דכיון דאישתנו שמייהו מילתא אחריתי הוא ולאו הך מלתא שביק להו אבוהון ולא משום דקנו להו בשינוי דהא בחפירה והוה שובלי לא שייך האי טעמא ולכך פריך דרכום מעיקרא עינבי וכו' דכיון דאישתני לא עדיפא משבחא דאתי ממילא ולא ניחא ליה לאוקמי כר' כיון דלית הלכתא כוותיה ועוד דהך מלתא דרב יהודה אמר שמואל דבסמוך ע"כ לא מיתוקמא כר' מדקאמר לעיל אמר רב

יהודה אמר שמואל אין בכור נוטל פי שנים במלוה משמע דכרבנן סבירא ליה לכך מוקי לה להא דרב יוסף נמי בהיזק ענביו דחד מלתא נינהו:

דלמא בוכרא דאימא הוא דכל בוכרא דאימא נמי בוכרא סכלא קרו ליה וא"ת מאי איצטריך למימר דכל בוכרא דאימא נמי בוכרא סכלא קרו ליה הוה ליה למימר ודלמא בוכרא דאימא הוא ותו לא דהא רב יוסף קאמר איש פלוני בכור הוא אינו נוטל פי שנים דלמא בוכרא דאימא הוא ויש לומר לפי שאין האב קורא לבנו בכור שוטה אא"כ הוא בכורו ראשית אונו ועושה דבר שלא כהוגן כדאשכחן ביעקב אבינו שאמר לבניו לא ירד בני עמכם ואיתא במדרש לא קבל דבריו של ראובן אמר בכור שוטה הוא זה הוא אומר להמית בניו וכי בניו הם ולא בני והטעם לפי שבן בכורו של אדם ראשית אונו חביב עליו ומגדלו יותר משאר בניו שנאמר ראובן בכורי אתה יתר שאת ויתר עז וכשהוא עושה רצון אביו קורהו בני בכורי דרך גדולה כמו גם אני בכור אתנהו כלומר ראוי הוא לגדולתו אבל כשעושה דבר שלא כרצונו הוא קורהו דרך בזיון בכור שוטה כלומר אינו ראוי לכבוד ועושה כבודו לכלימה אבל בוכרא דאימא אין לו גדולה משאר אחיו דבשביל שהוא פטר רחם אין האב מגדלו לקרותו בעת רצון בני בכורי ולכך כשעובר על רצונו לא שייך לקרותו שוטה ולהכי איצטריך למימר דכל בוכרא דאימא נמי בוכרא סכלא קרי ליה לפי שאינו בכור גמור:

דף קכז

המפלת טומטום ואנדרוגינוס תשב לזכר ולנקבה הוה מצי למיתני ילדה טומטום ואנדרוגינוס דהא טומטום ואנדרוגינוס בני קיימא נינהו אלא איידי דקתני רישא דהתם המפלת מין בהמה חיה ועוף אם אין ידוע תשב לזכר ולנקבה המפלת שפיר כו' אם היה מרוקם תשב לזכר ולנקבה וכן המפלת סנדל תני נמי סיפא המפלת טומטום והרמב"ם זכרונו לברכה בפרק עשירי מהלכות איסורי ביאה כתב ילדה טומטום וכו':

למאי הלכתא למיתבא לו פי שנים פירש רשב"ם ז"ל ארבנן פריך דבשלמא לר' יהודה טובא אשמעינן כו'. ועוד נראה לפרש דבשלמא לר' יהודה אשמעינן דנאמן אדם לומר דזה בן גרושה וחלוצה דכיון דנאמן לבכור בכל ענין האמינו הכתוב אפי' אמר על אחד מבניו הקטנים וא"כ עושה בניו הגדולים ממזרים כו' כמ"ש התוס' אלא לרבנן ע"כ ליכא נפקותא אלא מליתבא ליה פי שנים כיון דבצריך היכירא איירי וא"כ למה לי קרא לא יהא אלא אחר וכו' ולפ"ז ניחא דקאמר למאי הלכתא למיתבא ליה פי שנים לא יהא אלא אחר וכו' דהוה מצי למימר אי בצריך היכרא פשיטא אלו בעי למיתב' ליה במתנה מי לא

יהיב ליה אלא משום דלר' יהודה איצטריך לאשמעי' דנאמן אדם לומר על בנו שהוא בן גרושה וחלוצה אע"ג דעל אחר לא מהימן לכך קאמר דלרבנן כיון דליכא נפקותא אלא למיתבא ליה פי שנים דהיינו מתנה בעלמא א"כ מאי אירי בנו לא יהא אחר וכו'. מיהו בפרק עשרה יוחסין לא גרסינן לא יהא אלא אחר אלא ה"ג למאי הלכתא לתת לו פי שנים פשיטא מגו דאי בעי מיתבא ליה מתנה מי לא יהיב:

רישא רבי יהודה וסיפא רבנן וא"ת ואמאי נקט רישא היו מוחזקין בו שהוא בכור וסיפא נקט היו מוחזקין בו שאינו בכור ולא נקט סיפא דומיא דרישא ויש לומר דרישא וסיפא רבותא קמ"ל רישא אשמעינן דלא מיבעיא ה' אחין ד' מנייהו מספקא לן אם יש ביניהן בכור אם לאו ובחמישי מוחזקין בו דלאו בכור הוא והוא אומר על החמישי שהוא הבכור דנאמן דלא הוה כמוציא ממון, ודאי כיון דליכא שום אחד מהן מוחזק לבכור אלא אפי' היו מוחזקין באחד מהן שהוא בכור ואמר על אחר שהוא בכור דהוה מוציא ממון ודאי והא דאין ספק מוציא מידי ודאי קמ"ל דאפי' הכי לר' יהודה נאמן. וסיפא אשמעינן דלרבנן אפילו היכא דאין שום אחד מהן מוחזק לבכור אפילו הכי אינו נאמן ולהכי נקט היו מוחזקין בו שאינו בכור כלומר ובשאר האחין מספקא לן:

והיה משמשו כבן וכו' רבותא אשמעינן דאף על גב דמשמשו כבן או כעבד לא אמרינן דלהכי קראו מחילה בני או עבדי ונאמן מ"ש אח"כ:

דף קכח

רצונך השבע וטול פירשב"ם ז"ל רבותא היא דקא"ל האי מחזיק למערע' שהרי פטור לגמרי זה המחזיק מכל שבועות שבעולם דקי"ל אין נשבעין על העבדים וכו' והאי דנקט עבדי גנבת רבותא נקט דלא מיבעיא שאר מטלטלין שהנתבע חייב שבועה אלא אפי' עבדים דלא שייך בהו שבועה כלל משמע דס"ל דהא דקי"ל אין נשבעין על הקרקעות ועל העבדים היינו אפי' שבועת היסת דבכה"ג דהכא שאמר לחבירו עבדי גנבת והלה אמר לא גנבתי אפי' בשאר מטלטלין נמי ליכא שבועה דאורייתא כיון דכופר הכל היא וקשה דשבועה דרבנן ודאי נשבעין על הקרקעות ועבדים וכ"כ הרי"ף והרמב"ם והרא"ש זכרונו לברכה והטור סי' צ"ה וכתב שם בב"י דשמעינן לה מדאמרינן בהכותב דפוגמת כתובתה לא תפרע אלא בשבועה והיינו שבועה דרבנן דאלו שבועה דאוריתא כתובה שעבוד קרקעות הוא ואין נשבעין על כפירת שעבוד קרקעות:

ונשבע אינו יכול לחזור בו דכיון שנשבע כבר הוה כמו לאחר גמר דין לכך אינו יכול לחזור בו. וכתבו התוספות אבל קצת קשה מנא ליה הא דקאמר הכא דקסבר הלכה

כחכמים דלמא סבר דלפני גמר דין מחלוקת אבל לאחר גמר דין דברי הכל אין יכול לחזור בו וי"ל דבפ' זה בורר פירשתי דלמ"ד קודם גמר דין מחלוקת פליגי דוקא במחול לך דלאו סברא למימר דפליגי קודם גמר דין באתן לך דא"כ מאי טעמייהו דרבנן דאין יכול לחזור בו וכי בדיבור בעלמא נוציא ממון על פי קרובים ופסולים אבל אי פליגי במחול לך ניחא דק"ל מחילה אינה צריכה קנין וא"כ באתן לך אפילו לאחר גמר דין ס"ל לר"מ דיכול לחזור בו ובפרק זה בורר מפורש באריכות:

תיובתא דכולהו פי' רשב"ם ז"ל דכולן הכשירו מיהו לעדות קרקע פיקח ונסתמא ובריית קא פסיל לכולהו עדיות מדקתני זה הכלל כל שתחילתו וסופו בפסלות פסול ולמה ליה למיתני זה הכלל אי לאו אתי לאתויי כל הני ודבריו תמוהים דזה הכלל אתי לאתויי שאר פסלות שבעדים כגון קטנות או עבירה שאם יש בהן בשעת ראיית העדות או בשעת הגדת העדות שאר פסלות דלא קחשיב ה"נ פסול כדקתני זה הכלל כל שתחילתו או סופו בפסלות משמע דקאי אעד המעיד לא על הדבר שמפידין עליו. לכך נראה דמדקתני סתמא היה יודע לו בעדות עד שלא נעשה וכו' פריך דמדקתני סתמא משמע דבכל עדות שבעולם איירי אפי' בעדות קרקע והלואה קידושין וגירושין אע"ג דיכול לכוין יפה ולהגיד בפיו מה שראה קודם שנסתמא אפי' הכי סבירא ליה דפסול ועוד דאי באינו ידוע לכווין עדותו מאי קמ"ל ברייתא דפיתח ונסתתא פסול פשיטא כיון דאינו יודע להעיד כלל אלא ודאי אפי' בעדות קרקע או הלואה דיכול להעיד ולכוון עדותו אשמעינן ברייתא דפסול כיון דהשתא מיהו לאו בר ראיה הוא:

אבל היכא דאיכא עדים אירתותי מירתת פי' רשב"ם ז"ל אבל היכא דחזינן לבסוף דאיכא עדים כאחד מהן איכא למימר דזה הלוה היה יודע שרוצין להעיד כאחד מהן ואירתת שלא יבאו לסייע למלוה ולפיכך הודה מחצה תימא וכי סהדא בכפא תלו ליה והלא שפיר מצי טעין פרעתיו שלא בפני עדים בעולם דדוקא לוה מצי לאתויי סהדי שפרע בפניהם אבל מלוה אי אפשר לו לאתויי סהדי שלא פרע לו אא"כ שיעידו העדים שלא זזה ידם מתוך ידי אפי' רגע אחד מיום ההלואה עד עתה וידעי דלא פרע ליה ופשיטא דלא איירי הכא בכי האי גונא וא"כ שפיר הוה מצי למיטען פרעתי כולו ביום פלו' שלא בפני שום עדים דהא ודאי לא אירתת שמא יבאו אלו העדים ויעידו עדות שקר שיאמרו עמנו היה ביום פלוני וראינו שלא פרע דלסהדי שקרי ודאי לא חיישׁ. לכך נראה דהא דקאמר אבל היכא דאיכא עדים אירתותי מירתת לאו בהנך עדים דאתו בתר הכי ומעידין שפרע כולו איירי דמהנך לא מירתת אלא בעידי השטר קא מיירי וה"ק הני מילי היכא דליכא עדים דהם לא מירתת מעידי השטר דהא אדרבא עידי השטר הוו מסייעין אותו

אלו טען שנים דסלעין לא משמע טפי משנים הלכך משיב אבידה הוא ופטור משבועה אבל הכא דאיכא עידי השטר דמעידים שלא פרע כלום דאי פרע לא היה מניח שטרו בידיה דמלוה הלכך אירתותי מירתת והודה מחצה וכן משמע בהדיא מדברי הרמב"ם ז"ל בפי"ד מהלכות מלוה ולוה שכתב על דין זה ואינו כמשיב אבידה מפני שאימת השטר עליו:

דף קכט

וריש לקיש אמר לא קנה עד שיאמר פלוני ופלוני ירשו שדות וכו' פירש רשב"ם ז"ל דטעמא משום דהשתא ילפינן לשון מתנה מל' ירושה וכתב עוד אבל אם אמר פלוני ופלוני ירשו שדה פלוני ופלוני ותנתן להם שדה פלוני ופלוני וירשום הוה אמינא דהא ותנתן וירשום אשמעון קאי ולא קנה ראובן וכן אם אמר פלוני ופלוני ירשו שדה פלוני ופלוני שנתתי להם במתנה ולא אמרו ירשום לבסוף אכתי ה"א לראשון לשון ירושה ולשני לשון מתנה ע"כ ודבריו תמוהים דהאיך מצינו למימר דהוה אמינא דותנתן וירשום אשמעון לחוד קאי דהא ותנתן להם קאמר להם אתרוייהו משמע וכן כשלא אמר וירשום לבסוף היאך מצינו למימר דלראשון לשון ירושה ולשני לשון מתנה קאמר דהא שנתתי להם קאמר משמע דלשון מתנה אתרוייהו קאמר. ונראה לפרש משום דלעיל קאמר דכי אתא רבין אמר תנתן שדה פלונית לפלוני וירש פלונית שדה פלוני ר' יוחנן אמר קנה דס"ל דלשון מתנה שאמר בשדה פלונית לפלוני מהניא ללשון ירושה שאמר בשדה פלונית לפלוני ועל זה קאמר ריש לקיש דבשני בני אדם ושני שדות לא קנה אא"כ כולל אותם בלשון אחד שאם אמר לשון מתנה באמצע בעינן שיכלול אותם ויאמר פלוני ופלוני ירשו שדות פלוני ופלוני שנתתי להם במתנה וירשום דהשתא קאי לשון מתנה אכל אחד ואחד ואכל שדה ושדה והוא הדין שאם אמר לשון מתנה בסוף בעינן שיכלול אותם ויאמר פלוני ופלוני ירשו שדות פלוני ופלוני שנתתי להם במתנה וכן אם אמר לשון מתנה בתחילה בעינן נמי שיכלול ויאמר שדות פלוני ופלוני שנתתי להם לפלוני ופלוני במתנה ירשום וריש לקיש לא נחית לפרושי כל תלת מילי דנקט מתני' דממילא שמעינן להו דכיון דאשמעינן דהיכא דאמר לשון מתנה באמצע בעינן שיכלול אותן ממילא שמעינן דכשאמר לשון מתנה בתחילה או בסוף בעינן נמי שיכלול אותן כדפי' ולשון מתנה באמצע דנקט לרבותא אף על גב דאיכא לשון ירושה בתחילה ובסוף אפ"ה מהני היכא דערבינהו בלשון מתנה שבאמצע אח"כ מצאתי שכן כתב הרמב"ם ז"ל בפ"ו

מהלכות נחלות והרב המגיד ז"ל שם תמה נמי על פי' רשב"ם ז"ל דהיאך אפשר לומר דשנתתים לא קאי אכולהו כיון דלהם קאמר:

כאן תוך כדי דיבור וכו' פי' רשב"ם ז"ל ומיהו רב דימי ורבי אלעזר איתותבו דאם איתא דקנו בשתי שדות ושני בני אדם תוך כדי דיבור לאשמעינן דקנה וכ"ש שדה אחת וכו' אפי' לאחר כדי דיבור וקשה דמאי כ"ש הוא דלמא אי הוה נקיט הכי ה"א דבשני בני אדם ושדה אחת או איפכא נמי לא קנה לר' אלעזר אלא תוך כדי דיבור והא דנקט שתי שדות ושני בני אדם לאשמעינן דאפי' בכה"ג קנה מיהא כשהוא תוך כדי דיבור. לכך נראה דריש לקיש כיון דלאו לפרושי מתני' קיימא אלא מלתא באפיה נפשיה קאמר איכא שפיר לאוקמי מילתיה בלאחר כדי דיבור אבל רב דימי ור' אלעזר כיון דלפרושי מתני' קאתו אי איתא דתוך כדי דיבור מודו דקנה לא הוה להו למימר ודוקא באדם אחד וכו' דהא מתניתין סתמא קתני ואי לאוקמי אפילו בשתי שדות ושני בני אדם ובתוך כדי דיבור אלא ודאי סבירא ליה דבשני בני אדם ושתי שדות לא קנה אפילו תוך כדי דיבור:

דף קל

הא בן בין הבנים ובת בין הבנות דבריו קיימין אימא סיפא כו' תימא לפי הך דיוקא טפי הוה ליה לאקשויי מרישא דקתני ריבה לאחד ומיעט לאחד כו' אם אמר משום ירושה לא אמר כלום והיינו בן בין הבנים ועוד דקאמר בסמוך וכי תימא רבי יוחנן בן ברוקא אפי' אחד במקום בת וכו' ופי' רשב"ם ז"ל דהשתא בעי למימר דזו ואין צריך לומר זו קתני אי נמי לאשמעינן דאפילו באחר במקום בת אתי רבי יוחנן לאפלוגי עליה דת"ק וזה דוחק דפשט הסוגיא משמע דהשתא לא הדר מדיוקא קמא ולא אתי אלא לשנויי מאי דפריך ריב"ב היינו ת"ק ולפירושו הוה ליה למימר וכי תימא הא קמ"ל דרבי יוחנן אפילו אחר כו' כיון דשתא הדר ביה מדיוקא גם דוחק לומר דזו ואצ"ל זו קתני. על כן נראה דהא דתנן והשוה להן את הבכור לאו או השוה להן את הבכור קאמר אלא ה"ק ריבה לא' ומיעט לאחד וגם השוה להן את הבכור והכי קתני שאם אמר משום ירושה לא אמר כלום דחלק בכורה ליכא מאן דפליג אינו יכול ליתן לאחר בלשון ירושה כדאמר בסמוך מדכתיב לא יוכל לבכר וכיון ריבה לאחד ומיעט לאחד וגם השוה להן את הבכור כשם שבטלה צוואתו אצל דבכור כך בטלה נמי אצל הפשוטים. וכן כתב ה' המגיד בפ"ו מהל' נחלות שכן דעת הרמב"ם ז"ל ולפי זה רישא דלעיל דברי הכל היא ושפיר דייק הכא הא ד' בין הבנים ובת בין הבנות דבריו קיימין מיהו לפי המסקנא דקאמר כולה

ר' יוחנן בן ברוקא היא נראה טפי דאו השוה להן את הבכור קאמר דלא שייך למימר דחכמים דפליגי אדר' יוחנן לא נזכרו במתני' כלל:

שיכול והלא דין הוא לא גרסינן והלא דין הוא כלל אלא שיכול ומה פשוט וכו' כמ"ש התוספות והטעם כתבו התוספות בפ"ק דחולין גבי הא דתניא תורים גדולים ולא קטנים שיכול והלא דין הוא כו' וכתבו שם בשום דוכתי לא גרסינן תרוייהו דשיכול משמע דאי לאו האי קרא לא ה"א הכי אבל והלא דין הוא משמע דבלאו האי קרא היה לי לומר כן ומהרש"ל כתב דכוונת התו' דל"ג והלא דין הוא אלא ודין הוא משום דאפילו בלא יום הנחילו את בניו ה"א שיכול לבכר משום דהורע כחו ודבריו דחוקים דהורע כחו מאן דכר שמיה. ועוד דמשמעות הלשון דל"ג והלא דין הוא כלל כמ"ש בפ"ק דחולין. ועוד מדקאמר לפי שנאמר והיה ביום הנחילו את בניו שיכול משמע דשיכול אלפי שנ' קאי דכיון שנאמר כן לכך יכול ומה פשוט וכו' עוד כתב מהרש"ל ז"ל דמשום הכי בסיפא דברייתא גבי ויאמר לא יוכל לבכר כו' גרסינן שפיר והלא דין הוא ודבריו תמוהים דלפי פירושו כ"ש הוא דל"ג בסיפא והלא דין הוא דהתם פשיטא דאפילו קרא דלא יוכל לבכר מסתבר למימר שאין יכול לשנות חלק פשיטות משום דהוה מתנה על מה שכתוב בתורה כמו שכתבו התוספות:

דף קלא

מאן שמעת ליה דאית ליה האי סברא איצטריך למימר הכי אע"ג דר' נתן גופיה קאמר לה בהדי שניתם משנתכם כר' יוחנן בן ברוקא מ"מ מדר' נתן ליכא למידק דשמא ר' נתן הוה מספקא ליה אי אמר אפילו בבריא ובאם תימצי לומר קאמר את"ל אמר נמי בבריא אכתי לא יתכן מה ששניתם משנתכם כיחידאה וכיון דר' גופיה הודה לו דדוחק הוא לאוקמי כיחידאה ולהכי השיב דיסבון תנן א"כ כי הדר ר' ואמר דירתון תנן משמע לכאורה דס"ל לר' דאע"ג דירתון תנן איכא לאוקמי כדברי הכל דאי לאו הכי הדרא קושיא לדוכתא אמאי סתם המשנה כיחידאה לכך קאמר מאן שמעת ליה דאית ליה האי סברא כלומר ע"כ רבי יוחנן ברוקא הוא דלא הוה סליק אדעתיה דאפשר לאוקמי אפילו כרבנן וכדאמר רב פפא ואביי בסמוך קאמר ליה רב פפא בין למ"ד יסבון וכו' פי' דהא מדר' נתן ליכא למידק מידי כדפי' אלא מהא דר' דמסיק ירתון תנן דייק לכך קאמר דאע"ג דמסיק ירתון תנן אכתי ליכא למידק דהא איכא לאוקמי שפיר אפי' כרבנן ומשום תנאי ב"ד הוא ולעולם בבריא לא אמר ומסיק אביי דע"כ אפי' רבנן היא כיון דהוה לזה במתנה ולזה

בירושה ובכה"ג מודו רבנן ואם כן ליכא למיפשט מידי אי אמר בבריא או לא. אבל תימה לומר דרבי נתן לא הוה ידע למידק דמתניתין על כרחך אפילו כרבנן היא כדאמר אבייי: **רב** עוירא משמיה דרבא אמר בכולהו קנה קשה אי קאי אהנך דקמיבעיא להו מאי בכולהו דקאמר הא לא קני לדידיה אלא בבת אצל הבנים ולרבינא נמי קשה דקאמר בכולהו לא קני אלא באשתו ארוסה ואשתו גרושה והא בהנך לא הוה קא מספקא להו כלל והרא"ש ז"ל כתב דרב אלפס ז"ל לא גריס בבעיא בת אצל הבנים ובמלתא דרב עוירא גריס בכולהו קני לבר מאשה אצל הבנים ואשה אצל בני הבעל ולפי גירסא זו ניחא דאיכא למימר דהא דקאמר רבינא בכולהו לא קני לאו אהנך דקמיבעיא להו קאמר אלא אמימרא דשמואל דהכותב כל נכסיו לאשתו קאי וקמ"ל דבכולהו חלוקי דינין דהכותב נכסיו לאשתו לא קנה לבר מאשתו ארוסה ואשתו גרושה ורב עוירא קאמר דבכולהו חלוקי דינין דהכותב נכסיו לאשתו קני לבר מאשה אצל הבנים ואשה אצל בני הבעל וליכ' בינייהו אלא אשה אצל האחים דלרבינא לא קני ולרב עוירא קני ולספרים דגרסי' בנו ואשתו בנו אפוטרופוס ואשתו במתנה כמ"ש הרא"ש ז"ל דא"צ למחוק גירסא זו וכ"כ הראב"ן ז"ל והטעם דכיון דלגבי האי בן לא עשאה אפוטרופוס דהא לא בעי דלישתמע לה לגבי אחריני נמי לא בעי דלישמעו לה ולא עשאה אפוטרופוס אלא הבן עשה אפוטרופוס ואשתו משום מתנה להך גירסא ניחא טפי דהשתא איכא בינייהו נמי בנו ואשתו דלרבינא לא קנתה ולרב עוירא קנתה. ומה שכתב הרא"ש על רב אלפס ז"ל דגריס לבד מאשה אצל הבנים דאין גירסה זו נכונה דלא הוצרך ליפסוק באשה אצל הבנים דזו היא עיקר מימרא דשמואל לפי מה שפירשה דרבא פירושא קא מפרש לה מילתא דשמואל אתי שפיר ולפי מה שפי' גירסת רב אלפס ניחא בסמוך דמשני לעולם בשכיב מרע ורב עוירא מוקי לה בכולהו רבינא מוקי לה באשתו ארוסה כו' דלפירשב"ם ז"ל יש לתמוה דאמאי קאמר דרב עוירא מוקי לה בכולהו דהא רב עוירא נמי לא מוקי לה אלא באשתו ארוסה ואשתו גרושה כמו רבינא כיון דליכא בינייהו אלא בת אצל הבנים ובבת אצל הבנים ליכא לאוקמי דהא אשתו קתני ומה שפירשב"ם ז"ל דנקט התם לישנא דהכא דוחק גדול הוא אבל למה שפירשתי אתי שפיר דרב עוירא מוקי לה בכולהו בין באשה ארוסה בין באשה גרושה בין באשה אצל האחים לבד מאשה אצל הבנים ואשה אצל בני הבעל דלא ורבינא לא מוקי לה אלא באשתו ארוסה ובאשתו גרושה:

דף קלב

תקרע כתובתה ותעמוד על מתנתה פירש רשב"ם ז"ל ומיהו מחילה בטעות ליתא דההיא מתנה גמורה היתה באותה שעה דהא אי בעי בעל מצי מסלק ליה בזוזי דבריו תמוהים דלמאי דס"ד דטעמא משום דלא אזלינן בתר אומדנא פי' בהדיא אבל אומדנא בעלמא לאו מילתא היא דאמרינן שאפי' היתה יודעת שיצא עליו ב"ח ויטרוף את הכל אפ"ה היתה מוחלת את כתובתה א"כ לאו מחילה בטעות הוא ותדע דאי לאו הכי תיקשי לת"ק דר"ש בן מנסיא דאמר מתנתו מתנה אמאי והא מתנה בטעות הוא אלא צ"ל כיון דלא אזיל בתר אומדנא אא"כ פי' בהדיא אבל אומדנא בעלמא לאו מילתא היא דאמרינן שאפילו היה יודע שבנו חי היה כותב לאחרי' לכך לא הוה מתנ' בטעות ולמאי דמסיק דה"נ אזלי' בתר אומדנא דניחא לה דתיפוק עלה קלא דכתבינהו לה לכולהו ניכסי ובההיא הנאה מחל' לשיעבוד כתובתה כל שכן דלא הוה מחילה בטעות:

מכלל דת"ק סבר כתיבה וקבלה בעי דאי בכתיבה גרידא סגי אם כן מאי אע"פ דקאמר רבי יוסי דמשמע שבא להקל על דברי ת"ק דהא קבלה עדיפא מכתיבה וא"כ ר' יוסי מחמיר טפי אלא ודאי ת"ק תרוייהו בעי כן כתבו התוספות וקשה דקאמר וכי תימא כולה רבי יוסי ולפירושם אכתי תיקשי מאי אע"פ דקאמר דמשמע שבא להקל על דבריו הראשונים והא קבלה עדיפא מכתיבה. ועוד קשה דרשב"ם ז"ל פי' דרב נחמן כשמואל אלא דשמואל אליבא דרבנן ורב נחמן אליבא דרבי יוסי קאמר דמהניא כתיבה לחודא בלא קבלה א"כ אמאי נקט רבי יוסי קבלה אע"פ שלא כתב לה הוה ליה למימר כתב לה אע"פ שלא קבלה דהוה חידוש יותר וכן הקשו התוספות לכך נראה כגירסת הספרים דגרסי רבי יוסי אומר כתב לה אע"פ שלא קבלה אבדה כתובתה והשתא דייק שפיר מכלל דת"ק כתובה וקבלה בעי דכיון דרבי יוסי אתי לאיפלוגי ולמימר דכתיבה מהניא אפי' בלא קבלה אלמא דת"ק סבר דכתיבה לחודא לא מהניא אא"כ קבלה עליה נמי וכי תימא כולה ר' יוסי היא ולפרש דבריו הראשונים קאתי לאשמעינן דהא דכתיבה מהניא היינו אפי' בלא קבלה דלא תימא קבלה נמי בעי' כדרבי יהודה והתניא אמר רבי יהודה אימתי וכו' ורשב"ם ז"ל כתב כתב לה אע"פ שלא קבלה לא גרסינן משום דהא דקאמר וכי תימא כולה רבי יוסי היא ניחא טפי אי גרסי' קבלה אעפ"י שלא כתב לה:

דף קלג

שאין לשון מתנה אלא לשון ירושה ולעיל גרסינן שאין זה לשון מתנה ויש הפרש בין גירסא זו לזו דאי גרסינן שאין זה לשון מתנה משמע דקאי אהא דקאמר נכסי לך משום

דנכסי לך מצינו לפרושי בין בירושה בין במתנה ולהכי אם הוא ראוי ליורשו מסתמא אינו אלא לשון ירושה אבל אם אמר בהדיא לשון מתנה כגון שאמר נכסי נתונים לך אע"ג דראוי ליורשו לא הוה לשון ירושה כיון דמפרש ואמר לשון מתנה אבל אי גרסינן שאין לשון מתנה אפי' אם אמר נכסי נתונים לך אם ראוי הוא ליורשו הוה לשון ירושה דהכי משמע שאין לשון מתנה דכיון דראוי ליורשו אין לשון מתנה שייך לגביה אלא לשון ירושה הוא וכבר יש מחלוקת בזה בין הגאונים לענין הדין אי מהניא כשהזכיר בפירוש לשון מתנה ביורש ורבינו זרחיה זכרונו לברכה כתב דשאין לשון מתנה הוה כמו שאינו לשון מתנה וקאי דוקא אנכסי לך ומביא ראיה לזה:

עיליתא דדינרי היינו כלי ששואבין בו יין כמ"ש התוספות וכ"כ הערוך מיהו מה שכתבו דמדקאמר הוא הכניס אחת ובנו הכניס שש ש"מ דלאו גוזמא קאמר נראה דלאו ראיה היא דמדנקט מספר תליסרי עיליתא משמע דגוזמא נקט כלומר בכמה עליות דדינרי דהכי אורחא דש"ס במקומות רבות היכא דבעי למינקט מספר גדול נקט מספר תליס' כמו תליס' גמלי ספיקי טריפת' דחולין וההוא בר קשא דטרקיה חויא הוו תליסר חמרי חיורת' בפומבדיתא דשבת תקפיה ועייליה בתליסר בי מדרשא פסקו ליה כה"ג דחגיגה אשכחיה לרשב"י דהוה יתיב על תלת עשר תכתכי פיזא דכתובות וכי שכיב ר' אבהו אצזיו ליה תליסר נהרתא אפרסמונא ועוד הרבה ופשיטא דתליסר דנקט בכולהו לאו דוקא הוא דאין סברא לומר בכולהו דאיתרמי להו מלתא דהוו הכי והא דאמרו ליה שבע איכא שית ליכא לאו דוקא נקט הכי אלא כלומר רוב השומא איכא ומיעוטא ליכא וכיון דנחית מעיקרא למספר תליסר נקט כי האי גונא ולהכי נקט נמי בנו הכניס שש או הוציא שבע כיון דמעיקרא נקט מספר תליסר והא דקאמר עמדו וכתבו לאו שהיו כותבין כן לידע חשבונות של הקדש כמה מכניסין וכמה מוציאין כיון דגוזמא הוא לא למילף מינה כתבו כן כדפירש רשב"ם ז"ל:

דף קלד

לקיים מ"ש להנחיל אוהבי יש פירשב"ם ז"ל יש עולמות כדאיתא בפ' חלק עתיד הקב"ה להנחיל לכל צדיק ש"י עולמות טעם מספר ש"י עולמות נראה לפי שעשרת הדברות יש בהן תר"ך אותיות נגד תרי"ג מצות ושבע מצות בני נח במספר כת"ר עליון ונראה שכנגדן יש לו לאדם תר"ך עולמות אלא לפי שהאדם נברא דו פרצופין זכר ונקבה ויקרא את שמם אדם וכן כל הנשמות זכר ונקבה נבראו ובין שניהם נשלם ונעשה האדם במלואו וטובו לשמור ולעשות את כל מצות ה' לכך גם אותן תר"ך עולמות יחדו יחלוקו מחציתן

לזכר ומחציתן לבת זוגו והיינו ש"י עולמות לכל צדיק וצדיק ולהכי בשעה שבא הקב"ה ליתן עשרת הדברות לישראל ובא להודיע להן מתן שכרן תחילה צוה להגיד לנשים בפני עצמן ולאנשים בפני עצמן שנאמר כה תאמר לבית יעקב ותגיד לבני ישראל אתם ראיתם וגומר והייתם לי סגולה מכל העמים ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגומר לומר דנשים ואנשים שניהם שוין בקבלת שכר הנמשך מתר"ך אותיות של עשרת הדברות שהן נגד מספר כל מצות ה' דאיש ואשה כחד גופא נינהו ושניהן שקולין:

כל עוף שפורח עליו נשרף לאו גוזמא הוא אלא דוקא שהרי אפילו רבי אליעזר ור' יהושע תלמידי דרבי יוחנן בן זכאי כשעסקו בתורה על סעודת אבויה אבי אלישע אחר ירדה אש מן השמים וליהטה הבית עד שאמר להם אבויה רבותי לשרוף ביתי באתם כדאיתא בירו' דחגיגה:

הכא אף על גב דמוחזק ליה באח פי' רשב"ם ז"ל והאי דקאמר אמר זה בני נאמן הוא הדין אי אמר יש לי בנים נאמן להתירה אלא משום סיפא איצטריך ליה למיתני וכו' ולא הוצרך לפרש כן דהכא כיון דביש נוחלין קאי דאיירי בירושה לא מצי למיתני האומר יש לי בנים דיש לי בנים לא מיתוקמא אלא לענין יבום לחוד ולא לענין ירושה דכיון דאומר יש לי בנים סתם ולא קאמר מאן נינהו א"כ ליכא נפקותא בדבריו לענין ירושה דהא לא ידעינן למאן קאמר וכיון דלא מיתוקמא אלא לענין ייבום לא שייך למיתני הכי בפרק יש נוחלין דאיירי במילי דירושה לכך תני האומר זה בני לאשמעינן דנאמן בין לענין ירושה בין לענין ייבום ונהי דלירושה לא איצטריכא ליה מכל מקום לייבום איצטריכא ליה אבל התם דקאי בסדר נשים שייך שפיר למיתני מי שאמר יש לי בנים וכו' ולהכי קאמר שמואל לעיל ליורשו ולפטור אשתו מן הייבום אף על גב דליורשו לא איצטריך ליה כדמסיק מכל מקום צריך לומר דליורשו נמי קתני ליה משום דאי לפטור מן ייבום לחודא לא הוה ליה למיתני ליה בהאי פירקא דאיירי בירושה וכיון דמשום ירושה נמי קתני ליה לא מצי למתני האומר יש לי בנים סתמא כדפירש:

מפני מה אמרו זה בני נאמן פירש אמאי יהא נאמן אף על גב דמוחזק לן באח אבל היכא דלא מוחזק לן באח פשיטא דנאמן דספק ספיקא הוא כדפירש רשב"ם זכרונו לברכה ולהכי קאמר לה אמתניתין דהכא ולא קאמר לה אמתני' דהתם:

דף קלה

אם הקלנו בשבויה פי' רשב"ם ז"ל דאיסור קל הוא אם נישאת לכהן ובפרק האשה שנתארמלה הקשה ר"ת ז"ל דהא בשבויה נמי איכא איסור סקילה אם נישאת לכהן

שישמש בנה על גבי המזבח בשב' וכתב דלספרים דגרסינן משום דמנוול' נפשה לגבי שבאי אתי שפיר וע"ש וכ"כ בפ"ק דקידושין:

בשבח המגיע לכתפים לא תיבעי לך פי' רשב"ם ז"ל שטרח בה זה הספק לחרוש ולזרוע משמע דס"ל דשבח שאינו בא מאליו אלא ע"י טורח קרי ליה שבח המגיע לכתפים ושבח הבא מעצמו שלא טרח בו זהו שבח שאינו מגיע לכתפים ותימה דקאמר שבח ששבחו נכסים מאליהם מהו בשבח המגיע לכתפים לא תיבעי לך משמע דבשבח ששבחו הנכסים מאליהם גופא יש חילוק בין שבח המגיע לכתפים לבין שבח שאינו מגיע לכתפי' דאל"כ הכי ה"ל למימר בעי רבא שבח שאינו מגיע לכתפים מהו בשבח המגיע לכתפים לא תיבעי לך ועוד תימה דקאמר כי תיבעי לך בשבח שאינו מגיע לכתפים כגון דיקלא ואלים אמאי לא קאמר כגון ספיחים ופירות הבאים מאליהן לכך נראה דהכי פירש בשבח המגיע לכתפים לא תיבעי לך פי' אפילו בשבח הבא מאליו אם הוא מגיע לכתפים דהיינו שלא ישאר שם על גבי הקרקע אלא יקצרנו וישאנו משם על הכתף כגון ספיחים ומיני פירות הגדלין מאליהן לא תיבעי לך דאע"ג שהוא בא מאליו בלא טורח מ"מ כיון שיטלנו משם ולא ישאר על גבי הקרקע אין לאותו שבח שום שייכות אל הקרקע וכי נפלו לו נכסים ממקום אחר דמי ואף על גב דאותן פירות לא הגיע עדיין זמנן ליקצר שאינן מבושלין אפ"ה כיון דסופן עומדין ליקצר ולא ישארו על גב הקרקע כי נפלו לו נכסים ממקום אחר דמי כי תיבעי לך בדיקלא ואלים שאי אפשר ליטול השבח משם וכן ארעא ואסקא שירטון מהו מי אמרינן דההוא שבח כגוף הקרקע דמי ולא יטלו שאר אחין ממנו כלום או לא ומדברי הרמב"ם זכרונו לברכה בפרק ד' מהלכות נחלות משמע נמי דבשבח ששבחו הנכסים מאליהן גופא קמיבעיא ליה אם יש לחלק בין שבח המגיע לכתפים אם לאו אלא שהוא מפרש שבח המגיע לכתפים היינו שהפירות כבר עומדין ליקצר ולהסתלק מן הקרקע ולהנטל על גבי הכתפים ושבח שאינו מגיע לכתפים היינו שעדיין לא הגיע זמן הפירות ליקצר שכתב שם השביח השתות מאליו ואח"כ מת לוי אם שבח מגיע לכתפים הוא כגון ענבים שהגיע להבצר הרי השבח הזה כנכסים שנפלו לו מאחרים וכו' ולפירושו צריך לומר דלא גרסינן כגון דיקלא ואלים ארעא ואסקא שירטון גם הרי"ף והרא"ש זכרונו לברכה לא גריס ליה וכן כתב ה' המגיד שם דהרמב"ם זכרונו לברכה גורס כגירסת ההלכות מיהו לספרים דידן דגרסינן ליה צריך לומר כדפירוש ובש"ע סימן ר"פ לא מייתי אלא דברי הרמב"ם ז"ל דאם עדיין לא הגיעו להבצר הרי הן של ראובן לבדו ולפי מה שפירשתי אפילו עדיין לא הגיעו להבצר יחלוקו בהן ולא הוה של ראובן לבדו אלא בדיקלא ואלים ארעא ואסקה שירטון:

כל שכתוב בה דא תהא למיקם ולהיות וא"ת למאי נפקא מינה איצטריך למיכתב הכי אטו שאר מתנת שכיב מרע דלא כתיב ביה דא תהא למיקם ולהיות לאו שטרא מעליא הוא. ובפרק קמא דב"מ מייתי נמי הך ברייתא וגרסינן התם איזהו דייתיקי כל שכתוב בו דא תהא למיקם ולהיות שאם מת נכסיו לפלוני מתנה כל שכתוב בה מהיום כו' והכי נמי גרסינן בתוספתא דמכילתין בפ"ח איזו הוא דייתיקי דא תהא לי לעמוד ולהיות אם מתי ינתנו נכסי לפלוני איזו היא מתנה וכו' משמע דהכי פירושו איזו הוא דייתיקי כל שלא כתב בה מהיום אלא לאחר מיתה דהיינו שכותב דא תהא לי למיקם ולהיות שאם מתי נכסי לפלוני אבל מתנה לא הוה אלא אם כן כתב מהיום ולאחר מיתה והא דנקט דא תהא לי למיקם ולהיות לאו דאיצטריך למיכתב הכי בשטר דודאי בלאו הכי נמי שטרא מעליא הוא אלא לישנא דשכיב מרע נקט דאורחיה דשכיב מרע למימר לפי הכי שאינו רוצה לפתוח פיו לרעה ולומר אם מתי נכסי לפלוני לכך הוא אומר תחילה דא תהא לי למיקם ולהיות שאם מתי כו' כאלו אומר צוואה זו תהא לי לחיים קיימים לעמוד ולהיות בחיים וכן משמע מדברי רבינו נסים זכרונו לברכה מיהו אם לא כתב כן ודאי מהניא ולפי זה צריך להגיה הכא כל שכתב בה דא תהא לי למיקם ולהיות שאם מתי נכסי לפלוני כדאיתא בפ"ק דמציעא:

דף קלו

אקנייה וקנינא מיניה לא צריך פירש רשב"ם זכרונו לברכה דהיינו מה שכותבין בכל שטר שני קנינין אחד בראש השטר ואחד בסופו הלכך אם כתב בראש השטר אקנייה ובסיפא וקנינא היינו ייפוי כח דמשמע שני קנינין וקנין יתירא הוא ייפוי כח לקנות מהיום אבל אם כתב איפכא משמע קנין אחד וקשה דהא בשטרא לחודא בלא קנין כלל נמי קנה ואם כן כי ליכא נמי אלא חד קנינא ייתורא הוא ועל כן לייפוי כח הוא דאתי ועוד תימה דאקנייה וקנינא מיניה לאו שני קנינין נינהו אלא חדא מלתא הוו שהעדים כותבין בתחיל' איך שהנותן אמר להם הוו עלי עדים וקנו ממני והיינו אקנייה ובסוף כותבין שכן עשו כמאמרו וקנו מיניה וזהו וקנינא מינה לכך נראה דודאי חד מילתא, נינהו מיהו כיון דמצי להקנות בשטרא לחודא בלא קנין והוא עשה קנין ודאי לייפוי כח נתכוין שיקנה מהיום והיינו דוקא כשכתוב בשטר אקנייה וקנינא דאז משמע שהנותן אמר לעדים תחילה שיקנו מיניה והם עשו כן דאז ודאי כוונת הנותן לייפוי כח הוה אבל אם כתוב בו קנינא ואקנייה לא דאז משמע שהנותן לא היה חפץ לעשות קנין אלא שהעדים אמרו לו שיעשה קנין ונתרצה לדבריהם ועשה כן ואיכא למימר שלא עשה כן

אלא לבקשת העדים ולא לשם ייפוי כח ואע"ג דדעת העדים לייפוי כח הוה בתר דעת הנותן אזלינן:

אקנייה וקנינא מיניה לא צריך פירש רשב"ם ז"ל אחד בראש השטר ואחד בסוף השטר כדאמרינן בגט פשוט דצריך שיחזור מענינו של שטר בשיטה אחרונה כבר הקשו התוספות דהא אין למדין משיטה אחרונה לכך נראה דהא דכותבין וקנינא מיניה לאו היינו הא דאמרינן צריך שיחזור מענינו של שטר בשיטה אחרונה דהך מלתא לאו חזרת השטר הוא אלא עדות הקנין הוא שמעידין שכן עשו כמו שאמר להם קנו ממני כדפי' אלא צריך להחזיר בשיטה אחרונה דברים אחרים שנזכרו כבר ואין עוד שום צורך בהן:

דף קלז

וירד הראשון ומכר ואכל פירש רשב"ם ז"ל אורחא דמלתא נקט שמכר והוציא ממעות בהוצאה ולא משמע כן בתוספת' פרק שמיני דקתני התם באידך ברייתא הראשון מוכר קרקע ואוכל פירות רשב"ג אומר אין לראשון אלא אכיל' פירות בלבד משמע דתרי מילי קתני דיורד ומוכר קרקע או יורד ואוכל פירות וכן משמע קצת לקמן גבי אתרוג דתרי מילי נינהו מדקאמר מכרה או אכלה באנו למחלוקת רבי ורשב"ג. והא דמשני הא לגופא הא לפירי ה"ק הא דקתני השני מוציא מיד הלקוחות לגופא דגוף הקרקע יכול השני להוציא והא דקתני יורד הראשון ומוכר ואין השני יכול להוציא לפירא דפירות ודאי אינו יכול להוציא מיהו תרוייהו איירי שרוצה למוכרה סתם כדפירש רשב"ם ז"ל דלרבי שפיר דמי כיון דאינו יכול למכור כי אם הפירות ולרשב"ג לאו שפיר למיעבד הכי כיון דהכל מכור. אבל אין לפרש הא לפירא שלא מכר לו אלא הפירות דהא פירות לחודייהו אינו יכול למכור דאין אדם מקנה לחבירו דבר שלא בא לעולם אלא א"כ מוכר לו הקרקע לפירותיה:

לא ס"ד דתנן זה גיטיך וא"ת ואביי קודם שחזר בו וכי לא הוה ידע הך מתני' דזה גיטיך אם מתי וכו' וי"ל דמעיקרא סבר שיש לחלק בין גט למתנה אבל השתא כיון דע"כ צ"ל דהדר ביה מחד מהנך מסתבר טפי למימר דהדר ביה מההיא כדי שלא לחלק בין גט למתנה:

מכרה או אכלה באנו למחלוקת פי' רשב"ם ז"ל דפליגי אי צריך לשלם דמי האתרוג או לאו ונקמ"ל דליטלו ולצאת בו היינו פירות שנתן לראשון ונקשה קצת דהא ודאי לאו פירות ממש בעינן כדמשמע לעיל גבי עבדים וכשנוטלו לצאת פשיטא דבכלל פירי הוא. ועוד קשה דמשמע דרב נחמן בר יצחק לא אתי אלא לדחות מילתא דרב נחמן בר רב חסדא וא"כ מאי איצטריך ליה למימר מכר' או אכלה באנו למחלוקת שאין ענינו לקושיא

דיליה לכך נראה דרב נחמן בר יצחק לפרושי מילתא דרב נחמן בר רב חסדא אתי דהא דאמר יטלו ראשון ויצא בו באנו למחלוקת ר' ורשב"ג היינו שנטלו ויצא בו ואח"כ אכלו או מכרו דר' סבר דאע"ג שמשלם לו האתרוג אפ"ה יוצא בו למפרע דכיון שלא קיים תנאו של הנותן שרצה שיתן גוף האתרוג אחריו לפלוני איגלאי מילתא למפרע דלא הוה מתנה מעיקרא וכדאמר רבא בסמוך גבי אתרוג זה נתון לך במתנה על מנת שתחזירוהו לי ורשב"ג סבר דיוצא שפיר דאין לשני אלא מאי ששייר הראשון וכן משמע מדברי הרא"ש ז"ל:

ודוקא דאיכא אתרוג לכל חד וחד כגון שקנו אתרוגים הרבה מתפיסת הבית שלכל אחד מן האחין יגיע אתרוג לחלקו לכך אם נטל זה אחד מהן ויצא בו אף על פי שהיה מעולה מן האחרים אם יכול לאוכלו ואין האחין מקפידין בכך יצא אבל אם קנו מתפיסת הבית אתרוג ורימון ופריש ונטל זה האתרוג ויצא בו אע"פ שאם אכלו אין מקפידין עליו לא יצא דכל שאין שם מאותו המין אין מחילתן בסתם מועלת. וכ"כ הרמב"ם ז"ל בפ"ח מהלכות לולב וכי האי גונא משמע בהגהות אשיר"י:

דף קלח

והיה בהן עבדי' פירשב"ם ז"ל ומתוך כך צווח שאינו רוצה לזון העבדי' ולא הוצרך לפרש הכי דהא שמואל נמי קאמר ואפי' עומד וצווח ישמעאל לאו בעבדים איירי דהכותב נכסיו סתמא קאמר אלא צ"ל דצווח משום דכתיב ושונא מתנות יחיה או משום טעמא אחרינא ובריייתא דקתני והיו בהן עבדים משום סיפא נקט הכי דקתני סיפא אם היה רבן שני כהן הרי אלו אוכלין בתרומה:

אם היה רבן שני כהן אוכלים בתרומה בפ' המביא אשם תלוי מפרש דקסברי רבנן המפקיר עבדו יצא לחירות וצריך גט שחרור ומעוכב גט שיחרור אוכל בתרומה:

רצה נוטלן רצה נוטל בכורתו פירשב"ם ז"ל וה"ה אם אמר תנו מאתים זוז לפלוני סתמא כו' והא דנקט בבכורתו לאשמעי' דאע"ג דפריש בהדיא בבכורתו אפי' הכי יטול כל בכורתו אם היא יותר ממאתי' זוז דידו על עליונה וקשה דהך מלתא לא איצטריך לאשמעינן דפשיטא דלא מצי לגרוע מידי מבכורתו דזכתה ליה רחמנא וכ"ש דלא מצי לפחות מידי מכתובת אשתו ומחובו כיון דשטר כתובה ושטר חוב בידיהן לאו כל כמיניה לגרוע מהן כלום לכך נראה דנעשה קתני וה"ק ש"מ שאמר תנו מאתים זוז לפלוני בני כראוי לו נוטלו ונוטל את בכורתו הא לא אמר כראוי לו נעשה כאלו אמר בבכורתו וידו על העליונה א"נ להכי נקט בבכורתו לאשמעינן דאף על גב דפריש בהדיא בבכורתו

אפ"ה רצה נוטל מאתים זוז אם הן יתר מכדי בכורתו ולא אמרינן כיון שאמר בככורתו דעתו היה שלא יטול יותר מכדי בכורתו וטעה סבור היה דבכורתו או כתובתה או חובו הן יותר ממאתים זוז ויכול לפחות מהן קמ"ל דלא אמרי' הכי:

ואם אמר בחובו נוטלן בחובו הרא"ש ז"ל כתב ואם אמר בחובו ידו על העליונה רצה נוטלן רצה נוטל חובו מיהו בכל הספרים גרסי' ואם אמר בחובו נוטלין בחובו וכך היא גירסת רב אלפס והרמב"ם ז"ל בפי"א מהלכות זכייה וכתב שם ה' המגיד בשם הרשב"א ז"ל דהטעם דגבי ב"ח כשאומר בחובו לא אמרינן ידו על העליונה משום דהוה ליה כרבית מאוחרת אבל כשאמר בראוי לו אמרי' כראוי לו שעשה עמו נחת רוח קאמר ובספר התרומות שער נ"ט כתב דטעמא דמלתא דגבי בנו בכור ואשתו דמקרבא דעתיה לגבייהו להיותן ידן על העליונה נתכוון אבל ב"ח דלא מיקרב' דעתיה לגביה אין לו אלא חובו והאי דקאמר מאתים זוז בחובו דלמא משתלי דסבר חובו מאתים זוז הוה ע"כ ונראה דלהכי פריך אסיפ' משום דאמר כראוי לו נוטלן ונוטל את חובו ודלמא כו' ולא פריך הכי אירשא משום דאמר כראוי לו נוטלן ונוטל את בכורתו ודלמ' כראוי לו שבכורתו קאמר א"ל אכתוב' אשתו משום דבנו ואשתו כיון דמקרבא דעתיה לגבייהו מסתבר למימר דלאו כראוי לו בבכורתו או בכתובתה קאמר אלא כראוי לו שעשה עמו נחת רוח אבל גבי ב"ח כיון דלא מיקרבא דעתיה לגביה מסתבר טפי למימר דכראוי לו בחובו קאמר לכך אלימא ליה טפי לאקשויי בסיפא:

דף קלט

אין הגדולים מתפרנסין ע"י הקטנים וכו' מפי' רשב"ם ז"ל משמע דבשביל הקטנים אין הגדולים מתפרנסין מתפיסת הבית קאמר דהקטנים מעכבין על הגדולים וקשה לפירושו דא"כ אמאי קתני אלא חולקין בשוה אלא חולקין מיבעי ליה ותו לא דמדקתני בשוה משמע דמעיקר' בחלוקה דלאו בשוה איירי לכך נראה דה"ק אין הגדולים מתפרנסין ע"י פרנסת הקטנים דלא מצו גדולים למימר תן לנו פרנסה מתפיסת הבית וגם הקטנים יתפרנסו משום דכיון דפרנסת הגדולים מרובה משל קטנים וכן מזונות הקטנים מרובה משל גדולים לאו חלוקה שוה היא אלא חולקין בשוה אבל קשה דקתני סיפא זה חומר בבנות מבבנים שהבנות ניזונות על הבנים פי' שאם הניח בנות קטנים ובנים גדולים ניזונות על הבנים כמ"ש הרמב"ם ז"ל ולפי מה שפירשתי מאי על הבנים והא ק"ל דמזונות הבנות קודם לבנים שאם הניח נכסים מועטים הבנות יזונו והבנים ישאלו על הפתחים. והרמב"ם ז"ל בפ"ט מהלכות נחלות כתב מי שמת והניח בנים גדולים

וקטנים אין הגדולים מתפרנסין פרנסת הקטנים ולא הקטנים ניזונים מזונות הגדולים אלא חולקין בשוה משמע דה"ק שאם עשו לקטנים בגדים חשובים כגון של משי עושין לגדולים פחותים מהן קצת דכיון דמלבושיהן גדולים משל קטנים אם יעשו של משי יעלו דמיהן יותר משל קטנים וכן אם הגדולים נתונים ואוכלין למעדנים נותנין לקטנים מזונות פחותות קצת מהן דכיון שאוכלין פעמים הרבה ביום אם יאכלו למעדנים בכל פעם יעלה דמי מזונותיהן יותר משל גדולים ולא הוי חלוקה שוה והשתא ניחא הא דקתני סיפא שהבנות ניזונות על הבנים שאם הניח נכסים מרובין שגם הבנים ניזונים מהן והם אוכלים מעדנים גם הבנות הקטנות אוכלות מעדנים כמזונות הבנים אע"ג דאוכלות פעמים רבות ביום:

שרכא פשיטא אבל אי לאו הך שינויא אהא דקתני מתני' ולא הקטנים ניזונין ע"י הגדולים לא מצי פריך פשיטא דהא קטנים שרכא נינהו דאיכא למימר דקמ"ל דלא אמרינן דניחא להו שלא יסבלו רעב אשל הך מלתא דלא נינוול לא הוה מסתבר ליה:

דף קמ

מי שמת פרק תשעי

אמר רבא מוציאין להן מזונות לבנות עד שיבגרו והשאר לבנים מפירש רשב"ם ז"ל משמע בכולה שמעתא דבנכסים מרובין נמי דינא הכי שמוציאין מהן מזונות לבנות עד שיבגרו והשאר יורשין הבנים ותימה כיון דחד דינא אית להו אמאי קאמר ר' יוחנן כל שיזונו מהן אלו ואלו עד שיבגרו הן מרובין פחות מכאן הרי אלו מועטין משמע שיש חילוק ביניהן והכי איבעי ליה למימר כל שיזונו מהן הבנות עד שיבגרו הן מועטין יותר מכאן הרי אלו מרובין וצ"ל דיש הפרש ביניהן כשנתמעטו הנכסים דכשהיו מרובין אמרינן כבר זכו בהן היורשין וכל מה שחסרו חסרו לבנות ולבנים לכל אחד כפי חלקו וכשהן פחות מכאן אז כל מה שחסרו לא חסרו אלא לבנים כיון דלא זכו בהן עדיין ואין נראה דמשמע דלא איירי מידי השתא מנכסים שנתמעטו עד בתר הכי דקאמר פשיטא מרובין ונתמעטו. ועוד תימא דקאמר פשיטא מרובין ונתמעטו כבר זכו בהן היורשין משמע דכשהן פחות מכאן ונתמעטו אז אמרי' דלא חסרו אלא לבנים בלבד ואמאי לא אמרי' נמי דכבר זכו יורשין במה שיש בהן יותר מכדי שיזונו מהן הבנות עד שיבגרו ויהיה החסרון לשניהן לכל אחד כפי חלקו כי היכי דאמרי' בנכסים מרובים. ועוד דבסמוך קא בעי אלמנתו מהו שתמעט בנכסים ופי' רשב"ם ז"ל דלבנות ליכא נפקותא בין ממעטא בין לא ממעטא אלא לבנים איכא נפקותא וכן פי' נמי גבי בת אשתו מהו שתמעט דלבנות ליכא נפקותא אלא

לבנים ולא משמע כן דמה שמחלק במתני' בין נכסים מרובין למועטין משמע דנפקא מינה בין לבנים בין לבנות. ועוד דאין מפרש הבעיות בחד גונא ועוד דקתני מתני' הבנים ירשו וקשה דמאי קמ"ל פשיטא שהבנים יורשין והכי איבעי ליה למיתני מי שמת והניח בנים ובנות הבנות יזונו ואם הנכסין מועטין הבנות יזונו והבנים ישאלו על הפתחים ועוד כיון דמזונות הבנות קודמות איפכא הוה ליה למיתני הבנות יזונו והבנים יירשו דומיא דסיפא דקתני הבנות יזונו והבנים ישאלו ע"כ נראה דהכי פירוש בזמן שהנכסים מרובים הבנים יירשו כל הנכסים כולן והבנות יזונו תחת ידיהן שכל הנכסים נותנין בין האחין והן זנין את הבנות ואין מוציאין מהן כדי מזונות הבנות ונותנין ביד בית דין או אפוטרופוס אלא כל הנכסים בחזקת הבנים הן ונפקא מיניה שאין צריכין לצמצ' בהוצאה ויכולין לוותר במזונותיהן כמ"ש הרא"ש ז"ל ומפרש ש"ס דמרובין היינו כל שיזונו מהן אלו ואלו עד שיבגרו דכיון דיש להן לבנים לירש כשיעור מזונות הבנות אין ירושת הבנים בטל לגבי מזונות הבנות לכך הבנים יורשין את הכל והבנות ניזונין תחת יד הבנים אבל כשהנכסים פחות מכאן בטל ירושת הבנים לגבי מזונות הבנות כיון דבנות שקלי טפי מהבנים ולכך אין הבנות ניזונות תחת יד הבנים אלא מוציאין להן מזונות לבנות עד שיבגרו והשאר לבנים וכשאין בנכסים אלא כדי מזונות הבנות הבנים ישאלו על הפתחים וקאמר פשיטא מרובין ונתמעטו כבר זכו בהן היורשין כו'. והשתא ניחא הא דבעי רבי ירמיה אלמנתו מהו שתמעט בנכסים בת אשתו מהו ב"מ מהו שאם אין בנכסים אלא כדי שיזונו מהן אלו ואלו עד שיבגרו מי אמרינן הרי יש כאן נכסים מרובין ויירשו הבנים את הכל והבנות יזונו מתחת יד הבנים ואי משום מזונות אשתו או בנות או ב"ח מצי יורשין למימר אנחנו נסלק אותן בחלק ירושתנו ואיירי שיש בחלק ירושתן כדי לסלק אותן ולא ממעטי בנכסים או דלמא ממעטי בנכסים ולא מצו למימר הכי וכ"כ בהדיא הרמב"ם ז"ל בפרק י"ט מהלכות אישות וכ"כ הרא"ש ז"ל ובטור אבן העזר סימן קי"ב והר"ן ז"ל:

יתומים שקדמו ומכרו בנכסים כתבו התוס' דאפי' כבר תפסו הבנות או הגבו להן ב"ד מיהו מלשון שקדמו משמע דאיירי שקדמו למכור קודם שהחזיקו בהן ב"ד לצורך בנות וכ"כ התוספות בפרק אלמנה:

דף קמא

למימרא דבת עדיפא ליה מבן והאמר ר' יוחנן וכו' הא פשיטא ליה דבן עדיף מבת מדכתיב ובן אין לו והעברתם את נחלתו הא יש בן בן קודם אלא ה"ק למימרא דלדידיה

פי' לאב ניחא טפי שתירש הבת ממה שיירש הבן והאמר רבי יוחנן כל שאינו מניח בן ליורשו הקב"ה מלא עליו עברה על חטאיו אשר חטא ולכך הענישו שיפלו נכסיו לפני הבת ולא זכה לבן שיירש את נכסיו אלמא ניחא ליה לאב טפי שיירש הבן את נכסיו ממה שתירש הבת מדקחשיב ליה לעונש כשהבת יורשת אותו ולהכי נקט למימרא דבת עדיפא ליה מבן ולא קאמר למימרא דבת עדיפא מבן ומשני דירושה שאני דודאי עונש הוא שלא יקרא שם המת על נחלתו אבל לענין הרוחה בת חביבא ליה ושמואל אמר דלענין הרוחה נמי בן חביב ליה טפי מבת אלא דבמבכרת חביב ליה טפי שתרויח מבבן ומתניתין במבכרת איירי:

ואיבעית אימא הא מני ר' יהודא היא פי' רשב"ם ז"ל מתני' ר' יהודה שחפץ בהרוח' דבת כדמפרש לקמן כו' משמע מפירושו דהשתא נמי צריך לחלק בין ירושה להרוחה ותימה דא"כ מאי ואיבעית אימא היינו שינויא קמייתא ואי משום דמשכח תנא דחייש בהדיא להרווחה דבת הוה ליה למימר לעיל לענין הרווחה בתו עדיפא ליה וכדרבי יהודה דתניא מצוה לזון וכו'. ולעיל נמי פירש רשב"ם ז"ל לענין הרווחה בתו עדיפא לפי שאינה יכולה לחזור אחר מזונותיה כזכר משמע נמי דהיינו הך שינויא מדפרש טעמא משום מזונות דהיינו כדרבי יהודה נראה דהא דקאמר לענין הרווחה בת עדיפא ליה לאו משום מזוני הוא אלא דס"ל דבת חביבא ליה לאב לענין הרווחה טפי מבן והדר קאמר ואיבעית אימא ירושה והרווחה כי הדדי נינהו ומתניתין רבי יהודה היא דלרבי יהודה לעולם האב יש לו געגועין על בתו טפי מעל בנו משום זילותא ומי שאינו מניח בן ליורשו והבת יורשת נכסיו לאו עונש הוא לרבי יהודה לענין נכסיו דאדרבא בהכי ניחא ליה טפי שיפלו נכסיו ביד בתו משום זילותא ונהי דודאי עונש גדול הוא למי שאינו מניח אחריו בן דברא כרעא דאבוה הוא וכאלו אינו מת מ"מ לענין מה שהנכסי' נופלין ביד הבת לאו עונש הוא דאדרבא בהכי ניחא ליה לרבי יהודה כיון דחייש לזילות' וקרא דוהעברתם איצטריך ליה לרבי יהודה להא דדריש ליה בר"פ יש נוחלין במקום בת אתה מעביר נחלה וכו' והא דאמר רבי יוחנן משום ר' שמעון בן יוחאי כל שאינו מניח בן וכו' ר' מאיר היא דלדידיה בכל מקום הבן חביב לאב יותר מבת כיון דעסיק בתורה:

אמר רבינא במבשרני דתניא המבשרני וכו' תימה דבכי האי גוונא הוה מצי לאוקמי בזכר ונקבה גופייהו ואיירי כגון שאמר אם תלד זכר יטול מנה נקבה יטול מנה ואם זכר ונקבה נמי יטול ואשמעינן דאם ילדה זכר ונקבה דאין להן אלא מנה ואי משום דברייתא נקט אין לי אלא מנה ולא קתני אין להן משמע ליה דבמבשרני איירי מ"מ לישנא דהיכי משכחת לה לא משמע כן דמשמע דלא משכחת לה שלא יטול אלא מנה אע"ג דאמר

שיטלו שני מנין כדפי' רשב"ם ז"ל ועוד דאין לו איכא למימר דאתאומים קאי ועוד תימה דבמתניתין קתני אם זכר מנה אם נקבה מנה וילדה זכר ונקבה זכר נוטל מנה נקבה נוטלת מאתים ואמאי הא זכר ונקבה לא קאמר ורשב"ם ז"ל פי' דוילדה זכר או נקבה קאמר וזה דוחק גדול ועוד דבברייתא דמייתי לעיל בסמוך קתני נמי ילדה זכר ונקבה הזכר נוטל ששה דינרין וכו' ומשמע דברייתא אמתניתין קיימא כמ"ש התוספות והתם על כרחך לאו זכר או נקבה קאמר דהא מוקי לה דנפקי תרוייהו ולא ידעינן הי ברישא. ועוד דאי מתניתין זכר או נקבה קאמר א"כ מאי קמ"ל פשיטא דאם ילדה זכר נוטל מנה ואם נקבה נוטלת מאתים כיון דבהדיא פירש הכי ומ"ש רשב"ם ז"ל בזה נראה דוחק. על כן נראה דמתני' זכר ונקבה קאמר דאע"ג דלא אתני אלא על זכר לחוד ועל נקבה לחוד ועל לידת תאומים לא אתני אפ"ה שקלי זה מנה וזאת מאתים והא דפריך הכא והא זכר ונקבה לא קאמר במבשרני דוקא הוא דפריך הכי דכיון דאתני על בשורת זכר לבדו ועל בשורת נקבה לבדה ועל בשורת תאומים לא אתני איכא למימר דלידת תאומים לאו בשורה היא לגביה דרוב תאומים חסרי כח נינהו ולא ניחא ליה לאדם בכך להכי פריך והא זכר ונקבה לא קאמר אבל אב הנותן מתנה לבנו ובנותיו גופייהו לגבי דידהו פשיטא שאין חילוק בין אם הן תאומים לאו דבשביל שהן תאומים לא גריעי לכך קתני מתני' דכשאומר אם ילדה זכר יטול מנה ואם נקבה מאתים וילדה זכר ונקב' שקלי תרוייהו זה מנה וזאת מאתים דדעתו של אדם קרובה לגבי בניו ומסתמא ניחא ליה שיטלו תרוייהו אע"ג דלא אתני על לידת תאומים. וכן משמע מדברי הרמב"ם ז"ל בפ"ח מהלכות זכייה שכתב אמר אם ילדה אשתי זכר יטול מנה ואם נקבה מאתים וילדה זכר נוטל מנה ילדה נקבה נוטלת מאתים ילדה זכר ונקבה הזכר נוטל מנה והנקבה מאתים משמע בהדיא דזכר ונקבה קתני ולא זכר או נקבה וכ"כ בנ"י וכתב הטור שכן כתב הרא"ש ז"ל בתשובה:

דף קמב

החזיק בשנייה קנה פירשב"ם ז"ל החזיק שנייה אחר שמת הבן או העבור משמע מפירושו דהא דקאמר ואח"כ שמעו שמת בנו או שהפילה אשתו היינו שמת אחר שהחזירו ותימא דא"כ מאי קמ"ל דמי שהחזיק בראשונה לא קנה פשיטא כיון שהבן היה חי עדיין כל זמן שהנכסים. היו ביד הראשון ובגזילה היו בידו ונהי דהא דשמעו שהיתה אשתו מעוברת איצטריך ליה למיתני לאשמעינן דהמזכה לעובר קנה מ"מ הא דשמעו שיש לו בן לא איצטריך למיתני כלל לכך נראה דהא דקתני ואח"כ שמעו שמת בנו היינו שמת כבר בעוד שהיו הנכסים ביד הראשון וכן משמע מדנקט ואח"כ שמעו שמת

בנו ולא קאמר ואח"כ מת בנו משמע שהמיתה לא היתה אחר שהחזירו אלא השמיעה היתה אח"כ וא"ת כיון שהנכסים עדיין ביד הראשון היו אחר שמת א"כ אמאי לא קנה מי שהחזיק בראשונה וי"ל משום דהמחזיק בנכסי הגר ולא נתכוין לקנות לא קנה כמ"ש הטור סי' רע"ה היה גודר ופורץ ולא כיון להחזיק כגון שהיה סבור שהוא שלו ונמצא של גר לא קנה הלכך מי שהחזיק ראשונה לא קנה דמעיקרא כשבזבז הנכסים ונתכוין לקנות לא הוה בחזקתו כלום כיון שעדיין היה הבן קיים ואחר שמת הבן אע"ג שהנכסים עדיין בידו היו הרי לא נתכוון לקנותן באותה שעה לכך מי שהחזיק בשנייה קנה וכן כתב הרמב"ם ז"ל בפ"ב מהלכות זכייה החזירו כולן ואחר כך שמעו שמת ששמועה ראשונה אמת היתה שמת בנו מקודם או הפילה אשתו עכ"ל:

דף קמג

אמאי את וחמור הוא דאע"ג דמוסיף על החיצון שבו מ"מ כיון דלא פריש בהדיא שהוא תורם דוקא מן המתוק מסתמא קא מצטרף נמי פנימי להדי חיצון ודעתו להיות הכל תרומה וא"כ את וחמור הוא ואפ"ה קנה המתוק הכל:

אם הביא דיעבד אין לכתחילה לא כתבו התוספות דהכי פריך דהא סברא היא שלא תטול אשתו אלא כאחד מן הבנים ואפי' ה"ק רב יוסף דנוטלת מחצה אם כן הכא נמי כו' והא דמשני התם אנן סהדי י"ל דה"ק התם סברא מעלייתא הוא דהא דמעיקרא לקרבן גדול קא מיכווין אנן סהדי דהכי הוה ולכך אזלינן בתר הסברא אבל במלתא דרב יוסף לאו סברא מעלייתא הוא לכך לא אזלינן בתרא ועוד י"ל דבאומר נכסי לשני בני אדם שאני דליכא שום סברא כלל שיטול האחד יותר מחבירו ואם. באנו לומר שזה יטול יותר מזה איכא למימר דאדרבא יטול זה יותר מזה ועל כרחך יטלו שניהן שוה קאמר דאי אפשר לפרש דבריו בענין אחר אבל במלתא דרב יוסף יש לפרש דבריו בתרי גווני איכא למימר דהאשה והבנים שוין נינהו ולא תטול אלא כאחד מהבנים ואיכא למימר נמי דמחצה לבניו קאמר דאשתו עדיפא ליה וכן גבי ההיא דמנחה איכא לפרושי בתרי גווני איכא למימר דשוין קאמר חמשים בכלי אחד וחמשים בכלי אחד ואיכא למימר נמי דששים בכלי אחד וארבעים בכלי אחד קאמר כיון דעד ששים עשרון נבללין זה עם זה ויכול להביאן בכלי אחד ולכך פריך שפיר אדרב יוסף דס"ל דהיכא דאיכא למימר הכי ואיכא למימר הכי אמרינן דפלגא ופלגא קאמר וגבי מנחה קאמר דלא אמרינן פלגא ופלגא קאמר:

או דלמא לא קרו אינשי לברא בניי ולמותבה לברתא במתנה קאתי דברתא בכלל בניי היא מיהו אי קרו אינשי לברא בניי שקיל ברא כולה ולא שקלא ברתא מידי אע"ג דאיכא למימר דמשום ברתא נקט לשון רבים דממונא בחזקת יורשים הוא וכיון דאיכא למימר דהוה קרי לברא לחודא בניי ואיכא למימר דבניי משום ברתא קאמר אוקי ממונא בחזקתיה ועוד דאין סברא לומר דעקר נחלה דאורייתא והשתא בעובדא דבסמוך דקאמר דהוה ליה ברא ובר ברא צריך לומר כפי' שני שפירש רשב"ם ז"ל דבר ברא של אחר שמת הוה וא"כ קבעי שפיר מי קרו אינשי לבר ברא ולפיכך אמר נכסיי לבניי בלשון רבים ויחלוקו ביניהם ואיצטריך למימר הכי משום דייתיקי או מתנה שלא יהיה בה כלום כמ"ש התוספות או דלמא לא קרו אינשי לבר ברא והאי דקאמר לבניי כדאמר לעיל ובני פלוא אליאב אבל אי קרו אינשי לבר ברא פשיטא ליה דיחלוקו כדין תורה דבן הבן של אחר יורש כבן אף על גב דאיכא למימר דלברא לחודא קאמר שיטול הכל ולשון רבים דקאמר כמו ובני פלוא אליאב מכל מקום אי קרו אינשי לבר ברא כיון דאיכא למימר הכי ואיכא למימר הכי אוקי ממונא בחזקתיה דשניהם יורשים ועוד דאין סברא לומר דעקר נחלה דאורייתא כדפי' אבל לפי' ראשון שפי' רשב"ם ז"ל דבר ברא היינו בן של אותו בן א"נ מאי קמיבעיא ליה אי קרו אינשי לבר ברא ברא אי לא דהא אי נמי קרו אינשי לבר ברא ברא אכתי שקיל ברא כולה ובר ברא לא שקיל מידי כיון דלאו יורש הוא ואיכא למימר דלשון רבים דקאמר לאו משום בר ברא אלא משום ברא לחודא כמו ובני פלוא אליאב ומשום דייתיקי הוא דקאמר כדפי' א"כ כיון דאיכא למימר הכי ואיכא למימר הכי אוקי ממונא בחזקת היורשין ושקיל ברא כולה ואין סברא נמי דהוה עקר נחלה דאורייתא. לכך נראה דפי' אחרון עיקר:

רב יוסף אמר ובני איתן עזריה משום דבתר ובני פלוא אליאב כתיב ובני אליאב נמואל ודתן ואבירם ואיכא למידחי ולמימר דמשום בני אליאב נקט לשון רבים וה"ק ובני פלוא אליאב וגם בני אליאב דהיינו נמואל ודתן ואבירם דבני בנים בנים קרי ליה להכי מייתי קרא דדברי הימים ולא יליף מובני פלוא אליאב דכתיב בתורה והא דלא מייתי ראיה מקרא דובני כרמי עכר עוכר ישראל אשר מעל בחרם דכתיב לפני הך קרא דובני איתן עזריה משום דאיכא למידחי ולמימר דעכר לאו היינו עכן ושני בנים היו לו לכרמי עכר ועכן ועוכר ישראל דקאמר לאו פירושי קמפרש אלא ה"ק ובני כרמי עכר וגם עוכר ישראל אשר מעל בחרם דהיינו עכן ולפי שהיה רשע לא הזכירו הכתוב בשמו דכתיב ושם רשעים ירקב:

דף קמד

ואפילו קטנים נמי מצי מנטרי לה דאינהו נמי יכולין לעמוד על אותו הכלי ולשמור שדות וכרמים וקשה דמשמע דרבי חנינא אמתניתין קאי ומתניתין סתמא קתני הניח בנים גדולים וקטנים משמע דאפילו בקטנים המוטלים בעריסה נמי איירי אע"ג דלא מצי מינטרי כלל ואפי' הן בני חד יומא ומדברי הרמב"ם ז"ל פ"ט מהלכות נחלות משמע דלא גרסינן שאני אודיני' דלנטירותא הוא דעבידא וכו' אלא הכי גרסינן אלא אסיפא איתמר והכי איתמר לא שנו אבל ששבחו הנכסים מחמת עצמן אבל שבחו נכסים מחמת נכסים השבח לאמצע וכ"כ הרב המגיד ובכסף משנה שם ולפי זה כשלא אמרו ראו אפי' שבחו מחמת עצמן השבח לאמצע:

אחין השותפין שנפל אחד וכו' איצטריך למיתני אחין השותפין אף על גב דרישא דהניח בנים גדולים וקטנים באחין השותפין איירי ואם כן הוה מצי למיתני נפל אחד מהן לאומנות וכו' דהוה קאי ארישא מ"מ אי תני הכי הוה אמינא דה"ה נמי באחין שאינן שותפין לכך קתני אחין השותפין לאשמעינן דדוקא באחין השותפין דינא הכי:

אם מחמת האחין פירש רשב"ם ז"ל כמנהג העיר לקחת מכל בית שומר אחד לפי הזמן הקבוע לחדש או לשנה וכן כתב במתני' ותימה דא"כ מאי איריא אחין השותפין אפי' אחין דלאו שותפין או שותפין דלאו אחין נמי דכיון דהמלך מעמיד מוכס לפי סדר הבתים חדש אחר חדש על כרחך לאו איהו קא גרם אלא ביתא קא גרם והוי לאמצע לכל הדרים באותו בית. ובסמוך נמי מאי משני לא צריכא דחריף טפי כי חריף טפי מאי הוי הא על כרחך לאו איהו קא גרים כיון דאחר חדש או שנה קא שקלי המכס ממנו ויהבי לאחריני. ומדברי הרמב"ם ז"ל בפרק ט' מהלכות נחלות משמע דהא דקאמר אם מחמת האחין היינו שאביהן היה תחילה המוכס שכתב אחד מן האחין שמנהו המלך גבאי או סופר כו' אם מחמת אביהן מנהו כגון שהיה אביהן ידוע בדבר זה ואמר נעמיד תחתיו בנו כדי לעשות חסד עם היתומים הפרס שיטול לכל האחין ואפילו היה חכם ביותר וראוי למנותו ולפי זה אתי שפיר הא דקתני אחין השותפין דדוקא כל זמן שלא חלקו בעיסתן ולא נתפרדה החבילה אז החסד שעושה להן מסתמא הוא עושה בשביל כולן יחדיו אבל לאחר שנתפרדה חבילתן מסתמא בשביל עצמו הוא והא דקתני לאומנות השלטון משום דמנהגא דשלטון הוא לגמול חסד עם יתמי מוכס או גבאי שלו למנותן תחת אביהן מה שאין כן באומנות דעלמא ולספרים דגרסינן האחין או השותפין אי אפשר לפרש כן דגבי שותפין לא שייך האי טעמא:

אם מחמת אחין לאחין פשיטא קצת קשה אמאי לא פריך הכי אגופא דמתניתין בתר דמייתי תנא לאומנות השלטון דהא טעמא דבעינן דוקא אומנות השלטון משום דבכי האי גונא ודאי מחמת אחין הוא בין לפירוש רשב"ם בין לפירוש הרמב"ם ז"ל ובפירוש המשניות כתב הרמב"ם ז"ל זו האומנות עבודת השלטון היתה והוא שהוציא על עבדי השלטון מן האמצע כדי שיבא לו ריוח מן השלטון אותה התועלת לאמצע הואיל שבא התועלת ההיא בשביל מה שהוציא מן האמצע ולפי זה אתי שפיר דמתניתין ובריייתא לאו בחד גוונא איירי דברייתא איירי שהיה אביהן מוכס או שיש מנהג בעיר לקחת מכס מכל בית בכל חדש ומתניתין לא איירי בהכי אלא אשמעינן שאם נפל אחד מן האחין לאומנות השלטון אף על גב שהוא לבדו הטריח עצמו והשתדל בדבר אפילו הכי כיון שהן שותפין והוא הוציא בהשתדלות מן האמצע נפל לאמצע דמסתמא בשביל כולן עשה כיון שהוציא מן האמצע דאחין מחלי אהדדי דומיא דרישא דקתני השביחו גדולים את הנכסים השביחו לאמצע כיון ששבחו הנכסים מחמת נכסים והא דקתני לאומנות השלטון משום דהכי אורחא להשתדל באומנות השלטון על ידי עבדיו ולשחד אותן מיהו מדברי הרמב"ם ז"ל בפסקיו ומדברי שאר הפוסקים משמע דמתניתין ובריייתא בחד גוונא איירי:

חוץ מצנים פחים כתבו התוספות והא דאמרינן בפרק המקבל והסיר ה' ממך כל חולי זו צינה הכי פירש שיתן לך דעת לשמור מן הצינה וכו'. וזה נראה דוחק לפרש דוהסיר זו צינה שיתן לו מלבושים לכך נראה דודאי הצינה לאו בידי שמים הוא דאפשר לו לאדם להזהר ממנה כגון שילביש עצמו כראוי וישב תמיד בבית החורף אלא לפי שאין רוב העולם ורובא דרובא נזהרין והולכין בצינה הבטיח הכתוב להסירה ממנו שלא תזיקנו דהסרת הצינה שלא תזיק ודאי בידי שמים היא:

אבל השולח לחבירו כדי יין וכדי שמן כולי פירש רשב"ם ז"ל אבל השולח לחבירו בלא חופה ותימה דאם כן מאי קא משמע לן דכיון דליכא זמן קבוע לפרעון פשיטא דלשם מתנה גמורה יהיב ליה אטו כל הנותן מתנה לחבירו צריך חבירו לחזור וליתן לו מתנה דדוקא בשושבינות שייך למימר הכי דהכי אורחא לשלוח בזמן שישא אדם אשה כדי שיתחזק בהן על ההוצאה והוא יחזור וישלח לחבירו כשישא אשה. ומה שכתב עוד אי נמי בחופתו ואינו הולך לאכול שם ולשמוח עמו גם זה תימה דאם כן עיקר חסר דהוה ליה למיתני בהדיא אבל השולח לחבירו כדי יין ואינו הולך לאכול שם אין נגבין ועוד דאם כן מאי איצטריך למיתני כדי יין וכדי שמן הוה ליה למיתני אבל השולח לחבירו שושבינות ואינו הולך לאכול שם אין נגבין כו' לכך נראה דודאי בשולח לחופתו איירי

ואשמעינן סיפא דלא שייך שושבינות להיות נגבית בב"ד אלא אם כן שולח לו מעות אבל אם שלח לו מיני מאכל או משקה כגון כדי יין אין נגבין בבית דין דכל מידי דמאכל ומשקה גמילות חסדים בעלמא הוא ומעיקרא למתנה גמורה יהיב ליה וכן כתב בהדיא הרמב"ם ז"ל בספ"ז מהלכות זכייה:

שהשושבינות נגבין בב"ד נראה דיהיב טעמא למאי דנקט לישנא דחזרה שושבינות דמשמע שהיא חוזרת ודאי מדלא קתני אם חזרה לכך קאמר שהשושבינות נגבית בב"ד דכיון שהיא נגבית בב"ד חוזרת ודאי אבל אין לפרש דיהיב טעמא למה חזרה לאמצע ולכך קאמר לפי שהשושבינות נגבית בב"ד והויא ליה כשאר חובות של אביהן שהן לאמצע דהא אליבא דשמואל דמוקי לה ביבם ולא אתי לאשמעי' אלא דאינו נוטל בראוי כבמוחזק לא מצינו לפרושי הכי דלדידיה לא תליא מידי במה שהיא נגבית בב"ד:

דף קמה

ותרגומא נהרדעא תימה והא בכל מקום קאמר משמע דכל היכא דנהגו להחזיר מחזירין ואמאי תרגומא אנהרדעא לחודא לכך נראה דטעות נפל בספרים שנתחלף כ"ף בבי"ת וכן צריך להיות אמר רב יוסף בר מניומי אמר רב נחמן בבל פי' מדינת בבל מקום שנהגו להחזיר מחזירין ותרגומא אנהרדעא לחודא קאמר הכי דנהרדעא במדינת בבל הוה קיימא והיינו דבעי שאר בבל מאי וכן משמע בהדיא בסוף פרק מרובה גבי הא דתניא לא יגדל אדם את הכלב אלא אם כן קשור בשלשלאות אבל מגדל היא בעיר הסמוכה לספר דקאמר נמי אמר רב יוסף בר מניומי אמר רב נחמן בבל כעיר הסמוכה לספר דמי ותרגומא נהרדעא והכא נמי רב יוסף בר מניומי אמר רב נחמן קאמר ליה:

הלכתא בין שמת הוא בין שמתה היא מוהר הדרי קידושי לא הדרי כתב בתשובת מהרי"ל סימן ס"א וז"ל והא דפסיק בפרק מי שמת מוהר הדרי קידושין לא הדרי קבלתי מפי מורי ז"ל היינו בארוסה אבל בנשואה קידושין נמי הדרי וכן ראיתי דן הלכה למעשה אף כי קצת מגמגמים עליו מיש ראיות אין משיבין את הארי וכו' וכ"כ בש"ע טור א"ה סי' ל' בהג"ה ודבריהם תמוהים דאע"ג דכולה הך שמעתא בארוסה איירי מ"מ בנשואה כ"ש הוא דלא הדרי קידושין דכיון דכנסה ונשאה ברצונו הרי הקידושין שלה לחלוטין ומהיכא תיתי דליהדרי דהרי הוא כמי שקונה חפץ מחבירו ונותן דמים שהדמים אינן חוזרים לעולם ה"נ כיון שקנה את האשה בקידושין הללו שנתן לה הרי הן שלה לעולם וגם לישנא דקידושין לטבועין ניתנו לא שייך אלא במי שמארס אשה ולא כנסה ולא נהנה ממנה דאז כשלא הדרי הקידושין שייך למימר דלטבועין ניתנו דהוה ליה כאלו

נטבעו בים כיון שלא נשאה אבל כשנשאה ונהנה ממנה כרצונו מאי טביעה איכא הרי לכך נתכוין לקנותה בעד הקידושין. ועוד תימא דקאמר לעיל ואלא שמת הוא אמאי מחזרת לו את השאר ונימא תנו לי בעלי ואשמח עמו ופי' רשב"ם ז"ל כלומר אני מזומנת להשלים תנאי קידושי דהיינו נישואין ואין העיכוב תלוי בי ואי אמרת דכשמת הוא לאחר הנישואין הדרי קידושין א"כ כשהיא מזמנת להשלים תנאי הקידושין דהיינו נישואין מאי הוי לא יהא אם כבר קיימה התנאי דהיינו שכבר נשואה לו כיון שמת הרי היא צריכה להחזיר את הקידושין ועוד דלאו סברא כלל היא דכוון דפסיק הלכתא דלא הדרי קידושין בארוסה משום דלטבועין ניתנו פי' דמעיקרא יהיב ליה אדעתא דהכי שאם ימות יהיו טבועין אצלה וגמיר ומקני א"כ כשנשאה לבסוף מי גרע וכי הנישואין מבטלין את הקנין לכך נראה דהנושא אשה ומת לא הדרי קידושין ונותנין לה את הכתובה מלבד טבעת הקידושין:

זה שדעתו קצרה פי' שהוא מיצר ודואג תמיד על כל דבר ודבר ומי שדעתו רחבה הוא איפכא שאינו דואג ואינו חושש על שום צרה:

דף קמו

שלח סבלונות מרובין שיחזרו עמה לבית בעלה וכו' פי' רשב"ם ז"ל שפי' כדי שיבאו עמה לבית בעלה וה"ה למועטין אם שלחו לכך אלא אורחא דמלתא נקט וצ"ל לפירושו דאייריי בין באכל שם סעודת חתן בין בלא אכל ורישא רבותא קמ"ל דאפי' באכל הרי אלו נגבין כיון שפירש שיבאו עמה לבית בעלה וסיפא רבותא קמשמע לן דאפילו בלא אכל אין נגבין כיון שפי' שהשתמש בהן בבית אביה ובש"ס דבעי למיפשט בעיא דרבא ממתני' לא מצי לדחויי דשאני מתני' דפיר' בהדיא דרבא אפי' בפי' קא מבעיא ליה דכיון דעשויין לבלות ולא בלו איכא למימר דאדעתא דהכי לא פי' שאלו ידע שלא יבלו לא הוה אתני הכי. מיהו פירושו תמוה מדקאמר לקמן תרגמה רבא בייבא וסבכתא ופי' רשב"ם ז"ל שהן דבר מועט אבל תכשיטין חשובין קמיבעיא ליה ולפירושו הא מרובין נמי קתני מתניתין דהרי אלו נגבין ועוד דאיהו גופיה כתב דמועטין ומרובין דנקט מתני' לאו דוקא הוא אלא אורחא דמלתא נקט. ועוד דבתוספתא דמכילתין פרק עשירי קתני השולח סבלונות לבית חמיו דברים שדרכן להשתמש בהן בבית אביה אין צריכה להחזיר בידה ושאין דרכן להשתמש בהן בבית אביה צריכה להחזיר בידה משמע דמתני' לאו בפי' אייריי אלא בדברים שדרכן להשתמש בהן בבית בעלה ובדברים שדרכן להשתמש בהן בבית אביה אייריי. ויש מפרשים דמרובין דנקט מתני' היינו סבלונות שאין עשויין לבלות

ומועטין היינו עשויין לבלות דאע"ג דמרובין הן מועטין קרי להו כמ"ש התו' וסיפא דמתניתין פירושא קא מפרש לה לרישא דהא דקתני רישא אכל שם אין נגבין היינו דוקא בסבלונות מועטין כלומר שעשויין לבלות אבל מרובין דהיינו אין עשויין לבלות אפי' אכל שם נגרין וכן כתב הר"ן והרשב"א ונמוקי יוסף ז"ל אבל תימה דבש"ס בעי למיפשט בעיא דרבא מסיפא ודחי ומוקי ליה בייבא וסבכתא וכיון דרישא בסבלונות מועטין דהיינו עשויין לבלות איירי תפשוט לה מרישא דקתני אכל שם סעודת חתן אינן נגבין ולא מיתוקמא בבלו כיון דמתני' לא מיירי בבלו כמ"ש התו' ורשב"ם ז"ל דהכי דייק לה מסיפא ורישא לא מיתוקמא בייבא וסבכתא דהא בהדיא קתני שלח שם מאה מנה ואכל שם כולי אין נגבין. לכך נראה דרישא דמתני' בסבלונות של מיני מאכל ומשקה איירי שכך היו רגילין שישלח החתן מיני מאכל ומשקה לעשות מהן סעודה ולשמוח שם אלו באכילה תליא מילתא כיון דלאו מידי דתשמיש ולאו מידי דקיימא נינהו לכך אפילו אכל שם רק בדינא ושלח בעד מאה מנה לעשות מהן סעודה גדולה אפ"ה אין נגבין וסיפא דמתניתין בסבלונות של כסף וזהב ומיני תכשיטין ובגדים איירי דהכי משמע לישנא שתשתמש בהן ואינהו לאו באכילה תליא אלא במרובין ומועטין שאם הן מרובים פירש חשובין כגון כלי כסף' וזהב ובגדים חשובין שדרכן שיחזרו עמה לבית בעלה ואין עשויין לבלות שם בבית אביה הרי אלו נגבין אפילו אכל שם ואם הן מועטין שדרכן להשתמש בהן בעודה בבית אביה וקודם הנישואין עשויין לבלות שם אפילו לא אכל שם אין נגבין וקא סלקא דעתך דסבלונות מועטין שתשתמש בהן בבית אביה ואין דרכן שיחזרו עמה לבית בעלה דקתני שאין נגבין אפילו בבגדים שהן חשובין קצת דלא מחיל אינוש עלייהו כשהן בעין ואפילו הכי קתני שאין נגבין ומתני' לא מיתוקמא בבלו כיון דלא מיירי בבלו כמ"ש התוס' לכך בעי למיפשט מיניה דסבלונות העשויין לבלות ולא בלו דאין נגבין ומשני דמתני' בייבא וסבכתא איירי שהן דבר מועט ואין אדם חושש בהן ועביד איניש דמחיל להו אפילו כשהן בעין אבל במיני בגדים החשובין קצת ועשויין לבלות בבית אביה קמיבעיא ליה אם לא בלו עדיין אם הן נגבין אם לאו דאיכא למימר דנגבין והא דקתני מרובין הרי אלו נגבין לאשמעינן דבמרובין אפילו ליתנהו כגון שנאבדו אפילו הכי נגבין דמתניתין סתמא קתני דאיירי בין דאיתנהו בין דליתנהו אבל במידי דאכילה ושתיה לא קמיבעיא ליה דכיון דאכל שם אפילו איתנהו בעין עביד איניש דמחיל להו ולקמן נמי קא מחלק ש"ס בין סבלונות של אכילה ושתיה לבין שאר סבלונות:

שאלמלא היה יודע שבנו קיים לא היה כותבן דאומדנא הוא דלא שביק איניש לבריה ויהיב לאחריני. וכתב הרמב"ן ז"ל דבשכיב מרע איירי דאלו בבריה כי היכי דשביק לנפשיה שביק נמי לבריה:

דף קמז

מהו דתימה צעריה הוא דקא מדכר וה"ק דומה הייתי שיש לי בן עכשיו שאתם שואלים אותי נכסיי למי נודע לי שאין לי בן לכך אני מצטער על שאיני מניח זרע אחרי ונכסי לפלוני דקאמר מלתא באפיה נפשיה הוא שאחר הצער משיב להן על מה ששאלוהו נכסיו למי ואמר שהן לפלוני ולא תלה מתנתו במיתת בנו ולפי זה עכשיו שאין לי בן דקאמר ה"א כאלו הוא חסר מלת נודע והכי קאמר עכשיו נודע שאין לי בן ע"כ אני מצטער:

שנאמר והעברתם את נחלתו לבתו פירשב"ם ז"ל דהוה מצי למיכתב איש כי ימות ובן אין לו נחלתו לבתו וכולי דוהעברתם וגם ונתתם מיותרים הם דהוה מצי למיכתב ואם אין לו בת נחלתו לאחיו ופירושו תמוה חדא דאם כן לרב נחמן דיליף לה מיתורא דונתתם לא ליכתוב אלא ונתתם קמייתא והדר ליכתוב ואם אין לו אחים נחלתו לאחי אביו ואם אין אחים לאביו נחלתו לשארו ועוד דאי והעברתם יתירא הוא אמאי נקט ר' בכולהו נאמרה בהן נתינה וכאן נאמרה העברה דמשמע דמדשני קרא בלישנא דריש הכי ואמאי לא דריש הכי מיתורא דוהעברתם והכי איבעי ליה למימר רבי אומר והעברתם למה לי לומר לך שאין מי שמעביר נחלה וכולי. ועוד כיון דרבי דריש הכי מדשני קרא למיכתב כאן לשון העברה וכאן לשון נתינה אם כן איכא למימר דוהעברתם וגם ונתתם תרוייהו להכי הוא דאתא ומנא ליה לרב נחמן למילף מתנת שכיב מרע מונתתם. ועוד תימה דפשיטא הוא דוהעברתם ונתתם לאו מיותרים נינהו דהכי אורחא דקרא בכולהו דוכתי למיכתב העשייה בהדיא כמו ואם לא תגיע ידו די שה והביא את אשמו אשר חטא שתי תורים ולא כתיב ואם לא תגיע ידו די שה אשמו אשר חטא שתי תורים וכן ואם לא תשיג ידו לשתי תורים והביא את קרבנו אשר חטא עשירית סולת האיפה ולא כתיב ואם לא תשיג ידו לשתי תורים קרבנו אשר חטא עשירית האיפה סולת וכן הוא בכל המקומות מפרש הכתוב העשייה על כן נראה דאורחא דקרא למיכתב הכי ולאו מייתורא דרשי אלא מדשני קרא למיכתב לשון העברה ולא כתב בהדיא לשון ירושה דריש דהוה ליה למיכתב והורשתם את נחלתו לבתו כיון דהך פרשה בירושה איירי וכמ"ש בסוף הפרשה הקרוב אליו ממשפחתו וירש אותה לכך קאמר דאתי קרא לאשמעינן דיש לך העברה

אחרת שהיא כזו דמוהורשתם לא הוה שמעינן מתנת שכיב מרע דאחר לאו בר ירושה הוא דמה שנותנין לו העברה היא. ואפשר לומר דאפי' בת במקום שאין בן אע"ג דבת ירושה היא מ"מ כמו העברה היא כיון דסתם ירושה לא הוי אלא בבן ולהכי נקט יש לך העברה אחרת שהיא כזו דזו נמי כמו העברה היא ונראה דגם רבינו חננאל ז"ל ס"ל הכי דמדשני קרא ולא כתב והורשתם דריש מיהו גופא דוהעברתם לגופיה איצטריך לכך כתב דמדכתיב את וחלתו את ריבוייא הוא לומר שיש לך העברה אחרת. ורב נחמן נמי דריש כה"ג מדכתיב ונתתם ולא כתיב והורשתם לשון ירושה כסיפא דקרא אלא בא לומר דיש לך נתינה אחרת שהיא כזו דגבי אחר שייך לשון נתינה ולא לשון ירושה ולפי' ר"ח מאת קדריש וכדפירש' וכיון דאיצטריך למיכתב מעיקרא ונתתם לדרשא כתב בכולהו ונתתם דומיא דרישא דקרא וקאמר ש"ס ורבי זירא מ"ט לא אמר מונתתם ומשני אורחא דקרא הוא דס"ל דנתינה לאו שינוי לשון הוא דאורחא דקרא הוא למיכתב ירושה בלשון נתינה כמו ונתתי אותה לכם מורשה וכיוצא בו אבל לשון העברה לא שייך כלל בירושה לכך דריש לה מוהעברתם ורב נחמן מ"ט כו' ההוא מיבעי ליה לכדרבי כולי והשתא ניחא דליכא למימר דלמא ונתתם נמי לכדרבי הוא דאתי דא"נ הוה כתיב והורשתם אכתי הוה דרשינן הא דרבי מדשני קרא למיכתב בכולן לשון ירושה וכאן לשון העברה:

אנן אדרב יצחק בר אבדימי מתנינן לה פי' רשב"ם ז"ל אדרב יצחק סמכינן סימני תבואות אם יצליחו ולא אסימני עצרת ותימה מידי סמכינן קאמר מתנינן קאמר ועוד תימה לפירשב"ם שפירש בסמוך דברייתא דמזרחי' לעולם יפה לבני בבל מיתניא אם כן רבי אבא ורב אשי כיון דמבבל הוו הוה להו למימר אנן אברייתא סמכינן לה וממה שכתבו התוספות משמע דהא דרב יצחק בר אבדימי בבני בבל איירי אם כן תימא מאי קאמר אנן אדרב יצחק בר אבדימי סמכינן תיקשי עשן המערכה בימי רבי אבא ורב אשי מי הוה והלא זמן מרובה אחר החורבן הוו ונראה לפרש לפי שאמר דאיכא מחלוקת בצוואת אחיתופל דאיכא למ"ד י"ט של עצרת ברו' איתמר דאחר יום טוב של עצרת נמשך כל השנה כולה שאם צח הוא יהיה כן רוב השנה ולא ירדו באותה שנה רק גשמים מועטים ואם יום המעונן הוא יהיה גשמים מרובים ולדידיה דברור איתמר צריך לומר דאית ליה דגשמים מרובים קשין הן ולמר זוטרא דאמר בלול איתמר צריך לומר דאית ליה דאדרבא גשמים מועטין קשין הן ונהרדעי משמיה דר' יעקב דאמרי לא ברור ברור ממש וכו' משמע דאתי לשנויי דלא פליגי אהדדי דמר אמר חדא ומר אמר חדא דמ"ד ברור לא ברור ממש אלא דברור נמי בעינן ומ"ד בלול לא בלול ממש אלא דבלול נמי בעינן ועל זה, קא"ל רבי אבא לרבי אשי אנן אדרב יצחק בר אבדימי מתנינן לה פי' הא דאמרינן דאיכא מ"ד

דגשמים מועטין קשין ואיכא מ"ד דגשמים מרובים קשין ואיכא מאן דמתרץ להו דלא קשיין אהדדי אנן כי הך מלתא אדרב יצחק מתנינן לה דאמר מוצאי יום טוב האחרון של חג כו' דמשמע דאית ליה דגשמים מרובין יותר מדאי קשין מדקתני כלפי מערב הכל עצבים כמ"ש התוספות ורמינן עליה מברייתא דקתני מזרחית לעולם יפה דמשמע איפכא דגשמים מועטין קשין הן ומשנינן להו דלא פליגי אלא הא לן והא להו. וכיון שבחג נידונין על המים לכך מסתבר ליה טפי דמתני אהא דרב יצחק ולא אסימני עצרת:

אמר רבא אמר רב נחמן מתנת ש"מ מדרבנן כו' כך היא גירסת הרא"ש ז"ל וכן משמע ממה שכתבו התוספות לעיל דלאו מן התורה דוקא קאמר וכו':

אי אמרת בשלמא דאורייתא משום הכי אינו יכול למחול דאף על גב דיורש נמי דאורייתא הוא לא אתי דאורייתא ומבטל דאורייתא אלא אי אמרת דרבנן הוא ליתי יורש דאורייתא וליבטל דרבנן כ"כ הראב"ן ז"ל ולפי זה צריך לומר דמכירת שטרות דרבנן הוא ולהכי יורש מצי מחיל דאתי דאורייתא ומבטל לדרבנן וקשה דהא כי נמי הוי מתנת ש"מ דאורייתא תיקשי אמאי אינו יכול למחול אטו מכירה דעלמא מי לא הויא דאורייתא ואפילו הכי אמרינן דמכירת שטרות כיון דאותיות נינהו לא הוי דאורייתא אם כן במתנת שכיב מרע נמי נימא הכי דאף על גב דילפינן לה מקרא נימא דקרא בשאר מילי דגופן ממון אירי אבל שטרות כיון דאותיות נינהו כי קא יהיב להו במתנת ש"מ לא הוי דאורייתא ולפירש רבינו תם ז"ל שכתבו התוספות בפרק הספינה אתי שפיר דלעולם מכירת שטרות דאורייתא הוא ואפילו הכי היורש מצי מחיל כיון דעיקר השעבוד נשתייר גבי המוכר והכי פריך אי אמרת בשלמא דאורייתא משום הכי אין יכול למחול שאין כאן יורש אחר דמקבל מתנה הוא היורש דמתנת ש"מ דרשינן לה לעיל מקרא דירושה מוהעברתם יש לך העברה אחרת שהי' כזו אלא אי אמרת דרבנן היא וכו':

דף קמח

איבעיא להו בית לאחד ודיוטא לאחד מהו תימא דמאי קמיבעיא ליה וכי לא סגי לדיוטא בלא זיזין וא"כ מהיכא תיתי למימר דשייר לבעל דיוטא מקום בחצר להוצאת זיזין בשלמא לעיל גבי דקל ופירות ניחא כיון דלא סגי למיקני פירות אלא א"כ שייר בדקל מקום פירי לכך קמיבעיא ליה אי שייר אי לאו אבל הכא מהיכא תיתי דשייר ועוד מדקאמר בפ' המוכר את הבית אמילתא דריש לקיש למאי הלכתא רב זביד אמר שאם רצה להוציא בה זיזין מוציא אלמא דלא אמרינן דשייר מקום בחצר אלא משום יתור לשון כיון דאמר ליה על מנת שדיוטא שלי הא לאו הכי לא שייר מקום אע"ג דבלאו

הכי נמי הדיוטא גופא שלו היא דהמוכר את הבית לא מכר את הדיוטא והכא מאי יתור לשון איכא דכיון דבעי למיתב לאידך הדיוטא איצטריך למימר ודיוטא לאחר וי' דקמיבעיא ליה כשאמר בית לאחד על מנת שהדיוטא לאחר דאיכא נמי יתורא דמאי איצטריך להתנות עם הראשון שיתן הדיוטא לאחר אי לאו משום הוצאת זיזין שיוציא לחצרו וכן משמע בנ"י אבל קשה דמאי קמיבעיא ליה פשיטא דבכה"ג שייר מקום דאי לאו הכי ייתורא למה לי וכן קשה בסמוך דמאי קבעי חוץ מדיוטא מהו פשיטא דשייר מקום זיזין דאם לא כן ייתורא למה לי ועוד דמאי איצטריך ריש לקיש ללמוד דייתור לשון לטפויי קאתי מברייתא דבן לוי דקאמר עלה זאת אומרת כו' והלא משנה שלימה היא בפרק המוכר את הבית דקתני מודה ר' עקיבא בזמן שאמר ליה חוץ מאלו שאין צריך ליקח דרך והיינו משום דנקט לישנא יתירא כדפירש רשב"ם ז"ל שם וי"ל כמו שכתב הרא"ש ז"ל בפרק המוכר את הבית דכמו שאין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם כך אין אדם מקנה לחבירו אויר חצירו להוצאת זיזין דאויר אינו נתפש בקנין אלא א"כ מקנה לו חצרו להוצאת זיזין ולהכי דייק לה ריש לקיש מברייתא דכי היכי דגבי מעשה אמרינן דשייר מקומו כשאמר ליה על מנת משום דבעין יפה משייר אע"ג שלא הזכיר לו המקום ה"נ במשייר דיוטא שכוונתו להוצאת זיזין אמרינן דשייר בחצר גופא להוצאת זיזין ולא האויר דבעין יפה משייר והשתא בעי שפיר בית לאחד על מנת שדיוטא לאחר מהו דאע"ג דודאי משום הוצאת זיזין התנה עמו מ"מ קמיבעיא ליה מי אמרינן דבאחר לא שייר בעין יפה ולא שייר לאחד אלא האויר ולא גוף החצר ושייר האויר לא מהני ולגבי נפשיה נמי קמיבעיא ליה כשאמר חוץ מדיוטא דאיכא למימר דדוקא בעל מנת שמזכיר בהדיא לשון תנאי הוא דאמרינן דשייר גוף החצר אבל כשאמר חוץ מדיוטא לא שייר אלא אויר החצר דאע"ג דכל ייתור לשון אתי למסויי מילתא מכל מקום כיון דלא אמר על מנת איכא למימר דלא אסיק אדעתיה לשייר גוף החצר:

אם במחלק מתקנו כולן פירש רשב"ם ז"ל כדין מתנת שכיב מרע שאין צריכה קנין אם מת וקשה דאי במתנת שכיב מרע שאין בה קנין אייריי אם כן בנמלך ועמד אמאי אינו חוזר אלא באחרון והא מתנת ש"מ במקצת לא קני אלא אם כן קנו מיניה כדפירש רשב"ם ז"ל במתניתין לכך נראה דבמתנת שכיב מרע שיש בה קנין אייריי:

על מנת שדיוטא עליונה שלי כו' בפרק המוכר את הבית כתב התו' פי' הקונטרס להוצאת זיזין לחצר וקשה לר"ת הא לא אייריי הכא במכירת החצר אלא במכירת הבית והמוכר בית לא מכר חצר ומפרש רבינו תם להוציא בה זיזין אם הוא בונה בנין בחצר ורוצה להניח על גבי דיוטא את הזיזין מניח אע"פ שמכביד על הכותל ע"כ והא דבעי

הכא בית לאחד ודיוטא לאחד מהו אף על גב דחצר של מוכר הוא ולא של בעל דיוטא מ"מ קמיבעיא ליה מי שייר כח בכותלי הבית לבעל דיוטא להניח עליה זיזין אם קנה אחר כך גם את החצר אבל לפי' הקונטרס לא שייך למימר הכי דכיון דאינו מוכר לו עתה אלא הבית מה לו להתנות עמו על החצר הא חצר שלו הוא ואם ימכרו לו כך גם את החצר אז יתנה עמו:

הלכתא חזרה במקצת הוי חזרה בכולה לכאורה קשה מאי והלכתא דקאמ"כ והא ליכא מאן דפליג בהכי ועוד מאי סלקא דעתך דבעי לאוקמי בשעמד ולעולם לא הוי חזרה דא"כ תיקשי חד מינייהו לא ליקנו כדא"ל רב יהודה לרב אשי. ועוד ניהוי כמחלק דנקט רב יהודה למה לי ויש לומר דמסקנת סתמא דש"ס מעיקרא הוה דאירי בשעמד ולעולם לא הוי חזרה וטעמא דשני קנה משום דלגבי שני לאו מתנת שכיב מרע בכולה הוא כיון דלאו כולה קא יהיב לשני אלא מקצתן ולא דמי למחלק דחוזר בכולן דשאני התם דכיון דבחד זימנא מחלק כל נכסיו ולאו נמלך הוא אע"ג דאמר מנה לפלוני ומנה לפלוני ומנה לפלוני כיון דבבת אחת קאמר להו ולא שייר מידי ודאי מחמת מיתה הוא דיהיב לכולן ולכך חוזר בכולן אבל הכא כשאמר מקצתן לשני נמלך הוא ומתנה אחריתי הוא הלכך מתנת שכיב מרע במקצת הוי דאע"ג דמעיקרא כשנתן לראשון לא הוה שייר מידי מ"מ השתא כשנותן לשני איכא למימר דלאו מחמת מיתה יהיב ליה כיון דהשתא לא יהיב לשני את הכל כך ס"ל לסתמא דש"ס ואתי רב יהודה לפלוגי משום דלא מסתבר ליה לחלק הכא בין נמלך לבין מחלק דסוף סוף הא לא שייר לדידיה מידי ולהכי נקט ניהוי כמחלק וחד מינייהו לא ליקני וכיון דאיכא פלוגתא לכך איצטריך למיפסק הלכתא:

דף קמט

שכיב מרע שהודה מהו פירש ר"י ז"ל מי שהודה שיש לפלוני מנה בידו אע"פ שאנו מוחזקין שאין לו מי אמרינן כולי מדנקט מנה משמע דשכיב מרע שהודה במקצת קמיבעי' ליה וכן משמע מדברי הרמב"ם ז"ל בפ"ט מהלכות זכייה ותימה דמאי קמיבעיא ליה פשיטא דאינו חוזר דודאי לא גרע הודאה גמורה דשכיב מרע כשאומר הוו עלי עדים מקנין דכי היכי דקנין מהני במתנת ש"מ במקצת דלא מצי הדר ביה כשעמד ה"נ כשמודה הודאה גמורה דהודאה גמורה עדיפא מקנין דהודאת בעל דין כמאה עדים דמי בש"מ כמו בבריא ואי משום דשכיב מרע איכא למימר דמחמת מיתה הודה אם כן בקנין דש"מ נמי נימא הכי לכך נראה דשכיב מרע שהודה על כל נכסיו קמיבעיא ליה דכולי שמעתא בהכי איירי וקמיבעיא מי אמרינן דהודאה עדיפא מקנין דאף על גב

דמתנת ש"מ בכולה וקנו מיניה עמד חוזר הודאה שאני כיון דהודאת בעל דין כמאה עדים דמי והרי הודה שהיו שלו או דלמא כיון דבכולה היא והנכסים היו בחזקת הש"מ עד היום הזה לא אמרינן הודאת בעל דין וכולי וכ"כ הרא"ש ז"ל והא דפשיט מאיסור גיורא משום דמסתמא מפנת ש"מ בכולה הוה דכיון דקרוב למיתה הוה פשיטא דלא הוה שייר לנפשיה כדי פרנסתו וכבר הוה יהיב לרב מרי כולי נכסיה דכיון דרב מרי לאו בר ירושה הוא הוה ליה לאיסור למיחש שאם ימות יהיו נכסיו הפקר כדין נכסי הגר ויזכה בהן כל הקודם אלא מסתמא כבר נתן לו את הכל:

וכל היכא דתני קרקע קרקע דוקא הוא פירש אף על גב דלשון קרקע דוקא הוא מכל מקום לאו כולהו דוקא נינהו וכן בסמוך קאמר נמי וכל היכא דתני כל שהוא כולי דלאו כולהו דוקא נינהו ולהכי נקט וכל היכא ולא קאמר והיכא דתני כו' ופשוט הוא:

דף קנ

וכמה כל שהוא אמר רב מנה ופרס כתבו התוספות וא"ת מאי פריך והלא ודאי היא וחולק על רב דלעיל ויש לומר דה"ק מי פליגא על רב בכל הני ודבריהם תמוהים דמה לי הכא מה לי התם דהא תרווייהו חד טעמא אית להו דמידי הוא טעמא דפליג אדרב דהכא משום דלשון כל שהוא משמע ליה דוקא אם כן מהאי טעמא פשיטא דפליג נמי אכל שהוא דהתם. ועוד דאיתא התם בפר' ראשית הגז וכמה כל שהוא אמר רב מנה ופרס ושמואל אמר ששים רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן שש עולא אמר רבי אלעזר כל שהן שנינו והשתא ומה הכא דליכא מאן דפליג אדרב אפילו הכי פליג רב יוסף עלה וסבירא ליה דכל שהוא דוקא קתני כל שכן התם דאיכא עולא דפליג עליה דרב וסבירא ליה דכל שהוא דוקא כל שכן דרב יוסף נמי מצי פליג עליה כיון דעולא קאי כוותיה ועוד תימה דא"כ אמאי לא מייתי ש"ס הכא אלא מילתא דרב לחוד' דאמר מנה ופרס הוה ליה לאתויי נמי הא דשמואל דאמר ס' והא דרבי יוחנן דאמר שם ולאקשויי מכולהו דמי נימא דרב יוסף פליגא אכולהו. ועוד דא"כ תיקשי מהא דמסכת כלים ומייתי לה בפר' העור והרוטב תנור תחילתו ד' דבגדול אבל בקטן תחילתו כל שהוא וכמה כל שהוא אמר רב' ינאי טפח שכן עושין תנורים בנות טפח והתוספו' כתבו דאהתם נמי איכא לשנויי איידי דנקט שיעורא רבא כולי מ"מ טפי הוה ליה לאקשויי מהתם דמי נימא דפליג נמי אדרבי ינאי דהא אדרב חזינן הכא דפליג. על כן נראה דליכא מאן דפליג הכא אדרב דכל שהוא דמתניתין דהכא על כרחין כדי פרנסתו קאמר דזיל בתר טעמא משום דאי קאי סמיך עליה ובבציר מהכי לא שייך האי טעמא ורב יוסף לאו לאיפלוגי אדרב קאתי

מדנקט ומאי כוונתה ולא קאמר מתקיף לה רב יוסף מ"ד מטלטלין כולי משמע דלא פליג כיון דעל כרחין צריכי לפרושי מתניתין הכי אלא אדרבי זירא פריך דאמר כמה מכוונן שמעתתא לכך פריך מאי כוונתה כלומר נהי דודאי שפיר קאמר רב דכדי פרנסתו בעינן היינו משום דעל כרחו דרב איצטריך לפרושי מתני' הכי דזיל בתר טעמא כדפריש' אבל מכל מקום אין הדבר מכוין כיון דמתניתין כל שהוא קתני ואי לאו דמוכרה הוא לא הוה ניחא ליה לרב לאוקמי בהכי ואמאי קאמרת כמה מכוונין שמעתא ונפקא מינה דבעלמא כל היכא דליכא הכרח כל שהוא דוקא קתני וקאמר אביי וכל היכא דתני כל שהוא דוקא הוא כולי כלומר הא ודאי דלשון כל שהוא לאו דוחקא הוא למימר דאית ליה שיעורא וא"כ שפיר מכוון שמעת' דהכא דאי דוחקא הוא למימר כל שהוא אית ליה שיעורא אם כן גבי ראשית הגז מאי איכא למימר דהא התם לאו הכרח הוא למימר דאית ליה שיעור' דהא שפיר איכא למימר התם דכל שהן דוקא שנינו כדאמר עולא התם ואי דוחקא הוא למה ליה לרב לאוקמי מתניתין דהתם בדוחקא דמנה ופרס קאמר לוקמא כפשטא דמתניתין וכדעולא אלא ודאי לאו דוחקא הוא דפשטא דכל שהוא זימנין דאית ליה שיעורא ואם כן שפיר מכוונין שמעתתא וניחא השתא מתניתין דכלים נמי על כרחין צ"ל דכל שהוא היינו טפח כדמפ' רבי ינאי התם שכן עושין תנורים בנות טפח ואין עושין בציר מהאי שיעורא ואין צריך לומר דנקט כ"ש איידי כמ"ש התוספות והרא"ש ז"ל כתב גם כן דרב יוסף לא מלאו לבו לחלוק על דבריהם אלא שתמה על ששיבח רבי זירא דבריהם:

אמר נכסי לפלניא פירש רשב"ם ז"ל דבבריא שהקנה בסודר נמי איירי וקשה דאם כן מאי נפקא מינה דשטרי איקרי נכסי הא ק"ל דברי' אינו יכול להקנות שטר חוב אלא בכתיבה ומסירה ולא בקנין לחוד ואי דכתב ומסר אם כן ליכא נפקותא דאפילו לא איקרו נכסי כיון דמסרו לידו. וליכא לאוקמי דאמר נכסי לפלוני אגב קרקע חדא דמסתמא קאמר משמע דבלא אגב איירי ועוד דאם כן מאי נפקא מינה דעבד' איקרי נכסי דעבד אינו נקנה באגב כיון דאיתקש לקרקע ואין קרקע נקנה אגב קרקע. ועוד דשטר חוב נמי אינו נקנה באגב כמ"ש הטור בסימן ס"ו והא דקאמר רב הונא כיון שהחזיק זה בקרקע נקנה שטר בכל מקום שהוא היינו דוקא בשטר מכירה הכתוב בשם מוכר ללוקח שאינו עומד אלא לראיה בעלמא אבל ש"ח לא כמ"ש התוס' בפ' הספינה ואע"ג דרב אלפס פסק דשטר נקנה אגב וכ"כ הרמב"ם ז"ל מ"מ לדידהו צ"ל על פה קני לך איהו וכל שיעבודא דאית ביה כמ"ש הרא"ש בתשובה ואי דא"ל הכי א"כ למה לי הא דשטרי איקרי נכסי לכך נראה דהא דקאמר נכסי לפלניא בשכיב מרע דוקא איירי דשטר נקנה במתנת ש"מ בלא כתיבה

ומסירה כדאמר לקמן אימיה דרב עמרם חסידא הוו לה מלוגא דשטרי וכולי וקאמר רב נחמן דברי שכיב מרע ככתובין וכמסורין דמי. מיהו יש ליישב פירשב"ם ז"ל דאיהו לטעמיה אזיל דאית ליה דבריא יכול להקנות ש"ח במסירה לחודא בלא כתיבה כמ"ש בהדיא בפ' המוכר את הספינה וכיון דאמר נכסי לפלניא נמצא שקנה הבית שהשטרות בתוכו וזהו כמסירה דמי כמ"ש הטור בסי' ס"ו בשם הרא"ש ז"ל:

דף קנא

אפילו למאן דאמר מברחת קני הני מילי היכא דלא גילא דעתיה לכאורה תימה דאי לא גליא דעתיה מאי מברח' שייכא כיון דלא ידעינן דמשום אינסוב' הוא דקעבדי הכי ועוד דא"ל משום דאתו ממולאי כולי ולכאורה אמאי היה מקנטרו דהא איהו נמי הוה ידע דגליא דעתי' משום אינסובי אלא דהוה סבר דכיון דאינסב' קני והא דאיגרש' מילתא אחריתי הוא ואינו בכלל גילוי דעת' וי"ל כמ"ש ה' המגיד בפ"ו מהלכות זכייה בשם הרב אבן מג"ש ז"ל שהכריח דאפי' לא אמרה לעדים דבר אלא נתנה מתנה סתם ואח"כ נישאת קרויה מברחת והטעם נראה דכיון דנישאת מיד אחר שנתנה מתנה מסתמא להבריח מבעלה נתנה ופלוגתייהו דרבי שמעון בן גמליאל ורבנן במברחת היינו דוקא היכי דלא גליא דעתה דמר סבר נהי דלהבריח מבעלה נתנה מכל מקום למתנה גמורה נתכוונה ומר סבר דלא נתנה אלא להבריח מבעלה ולא למתנה גמורה אבל היכא דגליא דעתה לפני עדים ואומרת לפניהם דמשום אינסובה היא נותנת להבריח מבעלה לא פליגי דודאי לאו למתנה גמורה נתכוונה אלא שיחזיר לה כשתהיה צריכה להן דהיינו כשתתאלמנה או תתגרש דאי למתנה גמורה נתכוונה למה לה לפרש לפני העדים שדעתיה לאינסובי הוה לה לשתוק אבל רב ביבי הוה סבר איפכא דהיכא דלא גליא דעתה לא פליגי דודאי למתנה גמורה נתכוונה ובגליא דעתה הוא דפליגי והוה סבר כמאן דאמר מברחת קני דלמתנה גמורה נתכוונה ולא אהני גילוי דעתה אלא להכי שאלו לא אינסיבה לא תתקיים המתנה לכך קאמר משום אינסובי והא אינסיבה ולהכי השיב לו דרך קינטור דאפילו אי סבירא לך כמאן דאמר משכחת קני מכל מקום שאני הכא דכיון דגליא דעתה ליכא מאן דפליג דאי לאו שנתכוונה שיחזיר לה לכשתתאלמנה או תתגרש היה לה לשתוק ולא פליגי אלא היכא דלא גליא דעתה:

תנו מנה לפלוני ומת יתנו לאחר מיתה כתבו התו' דמדנקט ומת משמע אבל אם עמד חוזר ולפי זה ע"כ בדלא קנו מיניה איירי דאי בדקנו מיניה אמאי יכול לחזור בו כשעומד הא קתני מתני' שייר קרקע כל שהוא מתנתו קיימת בדקנו מיניה וקשה דא"כ מאי

איצטריך למידק דאיירי בדלא קנו מיניה מדקתני דומיא דגט דלאו דומיא גמור הוי כמ"ש התו' והא ע"כ בהכי איירי מדקתני ומת ושמא י"ל דאי לאו דקתני דומיא דגם איכא למימר דאיירי בדקנו והא דקתני ומת רבותא קמ"ל דאף ע"ג דמת נותנין לו לאחר מיתה ולא אמרינן אין קנין לאחר מיתה כדאמר בסמוך אליבא דשמואל אבל השתא דע"כ בלא קנו איירי דומיא דגט א"כ צ"ל דומיא דקתני אתי למידק מיניה דוקא ומת אבל עמד חוזר כמ"ש התוס':

דף קנב

והא אפליגו בה חדא זימנ' תימה דמה ענין זה לזה ועוד דמשמואל פשיט' דלא קשיא מידי כמ"ש התו' שהרי הוא אומר כאן דשני קנה ואלו לעיל קאמר דאין שטר לאחר מיתה ולא קנו כלל וכיון דעביד צריכות' למילתא דשמואל משמע דמשמואל נמי פריך. ונראה לפרש דדוקא בקנין שטר קאמר ש"ס דליתא לאחר מיתה וכן קנין סודר דסתם קנין לכתיבה עומד ואיכא למימר דלא גמור להקנות אלא בשטר ואין שטר לאחר מיתה אבל חזקה וזיכוי ושאר קנינים שאין עומדין לכתיבה קניא לשמואל כדין מתנת שכיב מרע כמ"ש התו' בריש פרק אע"פ בשם ריב"א ז"ל. ואפי' למה שכתבו התו' בפרק האשה רבה דאי אמר קני בחזקה או בחליפין לאחר שלשים יום ולא אמר מעכשיו לא קנה הואיל ובשעת שיש לקנין לחול כבר פסקה החזקה וכבר הוחזר הסודר וכן הדין במשיכה כדאי' בפרק האשה שנפלו וכמ"ש הרמב"ם ז"ל בפ"ב מהלכות מכיר' מ"מ בזיכה לו הנכסים ע"י אחר לפי' התו' או מסר לו השטר לפירשב"ם ז"ל אע"ג דאינו נותן לו אלא במתנת שכיב מרע דהיינו לאחר מיתה מ"מ כיון שהנכסים הן ביד האחד עד לאחר מיתה וכן השטר כיון שהוא ביד המקבל עד לאחר מיתה ולא יצא מעולם מתחת ידו קנה שפיר וזה מוכרח מדברי הרמב"ם שכתב בפ"ט מהלכות גירושין דהאומר לאשתו הרי זה גיטך ולא תתגרשי בו עד לאחר שלשים יום אינה מגורשת עד לאחר שלשים יום ולא אמרינן כבר כלתה נתינתו כדאמרי' במשיכה וצ"ל כיון שלא יצא הגט מרשותה משעת נתינה עד לאחר שלשים יום לא אמרינן דכלתה נתינתו וכ"כ ה' המגיד ובכסף משנה שם וכן כתבו התו' בהדיא בפרק האשה רבה דבשטר כשהוא בעין ברשות קונה בסוף שלשים יום קני בלא מעכשיו. והשתא אתי שפיר דלעיל פליגי רב ושמואל במתנת שכיב מרע שכתוב בה קנין דהיינו שנעשה בקנין כדפי' רשב"ם ז"ל דרב סבר כיון דמתנת שכיב מרע נקנית באמירה לחוד והוא עשה נמי קנין אהני ייתור' למיהוי כמתנת בריא שיקנה מחיים ואם עמד אינו חוזר ושמואל ס"ל דייתור' לא מהני מידי דאע"ג דעביד ייתור' אכתי במתנת

שכיב מרע הוא דיהיב ליה שלא יקנה עד לאחר מיתה וכיון דעבד נמי קנין איכא למימר דלא גמר להקנותו באמירה אלא בקנין דהיינו בשטר ואין שטר לאחר מיתה הלכך לא קנה ובתר הכי פליגי נמי בכה"ג בכתב וזיכה לזה וכתב ויזכה לזה דרב סבר כיון דמתנת שכיב מרע נקנית באמירה והוא עביד ייתור שזיכה נמי על ידי אחר או מסר לו השטר אהני ייתורא למיהוי כמתנת בריא דלא מצי למיהדר ביה ולהכי ראשון קנה ושמואל סבר דייתורא לא מהניא מידי דאכתי במתנת שכיב מרע הוא דיהיב ליה ושפיר מצי למיהדר ביה ולכך שני קנה ונהי דלא גמר להקנותו אלא בזכייה מכל מקום קנין זכייה מהניא אפי' אחר מיתה כיון שלא יצא מתחת ידו כדפירש' ולכך פריך והא אפליגו בה חדא זימנא דמה לי האי ייתורא מה לי האי ייתורא וכיון דשמעינן ליה לשמואל דייתורא דזיכוי לא מהניא דאכתי מתנת שכיב מרע הוא שמעינן נמי דייתורא דקנין לא מהניא למיהוי מתנת בריא וכיון דאכתי מתנת שכיב מרע הוא ממילא ידעינן דלא קנה דשמא לא גמר להקנותו אלא בשטר ואין שטר לאחר מיתה דכיון דאיכא למיחש להכי ודאי חיישינן דרב נמי סבירא ליה הכי וליכא מאן דפליג בהכי ורב נמי למה ליה למיפלג בתרתי ומשני דאי אשמעינן בהא בהא קאמר רב משום דקנו מיניה דייתורא דקנין סודר אלים טפי מיתורא דזיכוי ולכך אית ליה דשוייה מתנת בריא אבל בזיכה אימא מודי לשמואל ונקט מילתא דמימרא קמייתא לגבי עצמו לרבותא דרב אפי' לגבי עצמו לא מצי למיהדר ביה ומילתא דאידך מימרא נקט לגבי אחד לרבותא דשמואל דאפילו לגבי אחד מצי למיהדר ביה ושני קנה:

ילמדנו רבינו שכיב מרע שכתב כל נכסיו לאחרים וקנו מידו מהו פי' וזיכה וקנו מיהו תימה דלא נקט בהדיא וזיכה וקנו ויש לדחוק דקאי אדלעיל דפליגי רב ושמואל בכתב וזיכה וקאמר בסורא מתנו הכי ותו לא בפומבדית' מתנו הכי כו' פי' שהוסיפו על המימרא הא דשלחו ליה מבי רב לשמואל ילמדנו רבינו וכו' פירש לדידך דייתור' דזיכה לחוד לא מהני' למיהוי כמתנת בריא אם קני נמי מידו דאיכא תרתי ייתורי מי מהניא למיהוי כמתנת בריא וכן משמע קצת מדשלחו בי רב לשמואל ולא בעו מיניה דרב וכן עובדא דבסמוך ההוא דקנו מיניה פירש דקנו מיניה נמי נוסף על הזיכוי וקאי אהא דשלחו מבי רב לשמואל:

דף קנג

הוא מוציא מידיהן פירשב"ם ז"ל נותן עומד בנכסיו ולשון מוציא לא משמע כן לכך נראה שאם עמדו והחזיקו בנכסים מוציא מידיהן דאוקי נכסי בחזקת מרא קמא וכן פי' רש"י ז"ל בקידושין:

והן אין מוציאין מידו אלא בראיה ואם תאמר פשיטא והתוספות כתבו דאשמעינן דהא בראיה מוציאין וכולי וקשה דהא נמי פשיטא כיון דמייתי ראיה בעדים ואף על גב דאין השטר מוכיח שהיה בריא הא אינו מוכיח נמי שהיה שכיב מרע ועוד דוהן אין מוציאין מידו אלא בראיה משמע דהיא גופא אתי לאשמעינן ולא דיוקא דהא בראיה כולי לכך נראה דנקט הכי לאפוקי מדרבי נתן דלרבי נתן זימנין דהוא מוציא וזימנין דהן מוציאין מידו שאם הוא בריא עליו להביא ראיה שהיה שכיב מרע ואז הן מוציאין מידו בלא ראיה ואם שכיב מרע הוא עליהן להביא ראיה שבריא היה ואז הוא מוציא מהן בלא ראיה לכך קאמר רבי יעקב דלעולם הוא מוציא מידיהן בלא ראיה אבל הן אין מוציאין מיד אלא בראיה. ואי הוי תנא הוא מוציא מידיהן בלא ראיה ותו לא איכא למיטעי ולמימר דדוקא כשהוא ש"מ איירי וטעמיה משום דאזיל בתר השתא וה"ה נמי דהן מוציאין מידו בלא ראיה דהיינו אם הוא בריא לכך איצטריך למתני נמי דהן אין מוציאין מידו דהא ודאי דרבי יעקב לא סמיך נפשיה אדברי דרבי נתן:

לא שנו אלא עברו עליו ימות הגשמי' לפי' ר"י ז"ל שכתבו התוספ' קצת תימה דהא מתני' דקתני בקעה בימות החמה רשות הרבים לטומאה וכולי לאו בספיקא איירי אלא כשנכנס בודאי בימות החמה ויש שם ספק טומאה טהור וכשנכנס בודאי בימות הגשמים ויש שם ספק טומאה טמא וכיון דלפיר"י ר"י בספק איירי דלא ידע אם בימות החמה נכנס אם בימות הגשמים אם כן לא מצי קאי אגופא דמתני דאיירי בודאי נכנס ודוחק לומר דרבא אמלתא דרבי אלעזר קאי דאמר ולטומאה כמחלוקת דסבירא ליה לרבי נתן שאם אינו יודע מתי נכנס אזלינן בתר השתא ועל זה קאמר רבא לא שנו שאם אינו יודע מתי נכנס ועתה בא לישראל בימות החמה דאזלינן בתר השתא אלא שלא עברו וכולי דלא שנו משמע דקאי אגופא דמתניתין ולפר"ח ורשב"ם ז"ל ניחא:

דף קנד

ובאו בני משפחת' וערערו כולי ובאו ושאלו את רבי עקיבא כולי למאי דס"ד דנכסי בחזקת בני משפחה קיימי ניחא דנקט ובאו ובאו תרי זימני דאידך אלקוחות קאי ולמאי דמסיק דנכסי בחזקת לקוחות קיימי נקט ובאו ובאו תרי זימני משום דמעיקרא לא באו

לבודקו אלא לערער על פה לומר קטן היה ורצו שיקיימו הלקוחות את השטר למאן דאמר ראיה בקיום השטר ולמאן דאמר ראיה בעדים רצו שיבאו עדים שגדול היה ובתר דפסקו הדיינים דערעור שלהם לאו ערעור הוא דחזקה אין העדים חותמין על השטר אלא א"כ נעשה גדול ואין צריכין לא לקיים השטר ולא להביא עדים כדמסיק אוחזרו ובאו לפני רבי עקיבא ושאלו מהו לבודקו דנהי דגדול בשני' הוה דלמא לית ליה שערו' דתרתי בעינן:

אנן זוזי יהבינן לינוול ולינוול פיר' רשב"ם ז"ל אין אנו חוששים בבושתו שהפסדנו מרובה משמע לכאורה דלקוחות הוו מפסדי זוזי דיהבי ליה ואי אפשר לומר כן דהא ע"כ כבר הגיע לשנותיו הוה דהיינו בן י"ח או בן כ' וכמ"ש התו' ובני משפחה נמי הוו מודו להו בהכי או שהלקוחות הביאו עדים על כך דאי לאו הכי למה להו ללקוחות לבודקו דהא אי נמי משכחו ליה שערות אכתי איכא למימר שלא הגיע לכלל שנותיו ואנן תרי בעינן שנים ושערות כדאמר לקמן וכיון דגדול בשנים מיהא הוי אם כן לא מפסדי לקוחות זוזייהו דיהבי ליה דאע"ג דאין במכירתו כלום מ"מ בעי לשלומי ולאהדורי הני זוזי דשקיל מנייהו דהא גדול הוה וזוזי הלואה נינהו גביה וא"כ לא מצי בני משפחה למשקל נכסיה עד דפרעיה ללקוחות זוזייהו לכך נראה דודאי לא הוו מפסדו לקוחות מידי ומכל מקום כיון דיהבו זוזי מצו שפיר למימר לינוול ולינוול דאנן נכסי בעינן ולא זוזי ואדעתא דהכי יהבינן ליה זוזי מה שאין כן היורשים כיון דלא יהבו ליה מידי:

והלא משמך אמרו יפה ערערו בני משפחה פירש דערעור שלהם ערעור הוה והדיינים פסקו לקיים השטר ולאפוקי מהאי דמסיק ר' זירא דבין לריש לקיש בין לרבי יוחנן ערעור דבני משפחה לאו ערעור הוה משום חזקה אין העדים חותמין כולי:

דף קנה

אלא לדידך דאמרת ראיה בעדים היכי משכחת לה כולי וא"ת ודלמ' בחזקת לקוחות הוו קיימי והחזיקו בהן קודם ערעור והוו להו לקוחות מוחזקין ולא שייך גבייהו למימר המע"ה דה"נ אמרינן לעיל נכסים בחזקת לקוחות קיימי וכו' ופירשב"ם ז"ל שם דהחזיקו בהן הלקוחות קודם ערעור ואתו יורשין וקא מערערו ואמרו קטן היה ושלא כדין תפסתם וי"ל דלריש לקיש דאמר ראיה בעדים ולא מפיך מתני' א"כ רבנן כר' יעקב סבירא להו דאמר לעיל הוא מוציא מידיהן בלא ראיה והיינו שאפי' החזיקו בנכסים הוא מוציא מידיהן כדפירש"י ז"ל בקידושין משום דאוקי נכסי בחזקת מרא קמא א"כ ה"נ אע"ג דהחזיקו בהן לקוחות קודם ערעור מ"מ נכסי בחזקת מרא קמא קיימי דהיינו בני

משפחה וכיון דלרבנן המע"ה היכי משכחת לה דנחתי לקוחות לנכסי' ונראה דהיינו דנקט לישנא דנחתי לקוחות לנכסים כיון דמעיקרא נכסי בחזקת בני המשפחה קיימי שייך גבי לקוחות לישנא דנחתי:

בשלמא לדידי כולי היינו דמשכחת לה דנחתי לקוחות לנכסים וכולי פירש דכיון דאפיכנא נמי מתניתין ולרבנן א"צ לקיימו נמצא דערעור דבני משפחה לאו עירעור הוה דא"צ לקיימו ולהכי נחתי לקוחות לנכסים אלא לדידך דאמרת ראיה בעדים ולא מיתאפכא מתניתין נמצא דיפה ערערו בני משפחה דלקוחות צריכין להביא ראיה בעדים וכיון דלא אשכחו עדים אמאי נחת לנכסים א"ל מודינא לך וכולי פי' לדידי נמי ערעור דבני משפחה לאו ערעור הוה דחזקה אין העדים חותמין וכולי ולהכי נקט לישנא דמודינא לך ולא קאמר שאני התם דחזקה אין העדים חוששין כו' מיהו אכתי לא ניחא לישנא דמודינא לך דלא שייך הך לישנא אלא היכא דמודי ליה מידי בגוף הדין דפליג עליה אבל הכא לא קא מודי ליה מידי במאי דפליגי והכי איבעי ליה למימר לדידי נמי ערעור דבני משפחה לאו ערעור הוא וכו' וי"ל דלרבי יוחנן דאמר ראיה בקיום השטר דלר"מ בקיום השטר סגי ולרבנן אפי' אינו מקיימו כיון דמודה שכתבו על כרחך טעמייהו משום דלכ"ע אזלינן בתר השתא כמ"ש רשב"ם ז"ל לעיל וא"כ בהך עובדא דבני משפחה דלא שייך למיזל ביה בתר השתא צ"ל לר' יוחנן דטעמא דנחתי לקוחות לנכסי משום דס"ל דחזקה שאין העדים חותמין על השטר אלא אם כן נעשה גדול מהניא כי ההיא חזקה דבתר השתא אזלינן כמ"ש התו' לעיל והא דפריך אלא לדידך דאמרת ראיה בעדים היכא משכח' לה וכו' היינו משום דר' יוחנן הוה סבר דכיון דאית ליה לריש לקיש ראיה בעדים ולא חייש לחזקה דבתר השתא אזלינן ה"נ לא חייש לחזקה דאין העדים חותמין על השטר אא"כ נעשה גדול דכי היכי דפליג עליה בהך חזקה ה"נ פליג עליה בהך חזקה ולהכי קא"ל ר"ל מודינא לך בערעור דבני משפחה דלאו ערעור הוא דחזקה אין העדים חותמים וכו' דדוקא בחזקה דבתר השתא אזלינן פליגנא עלך אבל בחזקה דאין העדים חותמין בשטר וכו' מודינא לך:

מתיב ר' זירא מעשה באחד שמכר בנכסי אביו כו' כתבו התו' פי' בזמן שהיה לו למכור וכו' דמסתמא קודם לכן לא מכר ואין להקשות אמאי ניחא למ"ד בן י"ח שנה לימרי לקוחות כי נמי לית ליה שערות הא ק"ל בפרק בא סימן דכל שהגיע לכלל שנים חזקה שהביא סימנים וא"כ מסתמא למעלה מכ' שנה הוה כשמכר וסריס הוא דאף על גב דחזקה שהביא סימנים מ"מ זימנין איכא נמי שהגיע לשנים ולא הביא עדיין סימנים וכיון דנכסים בחזקת מרא קמא קיימי דהיינו בחזקת בני משפח' לכך כי לית ליה שערות

צריכין הלקוחות להביא ראיה דלאו בן י"ח הוא אלא למעלה מכ' וסריס הוא ולהכי אמרו לו מהו לבודקו. עוד כתבו התוס' וריב"ם פירש בשלמא למ"ד בן י"ח וכו' ולי נראה דבלאו הכי פריך שפיר דהא דק"ל אין העדים חותמין על השטר אא"כ נעשה גדול היינו דמסתמא העדים שואלין ודורשין תחילה ואם הגיע לכלל שנים למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה אבל הא פשיטא שאין העדים בודקין אותו אם יש לו שערות אם לאו דסומכין עצמן אחזקה דכיון שהגיע לכלל שנים חזקה שהביא סימנים והיינו דפריך בשלמא למאן דאמר בן י"ח שנה היינו דקאתו א"ל מהו לבודקו דאיירי שאחר שהיה זה גדול שהגיע לכלל שנותיו לא היה לו סימני גדלות כמ"ש התוספות לעיל ולהכי בעו למיבדקיה דאי לא הוו משכחי ליה שערות ודאי קטן הוא עדיין ואף על גב דחזקה שלא חתמו אלא אם כן נעשה גדול בן י"ח שנה מכל מקום עדים בתר שערות לא בדקי דסמכי אחזקה שהביא שערות וכיון דאחר שהיה זה גדול לא היו לו סימני גדלות לכך איכא לספוקי דלמא עדיין קטן הוא אלא אי אמרת בן עשרים כי בדקו ליה מאי הוי:

דף קנו

וכיון דבדקינן לקידושין לגירושין למה תימה מאי קושיא וכי חובה היא לבדוק לקידושין אבל לגירושין צריך לבדוק אם הוא גדול לגרש ועוד בלא בדיקה קידושין תיקשי למאי הלכתא בדקינן לגירושין מה נפשך היא מגורשת שאם היה קטן בשעת קידושין אפי' גירושין לא בעי וכו' כמ"ש התוספות וי"ל דאין ה"נ הכי פריך כיון דבדקינן לקידושין לגירושין למה לי למיבדקיה הא מה נפשך היא מגורשת שאם היה קטן בשעת קידושין אפי' גירושין לא בעי כו' אבל אי לאו הא דאמר שמואל דבודקין לקידושין הוה ניחא דבדקינן לגירושין דאיכא למימר דלענין קידושין אית ליה לשמואל דבשנים לחודא סגי ולא בעי נמי שערות וכיון דלענין גירושין שערות נמי בעינן לכך בדקינן לגירושין דהא ליכא למיסמך אשעת קידושין אבל השתא דבדקינן לקידושין היכא דפשטה ידה וקבלה קידושין מאחר דאית ליה דלקידושין שערות נמי בעינן אם כן בדיקה בגירושין למה לי מה נפשך היא מגורשת. וכן משמע קצת מדברי נ"י. מיהו אכתי תימה דמהיכא תיתי לחלק בין קידושין לגירושין וכיון דבגירושין שערות נמי בעינן פשיט' דבקידושין נמי בעינן שערות. וכן משמע ממה שאפשר בסמוך דאפילו אי לא הוה נקט שמואל אלא חדא מהנך דקחשיב הוה ידעינן בכולהו דתרתי בעינן דמ"ש:

קמ"ל דמקשינן אשה לאיש ואם תאמר בדיקה לאשה למה לי מה נפשך אי גדולה היתה בשעה שנתקדשה לאחיו שמת השתא נמי גדולה היא ואי קטנה היתה אפילו חליצה

לא בעיא וי"ל כגון שהיתה קטנה ונתקדשה על ידי אביה דהוו קידושין גמורים ולכך בעיא השתא בדיקה לחליצה. ולעיל דפריך לגירושין למה לי אע"ג דבאשה משכחת לה דבעיא בדיקה כגון שהיתה קטנה ונתקדשה על ידי אביה מכל מקום באיש לא משכחת לה דבעיא בדיקא ומשמע ליה דאירי בין באיש בין באשה כמ"ש התוספות:

לחליצה לאפוקי מדרבי יוסי וכו' למיאונין לאפוקי מדרבי יהודה וכו' כל הנך לאפוקי דנקט ש"ס נראה דאתי לשנויי דלא תיקשי מאי קמ"ל שמואל דהא כולהו מקידושין שמעינן להו דכיון דאשמעינן גבי קידושין דלא הוי גדול בשנים לחוד אא"ב יש לו נמי שערות ממילא שמעי' דכל היכא דבעינן שיהא גדול כגון לחליצה ולמיאונים וכו' לא סגי בשנים אלא שערות נמי בעינן לכך קאמר לחליצה אתי לאשמעי' לאפוקי מדר' יוסי וכו' וכן משמע מפי' רשב"ם ז"ל והשתא מה שכתבו התו' גבי הא דקאמר לאפוקי מדר' יוסי וא"ת אימ' דלענין איש מיירי וכו' וכן מ"ש התוס' גבי הא דקאמר לאפוקי מדרבי יהודה וא"ת מנא ליה לאפוקי מדרבי יהודה וכו' לפי מה שפירשתי לא קשיא מידי והא דלא פריך נמי בגירושין מאי קמ"ל דהא גירושין נמי מקידושין שמעינן לה י"ל דלא תימה כיון שקנאה והיה רק בן תשע יתן נמי גט בלא בדיקה קמשמע לן:

ואמרה תנו כבינתי לבתי פירש רשב"ם ז"ל אם מתנת שכיב מרע בלא שייר הוה איכא למימר דמודה רבי אלעזר במצוה מחמת מיתה דלא בעינן קנין כשמת ולא משמע כן מדנקט רבי אליעזר בדבריו אחד בריא ואחד מסוכן ולא קאמר אחד בריא ואחד שכיב מרע משמע דהא קמ"ל דאף ע"ג דמסוכן הוא וכל מסוכן מצוה מחמת מיתה הוא כמ"ש בהדיא הרא"ש ז"ל בפירקין אפ"ה ס"ל דאין דבריו קיימין אלא בקנין וכ"כ הרב רבינו משה בן מיימון ז"ל בפ"ח מהלכ' זכייה המפרש בים והיוצא בשיירא והיוצא בקולר והמסוכן והוא שקפץ החולי והכביד עליו חליו כל א' מארבעתן כמצוה מחמת מיתה הוא:

ואמרה תנו כבינתי לבתי פירש רשב"ם ז"ל אם מתנת ש"מ בלא שייר הוה וכו' וכתב מהרש"ל על זה ותימה בעיני איך יתכן דבלא שיור איירי הא כבינתי לחוד קאמר ועוד הא פריך ש"ס מינה דמתנה במקצת לא בעי קנין אלמא קים ליה דבשיור איירי ודבריו תמוהים דלא דק לעיל בסוגיא דהא בהדיא מוקי לה לעיל הך עובדא במתנת ש"מ בכולא דקאמר רב הונא בריה דרב יהושע אמר מצוה מחמת מיתה בעלמא בעיא קנין וכי תניא הני מתנייתא במחלק כל נכסיו הרי בהדיא דבלא שיור איירי ומה שהקשה והא כבינתי לחודא קאמרה לאו קשיא היא דלבתה לא נתנה רק כבינתה ושאר נכסיה נתנה

אז לאחרים וכבינתה דנקט ש"ס לפי שהיה שוה הרבה שנים עשר מנה והיו בני רוכל מערערים עליה ועל שאר נכסים לא היו מערערים:

וקיימו חכמים את דבריו לעיל גבי הא דקאמר איתיביה רב משרשיא לרבא מעשה באמן של בני רוכל וכו' פי' רשב"ם ז"ל דדייק דבלא קנין הוה מדקתני וקיימו חכמים את דבריה משמע דברים בלא קנין וקצת קשה דהא הך עובדא דמרוני בקנין הוה וקתני וקיימו חכמים את דבריו ויותר נראה דרב משרשיא דייק דבלא קנין הוה דאי בקנין אם כן מאי אקשי ליה רבנן לר' אלעזר מהך עובדא דבני רוכל אלא ודאי הכי הוה קים להו לרבנן דבלא קני הוה וצ"ל דהוו ידעי גופא דעובדא היכי הוה וכן משמע שהרי היו יודעים נמי דהוו מקיימי קוצים בכרם. ולפ"ז מ"ש התוספות ועוד דקאמר א"ל מעשה בבני רוכל כו' לימא להו דשבת הוה לאו דיוקא הוא דכיון דידעי גופא דעובדא י"ל דידמעי דחול הוה:

ומת וקיימו חכמים את דבריו וא"ת לרבנן דאמרי מרוני בריא היה אמאי נקט ומת דמשמע הא עמד היה יכול לחזור בו וכיון דבריא היה פשיטא דאינו יכול לחזור בו וי"ל דנקט ומת משום דההיא מתנה מהיום ולאחר מיתה הוה ולכך אי לאו דמת לא היה כלום במתנתו ולפ"ז ניחא הא דאמרו לו שאין להם תקנה עד שיקנם על גב קרקע ולא אקני להו באודית' כדאמר לעיל בעובדא דאיסור גיורא אלא לפי שלא רצה להודות שלא יבאו ויטלו כל אשר לו בחייו. והא דלא אקני להו בקנין סודר מפרש בקידושין דמקבלי מתנה לא הוו התם לשיתנו לו סודר' ואחרים לא רצו לעשות קנין סודר בשבילכם פן יחזיק בו הנותן ולא יחזירנו להם אע"ג דבקנין אגב נמי צריך מקבל מתנה לעשות חזקה או שאר קנין בקרקע ואז נקנו לו המטלטלין אגב קרקע י"ל דאחרים החזיקו בקרקע בשבילם:

משם ראיה מרוני בריא היה משמע דרבי אלעזר וחכמים לא הוו ידעי גופא דעובדא והא דלא אמרו לו מרוני מתנת שכיב מרע במקצת הוה דבעי קנין דוהיו לו מטלטלין הרבה כל מטלטלין שלו במשפט וא"כ ובקש ליתנה במתנה משמע דבקש ליתן כל מטלטלין שלו:

מאי טעמא קא לייט להו נראה דקא בעיא מה טעם לייט להו דהוה ליה למימר בני רוכל רשעים הוו ולמה קלל אותן קאמר משום דעברי לכך קללם כרבי אלעזר לטעמיה כולי:

דף קנז

זעירא חברין תרגמא מצוה על היתומים וכו' פירש מתניתין אייריי ביתומים גדולים דבני מיעבד מצוה נינהו וכופין אותן לפרוע כמ"ש התוספות ולכך אלו מת אב ברישא זכה בעל חוב ובעיא דשמואל ביתומים קטנים דלאו בני מיעבד מצוה נינהו ואין צריכין לפרוע לכך קמיבעיא ליה אי כתב ליה דאיקני וקנה והוריש אי קנה אי לא:

אם תימצי לומר משתעבד לוה וחזר ולוה וקנה מהו תימה והא אפילו אם תימצי לומר דאיקני וקנה ומכר לו משתעבד נמי הוה מצי למיבעי היכא דאמר איקני ולא מכר והוריש ולוה וחזר ולוה והתוספות כתבו דהוה מצי למיבעי הכי אלא מדסליק מיניה נקט בעיא ודבריהם תמוהים דפשטא דשמעתא לא משמע הכי אלא משמע דאי אם ת"ל דאיקני קנה ומכר לו משתעבד הא לא משתעבד וליכא למיבעי כלל ועוד כיון דבמכר והוריש קא מיבעי ליה הוה ליה למימר לוה וחזר ולוה וקנה ומכר או הוריש מהו ומדקאמר סתמא לוה וחזר ולוה וקנה מהו משמע דבלא מכר והוריש קמיבעיא ליה. ונראה לפרש דהא דבעי שמואל דאיקני וקני מהו לא קמיבעיא ליה אלא היכא דאית ליה לאחר דין ודברים על שדה זו שקנה וזה בא להוציא מיד האחר מחמת שכתב לו דאיקני ואי לאו דכתב ליה דאיקני הרי היא בחזקת אחר והיינו דקאמר רבא לעיל מיניה קאמרת מיניה ואפילו מגלימא דעל כתפיה פירש דודאי היכא דליכא לאחר דין ודברים על שדה זו שקנה לא קמיבעי ליה אי מהני דאיקני אי לא דהא אפילו בלא דאיקני נמי גבי מיניה דאפילו מגלימיה גבי אף על גב דלא כתוב בשטר כי קמיבעי ליה כשיש לאחר דין ודברים על שדה זו כגון שקנאה או יורשה דאי לאו דכתב ליה דאיקני זכה בה הלוקח או היורש וקמיבעיא ליה אם כתב ליה דאיקני מי מהניא הך לישנא להוציא השדה מחזקת לוקח ויורש או לא והשתא ניחא דקאמר אם תימצי לומר דאיקני קני ומכר או הוריש לא משתעבד הא לא משתעבד פירש הא לא מהניא לישנא דאיקני להוציא השדה מחזקת לוקח ויורש ואם כן ליכא למיבעי היכא דלוה ולוה וקנה והשדה עדיין ביד הלוה אי משתעבד לקמא או לבתרא דודאי לא משתעבד לשום אחד מהם להיות כל השדה שלו דכיון דאי לא כתב דאיקני לשום אחד מהן פשיטא דבחזקת שניהן היתה שוה בשוה והיו חולקין אותה אם כן השתא נמי יחלוקו דאין שום אחד מהן יכול להוציא אידך פלגא מחזקת חבירו על ידי שכתב לו דאיקני כיון דהאי לישנא לא מהניא להוציא דבר מחזקתו ולכך היו חולקין אותה דמיניה גובין אפילו מגלימיה דעל כתפיה ובין דאין לאחד זכות בשדה זו יותר מחבירו חולקין אבל את"ל דאיקני קנה ומכר משתעבד דלישנא דאיקני מהניא להוציא דבר מחזקתו קמיבעי ליה שפיר היכא דלוה וחזר ולוה וקנה ועדיין השדה ביד הלוה מהו מאן מנייהו קנה היכא דכתב לתרווייהו דאיקני דכיון דלישנא דאיקני מהניא להוציא דבר מחזקתו קא מיבעי ליה בכי האי גונא דכתב לתרווייהו דאיקני מי קני ומוציא מיד מי אי קמא קני כיון שהוא מוקדם ומוציא פלגא מבתרא או בתרא קני ומוציא פלגא מקמא כיון דהדר ביה מקמא קודם שקנה השדה:

דף קנח

אמר רבי עקיבא מודה אני בזו שהנכסים בחזקתן מדקאמר מודה אני צריך לומר כדפירש רש"י זכרונו לברכה בפרק המפקיד דהכי קאמר אף על פי שאני מבית שמאי ואומר בשאר הנפילוי' חלוקו בזו אני מודה לב"ה שהנכסים בחזקתן וכן משמע בהדיא בתוספתא דמכלתין בסוף פרק עשירי דקתני התם נפל הבית עליו ועל אמו הואיל אלו ואלו באין מכח ירושה אלו ואלו מודין שיחלוקו אמר ר' עקיבא מודה אני בזה כדברי בית הלל שהנכסי' בחזקתן משמע דרבי עקיבא מתלמידי שמאי הוה ולכך קאמר מודה אני בזה כדברי בית הלל וכן כתב הראב"ן ז"ל וז"ל ור' עקיבא פליג אתנא קמא ואמר מודה אני בזה לבית הלל דהנכסים בחזקתן ובית הלל נמי אמרי בהא נכסים בחזקתן עכ"ל ומה שהקשו התוספות מהא דהלכה כרבי עקיבא מחבירו יש לומר דדוקא היכא דפליגי בית שמאי ובית הלל בכלל קיימא לן דהלכה כבית הלל דיצתה בת קול דהלכה כוותייהו כיון דרבים נינהו כמו שכתבו התוספות בפ"ק דיבמות ומשום דנוחין ועלובין הן כדאיתא בפרק קמא דעירובין אבל יחיד דפליג בהדי יחיד לא. ומה שהקשו דבפרק קמא דיבמות פליג רבי עקיבא בצרת הבת על בית שמאי יש לומר דאף על גב דמבית שמאי הוה מכל מקום לפעמים הוה מסתבר ליה טעמייהו דבית הלל והסכים לדבריהם כי ההיא דצרת הבת דסתם וכי הך דנפל הבית עליו ועל אמו דהכא דאף על גב דב"ש אית להו דיחלוקו כדקתני אלו ואלו מודים דיחלוקו מכל מקום רבי עקיבא הוה מסתבר ליה למימר נכסים בחזקתן כבית הלל דאטו משום דמבית שמאי הוה לא יחלוק עליהם בשום מקום. ואם תאמר כיון דרבי עקיבא מבית שמאי הוה אמאי אית ליה בנפל הבית עליו ועל אשתו דיחלוקו בין בנכסי צאן ברזל בין בנכסי מלוג הוה ליה למימר בנכסי מלוג נכסי' בחזקתן כיון דהוחזקה נחלה באותו שבט כדאמר בנפל הבית עליו ועל אמו ויש לומר בנכסי מלוג כמ"ש התוספות גבי נכסי צאן ברזל דכיון דהכניסתו לו נכסי מלוג שאוכל מהן הפירות גם אינה יכולה למוכרן בלא רשות הבעל הוו כמוחזקין בידו ולכך אית ליה דיחלוקו:

הואיל והללו באין לירש והללו באין לירש פי' רשב"ם זכרונו לברכה הואיל והללו באין לירש הכל וכו' ולפירושו הל"ל בהדיא הואיל והללו באין לירש הכל כו' לכך נראה דיהיב טעמא אמאי אית להו לבית הלל הכא דיחלוקו ובנפל הבית עליו ועל אביו אית להו דנכסים בחזקתן דהיינו בחזקת היורשים לכך קאמר דשאני התם דבעל חוב לית ליה חזקה דלא באו לירש אלא יורשי האב לחודייהו אבל הכא דתרווייהו באין לירש נמצא דנכסים בחזקת הללו כמו בחזקת הללו לכך יחלוקו והיינו נמי הא דקתני בתוספתא

דלעיל גבי נפל הבית עליו ועל אמו הואיל אלו ואלו באין מכח ירושה אלו ואלו מודין שיחלוקו:

ורבי זירא אמר בחזקת יורשי האשה פירש רשב"ם ז"ל משום דהיא הנעלה ליה מבית אביה לאו היינו טעמא דבסמוך קאמר הואיל והוחזקה נחלה באותו שבט אלא הכא בנכסי צאן ברזל איירי וסתם אשה המכנסת צאן ברזל משל בית אביה נינהו לכך הן בחזקת יורשי אביה אבל בסמוך גבי נפל הבית עליו ועל אמו דלאו בנכסי צאן ברזל איירי אלא בנכסים שקנתה האשה מעלמא לכך קבעי וטעמא מאי הן בחזקת יורשי האם שהרי לא הכניסתן משל בית אביה וקאמר הואיל והוחזקה נחלה באותו שבט דהאשה בחזקת שבט אביה היא ולפי זה מ"ש התוספות במתני' גבי ובית הלל אומרים נכסים בחזקתן קשיא לר"ת מאי שנא דהכא אמר נכסים בחזקתן ומפרש בש"ס בחזקת יורשי אשה ואלו בסיפא תנן נפל הבית עליו ועל אמו אלו ואלו מודים שיחלוקו ואמאי הוה ליה למימר כמו הכא נכסים בחזקתן דהיינו בחזקת יורשי האם לא ידענא מאי קושיא דהא רישא בנכסי צאן ברזל איירי דהיא הנעלת ליה מבית אביה לכך הוו בחזקת יורשי האשה אבל סיפא בנכסים שקנתה האשה מעלמא איירי דיד הבן ויד שאר יורשי האם שוין הן בנכסים הללו דאין בהן שום זכות לאחד יותר מחבירו לכך אית להו דיחלוקו דדוקא רבי עקיבא אית ליה הך סברא דהואיל והוחזקה נחלה באותו שבט לכך סבירא ליה דנכסים בחזקת יורשי האם אבל תנא קמא דרבי עקיבא לית ליה הך סברא ולהכי קאמר אלו ואנו מודין דיחלוקו:

הואיל והוחזקה נחלה באותו שבט פירש רשב"ם ז"ל דהן שבט אביה לפי שהיא מתייחסת אחר שבט אביה והרמב"ם ז"ל בפ"ה מהלכות נחלות כתב דיורשי האם יורשין ודאין אבל יורשי הבן ספק הן שאם מת הבן תחילה אין לאחיו מאביו בנכסי אמו כלום. והראב"ן ז"ל גריס איפכא רבי אילא אמר בחזקת יורשי הבן רבי זירא אמר בחזקת יורשי האם כי סליק ר' זירא קם בשיטתא דרבי אילא דהיינו בחזקת יורשי הבן ומפ' אביי טעמא לפי שע"י הבן הוחזקה נחלת אמו לשבט אביו של בן ונראה שכתבו התוספות לעיל דחזקה דהאם תמות קודם דאז לא הוה פורענות:

דף קנט

ולימרו ליה אבוך זבין ואת כתבו התוספות ותימה למה לא יוכל להוציא מיד הלקוחות אפילו למ"ד אדם מקנה דבר שלא בא לעולם וכו' בפרק מי שהיה נשוי תירץ ר"ת ז"ל

דהכא איירי שאמר לו השדה שאירש מאבא מכור לך דכיון דאמר ליה שדה זו ובירר המכר קנה אע"ג שהוא דשלב"ל:

ההוא דאמר ליה לחבריה נכסי דבר סיסין משום דנכסים בחזקתן דקתני מתני' לאו היינו המוציא מחבירו עליו הראיה שהרי נכסי צאן ברזל שהבעל מוחזק בהן עתה ויורשי האשה באין להוציא מיד יורשי הבעל ואפילו הכי איכא למ"ד בחזקת יורשי האשה אע"ג דנכסים בחזקתן קתני אלא נכסים בחזקתן היינו שמעמידין אותן ביד מי שיש לו בהן שייכות יותר מחבירו דהוה כאלו הוא מוחזק בהן ומוציאין אותן מיד חבירו אע"ג שהן עתה בידו ולכך מייתי הכא הנך עובדי דסבירא ליה לרב נמי דלא אזלינן בתר מי שהוא מוחזק בהן עתה אלא מוקמינן להו ביד מי שהן שייכין לו דהוה כאלו הוא מוחזק בהן עתה דכיון דכולי עלמא הוו קרו ליה להיא ארעא בי בר סיסין אזלינן בתר השם שהוא פשוט בפי הכל וכאלו לוקח מוחזק הוא וכן באידך עובדא כאלו מוכר מוחזק הוא והכי קיימא לן:

דף קס

גט פשוט פרק עשירי

אתרא דכהני הוה והוו קפדי טובא ומגרשי נשייהו וכו' מכאן משמע דקנין או מתנה ומחילה שאדם עושה על ידי כעסו מהניא ולא אמרין כיון דאין דעתו שוה עליו אין במעשיו כלום ובמישרים בסוף נתיב כ"ט כתב אם אמר לפועל או לשכיר בפני ב"ד או בפני עדים לך פטור בלא מחילה אחרת ויש אומרים כי אם אמר לו בכעס שאינו פטור עד כאן וכן כתב בהגהת ש"ע טור ח"מ סוף סימן של"ג ותימה דהכא משמע דמה שהאדם עושה בכעסו מהניא וצ"ע:

מקושר שכתב עדיו מתוכו כשר שיכול לעשותו פשוט פירש רשב"ם זכרונו לברכה יקרע התפירות ויפסח השטר וכן כתב בערוך בערך גט וקשה דא"כ מינכרא מילתא דהוא מקושר בנקבי התפירות ובפרק שני דקידושין פירש רש"י זכרונו לברכה דכל כפל וכפל קרוי קשר וכתב עוד שיכול לעשותו פשוט שלא לתפור הקשרים ומה שכתבו התוספות דאם יש במקושר חלק היאך יכול לעשותו פשוט הלא יכירו כו' בפ"ב דקידושין פירש רשב"ם זכרונו לברכה דאין לחוש דהרבה סופרים שאינם אומנים לסדר כתיבתן ומניחין אויר בין השיטות:

היכן עדים חותמין דליכא למימר דחותמין מאחוריו כל היכא דאיתא דכיון דאמרת דמקושר לאו גזירת הכתוב הוא אלא תקנתא דרבנן דליעכב בעשייתו משום כהני דקפדי

א"כ ודאי כולהו דיניה נמי משום האי טעמא הוא דעד שיבקש תלתא סהדי מיתבא דעתיה וכן הא דבעינן שיחתמו מאחוריו צ"ל דבהכי הוה עיכובא לכך בעי היכן עדים חותמין דאי אמרת כל היכא דאיתא אם כן ליכא עיכוב' דמה לי חותם מגואי מה לי חותם מבראי ומפרש רב הונא בין קשר לקשר שעל ידי כן צריך לעכב ולצמצם שיחתום עצמו מכוון בין הקשרים דוקא וכן למאי דסלקא דעתך מגואי צריך לצמצם לחתום בין שיטה לשיטה דדחיק ליה עלמא ורב ירמיה בר אבא אמר אחורי הכתב וכנגד הכתב מבחוץ שצריך להתחיל מכוון כנגד סוף הכתב כדפירשב"ם ז"ל שתהיה התחלת החתימה שוה לסוף הכתב ולשון כנגד כמו ואלכה לנגדך בשוה לך שאם יתחיל לחתום למעלה משיטה אחרונה קצת איכא למיחש שמא יגוז שיטה אחרונה אי איכא ריעותא ואם יתחיל למטה ממנה קצת איכא למיחש שמא יוסיף דבר מגואי כדאמרינן לקמן וכיון דצריך לצמצם הוה עיכובא. ונראה דלהכי לא עביד ש"ס פיסקא מקושר עדיו מאחוריו היכן עדים חותמין משום דקאי אהא דקאמר דטעמא דמקושר משום כהני דקפדי הוא:

לרב הונא דאמר בין קשר לקשר קס"ד מגואי ואף על גב דתנן מקושר עדיו מאחוריו איכא למימר דשפיר קרי אחוריו לפי שתופס השטר הוא כתוב בגלוי כעין שטר שלנו והקשרים בולטין מאחורי השטר:

ואמר רבי אין זמן בזה במתניתין פירשב"ם ז"ל דמקושר היינו שהיה כותב שיטה וכופלה על החלק וחוזר ועושה כן הרבה פעמים כדי מקום תורף השטר והתופס של שטר היה כעין פשוט ותימא כיון דתורף השטר דהיינו שם מוכר ולוקח ושדה וזמן הכל מובלע בין הקשרים אמאי תמה רבי על הזמן לחוד ואמר אין זמן בזה ולא תמה נמי אמוכר ולוקח ושדה דהל"ל נמי אין מוכר ולוקח ושדה בזה ונהי דחוזרין ומזכירין בתופס שם לוקח ומוכר ושדה מ"מ הוה ליה לתמוה ולמימר וכי אין תורף בזה. ועוד תימה לומר דרבי לא הוה ידע מתני' דשטר פשוט ושטר מקושר היאך היו עושין והתו' כתבו דודאי הוה ידע מתני' ומה שהיה תמה לפי שהיה סבור שלא היו כותבין בין הקשרים שום דבר מעיקר השטר וזמן עיקר השטר הוא ודבריהם תמוהים דהא שם לוקח ומוכר ושדה עיקר השטר נינהו טפי מן הזמן ואמאי לא הוה תמה עלייהו והערוך בערך גט כתב מקושר הוא עשוי בקישורין ותפירות וכך היו רגילין לעשות בראש הקלף היו כותבין שיטה אחת זכרון עדות שהיתה בפנינו ואח"כ היו מניחין חלק כשיעור שיטה אחת והיו מקפלין שיטה הכתובה על שאינה כתובה ותופרין אותה ואח"כ כותבין בשיטה שלישית בירח פלוני בכך וכך בו ומניחין שיטה רביעית חלק וחוזרין ומקלפין שיטה הכתובה על החלק ותופרין אותן ביחד ושוב כותבין בשיטה חמישית בשנה כך וכך לבריאת עולם ומניחין

שיטה ששית חלק ומקפלין ותופרין הכתוב על החלוק ובין אלו הקשרים משלימין כל הזמן ושאר כל השטר כותבין פשוט כשאר כל השטרות וזהו פשוט שבמקושר עכ"ל ולפי זה ניחא דכיון דכל השטר כולו פשוט הוה ולא היו מקשרין רק הזמן שבו לכך תמה רבי ואמר אין זמן בזה דאע"ג דהוה ידע ר' מתני' דפשוט ומקושר מ"ט לא הוה ידע דבמקושר מקשרין את הזמן שבו דהוה סבר שאין מקשרין שום דבר מה שכתוב בשטר ואפי' אות אחד אלא מניחין למעלה מן השטר חלק הרבה כדי לעשות בו הקשרים ועושין את הקשרים בחלק כדי לעכב בעשייתן ואדהכי מיתבא דעתייהו אבל מה שכתב בשטר אין מקשרין כלל אלא מניחין הכל פשוט כשאר כל השטרות דלא הוה מסתבר ליה כלל לקשר שום דבר מכתיבת השטר ולהכי תמה ואמר אין זמן בזה דהוה סבר דקשרים שבו בחלק הן עשויין ולא נכתב בתוכן כלום והיינו דפריך ואם איתא אין זמן בזה ואין עדים בזה מבעי ליה דכיון דהוה סבר שאין מקשרין שום דבר מה שכתוב בשטר אם כן אם איתא דבין קשר לקשר חתמי עדים מגוואי הוה ליה למיבעי נמי אמאי אין עדים בזה:

דף קסא

דכתב ראובן בן בחד דרא ויעקב עד עלוויה כתבו התוספות בשם ריב"ם דצריך שיכתוב בן תחת בן של ראובן או יכתוב בן גדול שיחזיק כנגד כל שם ראובן שעליו שאם יכתוב בן כנגד תחילת ראובן אכתי מצי גייז לשיטה אחרונה עד ראו של ראובן ועם בן שתחתיו וישאר בן יעקב עד ואין נראה כיון דסתמא משני דכתב ראובן בן בחד דרא משמע אפילו כתב בן תחת ראש ראובן וכן משמע קצת לישנא דבחד דרא דבן כתוב בשוה לראובן מתחילתו לכך נראה לפרש דאפילו כתב בן תחת ראש ראובן שפיר דמי דלא חיישינן שמא גייז אלא בין תיבה לתיבה דבין תיבה לתיבה איכא הפרש ואי גייז לא מינכרא מילתא אבל אי גייז ראו מראובן מינכרא מילתא כיון דאותיות התיבה עומדות סמוכות זו לזו ואין ביניהן הפרש אלא כחוט השערה כי גייז ראו מראובן אז יהיה בן מראובן עומד על שפת הנייר כחוט השערה ומינכר הזייף ואם תאמר כיון דלא מצי גייז באמצע התיבה אמתי משני בסמוך דלא כתיב ביה עד לישני דראובן כתב למעלה ובן יעקב למטה ומעט מיעקב תחת ראובן אלא על כרחך צריך לומר דחיישינן דלמא גייז לשיטה אחרונה עם ראו של ראובן ועם בן שתחתיו ומתכשר בבן שלמעלה ויעקב שלמטה כמו שכתבו התוספות ויש לומר דראובן דנקט ש"ס לדוגמא בעלמא נקטיה דה"ה נמי לכל שמות בני ישראל שבעולם דכולן כשרים לחתום במקושר דלא פליג רבנן ולהכי לא מצי לשנויי דמעט מיעקב תחת ראובן דא"כ תינח אם שם העד ראובן או שמעון וכיוצא בהן

שפיר אבל היכא דשם העד גד או דן או נח וכיוצא בהן שאין באותיות של שם העד יותר משיעור בן דאז לא הוה מידי מיעקב תחת שם העד מאי איכא למימר דלמא גייז שם העד ובן שתחתיו ומתכש' ביעקב עד לכך צריך לשנויי דלא כתיב ביה עד אבל אי לאו הך סברא דלא מצי גייז באמצע התיבה אין לתרץ דראובן לדוגמא בעלמא נקט ור"ל שאר שמות ולא ראובן דבשאר שמות ליכא חששא אפילו אם כתב בן תחת ראש השם דאכתי תקשי דאם שם העד ראובן מאי איכא למימר דהא לא פלוג רבנן ועוד דדוחק לומר דנקט ראובן ור"ל שמעון וכיוצא בו ולא ראובן:

דכתב ראובן בן בחד דרא כו' הוה מצי לשנויי דכתב ראובן בן זה אצל זה ויעקב עד למטה מהן דאז לא מצי גייז ולמאי שכתבו התוספות לקמן דבן יעקב לא מתכשר בלא עד הוה מצי לשנויי דכתב ראובן בן יעקב כסדרן ועד למטה תחת ראש ראובן דאי גייז לראובן גייז לעד בהדיה ותו לא מתכשר בבן יעקב כיון דלא כתיב עד:

דף קסב

לפי שאין למדין וכו' כתבו התוספות כיון דעתה הורגלנו לכתוב שריר וקים יהא פסול אם לא נכתב כן וכו' ולמדין אנו היטב משיטה אחרונה וכו' וכ"כ בשלחן ערוך סימן מ"ד מיהו במדינה זו נהגו הסופרים לכתוב בכתובות ושטרות הכל שריר וקים באותיות רחבות עד ששלש התיבות הללו מחזיקות כל שיטה תחתונה כדרך שכותבין כדת משה וישראל בגיטין ונראה דטעמייהו משום דאין למדין משיטה אחרונה ולכך אין כותבין בשיטה אחרונה אלא הכל שריר וקים ותו לא ולא נהגו בחזרת השטר בשיטה אחרונה מפני הטורח כדפירש ר"י ז"ל ולפי זה שטר שאין בו שריר וקיים כשר אלא שאין למדין משיטה אחרונה ואם כתוב דבר בשיטה אחרונה אין למדין ממנו אף על גב שכתוב נמי באותו שיטה שריר וקים דשמא הרחיקו עדים שיטה ולא הוה כתוב בו שריר וקים ואיהו הוא דזייף וכתב שיטה אחרונה:

דף קסג

אמרי סהדי אטיוטא הוא דחתימי טיוטא היינו נקודות או שורות והחלק שביניהן ניכר כמו שהוכיח ר"ת ז"ל וכ"כ הערוך בערך דיו והרמב"ם ז"ל פרק כ"ז ממלוה ותימה כיון דהחלק שביניהן ניכר ונראה שלא מחק כלום אם כן למה ליה למיחתם סהדי אטיוטא הא ליכא למיחשד ליה לבעל השטר במידי והרא"ש זכרונו לברכה כתב בשם רבינו יונה דמילוי בקרובים לא מהניא אלא אם כן מילהו הלוה אבל מילהו המלוה לא מתכשר

בהכי דהלוה שטר פסול מסר ליה וכי משוי ליה מלוה שטר כשר שלא במצות הלוה לא נשתעבד הלוה באותו שטר ולפ"ז יש ליישב דלהכי איצטרך למיחתם סהדי אטיוטא שלא יאמר לוה שטר פסול מסר ליה דמעיקרא לא הוה הך טיוטא והעדים הרחיקו מן הכתב שני שיטין חלק נמצא דלוה שטר פסול מסר ליה ומלוה הוא דאיטייט ליה ובש"ע סימן מ"ה מייתי דעת הר"ר יונה ודעת החולקים ולפ"ז יש קצת ראיה לדעת הר"ר יונה זכרונו לברכה מיהו קשה דמאי פריך בין עדים לאשרתא נמי אמרי בי דינא אטיוטא חחימו והא מלוה אזיל לקיומי שטרא ולא לוה כדאיתא בסוף פרק קמא דמציעא ואם כן ל"ש האי חששא ויש לומר דבי דינא בעי לקיומא שטרא ולא מלוה וכיון דהרחיקו נמצא דאשרתא פסולה מסרו ליה וכי הדר מלוה ומסייע ליה לא מהניא:

בין עדים לאשרתא נמי אמרי בי דינא אטיוטא הוא דחתימי אף על גב דכותבין בהדיא במותב תלתא כחדא הוינא ואתא פלוני ופלוני ואסהידו קדמנא אחתימת ידייהו ומדאתברר לנא וכו' אשרנוהי וקימנוהי כמו שכתוב הטור בסימן מ"ו מכל מקום אין הדיינין עצמן צריכין למיכתב הכי אלא הסופר והן חותמין ואיכא שפיר למימר דבתר הכי או מקמי הכי הוה טיוטא והני דייני אטיוטא הוא דחתימי ולא על הקיום:

דף קסד

וליחוש דלמא שדי דיותא אמקום עדים מעיקרא וכו' אף על גב דאינו דומה נמחק פעם אחת לימחק שני פעמים מכל מקום העדים לא ירגישו בזה כיון דבשעה שחותמין ליכא מאן דמערער לכך אין מדקדקין שאין הלוה יודע כלום עד שעת התביעה אבל הדיינין מדקדקים בזה כיון דבשעת התביעה הלוה צועק ומערער שאינו חייב כלום או שאינו חייב כל כך:

הין אחת דיגון שתים וכו' בספ"ק דנזיר פירש רש"י זכרונו לברכה דאשמעינן דבכל לשון יכול אדם לקבל עליו נזירות וקשה דמה לי לשון עברי ומה לי לשון לעז כמו שכתבו התוספות ועוד דאמאי קא חשיב ואזיל כי רוכל דקתני הין אחת דיגון שתים טריגון שלשה טטריגון ארבע פנטיגון חמש בחדא או בתרתי הוה סגי דהכי נמי הוה מצי למיחשב ולמיזל טפי מחמש ובריש פ"ק דנזיר גבי הא דקתני נזיק נזיח פזיח כתבו התוספות נחלקו אמוראי בפ"ק דנדרים רבי יוחנן אמר לשון עובדי כוכבים הן פירוש שלשה לשונות הללו משבעים לשונות הן וא"ת מאי איריא הנך שלשה לשונות בכל שבעים לשונות נמי ויש לומר דאין הכי נמי דגם בשאר לשונות אם מכירם ומבינם ומתכוין לקבל עליו נזירות הוה נזיר אבל כי אמר נזרו באחד משלשה לשונות הללו

חייל עליו נזירות אפילו אין מתכוין משום דדמי טפי ללשון תורה משאר לשונות ע"כ והשתא ה"נ איכא למימר הכי דאשמעינן סומכוס דהנך חמש מלות הין דיגון טריגון וכו' לשון שמשתמש בהן חכמים הוא אף על גב דלשון יווני הוא מכל מקום כיון דחכמים רגילין להזכיר בדבריהם הנך חמש מלות הוו כלשון חכמים וחייל בהו נזירות אפילו אין מתכוין דדמי ללשון חכמים וללשון עברי כיון שמשתמשין בהן והיינו דמייתי ש"ס אידך ברייתא דיגון סריגון פנטיגון אינו מטמא בנגעים וכו' דבהא ברייתא אשכחן דחכמים היו משתמשין בל' יווני עד פנטיגון אבל טפי מהכי לא אשכחן ומשום דבהך ברייתא לא אשכחן שהיו משתמשין בלשון הין שהיו קורין לאחר הין לכך מייתי נמי הא דכיוצא בו אין לו הקב"ה בעולמו אלא יראת השם שנאמר הן יראת ה' שכן בל' יווני קורין לאחת הינא אלמא דל' הין נמי ל' תורה הוא כמ"ש בספרים כדפי' רשב"ם ז"ל:

שלש עבירות אין אדם ניצול מהן בכל יום הא דלא קאמר שלש עבירות אדם עובר בכל יום נראה דאתי לאשמעינן שאין האדם יכול להציל עצמו מהן אפילו מי שרוצה להזהר לפי שהן מצויין תדיר ועובר עליהן בשוגג ואפשר דלהכי אמרו הרהורי עבירה קשין מן העבירה דמגוף העבירה יכול אדם להזהר:

דף קסה

באתרא דנהיגי בפשוט ואמר לי עביד ליה פשוט כו' הוא הדין אי אמר ליה סתמא עביד לי גיטא ועביד ליה מקושר נמי הוה קפידא כדמשמע בקידושין כמו שכתבו התוספות ואיידי דנקט בתר הכי כי פליגא באתרא דנהיגי בפשוט ומקושר ואמר ליה עביד לי פשוט דאיצטריך למינקט דאמר ליה בהדיא עביד לי פשוט נקט נמי ברישא דמילתא דאמר ליה עביד לי פשוט וכו' והא דלא נקט בקידושין כי האי לישנא דהכא משום דהתם פלוגתייהו דתנא קמא ור' שמעון בן גמליאל לאו עיקר מלתא הוא ולא מייתי להו אלא לאשמעינן דר' שמעון בן גמליאל נמי סבירא ליה דמראה מקום הוא לו לכך נקט ש"ס התם לשון קצרה דה"נ מקצר ש"ס התם ונקט להו בחד בבא דקאמר באתרא דנהיגי פשוט ועביד ליה מקושר א"נ באתרא דנהיגי מקושר ועביד ליה פשוט קפידא אבל הכא כיון דגופא דפלוגתייהו נישנית הכא לכך לא בעי ש"ס לקצר בלישנא:

כס סלעין דאינון ונמחק אין פחות משתים וכו' תימה למה ליה לאשמעי' הך מלתא גבי זוזים וגבי סלעין וגבי דרכונות בחדא מנייהו סגי:

תדע דשלחו מתם חבריא וכו' מדלא קאמר וכן אמר רבי ירמיה דמצטרפין ועוד דמאי ראיה מייתי והא רבנן פליגי וסבירא להו דאין מצטרפין לכך נראה דהכי קאמר תדע

דמתני' הא קמ"ל דשנים במקושר כעד אחד בפשוט דאי אתי לאשמעינן דעד אחד בכתב ועוד אחד בעל פה אין מצטרפין א"כ מאי קא מיבעיא להו לחבריא ורבי ירמיה נמי אמאי קאמר דדעתו נוטה שיצטרפו אדרבא כיון דסתם לן תנא במתני' דעד אחד בכתב ועד אחד בעל פה אין מצטרפין בלי שום מחלוקת מסתבר למימר דליכא מאן דפליג על סתמא דמתני':

דף קסו

אי הכי רישא דקתני כסף בדינרין אין פחות משני דינרין זהב כסף וכו' כתבו התוספות בשלמא אי לאו סיפא הוה אמינא טעמא דרישא דסתם דינרין הן של זהב עד שיפרש וכו' משמע דאתי לשנויי אמאי לא פריך תלמודא מעיקרא ארישא מנא לן דבשני דינרי זהב קאמר אימא כסף והדר הוה ליה למיפרך אסיפא מנא לן דבשני דינרין כסף קאמר אימא זהב ולכך כתבו דלא מצו למיפרך ארישא אי לאו סיפא ותימה דהא לית ליה למקשה שום סברא למימר דסתם דינרין הן דוקא של זהב דהא איכא למימר איפכא דסתם דינרים הן של כסף דוקא וכיון דאיכא למימר הכי ואיכא למימר הכי הוה ליה למיפרך ארישא תחילה כסדר שהן שנויין בברייתא. ונראה דלא קשה מידי דהא על כרחך הך מקשה דפריך קושיא קמייתא לאו היינו הך דפריך קושיא בתרייתא דקושיא קמייתא משני לה אביי ובתרייתא משני לה רב אשי ורבא היה חי אחר שמת אביי כדאיתא בכתובות ואמרינן ביום שמת רבא נולד רב אשי וכיון דתרי מקשינן הן ניחא דאיכא למימר דמקשה דאביי ידע שפיר שינויא דרב אשי דיש לחלק בין דינרי לדינרין כדמייתי ראיה ממתני' דכריתות ולכך לא הוה בעי למיפרך אריש מידי כיון דדינרי לא משמע אלא של זהב אבל אסיפא פריך שפיר משום דדינרין משמע בין של כסף בין של זהב כמו שכתבו התוספות בשינויא דרב אשי מדלא קאמר אלא אמר רב אשי וכו' אבל מקשה דרב אשי לא הוה ידע שיש לחלק בין דינרי לדינרין לכך פריך רישא נמי אימא כספא נסכא וכו':

הכי גרסינן בספרים שאם תמחק אות אחת מן התחתון וכך היא גירסת הרי"ף והרמב"ם והרא"ש ז"ל ותימה דמדקאמר בגמרא כגון חנן מחנני וענן מעננ ולא קאמר כגון ראוב מראובן ושמעו משמעון משמע משום דחנן וענן נמי שמות נינהו ואתי לאשמעינן דיהבינן ליה לחנני וענני ולא לחנן וענן ואי בנמחק איירי לא מתוקמא כלל דהא שם חנן כותבין נו"ן פשוטה בסוף התיבה וחנני בנו"ן כפופ' ואם כתוב למעלה חנני ולמטה חנני בנו"ן כפופ' בסוף התיבה והשאר נמחק פשיט' דלא יהבינן ליה לחנן כיון דחנן כותבין בנו"ן פשוט' ויש ליישב בדוחק שהסופרים רגילין לכוף נו"ן פשוטה בסופה ליפות האות

ונראה כנו"ן כפופה ועוד קשה דאי בנמחק איירי א"כ הא דקתני אבל לא בשתי אותיות היינו שאין גובין בו כלל כמ"ש התו' ולא משמע כן דמדקתני רישא ילמד התחתון מן העליון אות אחת דאתי לאשמעי' דלא יהבינן ליה לחנן דלמדין חנן מחנני משמע אבל לא בשתי אותיות דשתי אותיות אין למדין מעליון אלא יהבינן ליה לאותו שכתוב בתחתון. ועוד דאי בנמחק איירי א"כ שתי אותיות אמאי לא גמרינן מעליון נימא אין ספק מוציא מידי ודאי דבעליון ודאי חנני כתיב ובתחתון ספיק' מיהא איכא אי חנני הוא אי שם אחר הוא ואמאי אין למדין מעליון. ועוד דאי בנמחק איירי אלא באות אחת או בשתי אותיות שחיסר הסופר מן התחתון וגרסי' במתני' שאם לא כתב אות אחת כו' דאורחא דמלתא הוא שהסופרים מקצרין בשמות האנשים ומחסרין לפעמים אות ראשון או אות אחרון מן השם וכותבין ליעזר במקום אליעזר כדאשכחן בכמה מקומות בירושלמי ושם אליהו כותבין אליה וכן ישעיה וירמיה כותבין בלא וי"ו ועוד הרבה משום דלשון קלילא הוא ואין הוי"ו נרגשת כל כך לכך מבליעין אותה במבטא וכן יו"ד מחנני רגילין הסופרים לחסרה וכותבין חנן במקום חנני וכוונתם שיקראו החי"ת בשב"א כחי"ת דחנני ולא בקמ"ץ כחי"ת דשם חנן ולפי שאין כותבין נו"ן כפופה בסוף התיבה לכן כותבין נו"ן פשוטה מיהו כוונתם לשם חנני החי"ת בשב"א אלא שמחסרין היו"ד משום לישנא קלילא וכן שלמה שלמון בסוף רות אבל שתי אותיות אין הסופרים מחסרין מן השם ולכך אם כתב למעלה חנני ולמטה חן אין למדין מן העליון ונותנין אותו לחן ובשולחן ערוך סימן מ"ב כתב שאם נמחק שתי אותיות מהתחתון השטר פסול ואין גובין בו ולפי מה שפירש' אין לזה עיקר בגמרא ואדרבא סברא הוא דגובין בו דאין ספק מוציא מידי ודאי כדפי' ונותנין לו לעליון:

דף קסז

לא לכתוב בסוף שיטה כתבו התו' פי' אי כתב לנקבה דכתב תלת ולא כתב תלת' והא דקאמר ואי אתרמי ליה ניהדרי' וכו' ולא שיוסיף אל"ף אתלת דליהוי תלתא איירי שהדבר הנזכר בשטר לא שייך ביה אלא ל' נקבה כגון פרות ואתונות ויריעות וכיוצא בהן אבל תימה דקאמר מתלת ועד עשר לא ליכתוב בסוף שיטה הא תינח כולהו אלא שמנה מאי איכא למימר דשמנה כותבין בין בזכר בין בנקבה וליכתביה לבסוף דהא ליכא למיחש לזיופא ע"כ נראה דהא דקאמר מתלת ועד עשר לא לכתוב בסוף שיטה לישנא דתלמודא הכי הוא והוא הדין נמי דשלשה וארבעה לא לכתוב בסוף שיטה וטעמא משום דחיישינן שמא יזייף וימחוק הה"א של שלשה ויכתוב שלשים ומארבעה ארבעים וכן

כולן דמחיקת אות אחת בקלף לא מינכרא כדמשמע בסמוך גבי ההוא דמחקיה לגגיה דבית דבי"ת וכרעיה אבל באמצע שיטה שפיר דמי דכי ימחוק ה"א דשלשה ויכתוב שלשים מינכרא מילתא דכיון דיוסיף אות דחיק ליה עלמא כדאמר בסמוך וכן כתב בהדיא הראב"ן ז"ל זה לשונו שלא יזייף בעל השטר וימחוק ה"א של שלשה ויכתוב שלשים ומארבעה ארבעים ומחמשה חמשים וכו' עד ומעשרה עשרים ואפשר דמשום הכי מפרש לכולהו לומר דבשמנה נמי שייך זיופא. ובשלחן ערוך סימן מ"ב כתב כדברי התוספות ולפי מה שכתבתי דברי הראב"ן ז"ל נכונים. ואם תאמר באמצע שיטה נמי איכא למיחש שמא ימחוק הה"א דשלשה ויכתוב יו"ד במקום ה"א ולמעלה מן היו"ד יכתוב קוץ כדרך שעושין הסופרים שמחסרין לפעמים אות האחרון מן התיבה ועושין עליה כמין קוץ והוי שלשים ושמא כי האי גונא השטר פסול דצריך לכתוב סכום המעות מפורש בהדיא בכל אותיותיו אבל אין לפרש דרווח ליה עלמא כשיכתוב יו"ד במקום ה"א דדוקא בחד תיבה בין אות לאות שייך למימר דרווח ליה עלמא כדאמר בסמוך גבי ופרדיסא אבל בין תיבה לתיבה לא וכן משמע מלשון הרמ"ה שהביא הטור סימן מ"ב שכתב שלא ירחיק האותיות זו מזו יותר מדאי ואל ידחוק הכתב יותר משמע דליכא קפידא אלא כשמרחיק האותיות אבל בין תיבה לתיבה לית לן בה כשמרחיק קצת יותר מן השיעור:

ובלבד שיהא מכירן מדלא קתני וצריך שיהא מכירן דהוי מלתא באפי נפשיה משמע דהא בהא תליא דאין כותבין גט לאיש אע"פ שאין אשתו עמו וכו' אלא אם כן יהא מכירן אבל אם אשתו עמו וכן אם בעלה עמה כותבין אע"פ שאין מכירן והטעם נראה משום דלא חיישינן דלמא ממטי גיטא לאיתתא אחריתי ודלמא יהבא שובר לגברא אחרינא אלא כשהוא לבדו בא דאיכא למיחש שמא לא יהיב לה לאשתו אלא לאשה אחר' אבל כשבא ואשתו עמו ונותן לה הגט בפניו מסתמא קושטא דמילתא כך הוא ולא חיישינן לקנוניא אבל מדברי הרמב"ם ז"ל בפרק כ"ד מהל' מלוה לא משמע כן שכתב שם אחד השטרות הנכתבין לאחד שלא בפני חבירו ואחד השטרו' שאין כותבין אותן אלא מדעת שניהן ושניהן עומדין כגון שטר שכותבין למלוה או ללוקח כולן צריכין שיהיו העדים מכירין השמות שבשטר שזה הוא פלוני בן פלוני וזהו פב"פ שמא יבאו שנים ויעשו קנוניא וישנו שמותיהן בשמות אחרים ויודו זה לזה וכן כתב בספר התרומות בשער ל"ג וכן משמע בתוספות בסמוך גבי הא דקאמר ומחזיק ליה לשמיה יוסף בן שמעון:

הכי גרסי' בספרים ישנים וליחוש דלמא כתביה לאיתתא דלאו דיליה ומגרש לה כמ"ש התו' ופירושו כמ"ש רשב"ם ז"ל שיתכוין להתירה להנשא שלא כדין ומה שהקשו התוס'

והא בפני עדים יתננה לה והם יקראו את הגט ויראו שאין זה שם האיש לאו קושיא היא דהכי פריך וליחוש דלמא כתביה לאיתת' דלאו דיליה ויכתוב הגט לאיש אחר ששמו כשמו ויגרש בו אשת חבירו כדי שתנשא שלא כדין וכן משמע בדברי הרמב"ם ז"ל בפירוש המשנה שכתב ובלבד שידעו העדים שזה הוא פלוני וששם אשתו היא אותה שזכר שיש לחוש שמא יכתוב גט על שם אשת איש אחר ששמו כשמו ויוצא אותו הגט אשה והיא אינה גרושה וכן משמע מדבריו בפ' שני מהלכות גירושין שכתב כותבין גט לאיש אע"פ שאין אשתו עמו והוא שיהיו העדים והסופר מכירין ויודעין שזה הוא פלוני ואשתו היא פלוני' ואם היו באותו מקום שנים ששמותיהן שוין ושמות נשותיהן שוות אין מגרש אחד מהם אלא במעמד חבירו שמא יכתוב גט ויוליכו לאשת חבירו ויגרשנה עליו מדנקט ויגרשנה עליו משמע דטעמא משום איסור' הוא שיגרשנה כדי שתנשא שלא כדין כדנקט ש"ס ומגרש לה דהיינו שלא כדין. ומה שהקשו התו' דא"כ תיפוק ליה שיתן לה הגט כדי להוציא מבעלה כתובתה י"ל דעדיפא פריך דהך מילתא שיתן לה הגט כדי להוציא מבעלה כתובתה לא שכיח דכיון דשקרא הוא חושש אלא ירצה בעל ליתן הכתובה עד שיחקרו את הסופ' והעדים כיון דיודע בעצמו שלא כתב לה גט זה מעולם ויתברר הדבר שהוא לא כתב לה הגט אלא איש אחר היה ששמו כשמו אבל לגרשה מבעלה כדי שתנשא שלא כדין לית ביה חששא כלל כי יאמר בעלך עשני שליח להביא לך גט זה ותסבור שהוא אמת ולא תרגיש ותנשא אי נמי לא מצי למימר שיתן לה הגט כדי להוציא מבעלה כתובתה דאין האשה מעיזה פניה בפני בעלה לומר גרשתני והוא לא גירשה כדאיתא בפרק בתרא דנדרים האשה שאמרה לבעלה גרשתני נאמנת חזקה אין אשה מעיזה פניה בפני בעלה וכן כתב הרמב"ם ז"ל בפרק ששי מהלכות אישות ובטור אבן העזר סימן י"ז ובסימן קנ"ב מיהו נראה דהכא שאני דכיון דהגט מסייעה היא מעיזה וכן משמע בסמוך דפריך שמא יגרשנה שלא כדין דקאמר וליחוש לשני יוסף בן שמעון הדרים בעיר אחת וכו' והתם ליכא למימר דפריך שמא יתן לה הגט כדי להוציא מבעלה כתובתה דאי חיישינן להכי מאי משני דאין מגרשין נשותיהן אלא זה בפני זה אכתי תיקשי גבי שובר מאי איכא למימר ניחוש לשני יוסף בן שמעון ששמות נשותיהן שוות דלמא כתבה שובר ויהבה לגברא דלאו דילה דגבי שובר לא אשכחן דאמר רב שאין כותבין אלא זו בפני זו אלא ודאי ליכא למיחש להכי דשני יוסף בן שמעון הדרים בעיר אחר ששמות נשותיהן שוות קלא אית להו ואם יוציא בעל שובר דיהיב ליה איתתא דלאו דיליה אז אם תטעון אשתו ותאמר מעולם לא נתתי לו שובר יחקרו הב"ד ויתברר הדבר כיון דכ"ע ידעי דשני יוסף בן שמעון דרים בעיר הזאת ששמות נשותיהן שוות לכך לא

מצי פריך משובר אבל מגט פריך שפיר דלמא יוסף בן שמעון זה יגרש בו אשתו של אחר והיא לא תרגיש כסבורה דקושטא הוא ותקבלנו ותנשא שלא כדין:

הכי אמר רב כל שהוחזק שמו בעיר ל' יום וכו' וא"ת אכתי תיקשי וליחוש שמא יוסף בן שמעון מעיר זה יכתוב גט לאשתו וילך לעיר אחרת ויגרש בו שם את אשת יוסף בן שמעון מעיר אחרת. וי"ל דבגיטין אין לחוש להכי דמדינא דש"ס צריכין לכתוב שם עירו ושם עירה שכותבין יוסף בן שמעון מעיר פלוני' מגרש את אשתו מעיר פלוני' וא"כ ליכא למיחש להכי מיהו בשטרי הלואה קשה דאין צריכין לכתוב פלוני מעיר פלוני חייב לפלוני מעיר פלוני וא"כ איכא למיחש להכי כבר הקשה הרמב"ן ז"ל קושיא זאת ותירץ דכולי האי לא חיישינן דאם כן אין לדבר סוף ועיין בב"י בטור ח"מ סימן מ"ט ולפי מה שכתב שם דלהר"ר ישעיה נהי דשטר שלא כתב בו שם העיר כשר הוא מ"מ אי טעין לאו אנא הוא אלא יוסף בן שמעון שבמקום פלוני טענתיה טענה א"כ אתי שפיר דליכא למיחש להכי כיון דאידך מצי למיטען לאו אנא הוא אלא איש אחר ששמו כשמי ועיין בב"י טור ח"מ סימן מ"ט:

דף קסח

מאי טעמא דאמר קרא וכתב ונתן תימא תינח גט אלא שובר מאי איכא למימר אמאי קתני דבעל נותן שכר שובר לימא בעל לאשתי לא אשלם לך דמי כתובתך אלא א"כ תחזיר לי שטר כתובה או תכתוב לי שובר וכתב הרב המגיד בשם הרשב"א ז"ל וכן כתב בנמוקי יוסף דמתניתין איירי דוקא במקום שאין כותבין כתובה שגובה היא כתובתה בעדי מיתה ובעדי גירושין א"נ במקום שכותבין והביאה ראיה שלא כתב לה אבל היכא שכתב לה כתובה ואבדה כתובתה היא תתן שכר השובר דהא לדידה איצטריך דהוה לה לאהדורי כתובתה ואינה בידה עכ"ל ולפי זה גירסת ספרים ישנים ניחא דגרסי' מאי טעמא דאמר קרא וכתב ונתן ואיידי דתני רישא בדידיה תני נמי סיפא בדידיה והאידנא דלא עבדינן הכי וכו' אלא דרשב"ם ז"ל מחק הא דקאמר ואיידי דתני רישא וכו' ודוחק למחוק הספרים לכך נראה דשפיר גרסינן ליה והכי פירש מאי טעמא בעל יהיב שכר גט לעולם והא זימנין דהנאה שלה היא כגון באותן שכופין אותן להוציא ובשובר נמי קבעי מאי טעמא פסיק ותני דבעל נותן שכר שובר לעולם והא זימנין דהנאה שלה היא כגון במקום שכותבין כתובה וכתב לה ומשני דגבי גט גזירות הכתוב הוא דאמר קרא וכתב ונתן וגבי שובר אין הכי נמי דזימנין אשה נותנת שכר שובר דהיינו במקום שכותבין כתובה ומתניתין כשלא כתב לה כתובה קאמר שהבעל נותן שכר שובר והא דלא קתני

איפכא שהאשה נותנת שכר שובר דהיינו במקום שכותבין כתובה וכתב לה משום דאיידי דתני רישא בדידיה תני נמי סיפא בדידיה:

לא צריכה בבורה פירשב"ם ז"ל שצריך להובירה שנה או שנתים וכו' ולשון בבורה משמע שכבר היא בורה והרמב"ם ז"ל בפי' המשנה כתב ואפילו הוביר אותו כמו שנתבאר בתשיעי ממציעא. ונראה כפי' הערוך שכתב לא צריכה בשדה שהיתה בורה מזמן גדול מהו דתימא ריוח דהנותן הוא שמתקן שדהו חריבה והוא יתן קא משמע לן דלא:

אבל בשטרי מקח וממכר כותבין חוץ מאחריות שבו כתבו התוספות וכותבין מזמן ראשון דאי מזימנא דהאידנא שמא חזר ומכרה. למוכר ויוציא אחר כך שטרא עליה וכו' ואם אין יודעין זמן ראשון מתי היה נראה שאין כותבין בו שום זמן דשטר שאין בו זמן כשר דמה שכותבין זמן בשטר הוא כדי שנדע מאיזה זמן יטרוף מהלקוחות ובהאי שטרא כיון דאין גובין בו מלקוחות שהרי כותבין אותו חוץ מאחריות שבו אין צריך לכתוב בו זמן וכיון דאין בו זמן אם חזר ומכרה למוכר ויוציא אח"כ שטר זה לא. מצי למימר האידנא הוא דזבינתא מינך דאדרבא מוכר מצי למימר ליה כבר זבינתא מינאי ואנא הוא דזבינא מינך בתר הכי ודמיא להא דאיתא בסוף פרק מי שהיה נשוי הביאו הטור סוף סי' מ"ג ראובן ושמעון שיש לכל אחד מהם שטר על לוי בשל ראובן כתב בחמישי בניסן ובשל שמעון כתוב בניסן סתם ואין ללוי אלא שדה אחת שאין בה כדי חובות שניהם נותנין אותה לראובן דשמא שטרו של שמעון היה בסוף ניסן והכא נמי כיון דבשטרו של מוכר כתוב בו שנכתב בזמן פלוני ובשטרו של לוקח לא כתוב בו שום זמן איכא למימר שנכתב קודם שטרו של מוכר ועוד נראה דמה שכתבו שאין כותבין מזמן שני היינו דוקא כשאין המוכר לפנינו דאז חיישינן שמא חזר ומכר למוכר וכו' אבל כשהמוכר לפנינו ואין בידו ראיה שחזר ולקחה מן הלוקח לו אפי' מזמן שני דאז ליכא למיחש למידי והשתא ניחא דקאמר בסמוך ולכתוב תברא למוכר כל שטרי דיפקון על ארעא דא פסולין לבר מן דיפוק בזמנא דא מדלא מפרש ש"ס בהדיא וקאמר ולכתב להאי שטרא מעליא מזמן שני ולכתוב תברא וכו' משמע דפשיטא ליה דכותבין אותו מזמן שני וצריך לומר כדפי' משום דברייתא בכל גונא איירי אפי' כשהוא לפנינו כמ"ש התוס' וכשהוא לפנינו ואין בידו ראיה שיחזור ולקחה ודאי כותבין מזמן שני:

דף קסט

בעלמא כותבין שובר וכו' כתבו התו' וא"ת כיון דמסיק דבשטרי הלואה אימור פייסיה בזוזי א"כ מצי למידק מהכא דאין כותבין שובר דאי כותבין אמאי אין כותבין שני שטרי הלואה וליכתוב שובר לאידך ואור"י דאם כן יפסיד כל הלואותיו שיעשה מכאן ואילך וכו' וזה דוחק ונראה דהקושי' מעיקרא ליתא דהא דקתני ברייתא דבשטרי הלואה אין כותבין את השטר טעמא משום דחיישינן שמא כבר פרעו והחזיר לו שטרו וכן כתב בהדיא הרמב"ם ז"ל בפרק כ"ג ממלוה דאין כותבין לו שטר שני שמא פרעו או מחלו וכן כתב הראב"ן ז"ל ואשמעי' תנא דאין כותבין לו את השטר בין אם אין הלוה לפנינו בין אם הוא לפנינו שאם אינו לפנינו אנן חיישינן שמא כבר פרעו ואם הוא לפנינו והוא טוען פרעתיו נאמן אפי' הוא תוך זמנו אע"ג דחזקה דאין אדם פורע תוך זמנו הני מילי במלוה על פה בעדים אבל אם כתבו לו שטר ואין השטר בידו איתרע ליה חזקה ורגלים לדבר שפרעו כמו שכתב הרמב"ם ז"ל פרק י"ד ממלוה והטור בסימן מ"א אבל שטרי מקח וממכר כותבין חוץ מאחריות בין מוכר לפנינו בין אינו לפנינו שאם הוא לפנינו וטוען שחזר ומכרה לו לא מהימן אם אין בידו ראיה שחזר ולקחה ממנו אבל בשטר הלואה כשטוען פרעתיו נאמן כדפי' וכן משמע דברייתא איירי שאין המלוה מודה אלא טוען פרעתיו מדקתני אע"פ שאמרו עדים אנו כתבנו וחתמנו וכו' ולא קתני אף על פי שהודה שחייב לו אין כותבין לו דהא ברייתא כשהוא לפנינו נמי איירי כמו שכתבו התוספות והשתא ניחא דלא פריך נמי אשטרי הלואה נכתוב ליה תברא ללוה וכו' דהא טעמא דאין כותבין לו השטר בהלואה משום דחיישינן שמא פרעו וכשהוא לפנינו ואומר שכבר פרעו נאמן וא"כ מה לו לתברא שהרי לא בעי לשלומי ליה ולא מידי ולפי זה כשהלוה לפנינו ומודה שלא פרע כותבין למלוה שטר אחר וכותבין ללוה שובר שכל השטרות שיוציא המלוה עליו שזמנן מעולם עד היום הזה פסולין לבד משטר זה שכותבין לו עתה. ולפי מה שפירשתי דטעמא דאין כותבין את השטר משום דחיישינן לפרעון אתי שפיר הא דנקט ברייתא הרי שבא ואמר אבד שטר חובי ולא קתני מי שנאבד לו שטר חובו דומיא דמתניתין דקתני מי שנמחק שטר חובו משום דמי שנאבד הוה משמע דאנן ידעינן שנאבד כגון שנאבד לו בעדים ובכי האי גונא היו כותבין לו את השטר דכיון דנאבד מיד המלוה בעדים ודאי לאו פרוע הוא דכל זמן שהשטר ביד המלוה לא מצי לוה למימר פרוע הוא דא"כ שטרא בידיה מאי בעי וכיון דודאי לאו פרוע היו רשאין לכתוב למלוה שטר אחר ובלבד שיכתבו נמי תברא ללוה על שטר הראשון שלא יטרוף שני פעמים אם ימצאנו:

דף קע

הכל מודים שאם כתב בו הוזקקנו וכו' וא"ת למאי נפקא מיניה כתבו הכי דכיון דמזוייף הוא אמאי אין קורעין אותו דטעמא דר"א דמודה במזוייף מתוכו משום דחייש שמא יטעו הרואים ויאמרו אעידי חתימ' סמכינן וקרוב ופסול כשרין לעדות וקמ"ל רבינו דאם חותם בו קרוב או פסול אפילו כתבו ב"ד באותו שטר שהעדים פסולים ומזוייפים הן ונמסר שטר ההוא בעידי מסירה כשרים אפ"ה הכל מודים דפסול דאכתי איכא למיחש שמא לא יראו מה שכתבו הב"ד שהן פסולין ויאמרו קרוב או פסול כשר לעדות:

ולית ליה לרבי הא דתנן וכו' אבל אי לאו הא דתנן איכא למימר שפיר דלרבי גבי מלוה כוליה אע"ג דלוה נמי אדוק ביה משום דמסתבר טפי דממלוה נפל דדרך הלוה לקרוע השטר מיד כשפרעו ולהכי מייתי הא דהוינן בה דלא תימ' דלרשב"ג נמי צריך לקיימו אלא דלרבי גבי מלוה כוליה ולרשב"ג חולקין:

וא' רבי לא קאמר אלא לברר פי' שאם אינו מבר' שהיה לו שטר או שאינו יכול לקיימו צריך לישבע היסת שקנאה ממנו ולכך אומרים לו שיברר דבריו ויפטר מן השבועה דכיון דאפשר לפוטרו בלא שבועה עדיף טפי וכן כתב הרמב"ם ז"ל בפ"ו מהלכות טוען תן לי מנה שהלויתך והרי העדים ואמר הנטען פרעתיך בפני פלוני ובפלוני אומרים ללוה הביאם והפטר לא באו או שמתו או שהלכו למדינה אחרת ישבע היסת שפרעו שאין אנו מצריכין אותו להביאן אלא לברר דבריו ולהפטר אף משבועה וכן כתב בפ' ט"ו מטוען מי שערער על שדה זו והביא עדים שהיא ידועה לו והביאו זה שבתוכה שטר שלקחה ממנו והביא עדים שאכלה שני חזקה אומרים לו בתחילה קיים שטרך את נתקיים הרי טוב וידון בשטר ואם אי אפשר לו לקיימו סומכין על עדי חזקה וישבע היסת שלקחה ע"כ אבל קשה כיון דהכא ליכא לא שבועה דאורייתא ולא שבועת המשנה אלא שבועת היסת א"כ היאך מצינו למימר דרבי מחייבו לברר כדי לפוטרו משבועת היסת והא שבועת היסת לא ניתקנה אלא בימי רב נחמן ובפרק כל הנשבעין פירשתי דשבועת היסת חכמי המשנה תיקנוה ולא תיקנוה אלא היכי דמסתבר טעמא ואתא רב נחמן והוסיף ותיקן לישבע אפי' היכא דלא מסתבר טעמא משום חזקה אין אדם תובע אלא א"כ יש לו עליו וכן משמע מפי' רש"י ז"ל בריש כל הנשבעין דתנן התם אמר לחנוני תן לי בדינר פירות ונתן לו א"ל תן לי אותו דינר א"ל נתתיו לך ונתתו באונהלי ישבע בעל הבית שנתן לו ופי' רש"י ז"ל ישבע ב"ה שבועת היסת אלמא ס"ל דשבועת היסת בימי חכמי המשנה ניתקנה:

ולא יורע כחו של זה פי' רשב"ם ז"ל כדאמר ר' יוסי כדי שיכוף לפורעו קשה דלא שייך הורעת כח אלא כשמגרעין כחו של מלוה ממה שהיה מעיקרא והכא כיון דמעיקרא נמי לא הוה מצי לכופו ליכא הורעת כח לכך נראה דר' יוסי תרתי קאמר ליה כדקתני ברייתא ומפני שני דברים אמרו כותבין שובר וכו' וה"ק כך יפה לו כמו שאמרת כדי שידאג לוה על שמירת שוברו ויכופנו לפורעו ולא יורע כחו של זה פי' וגם לא יורע כחו של זה שאם יחליף ויכתוב מזמן שני איכא הורעת כח למלוה לענין טריפת לקוחות וכן כתבו התו' וליכא למימר שלא השיב לו אלא הך חששא לחודא דכך יפה לו משמע כמו שאמרת דיפה הוא שידאג על שמירת שוברו והיינו ע"כ כדי שיכוף אותו לפורעו ומה שפי' רשב"ם ז"ל כך יפה לו למלוה קשה דא"כ הוה ליה למיתני ולא יורע כחו ותו לא כיון דאמלוה קאי לא הוה ליה למיתני של זה לכ"נ דכך יפה לו ללוה קאמר כלומר דיפה וראוי הוא לכך שידאג על שמירת שוברו כדי שימהר ליפרע:

והאמר רב גידל אמר רב הלכה כדברי רשב"ג וצ"ל דאמוראי נינהו אליבא דרב דרב אדא בר אהבה פליג אדרב גידל ויש ספרים דגרסי' והאמר רב גידל אמר רב הלכה כר' ואף רבי לא אמר וכו':

דף קעא

אלא עדים שעשו שליחותן חוזרין ועושין שליחותן משמע דבשביל שעשו שליחותן כבר לכך לא יעשו וקשה דאדרבא כ"ש אם לא עשו שליחותן מעולם דהויא לה מלוה על פה שאין יכולין לכתוב מזמן הראשון כמ"ש התו' ועוד אמאי לא סיים במאי דפתח דהוה ליה למימר בשלמא בי דינא אלימי לאפקועי ממונא אלא עדים מי אלימא לאפקועי ממונא וי"ל דבשטר שיש בו קנין יכולין העדים לכתוב זמן הקנין אע"ג שכותבין וחותמין השטר לאחר זמן שאם נעשה הקנין בניסן ונמשך הדבר ולא כתבו השטר עד תשרי יכולין לכתוב בשטר זמן הראשון דהיינו ניסן כדאמרי' לקמן כי כתיבתו שטרי אקניית' אי ידעיתו יומא דקניתו ביה כתבו ההוא יומא וכדעי' ר"ח והרא"ש ז"ל והטור סי' ל"ט דכיון דנכת' השטר עדים מפקי לקלא משעת הקנין דסתם קנין לכתיב' עומד ולכך קאמר בשלמא בי דינא אלימא לאפקועי ממונא וכותבין אותו מזמן ראשון לטרוף לקוחות מזמן ראשון אפי' שלא כדין אלא עדים מי אלימא לאפקועי ממונא שלא כדין ונהי דברייתא בשטר שיש בו קנין איירי דמצו עדים לכתבו לאחר זמן אפי' מזמן ראשון מ"מ שאני התם שעדיין לא עשו שליחותן אבל היכא דכב' עשו שליחותן כי הכא כבר נסתלקו עדים משטר זה ולא מצו תו למיכתב שום שטר אחר ופריך והאמר רב יהודא אמר רב עדי' כותבין אפי'

עשרה שטרות וכו' ונהי דכותבין כולן ביחד בשעת המקח קאמר א"נ לאו מזמן ראשון כתבי להו אלא כל חד מזמנו מ"מ כיון דכבר עשו שליחותן מי מצו למיכתב ליה תו שום שטרא אחרינא למיטרף ביה מלקוחות אפי' מזמן שני הא קא טריף שלא כדין אלא ודאי עדים שעשו שליחותן חוזרין ועושין שליחותן א"כ בשטרא אקניית' נמי כיון דרשאין לכותבו מזמן ראשון היכא דלא עשו שליחותן עדיין כי עשו שליחותן נמי מצו למיכתבה מזמן ראשון:

בית דין מקרעין את השטר וכו' הכי ק"ל ולפי מה שנוהגין לכתוב פרעון בגופו של שטר שכותבין מאחוריו קבלתי סך כך וכך והכי אית' בספ"ק דמציע' עדיף טפי:

ומיתרמי ליה זוזי ביני ביני וזבין ליה מיניה פשטא דשמעת' משמע שיחזור המוכר ויקנה שדהו ממנו בקנין גמור ויחזור לוקח ויכתוב למוכר שטר מכירה ואין המוכר צריך שובר כיון דזמן שטרו מאוחר לזמן שטרו של לוקח לפי דעתו הלכה כי מטי תשרי מפיק לוקח וא"ל הדר זבנת' מינך וכן כתב הרמב"ם ז"ל בפכ"ג מהל' מלוה ורשב"ם ז"ל כתב דאיירי שהמוכר מתנה שאם יגיע לדמים יחזירנה לו וכו' ואפי' למ"ד דאין כותבין שובר הכא מודה וכו' לישנא דמתרמי ליה זוזי ביני ביני משמע קצת כפירושי דמשמע שהתנה עמו להחזיר לו מעותיו אחר תשרי ומתרמי ליה מלתא דהוי ליה זו קודם לכן ופדה אותו קודם לכן דומיא דאתרמי ליה זוזי דנקט גבי שטרא הלואה:

דף קעב

שויה ניהלי תרי בני חמשין חמשין כו' כתבו התו' דהא דלא קאמר טעמא דרב אשי דבסמוך משום דמיירי אפי' ידעינן שאינו פרוע וא"ת כי ידעינן שאינו פרוע מאי הוי אכתי איכא למיחש שמא יפרע לו בתר הכי ואמר אירכס וכתיב ליה תברא והדר מפיק ליה ואמר אחרינא הוא וצ"ל דאיירי אפי' חייב מודה שלא נפרע ואפילו במודיעין אליו הדבר אין עושין אלא ברצונו וכן כתב הרב המגיד בפרק כ"ג מהלכות מלוה וכתב שכן פי' הרמב"ן ז"ל:

שנים שהיו בעיר אחד שם אחד יוסף בן שמעון וכו' משמע דוקא בעיר אחד אבל בשני עיירות מוציאין זה על זה ואחר נמי מוציא עליהן וכ"כ הטור בסי' מ"ט בשם הר"ר ישעיה ז"ל לפי שצריך לכתוב פלוני מעיר פלונית לוה מפלוני שאל"כ אף אם יש יוסף בן שמעון בעיר אחרת וכו' וכתב שם הבית יוסף דאע"ג דשטר שלא כתב בו שם העיר כשר הוא מ"מ אי טעין לאו אנא הוא אלא יוסף בן שמעון שבמקום פלו' טענתיה טענה ולפי מה שפירשתי בפרק לא יחפור דהא דאמר ר' חנינא רוב וקרוב הולכין אחר הרוב היינו דוקא

בשוין אבל היכא דאיכא קורבא דמוכח והרוב אינו מוכח אזלינן בתר קורבא דמוכח א"כ היכא דליכא בעיר אלא חד יוסף בן שמעון והמלוה תובעו והוא אומר לאו אנא הוא אלא יוסף בן שמעון דעלמא אין בטענתו כלום דאע"ג דמסתמא טובא יוסף בן שמעון איכא בעלמא מ"מ כיון דהאי יוסף בן שמעון הוא דר בעירו קרוב לו אזלינן בתר קורבא דלגבי רובא דעלמא הוי קורבת זו העיר קורבא דמוכח כמ"ש התוס' שם בפרק לא יחפור אבל רובא לאו רובא דמוכח הוא דמאן לימא דאיתנהו כולי האי יוסף בן שמעון בעלמא הלכך אזלינן בתר קורבא דמוכח וחייב:

ואם היו מסומנין ששניהם גוץ או ארוך או שחור וה"ה אם אין מסומנין ששניהם כשאר כל אדם אלא איידי דנקט רישא ישלשו ואם היו משולשין דלא מצי למיתני אלא אם היו משולשין נקט נמי סיפא יכתבו סי' ואם היו מסומנין ובריייתא דמייתי בגמרא נמי להכי נקט אם היו שניהן כהנים איידי דקתני מתניתין ואם היו משולשין:

דף קעג

ואלא הא דתניא כשם שאין מוציאין וכו' נראה דאהא דקאמר דליכא מאן דפליג דלנפילה דחד לא חיישי' פריך וכן משמע לישנא דואלא הא דתניא דקאי אהך אוקימתא דסמיך ליה וכן בסמוך דקאמר נמי ואלא הא דתניא כשם שמוציאין וכו' נראה דפריך נמי אהא דקאמר דלנפילה לא חיישינן. משום דאי לאו הא דקאמר דלא חיישינן לנפילה איכא למימר דבהכי פליג תנא דברייתא קמייתא סבר דחיישינן לנפילה והיינו דקתני כשם שאין מוציאין שטר חוב זה על זה משום דכל חד מצי למימר ממני נפל ואתה מצאתו כך אין מוציאין על אחרים משום דמצי למימר לכל א' לאו בעל דברי' דידי את אלא מחברך נפל ואתה מצאתו ותנא דאידך ברייתא סבר דלא חיישינן לנפילה ולכך קתני איפכא כשם שמוציאין ש"ח על אחרים וכו' ותנא דמתני' נמי אית ליה דחיישי' לנפילה ולכך אין מוציאין ש"ח זה על זה והא דדייקי' דהם מוציאין ש"ח על אחרי' איירי בבאין בהרשא' אבל השתא דאמר דליכא מאן דפליג דלנפילה דחד לא חיישי' וא"כ צ"ל דטעמא דמתני' דאין מוציאין ש"ח זה על זה משום דכותבין ש"ח ללוה אע"פ שאין מלוה עמו הוא לכך פריך ואלא הא דתני' כשם שאין מוציאין וכו' וכן הא דתני' כשם שמוציאי' וכו' במאי קמיפלגי. ואפשר דהיינו מה שכתבו התו' אלא הא דתניא וכו' לנפילה דחד חיישינן ומתני' בבאין בהרשאה ובריייתא דמוציאין זה על זה ניחא:

שדה שיש לי מכור' לך כל שדותיו מכורים פירשב"ם ז"ל מי נימא כל שדותיו מכורין לו מדלא כתב מעיקרא מי נימא שדהו הגדולה מכורה משמע קצת לכאורה דרבינא לא קא

מתמה אלא אהא דקאמר חוב לך בידי פרוע כל השטרות פרועין וכן משמע נמי ממה שכתב במסקנא הלכך חוב לך בידי פרוע כל השטרות פרועין ואי אפשר לומר כן דהא למסקנא בשדי מכורה לך פשיטא דמצי ליתן לו שדה קטנה כיון דלוקח מוציא עליו הראיה לכך נראה דרבינא אתרוייהו הוה קא מתמ' אבל קשה דא"כ מאי אלא מעתה דקאמר תיקשי אמתני' דקתני נמצא לאחד שם שנים הגדול פרוע והקטן אינו פרוע א"כ שדה מכורה לך נמי שדה גדולה מכורה לו ועוד קשה דמאי קמ"ל רבא בהא דקאמר שטר לך בידי פרוע הגדול פרוע והקטן אינו פרוע מתני' היא הוה ליה למימר חוב לך בידי פרוע שטרות כולן פרועין ותו לא וי"ל דמתני' שאני דהבן גופי' טוען טענת שמא שהרי אינו ידוע איזהו פרוע כדקתני בהדיא ואינו יודע איזהו ויש ספרים דגרסי' ואינו ידוע איזהו ואתי רבא לאשמעי' דשטר לך בידי פרוע הגדול פרוע והקטן אינו פרוע אע"ג דהמלוה עומד לפנינו וצווח ואומר שלא נתכוין לומר פרוע על הגדול אלא על הקטן אפי' הכי לא מהימנינן ליה דכיון דאמר כן לפני עדים יד בעל השובר על העליונה ולכך קא מתמה רבינא אלא מעתה דאפי' בעומד וצווח לא מהימן א"כ שדי מכורה לך נמי נימא הכי דשדה גדולה מכורה לו אע"ג דעומד וצווח לשדה ז"ל קטנה נתכוונתי:

מנין לערב שמשתעבד וכו' פי' רשב"ם ז"ל מנין שמשתעבד באמירה בעלמא בלא קנין מיהו בפ' המקבל משמע דאפי' לערב בקנין נמי קבעי דתניא התם לא תבא אל ביתו לעבוט עבוטו לביתו אי אתה נכנס אבל אתה נכנס לביתו של ערב וכן הוא אומר לקח בגדו כי ערב זר וגו' ואמר בני אם ערבת לרעך תקעת לזר כפיך וכו' עד ואם לאו הרבה עליו רעים משמע דקשי' ליה לתנא דבריית' ומנ"ל דערב משתעבד דצריך קרא למעוטי ביתו של ערב לכ"ק וכן הוא אומר לקח בגדו כי ערב וכו' ואי ערב בקנין לא בעי קרא למה ליה לאתויי ראיה לוקמ' מיעוטא דקרא דביתו לערב בקנין דמשתעבד אלמא דאפי' לערב בקנין נמי איצטריך לאתויי ראיה מהאי קרא ואפשר משום דערבות אסמכת' הוא כדאמר בסמוך וק"ל דאסמכתא אפי' בקנין לא מהניא דלא גמר ומקנה לכך מייתי ראיה מקרא. אבל קבלן דמשתעבד לאו אסמכתא הוא דהא משעביד ליפרע תחילה. ולפ"ז ניחא טפי דמייתי ראיה מהנך קראי דלפי' רשב"ם ז"ל קשה קצת דלמא קראי בערב בקנין איירי:

דף קעד

כולהו ל' ערבות הן בר מתן לו ואני נותן פירשב"ם ז"ל וכ"ש תן לו ואני קבלן וכ"כ הרא"ש ז"ל דל' קבלן עדיף מאני נותן דהא רב הונא קאמר דהלוהו ואני נותן הוי ערב ומיבעי ליה לגמרא אי הוה אמר הלוהו ואני קבלן אי הוה קבלן ע"כ מיהו לישנא דתלמודא

דקאמר בר מתן לו ואני נותן משמע דוקא תן לו ואני נותן בלבד אבל תן לו ואני קבלן לא וכן כתב בהדיא הרי"ף ז"ל דתן לו ואני קבלן הוי ערב וכן בהדיא הרמב"ם ז"ל בפ' כ"ה ממלוה וב"י בסי' קכ"ט כתב אך הרמב"ם לא כתב אלא ל' הגמרא ויש להסתפק בדעתו היכא דאמר לו תן לו ואני קבלן וכו' אפשר דבספרי הרמב"ם שלו כתב כן אבל בספרי הרמב"ם שלנו כתוב בהדיא דתן לו ואני קבלן הוי ערב וכ"כ הראב"ן ז"ל והטעם נראה דסביר' ליה לרבא דדוקא כשא"ל תן לו ואני נותן הוי קבלן דכיון דנקט חד לישנא בדידיה ובלוה משמע דמשעבד נפשי' להיות שוה ללוה דהיינו שהמלוה יהא לו רשות לתבוע מאיזה מהן שירצה תחילה אבל תן לו ואני פורע ואפי' תן לו ואני קבלן כיון דתרי לישני נקט איכא למימר דלא בעי להיות שוה ללוה אלא ואני קבלן אם לא יתן לך לוה קאמר ובהגהת ש"ע סי' קכ"ט כתב וי"ל דתן לו ואני קבלן הוי קבלן וכ"נ להורות ול"נ כיון דהרי"ף והרמב"ם והראב"ן ז"ל כתב דלא הוי קבלן ולישנא דתלמודא נמי הכי משמע לכך המוציא מחבירו עליו הראיה:

הכי גרסי' בספרים שלחו מתם שמתוה ומת בשמתי' והלכתא כרב הוא וכו' ותרי מילי נינהו וה"ק שמתוה ומת בשמתי' איכא בינייהו דכיון דמת בשמתיה ולא תבע להתיר נידויו קודם שמת ודאי לא אתפסי' צררי אבל כשחייב מודה בחליו אכתי איכא למיחש דלמא בתר הכי אתפסיה צררי וכן כתב הראב"ן ז"ל ורשב"ם ז"ל כתב דהלכת' גרסי' ודוחק להגיה וגם הלשון לא משמע כפירושו:

והא ערב הוא וערב דכתובה לא משעבד וכו' סתמא דתלמוד' הוא דשקיל וטרו הכי ואתי לאשמעינן הא דמשני דאבא לגביה בריה משעבדי נפשיה אע"ג דלית ליה נכסיה ולכך לא פריך לה אמתני' דקתני רשב"ג אומר הערב לאשה בכתובתה משום דידע שפיר דאיכא לשנויי דהוה ליה ואשתדוף:

ערב דכתובה דברי הכל לא משתעבד משום דאיכא תרתי לפטור' חדא דערב בעלמא הוא ועוד דלאו מידי חסרה קבלן דבעל חוב איכא תרתי לחיובא חדא דקבלן הוא ועוד דחסריה ממונא לכך דברי הכל דמשתעבד:

מצוה הוא דעבד ולאו מידי חסרה תרתי בעינן אבל היכא דלאו מצוה קעביד ולא חסרה כגון שנעשה ערב לאחר הנישואין משתעבד וכן כתבו התוס' בפרק הניזקין ולפי זה איכא לאוקמי מלתא דרבן שמעון בן גמליאל דמתניתין כגון שנעשה ערב לאחר הנישואין. ועוד נראה דרשב"ג בקבלן דכתובה איירי דמשתעבד אע"ג דלא מידי חסרה ומצוה קעביד ולהכי נקט וכן היה רשב"ג אומר כלומר כי היכי דמיקל בקבלן דעלמא וסבירא ליה דלא יפרע אלא מן מלוה תחלה הכי נמי מיקל כשנעשה קבלן לאשה בכתובתה:

שכיב מרע שהקדיש כל נכסיו ואמר מנה לפלוני בידי נאמן כתבו התוס' דמיירי בשכיב מרע שהקדיש כשהי' בריא את נכסיו ואין הלשון משמע כן דמשמע שהקדישן עתה כשהוא שכיב מרע וכן משמע מדברי הרמב"ם ז"ל בפ"ז מהלכות ערכין שכתב במה דברים אמורים בבריא אבל חולה שהקדיש כל נכסיו ואמר בשעה שהקדיש מנה לפלוני בידי נאמן שאין אדם עושה ערמה על ההקדש בשעת מיתתו אלמא ס"ל דבהקדיש בשעה שהוא חולה איירי שהרי כתב דאמר מנה לפלוני בשעה שהקדיש ומשום דאין אדם עושה ערמה על ההקדש בשעה מיתה לכ"נ דודאי איירי שהקדישן כשהוא שכיב מרע ומה שהקשו התוס' דא"כ תפשוט מהכא דאם עמד אינו חוזר י"ל דבעיא דלעיל קודם רב הונא הוו קמיבעיא להו הכי ורב הונא גופיה נמי ספוקי הוה מספקא ליה בעמד אי חוזר אי לאו ומספיקא לא מפקינן ממונא כמ"ש הרמב"ם ז"ל בפ"ט מהלכות זכייה שכיב מרע שהקדיש כל נכסיו אם עמד חוזר וכתב הרב המגיד כיון דסלקא בתיקו לא מפקינן ממונא ואשמעינן רב הונא דשכיב מרע שהקדיש כל נכסיו ואמר מנה לפלוני בידי ומת דנאמן משום דחזקה אין אדם עושה קנוניא על ההקדש אבל אי לאו הך חזקה לא הוה נאמן כיון דאותו פלוני בא להוציא מן ההקדש ואיכא למימר דאם עמד אינו חוזר:

דף קעה

אמר תנו נותנין מלוה על פה הוי ורב ושמואל וכו' פירשב"ם ז"ל ואי משום טעמא דמצוה לקיים דברי המת לא היה להם ליתן בשביל דברי אביהם עד לאחר מותו משמע דס"ל דהא דקאמר אמר תנו נותנים בחיי אביהם קאמר וזה תימה דא"כ מאי פריך מהא דאמרי רב ושמואל מלוה על פה אינו גובה מן היורשים דשאני התם שכבר מת האב והמלוה בא לגבות מן היורשים וכיון דשעבודא לאו דאורייתא אינו גובה מהם כדאמרינן לקמן אבל אם האב חי עדיין והמלוה בא לגבות ממנו בעודו חי והוא אומר תנו לו פשיטא שגובין מהן אפי' מלוה על פה דכל זמן שהוא חי נכסיו בחזקתו ולא בחזקת בניו לכך נראה דהא דקאמר אמר תנו נותנין לאחר מיתת אביהן איירי והא דפריך מרב ושמואל ולא משני דטעמא הכי משום מצוה לקיים דברי המת י"ל דלא אמרינן מצוה לקיים דברי המת אלא א"כ נתנו ביד שליש לשם כך כמ"ש התוס' בפרק מי שמת ובסוף פרק מציאת האשה וכן כתב הרא"ש ז"ל והטור סימן רנ"ב:

המלוה את חבירו בשטר גובה מנכסים משועבדים וכו' וא"ת הא ודאי דעדים החתומי' על השט' אינהו מפקי לקל' ולא גופי דשטר וא"כ מאי לי מלוה בשטר מה לי מלוה ע"י עדים וי"ל דכל המלוה ע"י עדים לא חייש לאפושי טפי מתרי סהדי ושנים לא מפקי

לקלא אלא תלתא כדאמרי' כל מילתא דמתאמר' באפי תלתא לית ביה משום לישנא בישא אבל מלתא דאתאמר' באפי תרי אית ביה משום לישנא בישא הלכך אי ליכא אלא שנים עדים צריכין להזהר שלא להוציא קול משום לישנא בישא אבל המלוה בשטר מסתמא הולך עם העדים אל הסופר לכתוב השטר וכיון דהוי מלתא דאתאמרה באפי תלתא לית ביה משום לישנא בישא ולא חיישינן ומפקי לקלא אע"ג דמלוה על פה אפי' בכמה עדים אינו גובה מן הלקוחות ה"מ כיון דסתם מלוה על פה הוי בשני עדים וסתם מלוה בשטר הוי בשלשה דהיינו שני עדים וסופר לא פלוג רבנן דהכי נמי לא פלוג רבנן במלוה בשטר דגובה מלקוחות אפי' היכא דקים לן דלא הוו ידעי לקוחות ממלוה הקדום להן כגון שלוה מעות כאן ואחר כך הלך למדינה אחרת ומכר שם נכסיו אי נמי שהעדים והסופר מעידים שלא גילו דבר זה מעולם אפי"ה מלוה גובה מן הלקוחות דלא פלוג רבנן וכי האי גונא איתא בפ' חזקת הבתים גבי מחאה דפליגי אי הוה בשנים או בשלשה דקאמר לימא בדרבה בר רב הונא קמיפלגי דאמר כל מלתא דמתאמרה באפי תלתא לית בה משום לישנא בישא וכו' משמע שם דמ"ד בג' ס"ל דבבציר מג' לא מפקי לקלא משום לישנא בישא:

שלא על אמונתו הלוהו פי' דמידי הוא טעמא דערב משתעבד משום דבההיא הנאה דקא מהימן ליה גמיר ומשעבד נפשיה כדאמר לעיל והכא לא הוה קא מהימן ליה שהרי לא על אמונתו הלוהו ולא גמר ומשתעבד:

אי הכי מלוה בשטר נמי וא"ת מאי אי הכי תקשי אמתניתין מאי שנא מלוה בשטר ממלוה על פה בעדים וי"ל דמתני' איכא למימר דנכסי דלוה לא קא משתעבדי ליה למלוה אלא בכותב לו שטר שכן כותבין בשטר דמשעבד ליה נכסים ועוד דכתיב ואקח את ספר המקנה אבל מלוה על פה לא:

והאמר רב נחמן תני תנא מת וקברו כו' בפ"ק דערכין איתא נמי להך סוגיא וה"ג התם והאמר רב נחמן הוא תנא מת וקברו והלכתא דיתבי דייני אפומא דבירא ופי' רש"י ז"ל והא תני תנא מת וקברו השור בבור כגון שהפיל עמו חוליא ואפ"ה חייבין היורשים. וכתבו שם התו' דיתבי דייני אפומא דבירא ומ"מ איצטריך למימר מת וקוברו דס"ד דבעינן יבא בעל השור ויעמוד על שורו קמ"ל דשפיר עמד עליה. חגא שם חכם:

דף קעו

מתיב רמי בר חמא ג' גיטין פסולין וא"ת ומאי קושיא והא קיימא לן דב"ד המקיימין את העדים אין צריכין לקרות מה שכתוב בשטר שאין מקיימין אלא חתימת העדים כמ"ש

הטור בסימן קמ"ז וא"כ הכא נמי אע"ג שהוחזק כתב ידו בב"ד איכא למימר שאין הב"ד יודעין מה שכתוב בו ולית ליה קלא ולכך אינו גובה בו אלא מנכסים בני חורין אבל התם עידי מסירה ידעי מה שכתוב בשטר וי"ל דמתני' לא קתני הוציא עליו חתם ידו אלא כתב ידו משמע דאפילו לא חתם שמו כלל אלא שכתב אני חייב לפלוני כך וכך כיון שהוא כתב ידו גובה מנכסים בני חורין וכן כתב הטור סימן ס"ט והשתא הא דבעא הוחזק כתב ידו בב"ד לאו שקיימו חתימתו קאמר אלא שקיימו מה שכתב אני חייב לפלוני כך וכך שעמדו על הכתב והחזיקוהו שהוא כתב ידו ואפ"ה סבירא ליה דאינו גובה בו אלא מבני חורין אע"ג דב"ד יודעין מה שכתוב בו לכך פריך שפיר מיהו קשה והא קיימא לן דהתובע את חבירו על פה ונתחייב לו בדין וכתבו לו מעשה ב"ד גובה בו מלקוחות דכל מעשה ב"ד יש לו קול כמ"ש בעל התרומות בשער נ"ז הביאו בש"ע סוף סי' ע' וה"נ כיון דהוחזק בב"ד אמאי אינו גובה בו מלקוחות וי"ל דשאני התם שהקול יוצא שהב"ד עשו מעשה וחייבוהו לפלוני כך וכך להכי גובה בו ממשעבדי אבל הכא אין הקול יוצא רק שהב"ד עשו מעשה וקיימו שטרו של פלוני:

ערב דב"ד לא בעו קנין כגון שהיו ב"ד רוצין לגבות מן הלוה ואמר להם הניחוהו ואני ערב לכם והיינו דקאמר דבההיא הנאה דמהימן ליה גמר ומשעבד נפשיה אבל אם לא רצו הבית דין לגבות מן הלוה כלום ואמר לפני ב"ד הריני ערב בעד פלוני לא משעבד וכן כתב הרמב"ם ז"ל:

הדרן עליך בבא בתרא

תפארת וגדולה לרוכב ערבות. העוזר דלים ושבורי לבבות. מושיע בנים בגלל אבות. עזרני לגמור שלשה בבות. ברוך הגומל לחייבים טובות: